

T.C
MANİSA CELÂL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI



FAZIL AHMET BAHADIR'IN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Muharrem KAPLAN

Danışman
Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

Manisa - 2025

T.C
MANİSA CELÂL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI



FAZIL AHMET BAHADIR'IN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Muharrem KAPLAN

Danışman
Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

Manisa – 2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tezin yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zeka ve program kullanmadığımı beyan ederim.

.../.../2025

Muharrem KAPLAN



ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muharrem KAPLAN
Manisa Celâl Bayar Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

FAZIL AHMET BAHADIR'IN HAYATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Millî bir edebiyatın amacı; millî konulara yönelmek, toplumda yaşayan insanların kültürel değerlerini ortaya koymak ve millî bir hafızayı gelecek nesillere aktarmaktır. Millî bir şair olarak Fazıl Ahmet Bahadır da eserlerinde bu konuda hayli bilinçlidir. Türk toplumu ve Türk tarihi özelinde dikkate değer ve üzerinde durulması gereken şiirleri bulunan şair hakkında günümüze dek kapsamlı bir akademik çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada özellikle yaşamı hakkında detaylı bir bilgi bulunmayan Fazıl Ahmet Bahadır'ın hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda öncelikle Fazıl Ahmet Bahadır'a gelene kadar Türk edebiyatında millî meselelerin kimler tarafından, ne şekilde ele alındığı ana hatlarıyla değerlendirilmiş ve ardından şairin hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Akabinde şairin şiirleri tematik olarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir. Son olarak Fazıl Ahmet Bahadır'ın eserlerinde dil ve üslûp olarak ön plana çıkan hususiyetler örnekleriyle beraber açıklanmıştır.

Çalışmamızın son kısmında Fazıl Ahmet Bahadır'ın Türk edebiyatında millî meseleleri ele alan hangi şairlerle ortak noktalarda buluştuğu belirtilmiş ve eserlerinde göstermiş olduğu bazı hususiyetlerle onu “son destan şairi” olarak değerlendirmek uygun bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kahramanlık Şiirleri, Türk şiirinde Millî Tarih ve Millîlik Bilinci

2025, 191 sayfa

ABSTRACT

M.Sc Thesis

Muharrem KAPLAN

Manisa Celâl Bayar University

Graduate School of Education

Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özlem NEMUTLU

A STUDY ON THE LIFE AND WORKS OF FAZIL AHMET BAHADIR

The aim of a national literature is to address national issues, to reveal the cultural values of the people living in the society and to transmit a national memory to future generations. As a national poet, Fazıl Ahmet Bahadır is quite conscious of this issue in his works. It is seen that there has not been a comprehensive academic study on the poet, who has poems that are remarkable and should be emphasized in the Turkish society and Turkish history.

In this study, the life and works of Fazıl Ahmet Bahadır, about whose life there is no detailed information, are emphasized. In our study, first of all, until Fazıl Ahmet Bahadır, who and how the national issues were handled in Turkish literature were evaluated and then information about the poet's life was given. Subsequently, the poet's poems were thematically classified and analyzed. Finally, the issues that stand out as language and style in Fazıl Ahmet Bahadır's works are explained with examples.

In the last part of the study, it was determined with which poets who discussed national issues in Turkish literature Fazıl Ahmet Bahadır met in common points and it was found appropriate to evaluate him as "the last epic poet" with the issues he showed in his works.

Key Words: Heroic Poems, National History and National Consciousness in Turkish Poetry

2025, 191 page

ÖN SÖZ

Millî edebiyat, milletlerin kendi kültürlerini bilmeleri noktasında büyük önem taşır. Toplumun millî şuuru ne kadar yüksekse milletin bağımsızlık arzusu da bir o kadar yüksek olur. Bunun bilincinde olarak günümüze dek pek çok şair ve yazar millî edebiyat çerçevesinde eserler ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada da yapıtlarını millî edebiyat anlayışıyla oluşturan Fazıl Ahmet Bahadır'ın hayatı ve eserleri konu edilmektedir.

Fazıl Ahmet Bahadır, Türk tarihini ve toplum yapısını bilen bir şairdir. Eserlerinde Göktürkler'den günümüze dek tarihi bir kronoloji bulmak mümkündür. Şairin şiirleri aynı zamanda Türklerin tarih sahnesindeki savaşlarını, Türk insanının karakteristik özelliklerini ve kahramanca tutumlarını gösterir. Biz Bahadır'ın şiirlerini okurken kimi zaman cenk edercesine coşku ve heyecana kapılır, zaferlerin gururunu hisseder, kimi zaman da Türk insanının yıllar boyu değişmeyen problemleri karşısında üzüntü duyarız.

Şairin toplam üç adet şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2005 yılında yayımlanan *Yeniden Kuvâ-yı Milliye* eseridir. İkinci şiir kitabı olan *Eylüllere Karışır Eylüller*, 2013 yılında yayımlanmıştır. Son şiir kitabı *Kahramanlar Takımı* ise 2017 senesinde yayım hayatına girmiştir. Üç şiir kitabında da millî ve hamasî duygular yoğunluktadır. Türk insanının millî bilincini artırmak ve millî tarihine hâkim olmasını sağlamak şairin temel amacıdır. Aynı zamanda Fazıl Ahmet Bahadır için, şairliğinin ilk yıllarından itibaren Türk tarihini ve Türk tarihindeki aktüel meseleleri kaleme almıştır diyebiliriz.

Çalışmanın giriş bölümünde Fazıl Ahmet Bahadır'a gelene dek millî edebiyatın kimler tarafından ele alındığı kısaca açıklanmaya gayret edilmiştir. Akabinde şairin hayat hikâyesi okuyucuya sunulmuş ve onu şairliğe götüren etmenler açıklanmıştır. İkinci bölüm olan tematik incelemede şairin şiirleri temaları bakımından sınıflandırılmış ve incelenmiştir. Üçüncü bölümde şairin şiir dilinde ortaya çıkan özellikleri örneklerle değerlendirilmiştir. Sonuç kısmında tespit edilen bulgular okuyucuların dikkatine sunulmuştur. İncelememizin bundan sonra Fazıl Ahmet Bahadır adına yapılacak olan çalışmalara katkı sunması en büyük temennimizdir.

Bu çalışmanın hayata geçirilmesi noktasında her soruma sabırla ve içtenlikle yanıt veren, bilgisini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Özlem NEMUTLU başta olmak üzere; çıktığım bu uzun ve meşakkatli yolculukta bana olan güvenlerini ve inançlarını her zaman hissettiğim sevgili babam Alpay KAPLAN'a ve kardeşim Ege KAPLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bitmek tükenmek bilmeyen desteğiyle

hayatımın her anını kolaylaştıran, yorulduğumda dinlendiğim bir liman olan, tüm zorluklarda bana güç veren sevgili nişanlım Gamze UNUTMAZ’a gün ışığı sevgilerle yürekten teşekkür ederim. Son olarak bu çalışmamı geçtiğimiz sene ebediyete uğurladığımız ve bendeki yerini kelimelerle tarif edemeyeceğim çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi İrfan Murat YILDIRIM’a ithaf ediyorum.

Muharrem KAPLAN

Manisa, 2025



KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Metin
b.k.n.z	Bakınız
BK K	Bilge Kağan Kuzey
Çev.	Çeviren
E.K.E.	Eylüllere Karışır Eylüller
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KT D	Kül Tigin Doğu
TDK	Türk Dil Kurumu
Y.K.M.	Yeniden Kuvâ-yı Milliye

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ.....	III
KISALTMALAR DİZİNİ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
GİRİŞ.....	1
Konu, Amaç, Kapsam, Yöntem.....	1
Türk Edebiyatında Kahramanlık Şiirleri ve Millî Hassasiyetlerin Yansıtılması.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	20
1.1. Fazıl Ahmet Bahadır'ın Hayatı.....	20
1.2. Aile, Çocukluk ve Okul Yılları.....	20
1.3. Öğretmen Şair.....	23
1.4. Nasıl Bir “Şiir” ve “Şair”in Peşindeyiz?.....	26
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
2.1. Muhteva Açısından Fazıl Ahmet Bahadır'ın Şiirleri.....	33
2.1.1. Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirler.....	34
2.1.2. Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirler.....	68
2.1.3. Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirler.....	102
2.1.4. Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirler.....	120
2.1.5. Dinî Hassasiyeti Yansıtan Şiirler.....	146
2.1.6. Diğer Şiirler.....	159
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	163
3.1. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	163
SONUÇ.....	168
KAYNAKÇA.....	171

I. Fazıl Ahmet Bahadır'ın Eserleri.....	171
II. Faydalanılan Kaynaklar.....	171
EKLER.....	176
EK 1. Fazıl Ahmet Bahadır İle Yapılan Söyleşi.....	176



GİRİŞ

Konu, Amaç, Kapsam, Yöntem

Çalışmada Fazıl Ahmet Bahadır'ın *Yeniden Kuvâ-yı Milliye, Eylülere Karışır Eylül* ve *Kahramanlar Takımı* adlı şiir kitaplarındaki temalar sınıflandırıldı ve şiirler incelendi. İncelemenin konusunu şiirlerin temaları ve şairin eserleriyle neler anlatmaya çalıştığı oluşturmaktadır.

Şairin eserlerinde hangi temaları, ne şekilde işlediği ve şiir evrenini ne tarz düşünceler üzerine kurguladığı gibi soruların cevabını bulmak bu çalışmanın ana hedefidir. Amacımız Fazıl Ahmet Bahadır'ın eserlerindeki temalarla millî edebiyat unsurlarını şiirlerinde ne şekilde kullandığını belirlemektir.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın hayatı ve şiirleri üzerine çok az sayıda çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmayla söz konusu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada araştırma, inceleme, yorumlama ve yer yer karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır. Şair ve eserleri hakkında yapılan literatür taramasında sınırlı sayıda veri elde edildiği için ihtiyaç duyulduğu noktalarda şairin kendisiyle iletişime geçilerek eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen verilerden yapılan çıkarımlar okuyucuyla paylaşılmıştır.

Türk Edebiyatında Kahramanlık Şiirleri ve Millî Hassasiyetlerin Yansıtılması

Türk edebiyatında millî ve sosyal konular, Tanzimat'tan sonra gelişen modern Türk edebiyatı örneklerinde çok belirgin bir şekilde yer almaya başlar.

Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın da ifade ettiği gibi “Divan edebiyatı, sosyal hareketleri ve ferdin hususi yaşayış ve mizacını içine kabul etmeyen bir duvarla çevrili olduğu halde, Tanzimat edebiyatı, hayatın her nevi tezahürüne kapılarını açar. Bu vaziyet, altı asır hiç değişmeyen bir dünya görüşü içine kapanan Türk edebiyatına, her an yeni ve kuvvetli amillerle değişen dinamik bir mahiyet verir.” Özellikle “Tanzimat edebiyatının ilk devresi sosyal ve politik fikirler üzerine kurulan bir edebiyattır. Yazarlar estetik gayeden ziyade sosyal fayda peşindedirler.”¹

Tanzimat edebiyatıyla beraber Türk edebiyatı, makale, hatıra, deneme, Batılı anlamda hikâye, roman ve eleştiri gibi yeni edebî türlerle tanışmıştır. Yazar ve şairler “toplum için sanat”

¹ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018, s.17.

anlayışıyla Batı edebiyatlarının tesirinde kalarak “vatan, millet, hak, hürriyet” gibi kavramları halk içerisinde yaymaya gayret etmişlerdir. Özellikle İbrahim Şinasi ve Namık Kemal bu gayede fikirler sunan ve eserler veren sanatçıların başında gelir. Devrin ilk yenilikçi aydını diyebileceğimiz Şinasi’nin eserlerinde demokrasi ve medeniyete dair fikirlere rastlamak mümkündür. O, aynı zamanda halka uzak olan dil anlayışına karşı çıkmıştır. “Uzun, ağdalı, belkemiği olmayan sentakssız diyebileceğimiz eski cümleyi atan Şinasi, birden kısa, vâzıh ve sağlam yapılı Fransız cümlesine benzer bir cümle”² yaratır. Mehmet Kaplan, Şinasi’nin esas düşünceleri itibariyle de halkçı bir yapıda olduğunu vurgular ve onun bu sebeple sade ifadelerle birlikte Türkçe kelimelere rağbet ettiğini belirtir.³ Şinasi’nin talebesi olan Namık Kemal de “makalelerinde ve piyeslerinde halka büyük değer verir. Ona göre edebiyatın gayesi halkı uyandırmak ve terbiye etmektir.”⁴ Namık Kemal, “Divan şiirini özellikle hayal dünyası bakımından tenkit ederken, aynı tenkide halk hikâyeleri de uğrar. Geleneksel temaşa eserlerini ise “rezilet” kelimesiyle nitelendiren Namık Kemal, Şinasi’den farklı olarak bu sanatlarla bağın kesilmesini ister. Namık Kemal’in bu köktenci tavrı onu yeniliğin öncüsü yapar.”⁵ İnci Enginün’ün belirttiği gibi Namık Kemal, eski edebiyatı bütünüyle reddetmiş ve yeni edebiyatın öncülüğünü yapmıştır. O, Klâsik edebiyatı “Acem mübalağasından ve kelime oyunlarından ibaret görür”⁶ ve bu edebiyatın cemiyete faydasından çok zararı olacağını belirtir. Namık Kemal’e göre her yazı yazan halkın faydasını göz önünde bulundurmalıdır. Böylelikle Kemal, “eski edebiyatı yıkan düşüncelerin gençler arasında yaygınlaşmasını sağlamıştır.”⁷

Gazete yazılarında içtimaî ve millî davaları ele alan Namık Kemal bu misyonunu piyeslerinde de göstermiştir. “Nâmık Kemal piyeslerinde topluma yeni fikirler ve meseleler getirmek istemiş, onlara makalelerinde işlediği vatan severlik, hürriyet, hamiyet, insan hakları, İslâm birliği, aile ahlâkı gibi konuları sokmuştur. Onun tiyatro eserlerinin esasları makalelerinde ortaya koyduğu düşüncelerle tarihî şahsiyetler hakkındaki hal tercümelerinde ve vatanî şiirlerinde teşekkül etmiş kahraman telakkisine dayanır.”⁸ Bilhassa *Vatan Yahut Silistre* “vatanperver kişilerin ilk defa ele alındığı bir eserdir ve vatan sevgisini bilinçlendirmek amacını gösteren cümlelerle doludur.”⁹ Mehmet Kaplan bu piyes için “Türk edebiyatında “vatan” ve

² Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, “Şinasi’nin Türk Şiirinde Yaptığı Yenilik”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021, s.255.

³ A.g.m, s.260.

⁴ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, “Ziya Gökalp ve Halk Kültürü”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021, s.207.

⁵ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021, s.766.

⁶ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, s.19.

⁷ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.770.

⁸ Ömer Faruk Akün, “Namık Kemal”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.32, İstanbul, 2006, s.361-378.

⁹ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.670.

“vatan uğruna fedakârlık” fikrini billurlaştırarak, devrindeki insanlara ve daha sonra gelen nesillere tesir eden en mühim eserlerden biridir” yargısında bulunur. *Vatan Yahut Silistre* eserinde “şahısların hemen hepsi kendilerini vatan uğruna fedaya hazır kahramanlardan ibarettir. Nâmık Kemal onları da hareket ettirmekten çok, konuşturur. Yazarın maksadı bu şahıslar vasıtasıyla Türk seyirci ve okuyucularına o devir için yeni bir kavram olan “vatan” ve “vatanperverlik” fikirlerini aşılmasıdır.¹⁰ Ömer Faruk Akün, “Türk milletinin bu oyun sayesinde “vatan” kavramının bilincine vardığı ortak bir kanaat olmuştur”¹¹ der. Namık Kemal, *Vatan Yahut Silistre* piyesinin halkta yarattığı etki sonucunda Magosa’ya sürgün edilir. Böylelikle onun gazetecilik devri kapanır ancak edebî yazıları devam eder.

Ziya Paşa’nın *Harâbât* antolojisini kaleme almasının ardından Namık Kemal, *Tahrir-i Harâbât* ve *Takip* yazılarında Ziya Paşa’yı yaratmaya çalıştıkları yeni geleneğe ihanet etmekle suçlar. Çünkü *Harâbât*’ta Ziya Paşa, şairlerin hükümdarlar için sadık birer dost olduğunu belirtir. Namık Kemal ise bunu “dalkavukluk” olarak yorumlar ve şairin sırtını iktidara değil millete dayaması gerektiğini vurgular. Nitekim Kemal bu görüşünü “Hürriyet Kasidesi”nde de dile getirmiştir. İnci Enginün, Namık Kemal için “o, “izzet ü ikbal ile bâb-ı hükümetten” çekilen ve karşı duran, sırtını halka dayayan insandır.”¹² der. “Nâmık Kemal, şahsiyeti ve eserleriyle, Türkiye’de tesiri nesiller boyunca devam eden bir “hürriyet miti” ve bir “hürriyet kahramanı” tipi yaratmıştır. Bu tip “yeni”dir ve eski muti, mevcut düzene bağlı aydın tipine zıttır. O bir kalem efendisi veya devlet memuru değil, bir “düşüncenin kahramanı”dır.”¹³ Namık Kemal’in vatan kavramını, hürriyeti ve millet sevgisini ele alan eserleri *Vatan Yahut Silistre* ve “Hürriyet Kasidesi”yle sınırlı değildir. “Vaveyla”, “Vatan Şarkısı”, “Vatan Mersiyesi” başta olmak üzere onun daha birçok şiirleri vatan fikriyle doludur. Özetle yazın hayatı boyunca “eski edebiyatı yok etmek misyonu”¹⁴ güden Namık Kemal, hürriyet cereyanıyla birlikte millî ve ahlakçı bir edebî anlayışla Tanzimat edebiyatında yeniliklere öncülük etmiştir diyebiliriz.

Servet-i Fünun edebiyatıyla birlikte, Tanzimat’tan beri işlenen sosyal ve politik konular yerini daha çok ferdiyetçi meselelere bırakır. Bu dönem II. Abdülhamid’in istibdat politikasıyla beraber millî konuları ele alma bakımından geride kalmıştır. Dönemin şair ve yazarları daha çok ferdî konulara yönelmiş ya da Fransız edebiyatından gelen yeniliklere eğilmişlerdir. Yalnız

¹⁰ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III Tip Tahlilleri*, “Vatan Yahut Silistre”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.178.

¹¹ Ömer Faruk Akün, “Namık Kemal”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.32, İstanbul, 2006, s.361-378.

¹² İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.780.

¹³ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III Tip Tahlilleri*, “Hürriyet Kahramanı: Nâmık Kemal”, s.171.

¹⁴ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.780.

Tevfik Fikret'in "Sis" şiiri devrin sosyal muhtevasını anlamak açısından mühimdir. Bu şiirde Fikret'in çizmiş olduğu manzara "eski, çökmüş, zavallı bir şehrin intibasını uyandırır. Ahlaksızlık, tantana, fakirlik ve sefalet... İşte Fikret'in gördüğü II. Abdülhamid devri İstanbul'u"¹⁵ bu şekildedir. Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* kitabında "Sis" şiirindeki sosyal ve politik havayı şu şekilde özetler: ¹⁶

"İnsanlara "şahsî masuniyet" ve "hürriyet" vaad eden kanun, "Kanun-ı Esasî" sadece teneffüs hakkı veren bir efsaneden ibarettir. Mahkemelerden mütemadî kovulan hak, yerine getirilmesine imkân olmayan ebedî bir yalandır. Vehimli kulaklar vicdanlara kadar uzanmış, tecessüs korkusundan bütün ağızlar kilitlenmiştir. Millî şöhret ayaklar altına alınmış, kılıç ve kalem (ordu ve aydın tabaka) siyasi mahkûmlar haline getirilmiştir. Faziletli ve ahlaklı insanlar bir köşeye çekilmiş; sarayı, korkudan iki büklüm hale gelen "eşraf ve tevâbi" sarmıştır.

II. Abdülhamid devrinin getirdiği sosyal ve politik hava yukarıda da görüldüğü üzere Tevfik Fikret'i olumsuz yönde etkilemiştir. "Sis" şiirinde istibdat devrindeki İstanbul'a karşı nefret duygusu besleyen şair, "Tarih-i Kadim" şiirinde ise Osmanlı tarihini nefret konusu yapar. Mehmet Kaplan, "Tarih-i Kadim" şiirinde anlatılan tarihin baştan sona kadar savaşlardan ibaret olduğunu belirtir ve Fikret'in Türklerin büyük değer verdiği kahramanlık hususuna bile küçümseyici bir tavırla yaklaştığını vurgular. "Tarih-i Kadim'de ele alınan tarih kavramının, "hissî, tek taraflı ve ilmî düşünceden uzak" olduğunu ifade eden Mehmet Kaplan, sadece Osmanlı tarihinin değil tüm milletlerin tarihinin içinde "kanlı savaşlar, hükümdarlar ve serdarlar"¹⁷ olduğunu belirtir.

Servet-i Fünun devri çeşitli araştırmacılar tarafından ekseriyetle ferdiyetçi bir tutumun sergilendiği ve gayr-ı millî bir edebiyat olarak değerlendirilir. Ancak devrin şair ve yazarları bu değerlendirmelerin haksız olduğu görüşündedirler. Çünkü istibdat devri demek aynı zamanda sansür devri demektir. Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları* eserinde bu dönemde yazılan tüm eserlerin önce kontrol edildiği ve ancak kontrolden sağ çıkabilirse yayımlanabildiğini belirtir. Ayrıca, "burun, tahtakurusu, halletmek" gibi birçok kelimenin II. Abdülhamid tarafından sansüre uğratıldığı da bilinen bir gerçektir. Böyle bir ortamda düşüncelerini rahat ve kaygısız bir şekilde dile getiremeyen Servet-i Fünun kalemleri, muhtelif münekkitletlerce ferdiyetçi bir tutum benimsemiş ve gayr-ı millî bir edebiyat ortaya koymuş olmakla değerlendirilmişlerdir. Bilhassa bu duruma Hüseyin Cahit Yalçın ve Halid Ziya farklı bir bakış

¹⁵ Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, s.147.

¹⁶ A.g.e, s.147-148.

¹⁷ A.g.e, s.152.

açısı gözeterek yaklaşırlar. Özellikle Hüseyin Cahit, *Servet-i Fünun*'daki yazılar için derginin hiçbir muharririnin para almadığını, oraya yazı yazmayı kendilerince bir ülkü saydıklarını belirtir:¹⁸

“Servetifünûn’a yazı yazanlardan hiçbiri, işin para yanını düşünmüyordu. Orada toplananlar ve yazı yazanlar arasında daha güçlü, daha canlı bir bağ vardı. Ülkü; yüce bir sanat ülküsü, yurt ülküsü...”

Hüseyin Cahit, *Servet-i Fünun* edebiyatının vatanseverlik ve milliyetçilik açısından hiç kimse tarafından incelenmemiş olmasına hayıflanır. Çünkü ona göre II. Abdülhamid devrinde bu konularda yazmak imkânsızdır. Yine de başta Tevfik Fikret olmak üzere tüm *Servet-i Fünun* kadrosu bir ulusçuluk, yurtseverlik ocağıdır. Hüseyin Cahit, *Servet-i Fünun* yazarlarını sanat bağları kadar, Saray’dan tiksinti, özgürlük ve meşrutiyete sevgi duygularının da birleştirdiğini belirtir. Bununla beraber Hüseyin Cahit, *Servet-i Fünun* ahalisince bir “Edebiyat-ı Cedîde Kitaplığı” çıkardıklarından bahseder. Bu kitaplığın dikkat çekici yanı ise içerisindeki eserlerde ön söz bulunmamasıdır. Yazar bu tutumu, “Önsöz yazacak olursak Abdülhamid’e dua etmek gerekecekti. Çünkü çıkan bütün kitaplarda her yazar bunu böyle yapıyordu. Önsöz yazıp da Abdülhamid’e dua etmeyi insan onuru ve yurt sevgisiyle bağdaştıramaz görüyorduk.”¹⁹ diyerek açıklar.

Halid Ziya ise *Kırk Yıl* adlı eserinde Edebiyat-ı Cedîde ailesine atfolunan eleştirilerden birinin efrençperestlik (frenkseverlik) olduğunu ifade eder. Bu sebeple özellikle romancıların gayr-ı millî olarak örselendiklerini düşünür.²⁰ Hele ki hikâye veya roman kahramanlarını Türk olmayan bir muhitten seçen yazarın, devrin münekkitletince asla millî bir çizgide değerlendirilemeyeceğini belirtir. Kendisinin de “Bravo Maestro” hikâyesiyle bu suçlamalara maruz kaldığını vurgulayan yazar, diğer tüm hikâye ve romanlarını Türk muhitinden seçse de bu suçlamadan kurtulamayacağı kanaatindedir. Gayr-ı millî addedilmek için bir kez Türk muhitin dışına çıkmak kâfidir.

Servet-i Fünun kalemleri şiir anlayışları sebebiyle zengin imajlı ancak ağır bir dil ortaya koymuşlardır. Bu durum Mehmet Emin Yurdakul’la değişmeye başlar. II. Meşrutiyet’in ardından edebiyatımıza hâkim olan millî şiir anlayışı Yurdakul’la beraber hayli revaç bulur. Orhan Okay, “Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri (1900-1923)” başlıklı yazısında Mehmet Emin Yurdakul’un “zahmetsiz anlaşılabilir ve vatanî, millî duygulara hitap

¹⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1999, s.133.

¹⁹ A.g.e, s.142.

²⁰ Halid Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2017.

ettiği için benimsenmiş şiirleri” olduğunu ifade eder.²¹ Enginün, Mehmet Emin’in “Türk-Yunan savaşından itibaren toplumun ihtiyaç duyduğu ses”²² olduğunu belirtir. Abdullah Uçman ise “Mehmet Emin’in şiirleri Türk edebiyatında milliyetçilik hareketinin bir nevi başlangıcı olarak kabul edilir. Teknik ve estetik bakımdan pek güçlü sayılmayan bu şiirler gerek halkın zevk anlayışına hitap etmesi, gerekse halk hayatının bazı sahnelerini onların anlayabileceği bir dil ve üslûpla ifade etmesi dolayısıyla sade Türkçe ve hece vezniyle yazılmış şiirde öncü kabul edilmektedir”²³ yargısında bulunur.

Mehmet Emin, Türk şiirinde “biz” olgusunun yani kendi milletin anlatılmasını isteyen bir şairdir. Ona göre şiir, halkın içinden olmalı ve iyi olanı öğretme amacı gütmelidir. Türkçülüğün en önemli temsilcilerinden birisi olan Yurdakul, “1897’de yayımlanan *Türkçe Şiirler* adlı eseriyle edebiyatımızda adeta bir inkılâp meydana getirmiştir.”²⁴ Onun, “*Ben bir Türküm, dinim cinsim uludur.*” diyerek başladığı “Cenge Giderken” şiiri sanat anlayışını en sade ve açık şekilde anlattığı eserlerinden biridir. Bilge Ercilasun, Mehmet Emin’in üzerinde durduğu fikirleri millî ve sosyal olarak ikiye ayırabileceğimizi belirtir. Akabinde “Türkçülük, Müslümanlık, bayrak ve vatan sevgisi, tarih şuuru gibi millî meseleleri” işleyen şairin “kadınların sosyal hayattaki yeri, fakirlik ve nüfusun artması” gibi diğer sosyal konulara da kayıtsız kalmadığını ifade eder.²⁵ Millî duyguları aksettiren şiirlerini hece vezni ve sade bir Türkçe ile kaleme alan Yurdakul’un şiirlerinde Türk ordusunun girdiği savaşların bütün safhaları görülmektedir.²⁶

“*Türk Sazı adlı kitabında millî ve sosyal konuları ve ıstırapları işlemiş, Ey Türk Uyan adlı kitabında, Balkan Savaşı’nın yarattığı felâketleri ele almıştır. Tan Sesleri’nde Türk birliği fikri üzerinde ısrarla durulmuştur. Ordunun Destanı, Çanakkale kahramanlarına ithaf edilmiştir. İlk baskısı 1915’te yapılmış, 1918’de “Orduya Selâm” adlı şiir de ilâve edilerek yeniden basılmış ve orduya dağıtılmıştır. Dicle Önünde adlı kitapta, Türk ve Arap dostluğu üzerinde durulur. Kitap, Irak cephesinde savaşan ordularımıza ithaf edilmiştir. Hastabakıcı Hanımlar’da Birinci Dünya Savaşı’nda muhtelif cephelerde Kızılay’da hizmet eden kadınlardan bahsedilir. İsyan ve Dua, Birinci Dünya Savaşı’nda yaşanan*

²¹ Orhan Okay, *Türk Dili*, “Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri (1900-1923)”, Türk Şiiri Özel Sayısı IV (Çağdaş Türk Şiiri), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2017, s.302.

²² İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.575.

²³ Abdullah Uçman, “*Mehmet Emin Yurdakul*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.43, İstanbul, 2013, s.613-614.

²⁴ Bilge Ercilasun, *Türk Şiiri Üzerine*, “Mehmet Emin Yurdakul’un Şiir Dünyası”, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.24.

²⁵ A.g.e, s.30.

²⁶ Bilge Ercilasun, *Türk Şiiri Üzerine*, “Yenileşme Devri Türk Edebiyatında Mehmet Emin Yurdakul’un Rolü”, s.36.

felâketler karşısında Mehmet Emin'in duygularını ifade eder. Kitap, "İsyân" ve "Dua" adlı iki şiirden meydana gelir. Aydın Kızları, millî orduya ithaf edilmiştir."

Özetle Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde milliyetçilik ve halkçılık prensipleri ön plandadır diyebiliriz. O, hem Türk insanının sosyal hayattaki problemlerine hem de Türk ordusunun cephe gerisindeki problemlerine değinmiştir. Türkçülük ideolojisi hususunda öne çıkan simalardan birisi olan Yurdakul, aynı zamanda Cumhuriyet'le beraber gelişen memleketçi edebiyatın öncülerinden birisidir.

Millî edebiyat içerisinde yazdığı şiirler ve ortaya koyduğu fikirlerle dikkatleri üzerine çeken bir diğer sima ise Mehmet Âkif Ersoy'dur. O, dil hususunda Yurdakul'a nazaran daha ılımlı bir yaklaşım içerisinde. Mehmet Âkif'e göre yabancı tamlama ve kelimeleri birden Türkçenin dışında bırakmak da sözcüklerin öz Türkçe karşılıklarını aramak da doğru bir yol değildir. O, dilde sadeleşmek ve konuşma dilinden uzaklaşmamak yanlısıdır. Fazıl Gökçek, *Mehmet Âkif'in Şiir Dünyası* adlı çalışmasında "M. Âkif'in dil konusunda her türlü aşırılığa karşı olduğunu, Türkçenin hem kelime hem de kavram bakımından Batı dillerinin taklidi ile anlaşılma bir hâle sokulmasının yanlışlığını vurguladığı ve nihayet kendi şiirlerinde halkın konuştuğu dili estetik bir kisveye büründürmeye gayret ettiğini"²⁷ belirtir.

Mehmet Âkif eserlerini halkın gelişmesi amacıyla ortaya koymuştur. Şiirlerinde bireysel konulara yer verse de sanatı toplum için kullanmayı doğru bulan şair, aynı zamanda toplumun ahlâkî seviyesinin yükselmesini de amaçlamıştır. M. Âkif'i ahlâk kavramına verdiği önemle Tanzimat devri aydınlarından Namık Kemal'le aynı çizgiye koyabiliriz. "M. Âkif'e göre edebiyat toplumun ahlâken yükselmesine hizmet ediyorsa bir değere sahiptir. Kısacası edebiyat topluma faydalı olmalıdır. Eğer faydalı olmuyorsa hiç değilse zarar vermemeli, ahlaki çöküşe sebep olmamalıdır."²⁸ Şiirlerinde Balkan ve I. Dünya Savaşı gibi tarihi hadiseler de yer veren Âkif, Osmanlı'nın başarısızlığının sebebi olarak ahlaki zaafı gösterir. "Şaire göre toplumlar "millî" bir ahlaka sahip oldukları sürece ayakta kalabilirler. Aksi durumda bir milletin toptan yok olması kaçınılmazdır."²⁹ Mehmet Âkif, ahlaki değerleri ve eğitim seviyesinin artırılmasını toplumun kurtuluş reçetesi olarak görür.

Şiirlerinde II. Abdülhamid dönemini bir zulüm ve istibdat devri olarak eleştiren şair, II. Meşrutiyet'in ilanı ile gelmesi beklenen hürriyet ortamından da umduğunu bulamaz. Ona göre istibdat adı altında yapılan yanlışlar bu kez hürriyet adı altında yapılagelmektedir. Bir milletin

²⁷ Fazıl Gökçek, *Mehmet Âkif'in Şiir Dünyası*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021, s.55.

²⁸ A.g.e, s.57.

²⁹ A.g.e, s.182.

terakkisinin önce dinî ve ahlaki hususlara bağlı olduğunu düşünen Âkif, aynı zamanda milletlerin kendi tarihlerine de hâkim olması gerektiğini savunur. Özetle “M. Âkif’in ilerleme modeli “din”, “tarih” ve “müspet ilim” sacayağı üzerine oturmaktadır.”³⁰

M. Âkif’te Osmanlı’nın savaşımlardan mağlup ayrılması ve hasta adam olarak görülmesiyle başlayan ümitsizlik hissi Çanakkale Savaşı ve Millî Mücadele anlayışıyla değişiklik göstermeye başlar. Nitekim nesil çatışmasını konu edinen eseri *Âsım*’da Âkif, Hocaşade ve Köse İmam karakterlerinin neslinin “ülkenin meselelerini çözecek niteliklere” sahip olmadığını ifade eder. Umut, Köse İmam’ın oğlu Âsım ve onun neslindedir. Şairin böyle düşünmesinin en büyük sebebi genç kuşağın Çanakkale’de göstermiş olduğu kahramanlıklardır. Mehmet Âkif yine de fiziksel güçle gelen kahramanlıkların ya da fiziksel güçle sağlanan adaletin kalıcı olmayacağını vurgular. Yeni nesil, fiziki kuvvet maharetiyle, ilim ve irfan hususundaki donanımlara sahip olmalıdır. O, bir milletin ancak bu dengenin sağlanmasıyla refaha ereceğini ifade eder. Sonuç olarak, Mehmet Âkif, milletin meselelerine eğilmiş bunları millî ve ahlaki değerler üzerinden çözmeye çalışmıştır. O, fikirleri ve eserleriyle millî bir edebî anlayışın önemli temsilcilerindedir.

Millî bir edebiyat anlayışının ve Türkçülük fikrinin savunucularından birisi de Ziya Gökalp’tır. Ziya Gökalp da Mehmet Emin Yurdakul gibi şiirlerini “millî vezin” olarak gördüğü hece vezniyle kaleme almıştır. Orhan Okay, “Gökalp’in şiirlerini bir ideolojinin, bir fikir sisteminin programını aksettiren metinler olarak görmek gerekir”³¹ yargısında bulunur. Konu veya tema olarak Gökalp’in şiirleri “Turan mefkûresini, Orta Asya Türk tarihini anlatanlar, savaş gücünü, millî dayanışmayı güçlendirmek için kaleme alınmış hamâsî karakterde olanlar, toplumun çeşitli meslek ve kesimlerinden bahsedenler, makale ve kitaplarındaki Türkçülük fikirlerini tekrarlayanlar ve açıklayanlar olmak üzere birkaç grupta toplanabilir.”³² Özellikle onun “Turan” şiiri, Türk toplumuna millî bilinci aksettirme noktasında çok etkili bir kaynak olmuştur. “*Vatan ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan;/ Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...*” dizeleriyle Ziya Gökalp “romantizmin milliyetçilik özelliğini Türk şiir ve edebiyatına sokan şahıstır. Tarih görüşüne uygun olarak da yeni bir Türk ülkesi (muhayyel Turan) hayal eder. Ayrıca batıya karşı tepki ve tarihî kaynaklarla desteklenen millete güvenme ve onunla gururlanma (millî kuvvet iradesi) şiirde işlenir.”³³ İnci Enginün, “*Kızıl Elma (1915)* ve *Yeni*

³⁰ A.g.e, s.172.

³¹ Orhan Okay, “Ziya Gökalp”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.14, İstanbul, 1996, s.124-128.

³² A.g.e, s.124-128.

³³ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.583.

Hayat (1918) adlı kitaplarındaki şiirlerden de onun fikirlerindeki gelişmeyi takip etmek mümkündür”³⁴ der.

Ziya Gökalp, Türk şiirini etkileyen bir aydındır ancak bu etkileyiş eserlerinin sanat ve estetik yönünden ziyade muhteva planındadır. Nitekim Orhan Okay, Gökalp’ın öneminin bir edebiyatçı olmaktan ziyade “millî bir edebiyatta şiir ve nesir türlerinin nasıl olması gerektiği konusunda açtığı çığırda ve bu edebiyatın teorik alanına getirdiği bilgi ve görüşlerde”³⁵ olduğunu belirtir. İnci Enginün de Gökalp için, “onun her şiirinin mukabili bir makalesi de vardır”³⁶ değerlendirmesinde bulunur. Görüldüğü üzere Ziya Gökalp Türk edebiyatında eserlerinin estetik değerlerinden daha çok, onların içerisinde anlattığı fikirlerle, savunduğu görüşlerle ve bu yolla yarattığı etkiyle dikkatleri çekmiştir.

Türk milletinin Batı tesiriyle kendi tarihlerini unutma noktasına geldiğini belirten Gökalp, eserlerinde kendi millî tarihini savunur. Enginün, onun toplumu kutsallaştıran tavrı olduğunu ifade eder. Bu durum da Gökalp’ın “toplumu temsil eden büyük şahsiyetleri yüceltmesine yol açar. “Kahramanlık kültü” Gökalp’ın bütün eserlerinde kendisini gösterir.”³⁷ Ayrıca o, halk edebiyatı özelliklerinin benimsenmesi ve halk kültürünün yaygınlaşması gerektiğini de vurgulamaktadır. 1918 yılında fikirlerini “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” formülüyle bir kitapta toplayan Ziya Gökalp, daha sonra, İslamiyeti ihmal ederek, çağdaş fikirlerle milliyetçiliği bağdaştırmaya çalışır ve bu husustaki görüşlerini 1923 yılında çıkan *Türkçülüğün Esasları* adlı kitabında ortaya koyar.”³⁸ Bu eserinde Ziya Gökalp, “halk kültürünü, milli kültürün temeli ve kaynağı olarak değerlendirir.” Ona göre Türk aydınları halk edebiyatı kaynaklarından ne kadar çok istifade ederlerse, o kadar millileşmiş olurlar. Halk kültürü öğelerini karşılamak üzere “hars” kelimesini kullanan Gökalp’e göre “hars”, “halk”ın sahip olduğu ve yarattığı müessese, inanç ve eserlerden ibarettir.³⁹ *Kızılelma* şairi, Türkçülük mefkûresini “hars” ile “millet” arasında kurduğu münasebete dayandırır. Mehmet Kaplan, Ziya Gökalp’ın “hars” kavramına verdiği önemin, onu millî varlığın temeli saymasından kaynaklandığını ifade eder. “Hars, millet fertlerini birbirine bağlar ve onlarda aynı millete mensup olma şuurunu yaratır.”⁴⁰

³⁴ A.g.e, s.585.

³⁵ Orhan Okay, “Ziya Gökalp”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.14, İstanbul, 1996, s.124-128.

³⁶ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.582.

³⁷ A.g.e, s.584.

³⁸ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, “Mehmet Akif’e Göre İlim ve Din”, s.182.

³⁹ Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, “Ziya Gökalp’ın Düşünce Sisteminde Halk ve Halk Kültürü Kavramının Önemi”, s.214.

⁴⁰ A.g.e, s.215.

Orhan Okay, Gökâlp'in dil ve edebiyat alanındaki Türkçülüğü için, "eksiklerine ve hakkında yapılan tenkitlere rağmen yenileşmekte olan Türk dilinin ve edebiyatının gelişmesine hizmet etmiş, millî edebiyat akımının ortaya çıkışında önemli rol oynamıştır"⁴¹ değerlendirmesinde bulunur. Ziya Gökâlp, tıpkı Mehmet Emin Yurdakul gibi didaktik, faydacı ve ideolojik eserler kaleme almıştır. Hem Mehmet Emin hem de Ziya Gökâlp için, "halk edebiyatının önemini işlemeleri, Türk tarihi ve köylü, halk ile ilgilenmeleri bunları, bir süre için şiirin vazgeçilmez konuları hâline getirmiş ve bu yenilikler gençlere örnek olmuştur"⁴² denebilir. Her ikisi de döneminin ihtiyacına cevap veren aydınlardır ve arka arkaya gelen savaşlarla yıpranmış, yorulmuş bir halka umut verip, ışık olmuşlardır. Yurdakul ve Gökâlp milletin sorunlarını ancak milletin içinden gelen dinamiklerin çözebileceğine inanırlar.

Eserlerinde vecize niteliğindeki mısralarıyla millî bir bakışın ve edebiyatın en önemli isimlerinden birisi de Yahya Kemal Beyatlı'dır. O, Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökâlp'in aksine "Ok" hariç tüm şiirlerini aruz ölçüsüyle kaleme almıştır. Yurdakul ve Gökâlp, millî vezin olarak hece ölçüsünü gördükleri için heceyi kullanırlar. Yahya Kemal ise şiirlerinde çok önem verdiği ses hususunu ve ahengi aruz ölçüsünün daha iyi yansıttığını düşündüğü için ondan vazgeçmez. Yahya Kemal'in eserlerinde ses hususunun dışında tarih ve coğrafya da önemli bir konuma sahiptir. Özellikle "*Tevhid-i Efkâr* (1921) ve *Hakimiyet-i Milliye*'deki (1923-1925) makalelerinde Millî Mücadele'yi tahlilî bir şekilde anlatarak destekleyen yazılarında Millî Mücadele'nin komutanlarını, zaferlerini ve gelecekle ilgili umutlarını dile getirir."⁴³ İnci Enginün, Yahya Kemal'in bu yazılarında "Türk milletin özelliklerinden, kahramanlarından ve önderinden çok veciz cümlelerle"⁴⁴ söz ettiğini belirtir. Yahya Kemal'e göre şair, tüm millî hayatın şahidi konumundadır ve eserleriyle millî tarihteki önemli kişileri ölümsüz kılacak kişidir. Onun "*Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik/ Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik*" dizeleriyle başlayan "Akıncı" şiiri vatanî hassasiyeti anlatan dikkat çekici manzumelerden biridir. Bu şiir cephe gerisindeki askerler tarafından benimsenmiş ve onları muharebe karşısında cesaretlendirmiştir. Yine "Süleymaniye'de Bayram Sabahı" şiiri, şairi millî tarih çerçevesinde geçmişe götürür.⁴⁵ Şiirde duyulan top sesleri Çaldıran'ı, Mohaç'ı ve Balkanlar'da kazanılan zaferleri anımsatır. Türk şiirinin en önemli şahsiyetlerinden birisi olan Yahya Kemal,

⁴¹ Orhan Okay, "Ziya Gökâlp", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.14, İstanbul, 1996, s.124-128.

⁴² İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, s.587.

⁴³ A.g.e, s.123.

⁴⁴ A.g.e, s.124.

⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz. Özlem Nemutlu, *Yahya Kemal'in Şiirlerinde Maziye Dönüş Vasıtaları*, Bir Medeniyeti Yorumlamak: Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Sempozyumu 3-7 Kasım 2008, İstanbul, Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul, 2008, s.397-408.

“düşünceleriyle, tarih-coğrafya ve millet arasında kurduğu münasebetle de kendisinden sonrakilere yol göstermiştir.”⁴⁶

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal* eserinde Beyatlı’nın Türk tarihini Malazgirt Savaşı’ndan itibaren başlattığını belirtir.⁴⁷ Türk dilinin ve milletinin ondan önceki macerasını da asıl Türk tarihinin bir çeşit mukaddimesi olarak gördüğünü ifade eder. İnci Enginün de Yahya Kemal’in Türk tarihini Anadolu’nun fethi olan Malazgirt Savaşı (1071) ile başlattığını vurguladıktan sonra onun, devrindeki iki tarih görüşüne de karşı çıktığını belirtir. “Bunlardan biri Ziya Gökalp’in Türk tarihini Orta Asya’dan, İslamiyet öncesinden başlatması; diğeri de İslamcıların İslamiyet ile başlatmalarıdır.”⁴⁸ Eserlerinde Osmanlı tarihine ayrı bir önem veren Yahya Kemal’e göre “birçok Türk devletleri içinde, yükseliş devrinde dünyada her bakımdan medenî bir üstünlük kurmuş ve onu uzun müddet sürdürmüş en büyük devlet olan Osmanlı İmparatorluğu’nun tarihi, tema olarak, millî bir edebiyatı besleyebilecek güçtedir.”⁴⁹ Kenan Akyüz, Yahya Kemal’in “Millî Edebiyat Hareketi’nin bütün esaslarına tamamiyle uymamakla beraber, fikir planında onu makaleleri ve Türk Ocağı’ndaki konferansları ile” desteklediğini ifade eder.

Yahya Kemal üzerinde Fransa’da Siyasi Bilgiler Serbest Okulu’ndaki hocası Albert Sorel etkili olmuştur. Şairin Osmanlı tarihine ilgi duyup incelemeye başlaması da Albert Sorel’in tarih dersleri sayesinde. Fransa’da bulunduğu sürede Fransız edebiyatını da tanıma fırsatı bulan Yahya Kemal’in nazariyatı değişmeye başlar. Kenan Akyüz şairin Türkiye’ye döndüğü zamanki Türk edebiyatına bakışını şu şekilde açıklar:⁵⁰

“Ona göre “Divân Edebiyatı bir taklit edebiyatı idi ve bütünlükten mahrumdu. Halk Edebiyatında da bir bütünlük yoktu. Tanzimât’tan sonraki edebiyat da Fransa’dan gelme bir taklit edebiyatı idi ve bu taklitçilik Servet-i Fünun devrinde en üst derecesini bulmuştu. Üstelik Servet-i Fünun şiiri, kendi zamanının Fransız şiirini değil, daha önceki devirlerin Fransız şiirini taklit etmişti ve bu da apaçık bir gerilikti.”

Bilhassa Türk Edebiyatı’na genel bir bakış noktasında Yahya Kemal’in “Üç Tepe” makalesi de ayrıca bir öneme sahiptir. Beyatlı bu makalesinde, aydınların Tanzimat devrinde Çamlıca Tepesi’nden, Servet-i Fünun devrinde Tepebaşı Tepesi’nden, İnönü zaferleriyle beraber ise Metris Tepe’den sosyal ve yazın hayatına baktıklarını ifade eder. Makale boyunca

⁴⁶ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.620.

⁴⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020.

⁴⁸ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.626.

⁴⁹ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2017, s.172.

⁵⁰ A.g.e, s.172.

şairin tespitleri çok ilgi çekici bir noktadadır. Yahya Kemal, Tanzimat devri aydınları için şunları söyler:⁵¹

“Üslupları eski konaklar, yahılar ve köşkler gibi yıkılmış, esvapları gibi gülünç olmuş, eski edep, eski erkân, eski terbiye gibi itibardan düşmüş bu adamların fikirleri o zamandan bugüne kadar bütün siyasî hadiseler hâkim olmadılar mı? Abdülhamid-i Sani onların edebiyatlarından korkardı, mekteplerin sıralarında onların şiirlerini arar, kitapçıları, sahafları, Acem tâbillerinin mahzenlerini onların eserlerini yakalamak, endişesiyle bastırır, onların kelimeleri diye istiklal, hürriyet, millet, vatan kelimelerini ağıza aldırılmazdı.”

Üslup noktasında Çamlıca gençlerine eleştiri getiren Yahya Kemal, edebiyata kattıkları fikirler noktasında ise onları takdir eder. Özellikle istiklal, hürriyet, vatan ve millet gibi kelimeleri halk içerisinde yaygın hâle getirmeleri bu dönem edebiyatının belki de en büyük yeniliğidir. Beyatlı, Servet-i Fünun devri edipleri içinse şu yargılarda bulunur:⁵²

“Bugünkü Garp medeniyetini kendiliğimizden tiksinecek kadar ateşli bir ihtirasla sevmeseydik idrak edemezdik. Bizi bir müddet tatlı su frengine benzeten o edebiyat mukadderdi. Ona vücut verenler de bir medeniyetin bir medeniyete geçiş devresine zebundular. Bu itibarla o edebiyat hiç gayr-ı millî değil millidir de, çünkü o mukadder geçidin gayet samimi bir inikâsıdır.”

Yahya Kemal, Tepebaşı gençlerinin özellikle devir yönünden şanssız olduklarını anlatmak ister. Servet-i Fünun edebiyatı bir medeniyetten diğerine geçiş arasında kalmış ve hayal-hakikat çatışması içerisinde debelenip durmuş bir edebiyattır. Buna rağmen Garp medeniyetini adeta bir tiksinti duyacak derecede idrak etmemize vesile olmuştur. Bu noktada Beyatlı, onları gayr-ı millî olarak görmememiz gerektiğini vurgular. Çünkü Servet-i Fünun edebiyatı Türk halkı için, iki medeniyet arasındaki mukadder geçişi sağlamaya çalışan samimi bir topluluktur. Yahya Kemal makalesinin son faslında, İnönü zaferlerinin ardından ise Türk Edebiyatı’nın sosyal ve yazın hayatına millî timsalin gösterdiği tepe olan Metris Tepe’den bakmaya başladığını ifade eder.

Tanpınar, Yahya Kemal’in fikirlerini “yeni bir göz ve dikkatle baktığı tarih ve hayattan” aldığını belirtir. Onun istediği şeyin ise “kendi realitemize geniş ve esaslı bir dönüş, kendimizi ciddiye alma, hülâsa kendimiz etrafında bir edebiyat”⁵³ olduğunu ifade eder. Aynı zamanda Yahya Kemal’in konuşurken “Yunus’tan başlayarak yaşadığımız güne kadar, Türkçenin asır asır kaydettiği zafer merhalelerini ve bize ait bir duyuş tarzının teşekkülünü” gözüyle görür gibi

⁵¹ Yahya Kemal Beyatlı, “Üç Tepe”, Dergâh Dergisi, C.1, NO.1, 15 Nisan 1921, s.1.

⁵² A.g.e, s.2.

⁵³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Yahya Kemal*, Dergâh Yayınları, s.44.

olduğunu vurgular. Maziye olan dikkati, tarih bilinci ve şiirlerindeki millî hayata dair sentezleriyle Yahya Kemal “yeninin ve millî olanın bayrağı”dır.⁵⁴ Türk milletini vücuda getiren kıymetler onun eserlerinde ve fikirlerinde toplanmış gibidir. İnci Enginün’ün belirttiği gibi “Yahya Kemal millî bir edebiyattan yanadır.”⁵⁵

Cumhuriyet’in ilanıyla beraber Yahya Kemal’in akabinde Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökalp’in fikirlerinden etkilenen memleketçi bir edebiyat anlayışı meydana gelir. Konularını memlekettan alan bu anlayışın şairleri, hece ölçüsünü kullanırlar ve sade bir dil anlayışıyla mahallî söyleyişlere eserlerinde yer verirler. Bu dönem şiirleri lirik olmaktan daha çok didaktiktir ve eserlerde hitabet tonu belirgin bir şekilde göze çarpar.

Faruk Nafiz Çamlıbel, Memleket Edebiyatı’nın başta gelen şairlerindendir. Onun şiirinde “memleket coğrafyası, bu coğrafyada yaşayan insanlar ve onların estetiği”⁵⁶ mevcuttur. Faruk Nafiz’de Yahya Kemal’in etkileri görülmekle beraber mükemmellik endişesine rastlanmaz. Çamlıbel’in şiirleri devrinin heyecanını taşır diyebiliriz. Özellikle “Han Duvarları” şiiri Memleket Edebiyatı’na yeni bir ufuk kazandırmıştır. Bu şiir, “İstanbul aydın gencin ilk defa haşın Anadolu tabiatı ve suskun insanı ile karşılaşmasıdır. Şiirine Anadolu manzarasından bütün unsurları alan Faruk Nafiz, Maraşlı Şeyhoğlu’nun dörtlüklerinden yararlanarak, bu suskun insanın lirizmini ve hazin hayatını hem ortaya koymuş hem de kendi duygularını anlatma vesilesi bulmuştur.”⁵⁷ Eserlerinde halk edebiyatı geleneğinden de istifade eden Faruk Nafiz’in ses getiren bir başka şiiri “Sanat” manzumesidir. Birçok araştırmacı bu manzumeyi memleketçi edebiyatın manifestosu olarak değerlendirir. Şiir boyunca en çok dikkat çeken siz-biz, yani yerli-yabancı mukayesesidir. Faruk Nafiz, Türk sanatı ve yaşamı için tek beslenme kaynağı olarak “yazılmamış bir destan gibi” Anadolu’yu görür.

İnci Enginün, Faruk Nafiz Çamlıbel’in en büyük takipçisinin Kemalettin Kamu olduğunu ifade eder. Millî Mücadele’ye bizzat katılan şairlerden biri olan Kamu, “*Ben gurbette değilim/ Gurbet benim içimde*” dizeleriyle Türk edebiyatında “gurbet şairi” olarak anılmaktadır. Onun şiirinin konularını “vatan sevgisi, köyünde, siperde ve daima gurbette olan Mehmetçik teşkil eder.”⁵⁸ “Bingöl Çobanları” Kemalettin Kamu’nun önemli eserlerinden biridir. Anadolu’da yaşamaya mahkûm olan bir çobanın hikâyesinin anlatıldığı bu şiirde, Anadolu insanının yalnızlığı, eğitimsizliği ve hayallerine olan uzaklığı vurgulanır. Aynı zamanda yine

⁵⁴ A.g.e, s.33.

⁵⁵ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, s.826.

⁵⁶ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s.42.

⁵⁷ A.g.e, s.44.

⁵⁸ A.g.e, s.48.

Anadolu insanının şartlar karşısında sürekli boyun eğen bir yapıda olmasına karşı bir sitem de mevcuttur.

Halk kültürüne ve folklor hususiyetlerine en çok önem veren şairlerden birisi de Ahmet Kutsi Tecer'dir. O, toplumsal kişiliğinin ve şiirlerinin ana kaynağını Anadolu'da ve Anadolu insanında bulmuştur. 1931'de "halk şairleri bayramı" çalışmalarıyla Âşık Veysel Şatıroğlu'nu keşfeden Tecer, 1932'de Halk Şairlerini Koruma Derneği'ni de kurmuştur. Ahmet Kutsi, "Nerdesin", "Orada Bir Köy Var Uzakta" şiirleriyle ve *Köşebaşı*, *Koçyiğit Köroğlu* piyesleriyle adından söz ettirmiştir. Bu iki tiyatro eseri de halktan hareket ederek kaleme alınmıştır. Enginün, "Nerdesin" şiiri için, "şiir damarı pek verimli olmayan bu şairin unutulmaz eseridir. Farklı yorumlara açık olan bu şiir, herkesin içindeki "esrarlı bekleyişe" tekabül etmektedir"⁵⁹ değerlendirmesinde bulunur. "Orada Bir Köy Var Uzakta" şiiri ise Faruk Nafiz'in "Sanat" şiiriyle benzerlik göstermektedir. İki şiirde de ülkenin kaynakları, gidilmesi gereken tek hedef olarak gösterilir. Hamasî şiirleriyle dikkati çeken bir başka millî şairimiz Behçet Kemal Çağlar'dır. Faruk Nafiz'le beraber "Onuncu Yıl Marşı"nın yazarı olan Behçet Kemal, "millî ülküye, Atatürk'e bağlılığını taşkın bir ifade ile dile getirmiş, birçok şaire örnek olmuştur."⁶⁰ Prof. Dr. İnci Enginün, onun şiirlerinde Cumhuriyet'in dayandığı temelleri ve ulu önder Atatürk'ü tarihî bakış tarzını ihmal etmeden işlediğini ifade eder.

İdeolojik görüşleri ve eserleriyle Türk edebiyatında nevi şahsına münhasır isimlerden birisi de Nazım Hikmet'tir. İlk manzumesi *Yeni Mecmua*'da yayımlanan şair, şiirde ilk olarak hece veznini kullanır. İnci Enginün, onun için "Nazım Hikmet ilk şiirlerini Mütareke devrinde vermiş, işgal edilen İstanbul ve Anadolu'nun, karşı koyan yiğitlerinin sesini haykıran, dönemin mistik havasıyla "Mevlana" gibi şiirler yazdıktan sonra, ruhunun coşkunu Marksizmde bulmuş ve şiirlerine yansıtmıştır"⁶¹ der. Ahmet Hamdi Tanpınar, Nazım Hikmet'in İstiklâl Savaşı yıllarında yazdığı birkaç manzume ile dikkati çektiğini ancak 1926 yılına kadar kaldığı Rusya'dan yeni bir şiir anlayışıyla döndüğünü ifade eder.⁶²

Millî edebiyat açısından "Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin Destanı" ve İstiklâl Harbi'ni anlattığı "Kurtuluş Savaşı Destanı" şiirleriyle anılan Nazım Hikmet, daha çok kullandığı şiir tekniği, dil ve üslubunun yanı sıra eserlerindeki konularla dikkatleri üzerine çeken bir şairdir. "Komünizm propagandası yapan bu coşkun mizaçlı şairin, tesirli bir hitabet

⁵⁹ A.g.e, s.51.

⁶⁰ A.g.e, s.55.

⁶¹ A.g.e, s.60

⁶² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2022, s.115.

üslubu vardı. Aşk duygularını işlediği lirik şiirlerine rağmen, onun asıl tesiri ve şöhreti, bunlardan değil, propaganda mahiyetindeki şiirlerinden ileri gelir.”⁶³ Savaş karşıtlığı, emperyalist karşıtlık, sınıflar arası mücadele ve eşitsizlik şiirlerinde önemli yer tutar. Bunların yanında aşk, kadın ve hürriyet temaları da mühimdir. Nazım Hikmet, eserlerinde ürettiği ve emek verdiği halde karşılığını alamayan insanların mücadelesini vermiştir diyebiliriz. O, çağının sorunlarının farkında olan ve bunu şiirine taşıyan bir şairdir.

Nazım Hikmet’in fakir ve bakımsız Anadolu hayatını değiştirmek düşüncesinde olduğunu ifade eden İnci Enginün, Mehmet Emin Yurdakul’un şiirlerinde de bu düşüncenin mevcut olduğunu belirtir. İkisini birbirinden ayıran fark ise Nazım Hikmet’in bu değişimi ideoloji yönünden “makineleşerek” yapmak istemesidir. Oysa Mehmet Emin ülkesinde “yabancı tesir ve ideoloji” aramaz. Bunların dışında serbest nazmın Türk edebiyatında yaygınlaşmasında da en önemli etkenlerden birisi Nazım Hikmet olmuştur.⁶⁴

“Nazım Hikmet’in şiirlerinde kitlelerin hareketini hatırlatan kuvvetli ahenk, kelime öbeklerinin başarıyla düzenlenmesinden kaynaklanır. Mayakovski’den aldığı şiir şemasıyla, klâsik halk şiiri şeklini kırması, gür sesi, serbest nazmın yaygınlaşmasına yol açmıştır.”

Tanpınar, Nazım Hikmet’in şiiri için “politika sahasına girmeden yapılacak belli başlı tenkit ise, şiiri kendi tabiatının dışına çıkarması ve bütünüyle daha ziyade nesre ait gayelerin emrine vermesi”⁶⁵ yargısında bulunur. Nazım Hikmet, şiir dilini genişleten, iyi ve sağlam bir dil makinesi kuran şairlerdendir. İdeolojik görüşleri, Mayakovski’nin üzerinde bıraktığı etki ve ismini değiştirmiş olması gibi etkenler onun eserlerine daha temkinli yaklaşılmaya sebebiyet vermiştir demek yanlış olmaz. Her şeye rağmen Nazım Hikmet, şiir tarihini, sonradan toplumcu-gerçekçi olarak vasıflandırılan şiir tarihini, derinden etkilemiş, kendinden sonraki şairlere ve nesillere örnek olmuş bir şahsiyettir.

Nazım Hikmet’le birlikte toplumcu-gerçekçi Türk şiirinde öncü kabul edilmiş sanatçılardan bir diğeri de Attilâ İlhan’dır. O, hece ile aruzu modern şiirde lüzumsuz olarak görmüş ve şiirde ahenk yanlısı bir tutum benimsemiştir. Aynı zamanda şiirlerinde imlâ hususiyetlerini kullanmayı da göz ardı eden Attilâ İlhan, bu tutumunu okuyucuların şiirleri istedikleri gibi okuması için ortaya koymuştur. A. İlhan okuyucuların şair tarafından yönlendirilmemesi taraftarıdır.

⁶³ İnci Enginün, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, s.61.

⁶⁴ A.g.e, s.62.

⁶⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, “Türk Edebiyatında Cereyanlar”, s.116.

İlk şiir kitabı olan *Duvar*'da “Kurtuluş Savaşı’nın Anadolu’da arzettiği manzara, İkinci Dünya Savaşı’nın insanımızda meydana getirdiği tahribat, insan sevgisi ve hürriyet özlemi”⁶⁶ konuları işlenir. Dikkat edilirse bu konular hem millî hem de sosyal bir hüviyet taşımaktadır. “Attilâ İlhan ilk eserlerini geleneksel çizginin uzantısında, halk şiiri kaynaklarından da yararlanarak verir.”⁶⁷ Onun için toplumcu-gerçekçi şiiri halk kaynaklarından yararlanarak ele almıştır demek yanlış olmaz. Şairin tanınmasında “Cebbaroğlu Mehemmet” şiiri önemli bir rol oynar. Kimi araştırmacılarca destan olarak değerlendirilen bu eserde “Anadolu’nun işgal altında bulunduğu yıllarda düşmana karşı mücadele ederek şehit olmuş bir kahramanımızın hikâyesi”⁶⁸ anlatılır. Attilâ İlhan şiirlerinde Anadolu’nun ihmal edilmiş bir manzara olarak karşımıza çıktığını belirten Yakup Çelik, bunun sebebinin Mustafa Kemal’in fikirlerinin Anadolu’da uygulanmamış olmasından kaynaklandığını ifade eder. “Attilâ İlhan, Anadolu insanının problemlerini dile getirirken, onların bir kısmını hürriyeti elinden alınmış insanlar olarak görür.”⁶⁹ Ayrıca çeşitli şiirlerinde şairin, “Anadolu insanının başarılarını bildirmesi, vatana bağlılıklarını dile getirmesi, ilgisizliğe rağmen tevekküllerini anlatması, Anadolu insanına hayranlığının belirtisidir”⁷⁰ diyebiliriz.

Yakup Çelik, şairin Anadolu insanının hayat şartlarını ve sosyal problemlerini anlattığı şiirlerinde ikinci bir “Kuvâ-yı Milliye” fikri olduğunu vurgular. Attilâ İlhan’ın bu şiirlerde sık sık Atatürk vurgusu yapmasının sebebi onun düşünce siteminin örnek alınması gerektiği fikrinde olmasındandır. “Anadolu kendini kurtarmalıdır. Bunun için de hareket noktası yine Mustafa Kemal olmalıdır.”⁷¹ Abdullah Uçman da Attilâ İlhan için “toplumcu temele dayanan sanatın da mutlaka Atatürk ilkelerine bağlı yerli bir birleşimle gerçekleştirilebileceğini hayatı boyunca savunmuştur”⁷² yargısında bulunur. Attilâ İlhan toplumun sorunlarını görmüş ve bunları toplumcu-gerçekçi bir anlayışla ele almış bir şahsiyettir. Onun şiirlerinde her zaman hürriyet ve barış yanlısı bir tutum görmek mümkündür.

Sade bir dil anlayışıyla millî meselelere değinen aydınlarımızdan birisi de “Bayrak Şairi” olarak bilinen Arif Nihat Asya’dır. Saadettin Yıldız, “şairin, çocukluk dönemi şiirlerinden itibaren Türk milliyetine, İslami değerlere, milli örf ve âdetlere, vatana karşı derin

⁶⁶ Yakup Çelik, *Şubat Yolcusu Attilâ İlhan’ın Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.44.

⁶⁷ A.g.e, s.23.

⁶⁸ A.g.e, s.64.

⁶⁹ A.g.e, s.181.

⁷⁰ A.g.e, s.229.

⁷¹ A.g.e, s.262.

⁷² Abdullah Uçman, “*Attilâ İlhan*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.EK-1, Ankara, 2020, s.636-637.

bir ilgi duyduğunu ve zaman içinde bu ilginin bir “dünya görüşü” seviyesine yükseldiğini⁷³ belirtir. Arif Nihat millî şuuru yüksek, vatan endişesi taşıyan ve vatan fikriyle dolu bir şahsiyettir. O, ilk şiir denemelerini Mehmet Emin Yurdakul’dan beslenip Ziya Gökalp’la sistemleşen bir millî hava içerisinde yapmıştır. Dolayısıyla onun şiirlerinde “Türkçülüğün telkin ettiği millet ve vatan sevgisini, istiklal fikrini, hamaset duygusunu “şairinin kurucu unsurları”⁷⁴ olarak görmek mümkündür. “*Yastığının Rüyası ve Âyetler*”de eski Türk hayatını dolaylı ifadelerle işleyen şair, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*’dan itibaren tamamen net bir mazi fikrine ulaşmış, çocukluğundan getirdiği millet sevgisi de “Türk milliyetçiliği” seviyesine çıkmıştır. Bu milliyetçilik, Türkiye Türklüğüyle sınırlı da kalmamış, “Turan ideali” olarak bütün dünya Türklüğünü içine almıştır.”⁷⁵ Kısacası Arif Nihat Asya’nın şiirlerinde Kıbrıs’ı, Kerkük’ü, Türkistan’ı içine alan bir “geniş aile” düşüncesi hâkimdir.

Saadettin Yıldız, “Arif Nihat’ın şiirinin teşekkülünde milliyetçi duyuş ve düşünüş tarzının temel unsur” olduğunu vurgular.⁷⁶ Onun şiirlerinde “vatan-millet”, “tarih-mazi”, “istiklal- bayrak” ve “Türk büyükleri” başlıklarının millî unsurlar olarak ön plana çıktığını ifade eder. Özellikle Yahya Kemal’den etkileneren tarih-mazi üzerine eğilen şair, geçmişle bugün, bugünle gelecek ve dünle bugün arasında bağlantılar kurmaktan hoşlanır. Arif Nihat Asya “Türk tarihini, destanlar devrinden bugüne doğru -Osmanlı dönemi ağırlıklı olmak üzere- zengin bir ilham kaynağı olarak kullanır. Destanî ve millî şiirlerinin hepsi, memleket şiirlerinin büyük bir kısmı bu tutumun eseridir.”⁷⁷ Şair, millî bir edebiyat için ilk şartın “milleti ve milliyeti kabul etmek, bunlara karşı olmamak” olduğunu ifade eder. Saadettin Yıldız, Arif Nihat Asya’nın röportajlarda verdiği yanıtları değerlendirir ve şairin millî edebiyata dair perspektifi için “ahlak, gelenek ve aileyi müdafaa eder. Toplumu, bu değerleri temel alan bir yapıya kavuşturmayı hedefler. Vatan, millet, bayrak ve temiz aşk gibi milli ve beşeri temaları ön plana çıkarır. *Oğuz Destanı* gibi, Türk kültür tarihinin eski çağlarına ait edebi eserlerden ilham alır”⁷⁸ yargısında bulunur.

Türk edebiyatında “Bayrak Şairi” olarak ün yapan Arif Nihat Asya, “birçok şiirinde bayrağı “motif” olarak kullanmış; “bayrak-istiklal”, “bayrak-vatan”, “bayrak-mazi” “bayrak-yiğitlik”, “bayrak-huzur” bağlantılarını kurarak, onu bir “merkez değer” haline getirmiştir. Şaire göre, “bayrak” Türkün millet olma vasfının tescili niteliğindedir. “Bayrak olmadan vatan,

⁷³ Saadettin Yıldız, *Arif Nihat Asya’nın Şiir Dünyası*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2020, s.80.

⁷⁴ A.g.e, s.129.

⁷⁵ A.g.e, s.80.

⁷⁶ A.g.e, s.458.

⁷⁷ A.g.e, s.151.

⁷⁸ A.g.e, s.192.

mazi, yiğitlik, huzur-dirlik-düzenlik de olmaz.”⁷⁹ Milliyetçi bir şair olarak Arif Nihat, vatan ve millet üzerine büyük sözler söylemek yerine sade bir üslup kullanmayı yeğlemiştir. Onun Türk toplumuna verdiği değeri sanata dair görüşlerinde, fikirlerinde, ideolojik bakışında ve yaşantısında görmek mümkündür. Millî bir edebiyatın oluşumuna hamasî nitelikteki yazılarıyla katkı sunmuş isimlerden olan Necmettin Halil Onan’a da kısaca değinmek gerekir. İnci Enginün, bir Rumeli muhaciri olan şairin “Bir Yolcuya” şiiriyle Türk edebiyatı tarihinde yerini aldığını belirtir ve “bu şiir millî gurur ve heyecanın doruğa yükseldiği günlerde yazılmıştır ve bütün bir varoluş mücadelesini yansıtır” der.⁸⁰

Sonuç olarak, Tanzimat edebiyatında Şinasi’yle başlayan dilde sadeleşme hareketleri ve sosyal konulara eğilme düşüncesi Namık Kemal’le beraber kuvvetlenmiştir. Böylelikle Divan edebiyatının ferdiyetçi ve mükemmeliyetçi tutumunun yerini daha çok halka eğilen ve millî kaygılar güden bir edebiyat almıştır. Servet-i Fünun devrinde ise II. Abdülhamit’in baskıcı politikası bu gelişimi bir süreliğine durdurmuş ancak engelleyememiştir. II. Meşrutiyet ile beraber meydana gelen hürriyet ortamı Türk aydınlarının düşündüklerini daha rahat dile getirebilmelerini sağlamıştır. Nitekim İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyetin ilanı ile beraber millî bir anlayış Türk edebiyatında en üst raddeye ulaşmıştır. Şair ve yazarlar millî temaları eserlerinde daha sık ele almışlardır. Bilhassa Fransız Devrimi’yle millî devletlerin kuruluş sürecinin hızlanması ve romantik akımın bu eğilimleri beslemesi, Türk edebiyatında da yansımalarını bulmuştur.

Millî edebiyatı ele alma noktasında Namık Kemal, Mehmet Âkif Ersoy ve Mehmet Emin Yurdakul ahlâk kavramının üzerinde önemle durmuşlardır. Onlara göre millî bir edebiyat, millî bir ahlâk seviyesinde ayakta kalabilecektir. Tevfik Fikret içinse Servet-i Fünun döneminin de etkisiyle olumsuz bir düşünce silsilesinin varlığından söz etmek yanlış olmaz. O, devrinden ve yöneticilerden şikâyet eder. Bu tutumu nevi şahsına münhasır kişiliğiyle birleşince de Tevfik Fikret’te millî duygular ve millî bir edebiyat anlayışı zaman zaman nefret duygusu içerisinde görülmektedir. Yahya Kemal, Türk tarihini Malazgirt’ten başlatmış ve Osmanlı tarihinin dikkatle üzerinde durmuştur. Aynı zamanda millî bir edebiyat yaratma noktasında tarih-mazi ilişkisine önemle eğilmiştir. Nazım Hikmet ve Attilâ İlhan, millî edebiyat noktasında çözümü toplumcu-gerçekçi bir şiir anlayışında bulmuşlardır. Ziya Gökalp ve Arif Nihat Asya ise Türkçülük akımı içerisinde millî bir edebiyat hayal ederler. Bu gruba aynı zamanda Mehmet Emin Yurdakul’u da dâhil edebiliriz. Onlar için millî edebiyat yalnızca Türkiye sınırından

⁷⁹ A.g.e, s.469-470.

⁸⁰ İnci Enginün, *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, s.46.

ibaret değildir, dünya üzerinde yaşayan tüm Türk topluluklarını içerisinde barındırır. Özetle Türk edebiyatındaki millî duygu ve fikirlerin günümüze kadarki gelişimi kısaca bu şekildedir. Yazar-şair ve örneklerin sayısını artırmak mümkündür.



BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Fazıl Ahmet Bahadır'ın Hayatı

Tüm edebiyat âleminde gerek araştırmacılar gerekse okuyucular, şair ve yazarların eserleri kadar biyografilerine de ilgi duymuşlardır. Biz de araştırmamızın bu bölümünde bir millî şair olarak Fazıl Ahmet Bahadır'ın yaşamı üzerinde tesiri olan noktalara değinmeye çalışacağız. Hayatı boyunca şairin üzerinde etkili olan kişi ve olayları anlatmaya gayret edeceğiz. Bunu yaparken de Mehmet Kaplan'ın *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* kitabında kullandığı metotlardan hareket edeceğiz. Yani Fazıl Ahmet Bahadır'ı hem yaşam öyküsüyle hem de mizacını ve şahsiyetini yansıtan hususlarla değerlendireceğiz.⁸¹

Şairin hayatını ve hayatının kırılma noktalarını üç ana başlık etrafında toplamayı uygun gördük. Bunlardan ilki, “Aile, Çocukluk ve Okul Yılları” şeklindedir. Burada Bahadır'ın nasıl bir aile ortamında büyüdüğünü, nasıl bir çocukluk geçirdiğini, hangi okullara gittiğini ve nasıl bir öğrencilik yaşamı olduğunu aktarmaya çalışacağız. İkinci olarak “Öğretmen Şair” başlığı altında Bahadır'ın üzerinde etkili olan öğretmenlerine ve onun öğretmenlik mesleğine bakış açısına değineceğiz. Aynı zamanda sosyal yaşantısında ne gibi aktivitelere katıldığını, nasıl bir yaşam sürmekte olduğunu, bunun yanında gençlere ne gibi tavsiyelerde bulunduğunu öğrenmeye çalışacağız. Son olarak ise “Nasıl Bir “Şiir” ve “Şair”in Peşindeyiz?” başlığı altında Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiirle olan irtibatının ne zamanlarda ve ne şekilde geliştiğine değineceğiz. Onu şairliğe hazırlayan faktörlerden ve hayatında tesiri olmuş kişilerden bahsedeceğiz. Şiire karşı yaklaşımını ve bakış açısını öğrenmeye gayret edeceğiz.

1.2. Aile, Çocukluk ve Okul Yılları

Fazıl Ahmet Bahadır, 1958 yılında Kayseri ilinin Pınarbaşı ilçesinde beş çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğu olarak dünyaya gelir. Kendisinden büyük iki abla ve bir ağabeyi olan Bahadır'ın kendisinden küçük olarsa bir erkek kardeşi vardır. Baba Şaban Bahadır Bey, ortaokul ikinci sınıftan terk bir devlet memurudur. Kaymakamlıkta özel kalem müdürlüğünden emekli olmuştur. Anne Emine Bahadır Hanım ise ilkokul mezunu bir ev hanımıdır. Şair, ailesi hakkında “günlük uğraşlar içinde orta gelirli bir memur ailesi” yorumunda bulunmuştur.

Aile, Bahadır'ın çocukluğunda Pınarbaşı ilçesinde kocaman bahçesi olan küçük bir evde yaşamıştır. Nitekim şairin çocukluk yılları da bu kocaman bahçe ve küçük evde geçer. Bahadır

⁸¹ Şairin hayatı hakkında edinilen bilgiler, 02.06.2025 tarihinde Zoom uygulaması üzerinden kendisiyle yapılan söyleşilerin derlenmesi sonucu oluşturulmuştur. Dolayısıyla verilen tüm bilgilerin kaynağı şairin kendisidir. Detaylı bilgi için bkz. EK.1. Fazıl Ahmet Bahadır İle Yapılan Söyleşi.

bu bahçe için “adeta bir masal setini andırır” der. Bahçenin ortasından bir derenin geçtiğini belirtir ve bu derenin suyunun aynı zamanda içme suyu olarak da kullanılabildiğini ifade eder. Bahçede kocaman söğüt ve kavak ağaçları vardır. Bir çocuk olarak Fazıl Ahmet de oyun dünyasını bu kocaman bahçe içerisinde şekillendirmiştir. Arkadaşlarıyla birlikte derede kayıklar yüzdürmüş, ağaçların dallarına salıncaklar kurmuştur. Portakal kabuklarından ve annesinin dikiş dikmelerinden arta kalan makaralardan oyuncak arabalar icat etmiştir. Kışları yine arkadaşlarıyla kardan adamlar yapmış, kızaklarla kaymıştır. Aynı zamanda bahçe içerisinde bulunan keser, kazma, testere gibi alet edevatın da kendisi için adeta birer oyuncak olduğunu vurgulayan Bahadır, bu sayede hâlâ daha elinden duvar örmek vb. tarzda işlerin geldiğini ifade eder. Bahçe içerisinde ayrıca annesinin birçok çiçekler yetiştirdiğini, tavuklarının ve ördeklerinin olduğunu da belirtir. Evin içerisinde ise annesinin dikiş makinesinin tıkrıtları eşliğinde lambalı radyodan programlar dinlediğini ifade eder. Bu programlar “Arkası Yarın”, “Mikrofonda Tiyatro” gibi programlardır. Bununla beraber Halit Kıvanç ve Orhan Ayhan’ın anlattığı futbol maçları, Metin Oktay’ın golleri, Turgay Şeren’in kurtarışları unutamadığı anılardandır. Şair, çocukluk yıllarını “hep özlediğim ve yaşadığım sürece özleyeceğim” yıllar olarak değerlendirir. Kısacası Fazıl Ahmet Bahadır okul öncesindeki yıllarında ağaçlar, çiçekler ve hayvanlarla birlikte, tabiat unsurlarıyla iç içe, çeşitli oyunlar arasında kaybolan, çok mutlu ve dolu dolu bir çocukluk geçirmiştir. Şüphesiz bu küçük ev ve kocaman bahçe onun sanatçı muhayyilesinin oluşumuna sonsuz bir katkı sağlamıştır.

Fazıl Ahmet Bahadır çocukluğunda kendisinden önce okula başlayan ablaları ve abisi sayesinde içinde büyük bir okula gitme arzusu duyduğunu belirtir. Ancak okula başlamasıyla birlikte bu arzusunun yerini isteksizlik alır. Okul, onun için “git git bitmek bilmeyen bir yol”a dönüşür. Pınarbaşı ilçesi o zamanlar, il merkezi olan Kayseri’ye yüz kilometre mesafede tipik bir Anadolu kasabasıdır. Fazıl Ahmet Bahadır da ilkokula Pınarbaşı’nda kendi evlerine birkaç yüz metre uzaklıktaki Barboros İlkokulu’nda (şairden edindiğimiz bilgiye göre okulun adının yazımı bu şekildedir) başlar. İki yıl burada okuduktan sonra ağabeyinin liseye başlamasıyla, o zamanlar Pınarbaşı ilçesinde lise olmamasından ötürü aile Kayseri’ye taşınır. Kayseri’de önce Namık Kemal İlkokulu’nda üçüncü sınıfı, akabinde Atatürk İlkokulu’nda dördüncü sınıfı bitiren şair, Pınarbaşı’nda lise açılmasıyla yeniden öğrenciliğe başladığı Barboros İlkokulu’na döner ve ilkokulu burada tamamlar. Ortaokul ve liseyi yine Pınarbaşı’nda, Pınarbaşı Lisesi’nde bitiren Fazıl Ahmet Bahadır, 1975 yılında mezun olur. Aynı yıl Hava Harp Okulu aday öğrenciliğiyle İzmir’in Gaziemir ilçesinde uçuş eğitimi almıştır. Şair kısa süren bu deneyiminden kendi isteğiyle ayrılır.

Fazıl Ahmet, ilkokul, ortaokul ve lise yıllarında notları iyi ama ders çalışmayı sevmeyen bir öğrencidir. Kendisini zaman zaman derslerden kaçan, annesi sayesinde düzgün ve temiz giysileriyle dikkat çeken, yaramaz ama çok saygılı bir öğrenci olarak tanımlar. O, okulun futbol takımında oynamış, tiyatro etkinliklerinde de çoğu zaman başrolde yer almıştır. Okuldaki duvar gazetelerinden de sorumlu olan Bahadır, o yıllarda duvar gazetelerine çok rağbet olduğundan da bahseder. Herkes âdeta yazılanları okumak için uzun kuyruklar oluşturur. İçeriğini tarih ve edebiyat ağırlıklı metinlerle oluşturduğu bu duvar gazetesinin adı *Zafer*'dir. Millî tören ve günlerde de hayli faal olan Bahadır, ilk şiirini 23 Nisan 1965'te okumuş, bundan sonraki yıllarda da sürekli olarak bu etkinliklerde görev almıştır.

Namık Kemal İlkokulu'nda üçüncü sınıfa giderken düzenlenen bir şiir okuma yarışmasında Halit Fahri Ozansoy'un "Vatan Destanı" şiiri ile il birincisi olduğunu aktaran Fazıl Ahmet Bahadır, bu olayın şiirle devam edecek olan hayat yolculuğunda önemli etkileri olduğunu belirtir. Yine aynı yıl okul ünite sergisinde Ergenekon Kümesi önünde okul müdürünün davudî sesinden dinlediği, Ziya Gökalp'ın "Ergenekon" şiirindeki "*Börteçine kurdun adı,/ Ergenekon yurdun adı,/ Dört yüzüne durdun hadi,/ Çık ey, yüzbin mızrağımız!*" dörtlüğü ilerideki yıllarına rehberlik edecektir. Onun ilkokul, ortaokul ve lise yıllarını en iyi özetleyen anekdot ise bir veli toplantısında yaşanır. Şairin ilkokul öğretmeni olan Zümrüt Hanım bir veli toplantısında anne Emine Hanım'a "Bu çocuk çok zeki, dersleri dinlediği zaman anlıyor, bu şekilde ancak liseyi bitirebilir. Üniversitede ise zorlanır." demiştir. Nitekim şairden de edindiğimiz bilgilere göre Zümrüt Hoca'nın bu tespiti çok yerinde olmuştur. Şairin üniversite hayatı çeşitli sıkıntılar içinde ve ancak sekiz senenin ardından bitmiştir.

1975 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'ne başlayan Fazıl Ahmet Bahadır, üniversiteye sevak ve isteyerek gitmiş olmasına rağmen, burada aradığını bulamamanın sıkıntısını yaşamıştır. Üniversite öğrenciliğinin ilk yıllarında başka üniversitelere geçmek için sınavlara girse de başarılı olamaz ve biraz da mecburiyetten İslâmî İlimler Fakültesi'ni tamamlamaya karar verir. Üniversitedeki Din Psikolojisi dersi hocasının "Oğlum sen bu tiple bu okula neden geldin?" cümlesini üniversite yıllarının bir özeti olarak aktaran şair, buradaki öğrencilik hayatını 1980 öncesi ve 1980 sonrası olarak iki bölümde değerlendirir. Bu ayrımın sebebi ise 12 Eylül 1980 İhtilâli'dir. İhtilâlle birlikte tüm öğrencilerin hayatlarının değiştiğini belirten Bahadır, kendi kuşağının insanları için 11 Eylül ile 12 Eylül arasında karanlık bir perde olduğunu vurgular. Şair, 1980 sonrasında siyasî fikirler sebebiyle birçok öğrencinin saç ve sakallarının şekilleri, kıyafet tercihleri vb. gibi absürt sebeplerle sınıfta bırakıldığını ifade eder. Kendisi de bu mağdur öğrencilerdendir. Nihayetinde sekiz yılın

ardından 1983 yılında mezun olur. Her şeye rağmen üniversitede güzel günlerinin geçtiğini vurgulayan şair, o dönemlerde öğrenciler arasında herkesin tanıdığı ve çok sevdiği bir kişi olduğunu ifade eder. Fazıl Ahmet Bahadır, bu sekiz yıllık uzun üniversite serüvenini biraz da mizahî bir bakış açısıyla “Beni çok sevdiler, o yüzden de mezun etmediler” ve Mevlana’ya atıfta bulunarak “hamdım, piştim, biraz da fazla yandım” cümleleriyle özetler.

Bahadır, Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun olduktan sonra hayatına Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliğiyle devam eder. İlk olarak Pınarbaşı İmam Hatip Lisesi’nde bir yıl ücretli öğretmenlik yapar. Akabinde 26 Kasım 1984 tarihinde ilk resmî görev yeri olacak olan Ardahan İmam Hatip Lisesi’ne gider. Burada kısa bir süre çalıştıktan sonra geçici görevli olarak Ardahan Yatılı Bölge Okulu’nda görev yapmaya başlar. Burada da yarım dönem çalıştığını ifade eden Bahadır, sonrasında tekrar Ardahan İmam Hatip Lisesi’ne geri döner. Buradaki görevi sırasında 12 Eylül 1980 İhtilâli dolayısıyla bir bakanlık soruşturması geçirir. Atatürk hayranı bir insan olmasına rağmen, “Atatürk düşmanı” suçlamasına maruz kalmıştır. Bu asılsız suçlamanın ardından Ardahan İmam Hatip Lisesi’nden ayrılarak Ardahan Lisesi’nde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni olarak mesleğine devam eder. Öğretmenlik hayatının keyif veren yılları da bu lisede başlar. Nitekim eşi Mehtap Hanım ile bu lisede tanışırlar ve ilk çocukları Aybüke de Ardahan’da dünyaya gelir. Fazıl Ahmet Bahadır toplam yedi sene Ardahan’da görev yapmasının ardından Sapanca’ya 22 Haziran İlköğretim Okulu’na tayin edilir. Bahadır çiftinin Sapanca’daki sekiz yıllık görev süresinde ikinci çocukları Selcen dünyaya gelir. Akabinde aile Kayseri’ye döner. Fazıl Ahmet Bahadır, Kayseri’nin Hacılar ilçesinde Baki Ayşe Simitçioğlu Anadolu Lisesi’nde on bir yıl görev yapar ve bu okuldan emekli olur. Şimdilerde ise TED Kayseri Koleji’nde yine Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yaparak yaşamına devam etmektedir.

1.3. Öğretmen Şair

Milliyetçi, muhafazakâr bir aile ve çevrede büyüyen Fazıl Ahmet Bahadır, her şeyden evvel bir öğretmen olarak Türk milletinin çocuklarına kendi tarihlerini unutturmamayı bir görev olarak görmektedir. Atatürk’ün “Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işleri başarma kudretini bulacaktır” vecizesini gelecek nesillere aktarmayı kendisine şiar edinen Bahadır, öğrencilerine her fırsatta “milleti, millet yapan” hususları aktarmaya gayret eder. Aynı zamanda bir şair olarak millete ve üzerinde yaşadığı toprağa karşı her Türk insanının bir vazifesi olduğunu vurgular, kendi vazifesini de Türk tarihini ve Türk milletini şiirlerle gelecek kuşaklara aktararak ortaya koymaya çalıştığını belirtir. Hüseyin Nihal Atsız’ın “Kahramanları Tanrı, destanları kahramanlar yaratır” sözünden yola çıkarak kahramanların yarattığı destanları da en

iyi şekilde şairlerin yaşatacağına inanır. Bunu dilden dile, gönülden gönüle ve kulaktan kulağa ulaştırmanın en etkili yolu ise şiirdir. O, “Çanakkale savaşlarını ne kadar anlatırsanız anlatın, dinleyiciler üzerinde güzel okunan Mehmet Âkif Ersoy’un “Çanakkale” şiirinin yarattığı iklimi yaratamazsınız, onun kadar etkili olamazsınız” der.

Öğretmenlik mesleğine hâlihazırda da devam eden Fazıl Ahmet Bahadır, öğrencilik yıllarında kendi öğretmenlerinden de çok şeyler öğrendiğini belirtir. Onun üzerinde etkili olan öğretmenleri Servet Domaniç, Zümrüt Hanım, Celal Tontu, Aydemir Koroğlu, Selahattin Dost ve Ziya Erkul’dur. Servet Domaniç hem ilk öğretmeni hem de okuma-yazma öğrendiği kişi olması bakımından önemlidir. Zümrüt Hanım, onun için anne sevgisi, çocuk sevgisi gibi kavramlara yaklaşımlarıyla dikkat çekmiştir. Celal Tontu, tatlı sert tavırlarıyla Bahadır’ın üzerinde olumlu izler bırakmıştır. Aydemir Koroğlu disiplinli mizacıyla, Selahattin Dost edebiyatı sevdirmesiyle, Ziya Erkul da Türk milliyetçiliği ve Atatürkçülüğe karşı yaklaşımlarıyla Fazıl Ahmet Bahadır üzerinde etkili olan öğretmenlerin başlıcalarını oluşturur. Şair, adı geçen ve geçmeyen tüm öğretmenlerinden edindikleriyle bugünlerde iyi bir öğretmen ve eğitimci olabilmenin gururunu yaşadığını belirtir. Onlardan öğrendikleriyle öğrencilere yaklaştığını ifade eden Fazıl Ahmet Bahadır, “bugün öğrenciler tarafından sevilen, iyi bir öğretmen olabildiysem üzerimde hepsinin payı vardır” yorumunda bulunur. Bu noktada şairin öğretmenliğe bakış açısında usta-çırak ilişkisinin tesirlerini de görmek mümkündür.

Bahadır, öğretmenliğe bir Tanrı mesleği olarak bakar ve öğrencilerin öğretmenlere Tanrı’nın bir emaneti olduğunu belirtir. Ancak o, mesleğin bugünkü geldiği noktayı hoş bir nokta olarak görmemektedir. Bu günlerde “Herkesin önünde ceket düğmeleyen değil, herkesin önünde ceket düğmelediği” öğretmenliği aradığını vurgular. Günümüzde öğretmenlik mesleğinin bir itibar kaybı yaşadığını ifade eder. Öğretmenin, öğrencileri yarınlara en güzel şekilde hazırlamak için gerek kılık kıyafetiyle gerek duruşuyla gerekse akademik yeterliliğiyle bir rol model niteliğinde olması gerektiğini belirtir. Mesleğin hem ekonomik hem de akademik olarak sıkıntılı günler geçirdiğini üzülenek itiraf eder. O, bu sistemin içerisinde en çok etkilenen unsurun ise yine gencecik çocuklar olduğunu vurgular.

Şiir türünün dışında şairin beğenerek okuduğu yazarlar da mevcuttur. Bunlara geçmeden evvel şairin Batı klâsiklerinden haz etmediğini belirtelim. Bahadır’a göre Batı klâsikleri ilk olmalarının dışında pek bir özellik barındırmazlar. Bu durum edebiyatçılar açısından ilgi çekici olsa da okur için çok da önemli değildir. O, Batı klâsiklerini sevmemesinin bir başka sebebini de eserlerdeki isimlerin yabancılığından kaynaklandığını belirtir. Ancak bunun edebiyatı seven bir okur olarak kendisinin sıkıntısı olduğunu da itiraf eder.

Fazıl Ahmet Bahadır, Türk Edebiyatı'nda ise pek çok yazarı severek okuduğunu vurgular. Bunların arasında ruh tahlillerine verdiği önem ve karakterlerin iç çatışmalarını anlatma noktasında Peyami Safa'yı çok başarılı bulur. Dede Korkut'u anımsatması açısından Kemal Tahir'in eserlerini beğendiğini belirtir ve Kemal Tahir'in eserlerinde gerçeğin kutsanmadan direkt olarak okuyucuya sunulması hususundan etkilendiğini ifade eder. Tarık Buğra'nın ve Hüseyin Nihal Atsız'ın roman karakterlerinde kendisini bulduğunu vurgulayan Bahadır, özellikle *Küçük Ağa*'daki İstanbullu Hoca ve *Ruh Adam* romanındaki Selim Pusat'ın kendi karakterine yakın kahramanlar olduğunu söyler. Şair için Atsız'ın eserleri “yemeğin üzerine yenen tatlılar gibidir.” Bunların dışında Cengiz Aytmatov, Cengiz Dağcı, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Emine Işınsu, Turgut Özakman gibi isimler yine şairin beğenerek ve severek okuduğu yazarlardır.

Şair kendi kuşağının çok hızlı bir değişim yaşadığını ifade eder. Onun nazarında 1960 kuşağı gaz lambasından spot ışıklarına, gaz ocağından lüks fırınlara ve lambalı radyolardan renkli, çok kanallı televizyonlara geçişin hızını yakalayamamış, teknolojinin hızında boğulmuş bir kuşaktır. Bu noktada da Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında” dizesinin kendi kuşaklarını çok iyi bir şekilde anlattığını belirtir. Ancak bu değişen yaşam şartları ve geride kalmışlık duygusunun hayata karşı bir boş vermişlik hissi uyandırmadığını vurgulayan Bahadır, milletini seven bir Türk insanı olarak bir şeyler yapma mecburiyetini de omuzlarında hisseden bir psikolojiyle hayatına devam ettiğini ifade eder. O, belki kendisini zamanın içinde veya dışında görmez fakat zamanın akışıyla mücadele etmeyi de benliğinde bir görev olarak gören birisidir. Fazıl Ahmet Bahadır zamanın akışında geri kalmışlık hissiyle umutsuzluğa gidenlerden değil, aksine onunla mücadele ederek kendisine ve milletine bir umut olmaya çalışanlardandır.

Bahadır, Türk gençlerine tavsiye olarak ise Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirttiği gibi Türkiye Cumhuriyeti'ni muasır medeniyetlerin önüne taşımayı hedef gösterir. Türk milletine yakışanın teknolojiye ve bilimde Batı'nın önünde olmak olduğunu ifade eder. Bu yolda da Atatürk'ün “Türk; öğren, çalış, güven” vecizesini benimseyerek durmadan çalışmak gerektiğini vurgular. Üç şiir kitabı yayımlanmış bir şair olarak o, “idealist insanlar mutsuz insanlardır” yorumunda bulunur. Bunun sebebini de ülke ve millet olarak hak ettiğimiz yerde olmadığımız düşüncesine dayandırır. İçinde bulunulan bu durumu değiştirmeye aklının yettiğini ama gücünün yetmediğini ifade eden Bahadır, hayatının şu anki döneminde bu ruh halinde olmanın sıkıntısını yaşadığını belirtir.

Fazıl Ahmet Bahadır sosyal yaşamında ise zaman zaman tiyatroya, sinemaya ve konser etkinliklerine gittiğini belirtir. Bununla beraber davet edildiği yerel kanallara ve okullara giden, oralarda çeşitli sohbetlerde bulunan birisidir. Radyo ve televizyonlarda kaliteli bulduğu müzik programlarını takip etmeyi sevdiğini de ifade eden Bahadır, hayatının bu evresinde mütemadiyen okuyan ve yazmaya gayret gösteren bir roledir.

1.4. Nasıl Bir “Şiir” ve “Şair”in Peşindeyiz?

Yazar ve şairlerin hayatlarında kitaplarla tanıştığı ve onları okumaya başladığı yıllar her zaman önemli bir yer tutar. Aydın kesim olarak adlandırabileceğimiz bu insanlar için kitapla haşır neşir olma serüvenleri hayatları açısından hep kırılma anlarıyla dolup taşmıştır. Fazıl Ahmet Bahadır’da ise kitap okuma arzusu, kendisinden önce okuyan ablalarının, abisinin ve babasının etkisiyle başlamıştır diyebiliriz.

Kitaplarla fizikî olarak tanışması ablalarının ve abisinin okul kitapları sayesinde olan şair, çocuk kıskançlığıyla kimi zaman istemeden kitaplara zarar verdiğini de itiraf eder. Bunların yanı sıra özellikle baba Şaban Bahadır Bey, o zaman için tahsili yüksek bir insan olarak, gerek yemek sofralarında okuduğu irticalen şiirlerle gerekse aile içerisindeki diyaloglarıyla çocuklarında okuma arzusu ve hevesi uyandırmıştır. Şair, aynı zamanda acı bir gerçek olarak zamanın Amerikan tarihini anlatan karikatürlerinin de kendisindeki okuma hevesini uyandırdığını ifade eder. Özellikle, “Texas”, “Tommiks”, “Zagor” ve “Red Kit” karikatürlerindeki yamuk yumuk konuşma balonları hayal dünyasında çok renkli izler bırakmıştır. Bununla birlikte “Karacaoğlan”, “Tarkan” ve “Malkoçoğlu” gibi millî çizgi romanlarına da haksızlık yapmak istemediğini dile getiren Bahadır, çocukluğunda her hafta cuma ya da cumartesi günlerini bu çizgi romanların yayımlandığı *Tarkan* mecmuasını almak için ipe çektiğini vurgular.

Ortaokul talebesi olduğu yıllarda dayısının abone olması vesilesiyle *Ses*, *Hayat* ve *Hürriyet* mecmualarıyla tanışma fırsatı bulan şair, ilk zamanlar bu mecmuaların daha çok içerisinde barındırdığı resimlerle ilgilenmiştir. Ancak zamanla bunların kaliteli magazin dergileri olduğunu anlar ve muhtevastaki moda sayfalarını, çizgi romanlarını, kültürel öğelerini incelemeye başlar. Kısacası bahsi geçen bu mecmualar, içerisinde hayatın her faslına dair malumat bulundurması bakımından şair üzerinde etkili olmuştur diyebiliriz. *Hürriyet* mecmuası ise Fazıl Ahmet Bahadır’ı romancı Yaşar Kemal’le tanıştırması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Bahadır, *İnce Memed* romanını *Hürriyet* mecmuasının tefrikalarından takip ederek okumuştur. Bu mecmuaların yanında bir de *Devlet* gazetesi Bahadır’ın hayatına tesir

eden bir başka süreli yayındır. O, MHP'nin basın yayın organı olan *Devlet* gazetesi sayesinde Alparslan Türkeş'in yazılarını ve siyasî yorumlarını takip etme fırsatı bulmuştur. Şair, böylelikle Türkçülük, milliyetçilik ve siyaset hakkında bilgi sahibi olmaya başladığını ifade eder ve “düşünce dünyanın şekillenmesinde bu gazetenin çok büyük etkisi olduğunu sanıyorum” yorumunda bulunur.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiirle ilk tanışma serüveni yer sofrasında bakır sininin etrafında ailece yemek yenilen akşamlarda başlamıştır. Babasının yer sofrasında birdenbire okumaya başladığı şiirler, onun duyduğu/dinlediği ilk şiirler olması bakımından dikkate değerdir. Yine abla ve ağabeyinin ödevlerindeki şiirleri dinleyerek büyümüş olması da onun şiire ve edebiyata karşı ilgili olmasına yol açmıştır. Babası hayli güzel şiir okur, şair kendisini de bu yönden babasına benzettir. Kendisinin de yazdığı şiirleri güzel okuyabilen ender şairlerden olduğunu vurgular. Bahadır'ın, çocukluk yıllarından itibaren çok sağlam bir ezber yeteneği vardır bu yetenek sayesinde küçüklüğünden itibaren birçok şiiri ezbere bilir. Henüz ilkokula başlamadan evvel Orhan Seyfi Orhon'un “Kurt Masalı” ve Ziya Gökalp'ın “Ala Geyik” şiirlerini ezbere okuyabildiğini aktaran şair, halalarından birinin eşi olan Şadi Bey'in bu şiirleri okumasının karşılığında kendisine iki buçuk lira verdiğini belirtir. Bu durum hakkında ise “o günler ilçede ev kiralarının yirmi, yirmi beş lira civarlarında olduğunu düşünürsek iyi bir teşviktir” yorumunda bulunur.

Şadi Bey'in dışında bir de hikâyeci Kadir Keçebaş⁸²'in Fazıl Ahmet Bahadır'ın şairliğe giden yolunda teşvikleri olmuştur. Kadir Keçebaş, Bahadır'a Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat*'ını hediye ederek onda Âkif'i anlamaya giden yolu açmıştır. Şair, özellikle *Safahat*'ın içerisinde “Çanakkale”, “Küfe” ve “Seyfi Baba” gibi şiirleri de ezberlemeye çalıştığını belirtir. *Safahat*, şair üzerinde millî coşkuları ve heyecanı yansıtmaları bakımından etkileyici olmuştur. Bunun dışında Kadir Keçebaş'ın hediye ettiği kitaplar arasında Hüseyin Nihal Atsız'ın *Bozkurtlar*'ı, Kemal Tahir'in *Devlet Ana* romanı, Necip Fazıl'ın *Şiirlerim* adlı kitabı da bulunmaktadır. Kadir Keçebaş için Fazıl Ahmet Bahadır'a geniş ve çok renkli bir yelpaze içerisinde fikrî bir gelişim yaşattığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte şair, Hüseyin Nihal Atsız ve Ziya Gökalp'ın kendi fikir dünyasında çok daha etkili şahsiyetler olduğunu ifade eder. Atsız ve Gökalp, şairin Türkçülük ve Türk milliyetçiliği fikirlerinin kaynağını teşkil eder. Bahadır'ın fikir dünyasında Türk milliyetçiliğinin şekillenmesi bu iki yazar ve fikir adamı sayesinde olmuştur diyebiliriz. Özellikle Hüseyin Nihal Atsız'ın tüm kitaplarını okuduğunu

⁸² Emekli öğretmen ve hikâyeci. *Köyün Kokusu*, *Yandı Çukurova Yandı* gibi öykü kitaplarının yazarı. 2022 yılında vefat etmiştir.

vurgulayan şair, *Yolların Sonu*'nun üniversite yıllarındaki yastık altı kitabı olduğunu belirtir. Fazıl Ahmet Bahadır, Atsız sayesinde hiç görmediği Orta Asya'yı, Altay Dağlarını, Tanrı Dağlarını ve Ötüken'i tanıma fırsatı bulmuştur.

Şair, ezbere şiir okumanın aynı zamanda şiir yazmaya büyük katkısı olduğuna inanlardan biridir. O, zaman içerisinde şiirler okudukça ve ezberledikçe “Acaba ben de şiir yazabilir miyim?” arzusuna kapılmıştır. Ayrıca ilkokul üçüncü sınıfta şiir okuma yarışmasında aldığı birincilik de onu şiir yazmaya iten faktörler arasındadır. Fazıl Ahmet Bahadır'ı şiir yazmaya iten faktörlerden bir diğeri de ortaokul arkadaşı İbrahim ile arasında geçen diyalogdur. Bir gün iki arkadaş Türkçe kitabındaki yazar ve şairleri incelerken İbrahim, Fazıl Ahmet'e dönerek “Neden bunlardan birisi de sen olmayasın?” der ve bu diyalog şairin hayatı boyunca unutamadığı anılar arasında yer edinir. Özellikle şiir yazıp yazmama konusunda arada kaldığı zamanlarda bu hatıra onda şiir yazmaya karşı bir motivasyon oluşturmuştur. Bundan başka lise yıllarında Nihat Sami Banarlı'nın liseler için hazırlanan edebiyat dersi kitabından ezberlediği şiirlerin Bahadır'ın şairliğinin oluşmasında büyük bir rolü olmuştur. O, Divan Edebiyatı'ndan ezberlediği şiirler sayesinde kendi eserlerinin muhtevasında eski ve yeninin ahengini yakalamayı başardığını ifade eder. Netice olarak Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiire ve şiir yazmaya karşı olan temayülleri çocukluk yıllarında ezberlediği şiirler çerçevesinde gelişmiştir. Akabinde çeşitli şairlerin şiirlerindeki mısralarını ya da kelimelerini değiştirerek ilk şiir denemelerini oluşturduğunu belirten şair, bu denemelere mizahî bir yaklaşımla “çocuksu bir intihal” der. Üniversite yıllarında ise ilgisini cezbetmeyen derslerde arka sıralara geçip şiir yazmaya gayret eden Fazıl Ahmet Bahadır, üniversite yaşamının bitimiyle beraber bu işi amatör kaygılarından arındırarak ciddi bir şekilde yapıp yapmayacağına dair karar vermesi gerektiğini düşünür. O, İslâmi İlimler Fakültesi mezunu olmasının da etkisiyle üniversitenin ardından yazdığı ilk şiirlerinde mistik bir havanın sezildiğini ifade eder. Ancak hece ölçüsüyle yazdığı bu tarz şiirlerinin kendi içine sinmediğini vurgulayan Bahadır, bu yıllarda çeşitli hayal kırıklıkları içerisinde kendi şiir dünyasını ve üslubunu aramaya çalışır.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın ilk eleştirmenleri de onun fikir dünyasına etki eden, kitaplarla iç içe olmasına katkı sağlayan Kadir Keçebaş ve eşi Mehtap Hanımdır. Özellikle Mehtap Hanım, aynı zamanda bir edebiyat öğretmeni olarak şairin şiirlerini ilk okuyan ve değerlendirendir, imla hususunda şaire yardımcı olur. Kadir Keçebaş ise şair için daha çok acımasız bir eleştirmendir. Şiirlerini beğenmediğinde veya değişikliğe gitmesi gerektiğini düşündüğünde sert uyarılarda bulunur. Olumlu ve yapıcı eleştirileri de önemlidir.

Tüm bu arayış devri içerisinde şair, MEB'in açtığı Öğretmen Şair ve Yazarlar yarışmasına katılır. Fazıl Ahmet Bahadır o zamana dek yazdığı şiirlerini toplayarak bir kitap hâlinde bu yarışmaya gönderir. Ancak yarışmadan herhangi bir netice alamaz. Bunun üzerine yarışmaya gönderdiği şiirlerini Kadir Keçebaş'la değerlendirirler. Keçebaş'ın tespiti ve değerlendirmesi çok keskindir: “Bu metinlerde çok güzel mısralar var ancak şiir yok.” Pek verimli geçmeyen ilk denemelerden sonra Fazıl Ahmet Bahadır kendince şiir yazmayı bırakma noktasına gelir. O dönemlerde yazdığı şiirler, hece ölçüsüyle ve uzun uğraşlar sonucu yazılan şiirlerdir. Nitekim dergilere gönderdiği şiirlerinin de hep geri dönmesi şairin bir umutsuzluğa sürüklenmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte aynı dönemde, 1998 yılında, *Orkun* dergisinde hece ölçüsüyle yazdığı “Atsız'ın Ardından” şiiri yayımlanır.⁸³ *Orkun*, bir tarih dergisi olmakla birlikte Atsız'ın ölüm yıl dönümünde “Atsız'ın Ardından” şiirine sayfalarında yer verir. Fazıl Ahmet Bahadır, bu gelişmeyi şairliği açısından bir kırılma noktası olarak vurgular ve “Belki de o şiirim yayımlanmasaydı, olmuyor düşüncesine kapılarak şiir yazmayı bırakacaktım” der.

“Atsız'ın Ardından” şiirinin yayımlanmasının akabinde Fuat Tok⁸⁴, un *Laçın* dergisinde yayımlanmak üzere kendisinden bir şiir istediğini vurgulayan Fazıl Ahmet Bahadır, bu kez serbest tarzda yazdığı “Son Nağme” şiirini dergiye gönderir ve bu şiir de yalnızca iki sayı çıkabilen *Laçın* dergisinde yayımlanır. Bahadır, “Son Nağme” şiirini de Kadir Keçebaş'a göstermiş bu kez olumlu bir geri dönüş almıştır. Keçebaş, kendisine “Senin tarzın bu, ötekilerde boğuşup durma” tavsiyesinde bulunur ve böylelikle şairin serbest nazma yöneldiği eserleri ortaya çıkmaya başlar. Fazıl Ahmet Bahadır artık kendi şiir tarzını bulmuştur ve serbest nazma yaklaşarak şiir evrenini oluşturacaktır.

“Son Nağme” şiirinin ardından yine serbest tarzda yazılan “Bir Yemen Hikâyesi” şiiri de şairin epey beğenilen şiirlerinden biri olur. Hattâ Fazıl Ahmet Bahadır'ın *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlanan ilk şiiri “Bir Yemen Hikâyesi” şiiridir.⁸⁵ Şairin bundan sonra dergilere gönderdiği şiirleri geri döndürülmez, dergi sayfalarında yer alır. Onun şiirlerinin yayımlandığı dergilerden bazıları *Erciyes*, *Berceste*, *Kardeş Kalemler*, *Türkmen Bohçası*, *Müdafaa-i Hukuk* ve *Edebice* şeklindedir. Böylelikle şairin şiir anlayışı ve tarzı iyice belirginleşmeye ve oturmaya başlar. Tüm bu gelişmelerin ardından şair, Polatlı Belediyesi'nin açtığı Sakarya Meydan Muharebesi'nin 94. Yıl Dönümü Hatırat Yarışması'ndan da bir ödül almıştır. Fazıl Ahmet

⁸³ Fazıl Ahmet Bahadır, “Atsız'ın Ardından”, *Orkun Aylık Türkçü Dergi*, S:10, Aralık, 1998.

⁸⁴ Tek sayı çıkabilen *Laçın Dergisi*'nin sahibi ve yayın yönetmeni. 2020 yılında vefat etmiştir.

⁸⁵ Fazıl Ahmet Bahadır, “Bir Yemen Hikâyesi”, *Türk Edebiyatı Kültür ve Sanat Dergisi*, S:334, Ağustos, 2001, s.15.

Bahadır, aslında ilk başta bir hatırat yarışmasına şiir göndermek istemez, ancak çorbada benim de tuzum olsun mantığıyla “yarışma amaçlı göndermiyorum” notuyla “Liseli Şehitler Destanı” şiirini buraya gönderir. Şair, bu şiir dolayısıyla kazandığı ödülü Turgut Özakman’ın elinden alır. “Liseli Şehitler Destanı” şiiri o kadar beğenilir ki bir bölümü şu an Kayseri Cumhuriyet Meydanı’ndaki taşa, Millî Müdafaa Müzesi’nin duvarında ve Kayseri Lisesi’nin öğrencilerinin ders gördüğü kısımda yazılı halde bulunmaktadır. Fazıl Ahmet Bahadır’ı, kendi ifadesiyle “biraz daha tanınır kılan” bu şiir olur.

Şair, 2005 yılında Hazar Şiir Akşamları programına davet edilir. Ona göre Türkiye’deki bu şiir programları adeta Struga Şiir Akşamları niteliğindedir. Bahadır, kendisinin Hazar Şiir Akşamları programında yer almasını bir referans olarak görür. Çünkü orada tüm Türk Dünyası’ndan şairler bulunmaktadır, Türkiye’den de on şair davet edilmiş ve bu isimlerden biri de Fazıl Ahmet Bahadır olmuştur. Hazar Şiir Akşamları programında “Bir Yemen Hikâyesi” şiiriyle katılımcılardan birçok övgü de aldığını vurgulayan şair, bu şiir akşamları sayesinde Bekir Sıtkı Erdoğan ve Bahattin Karakoç gibi şairlerle de tanışma fırsatı bulur. Aynı zamanda tüm bunlar olurken Fazıl Ahmet Bahadır bir yandan Türk Ocağı bültenlerine de şiirler göndermeye devam etmektedir. Bu şiirlerin kendisini daha üretken kıldığını belirten Bahadır, artık daha fazla yazmaktadır ve şiir evreninin geliştiğinin kendisi de farkındadır. Ancak hiçbir zaman çok yazmış olmak için şiir yazmaz. O, çok yazarken şiirlerinin özünü korumaya da özen gösterir. Şiirlerin özünü kaybetmesi durumunda çok yazmış olmanın bir anlam ifade etmeyeceğinin farkındadır.

Fazıl Ahmet Bahadır’a göre serbest nazımla şiir yazmak, hece ölçüsüyle şiir yazmaktan daha zordur. Çünkü “hece ölçüsüyle yazılan şiirlerde ölçü yakalandığı ve kafiye de oturduğu zaman başarısız olma şansı son derece azdır. Serbest nazımda ise mısralar arasındaki ahenk dengeli bir şekilde sağlanmadığı zaman şiir, şiir olmaktan çıkar.” Bu nedenle Bahadır, serbest nazımda ahengi sağlamayı hece ölçüsüne nazaran daha zor olarak görür. Kısacası şairin serbest nazımla şiir yazarken en çok dikkat ettiği husus iç ahenktir. İç ahengi sağlayabilmek adına şiirlerini defalarca okuduğunu dile getiren şair, böylelikle ahengi bozan, kulağı tırmalayan yerleri daha kolay tespit edebilmiştir. İç ahengi oturmuş bir şiir, onun için gerçek şiir niteliğindedir. İç ahengi oturmamış bir şiir ise düz yazıdan farksızdır. Fazıl Ahmet Bahadır için bu noktada Yahya Kemal’in “Her şiir musikisini içinde taşır” görüşüne şiddetle katıldığını söyleyebiliriz.

Yahya Kemal’in şiiri, Bahadır için eşsizdir. O, bir röportajında “Ben şiiri Yahya Kemal’den öğrendim” der ve Yahya Kemal’in şiirlerinin çoğunu ezbere bilir. Hattâ ilk

ezberlediği şiirler arasında “Akıncılar”, “Mohaç Türküsü”, “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” gibi şiirler vardır. Fazıl Ahmet Bahadır’a göre son yüzyılın en büyük şairi Yahya Kemal’dir. “Onun her şiiri özel bir şaheser niteliği taşır. Yahya Kemal adeta hassas bir kuyumcu gibi şiirlerini işlemiştir ve böylelikle şiirin zirvesine çıkmıştır.”

Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirleri nasıl yazdığı ve ilham kavramına nasıl baktığı hususuna da değinmekte fayda görüyoruz. O, yazarken ve okunurken sessizliğe en çok ihtiyacı olan edebî sanatın şiir olduğunu vurgular ve bu sebeple şiirlerini kaleme alırken genellikle gece geç saatleri ve sessiz ortamları tercih ettiğini belirtir. Bahadır’ın nazarında bir şiiri veya herhangi bir edebî eseri yazma anı, yaratma anı, bir içe dönüş ve insanın kendisiyle baş başa kalış anıdır. İlham ona göre “kuru bir odun yığınının düşen kıvılcım gibidir, ne kadar çok ve kaliteli odun varsa ateş o derece güçlü ve uzun süreli olur”. İnsanın aklına ilham vesilesiyle birkaç mısra düşebileceğini belirten Bahadır, o birkaç mısra şairin düşünerek ve fikirlerinin üzerinde çalışarak bir şiir haline getirebileceğini ifade eder. “İlham küçük bir kıvılcımdır, eseri meydana getiren şair ve yazar, konuya hâkim olmalıdır, o konu üzerinde çalışmalıdır.” Kısacası şair, ilhamla şiir yazıldığına inanmaz. Aylarca hatta yıllarca üzerinde uğraştığı şiirleri olduğunu ifade eder.

Fazıl Ahmet Bahadır, şiir hususunda Yahya Kemal’le ne kadar aynı noktadaysa Türk tarihine bakış açısında ise o kadar Yahya Kemal’den ayrılır. Bilindiği üzere Yahya Kemal, Türk tarihini 1071 Malazgirt Savaşı ile başlatanlardandır. Ancak bu noktada Fazıl Ahmet Bahadır daha çok Hüseyin Nihal Atsız’a yakın bulunur. O, Türk tarihinde Göktürk Kitabelerini görmezden gelmez. Özetle mükemmellik konusunda Yahya Kemal’le aynı fikirde olan Bahadır, ideolojik açıdan daha çok Hüseyin Nihal Atsız, Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura’nın takipçisidir. Bununla beraber onun şiirlerindeki coşku ve heyecanın okuyucuya Mehmet Emin Yurdakul’u anımsattığını, destansı üslup açısından ise Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu’na yaklaştığını söylememiz yanlış olmaz. Fazıl Ahmet Bahadır ve Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu’nun destansı üslubu yansıtan şiirleri arasındaki en büyük fark Gençosmanoğlu’nun ölçülü, Bahadır’ın ise serbest nazımla eserlerini kaleme almasıdır. Şair için Mehmet Emin Yurdakul ise “Türkçe şiirin ve Türkçü şiirin babası” konumundadır. Yurdakul’un “*Unutma ki şâirleri haykırmayan bir millet,/ Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir;*” dizeleri Bahadır’ın düşünce ufkunda derin izler bırakmıştır.

Millî ve hamasî duyguları son derece kuvvetli olan Fazıl Ahmet Bahadır, Mustafa Kemal Atatürk hayranıdır ve onu şu cümlelerle tanımlar: “Mustafa Kemal Atatürk, Bilge Kağan’ın bin üç yüz yıl sonra Anadolu’da ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Tanrı’nın Anadolu’ya

gönderdiği bir mucizesidir.” Şair, milletlerin büyüklüğünün yetiştirdiği büyük adamlarla da ölçülebileceğini belirtir ve Türk tarihi açısından bu büyük adamlar zinciri içerisinde Bilge Kağan ile Mustafa Kemal Atatürk’ün yerinin çok farklı olduğunu ifade eder. Bahadır, “Göktürk Kitabeleri”nde yazılanlarla “Gençliğe Hitabe”de yazılanların birbirleriyle örtüştüğünü vurgular. Bin üç yüz yıl önce Bilge Kağan Türk adını ve milletini nasıl yücelttiyse, bin üç yüz yılın ardından da Mustafa Kemal Anadolu’da tekrar Türk adını ve milletini yüceltmıştır. Atatürk, onun için yüzyılın değil yüz yılların lideridir.



İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Muhteva Açısından Fazıl Ahmet Bahadır'ın Şiirleri

Çalışmamızın bu bölümünde Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiirlerini muhteva ve temaları bakımından değerlendireceğiz. Değerlendirmemize geçmeden önce tema kavramının bazı edebiyat araştırmacıları tarafından ne şekilde ele alındığını belirtmekte fayda görüyoruz.

Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*'nde tema kavramı için: “Bazı edebiyat inceleme ve eleştirilerinde pek yaygın olmamakla birlikte “izlek” terimiyle karşılanan tem veya tema bir hikâye, roman, tiyatro veya şiirde ele alınan konu değil, eserin o konuyla ilgili olarak öne sürdüğü genel bir fikir (bir kavram) ve inanç demektir. Tema çoğu zaman bir anafikirdir; ancak bazen bir kavram da tema olabilir.”⁸⁶ değerlendirmesinde bulunur.

Prof. Dr. Selçuk Çıkla ise, “edebî eserin yaratılması sürecinde, başlangıçta şairin ruh dünyasında o şiirin yazılmasına sebep olan konu değil, temadır. Kısacası şair, ilk önce söz gelişi, “Ölüm konusunda bir şiir yazayım.” demez. Günün birinde, belli bir anda ölüm ile ilgili zihnine hücum eden, duygularını harekete geçiren, hayallerini ufuklandıran bir hâli/duygulanışı/düşünüşü (temayı) kelimelere dökemediği, yaşadığı o anı anlatabildiği kadar yansıtmaya çalışır. Gerçek şiir, “Haydi boş, kaldım, şiir yazayım.” diye yazılmadığı, muhakkak belli bir ruh hâlinin tesiriyle doğduğu için tema şiirde uyanan bu ruh hâlinin başka bir şey değildir aslında.”⁸⁷ der. Aynı zamanda Selçuk Çıkla tema kavramı için, “en yalın ifadesiyle herhangi bir konunun şairin hayal, duygu ve düşünce dünyasındaki görünümüdür ve belli ruh hâlinin yansıması şeklinde tezahür eder. Konular nasıl genel ve evrensel, temalar da tam aksine özel ve belli bir âna, belli bir ruh hâline tekabül ederler.”⁸⁸ yargısında bulunur.

Prof. Dr. Berna Moran *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* kitabında anlatım eylemi hususuna değinirken şu ifadelerle yer verir:⁸⁹

“Bir şiirin anlamı o şiirdeki öğelerin bir araya gelmesi ile belirlenir. Duygunun anlatılması o sözcüklerin ancak o şekilde örülmesi ile kabil olur onun için şiiri düz yazıya çeviremeyiz; ya da “şair burada ölüm korkusunu anlatıyor” demekle şairin dile getirdiği duyguyu anlatmış olmayız. Ölüm korkusu genel bir şeydir, bunu anlatan birçok şiir vardır ve her birinde –eğer gerçek sanat eseri iseler- bu duygu farklıdır, bir bireyliğe sahiptir. Gerçek bir yaratmada ne eser ne de duygu birbirinden önce vardır; bunların ikisi, birlikte aynı eylemde oluşur: Anlatım eyleminde.”

⁸⁶ Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s.491.

⁸⁷ Selçuk Çıkla, *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, “Şiirde “Tema” Kavramı Üzerine”, S:6, Ekim, 2012, s.74.

⁸⁸ A.g.e, s.76.

⁸⁹ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.106.

Tema kavramı yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere konu kavramından ayrı tutularak ele alınmaya gayret edilmiştir. Edebiyat araştırmacıları tema ve konu terimlerinin birbirlerinden farklı şeyleri ifade ettiğini belirtmek istemektedirler. Biz de bu hususlara dikkat ederek Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiirlerini temaları bakımından sınıflandırdık. *Yeniden Kuvâ-yı Milliye*⁹⁰, *Eylüllere Karışır Eylüller*⁹¹ ve *Kahramanlar Takımı*⁹² olmak üzere üç ayrı şiir kitabı bulunan şairin şiirlerinde toplam altı ayrı tema tespit ettik.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiir evrenini oluşturan temalar “Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirler”, “Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirler”, “Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirler”, “Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirler”, “Dinî Hassasiyeti Yansıtan Şiirler” ve “Diğer Şiirler” şeklindedir. “Diğer Şiirler” kategorisindeki şiirler, şairin şiir evreninde müstakil birer tema oluşturan eserlerdir. Bu şiirlerin her birine ayrı tema kategorisi açmaktansa, şiirlerin tek bir başlık altında değerlendirilmesini daha uygun bulduk.

2.1.1. Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirler

Fazıl Ahmet Bahadır, Türk tarihine Ziya Gökalp'ın açtığı pencereden bakar. Ziya Gökalp'ın “Turan” şiirinde geçen “*Vatan ne Türkiye'dir Türkler'e, ne Türkistan;/ Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...*” dizeleri Fazıl Ahmet Bahadır'ın Türk tarihine bakış açısını oluşturur diyebiliriz. Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*'nda “Turan kelimesini bütün Türk boylarını kapsayan Büyük Türkistan'a karşılık kullanmamız gerekir”⁹³ der. Nitekim şairin “Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirleri”ne baktığımızda yaşanan coğrafyadan bağımsız olarak tüm Türklerin hakkını gözettiğini, onların acılarını, üzüntülerini, mutluluklarını ve sevinçlerini kendi benliğinde duyduğunu söyleyebiliriz.

Ziya Gökalp, millet kavramını “dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir topluluk”⁹⁴ olarak tanımlanır. Fazıl Ahmet Bahadır da bu tanıma kabul eder ve dünya üzerinde nerede yaşadığına bakmaksızın tüm Türkleri aynı terbiyeyle büyüdükleri için tek bir millet olarak görür. Bu görüşünü de “Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirleri”nde ortaya koyar. Kısacası Bahadır, yaşayışı, terbiyesi ve ideali millî olan bir şairimizdir.

⁹⁰ Fazıl Ahmet Bahadır, *Yeniden Kuvâ-yı Milliye*, Laçın Yayınları, Kayseri, 2018.

⁹¹ Fazıl Ahmet Bahadır, *Eylüllere Karışır Eylüller*, Laçın Yayınları, Kayseri, 2018.

⁹² Fazıl Ahmet Bahadır, *Kahramanlar Takımı*, Laçın Yayınları, Kayseri, 2017.

⁹³ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, “Türkçülük ve Turancılık”, Kamer Yayınları, İstanbul, 2019, s.29.

⁹⁴ A.g.e, “Türkçülük Nedir?”, s.25.

“Feth-i Mübin” şiiri, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmesi dolayısıyla yazılmış bir şiirdir. Şiir, Kur’an-ı Kerim’in Fetih suresinin birinci ayeti olan “*Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik*” alıntısıyla yayımlanmıştır. Zaten şiirin başlığı olan feth-i Mübin kelimesinin anlamı da “apaçık zafer”dir. “*Fatih Sultan Mehmet eliyle kazanılan bu mübarek zafer ecdâdın eserlerinde daima “Feth-i Celîl” veya “Feth-i mübîn” adları ile tebcil edilmiş ve İstanbul şehri de, sık sık, Kur’an dili ve “Belde-i Tayyibe (Mübârek belde) sıfatını kazanmıştır.*”⁹⁵

“Edebalı Dergâhı’nda

Kitabullah önünde

Osman Bey’in rüyası:

Bir gönülden

Bir gönüle akan ay;

Filizlenip bağrında

Kıtalara dal uzatan bir çınar.

Yıllar sonra

Onun devamı:

Peygamber’in sancağının altında,

Saf tutmuş bekler ervah,

Vadedilen zamanı.”⁹⁶

Şiirin giriş bölümünü oluşturan bu dizelerde şair, Osmanlı Devleti’nin en başından itibaren gönlünden geçenin İstanbul’u fethetmek olduğunu ifade eder. İlk padişah Osman Bey, Kur’an-ı Kerim önünde “kıtalara dal uzatan bir çınar” düşlemektedir. Bu tabirle kastedilen İstanbul’dur. Zira bilindiği üzere İstanbul iki kıtayı birbirine bağlayan hem Asya’da hem de Avrupa’da toprak barındıran bir kent konumundadır. Şair, ruhların dahi yıllar sonra gelecek o kutlu fetih gününü peygamber sancağının altında beklediklerini vurgular.

“Melekler omuzlamış

İskeleden, sancaktan.

Üçler, yediler, kırklar

El atmış her taraftan.

Dağ parçası yiğitlerin pazularında

Kaderi çekiyor halatlar.

Hayret içinde gece.

⁹⁵ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2014, s.285.

⁹⁶ Fazıl Ahmet Bahadır, *Yeniden Kuvâ-yı Milliye*, s.110.

Geçit vermeseydi

Tepeler, dağlar

O gemiler,

Yıldızlardan inecekti Haliç'e”

Şiirin ikinci bölümünü oluşturan bu dizelerde şair tüm âlemin adeta İstanbul'un fethedilmesi için bir iş birliği içerisinde olduğunu anlatmak ister. Fetih hareketlerine meleklerin, uçlerin, yedilerin, kırkların karıştığını ifade eden şair, tepeler veya dağlar izin vermese dahi gemilerin Haliç'e yıldızlardan kayarak ineceğini belirtir. Bu dizelerde aynı zamanda Fatih'in gemileri karadan yürütmesi stratejisine de bir anımsatma yapıldığını söylemek mümkündür.

“Vakti haber veren davudî sesin

Felah çağrısıyla çalkalanır boğaz.

Dualar, âminler

Yıkar suları.

Fetih ayetleri arşa yükselir.

Fetih,

Nakış nakış yazılır gelir.

Akşamseddin'e yed-i takdir

Eyyûb'un kabri üstüne

Seccadesini serdirir.

Toplar,

Tekbir tekbir

Yıkar surları.”⁹⁷

Bu dizelerde şair, fetih hareketlerindeki ulviliği ortaya koyar. Ortada o derece büyük bir inanç vardır ki sadece dua ve âmin sesleri bile surlar yıkacak kuvvete çıkmaktadır. Bir yandan Fetih suresinden ayetler de kulaklara gelmektedir. Toplar, tekbir sesleriyle beraber surları yıkıp geçer. Şair, şiirin devamında Tanrı'nın Türkler için açtığı yolda Sultan Mehmet'in, “Fatih” olarak yürüdüğünü ifade eder. Ona göre Sultan Mehmet, Peygamber'in övdüğü emri yerine getirmektedir. Sultan Mehmet'in ardından ise vezirler, paşalar ve beyler gelmektedir. Ayrıca İstanbul'un hem konum hem de içerisinde barındırdığı öğelerle çağlar boyunca tüm milletlerin rüyası ve baş eğmemiş kralların sevdası olduğu vurgulanır.

⁹⁷ A.g.e, s.111.

Şiirin son bölümü “Ol” deyince olduran/ “Dur” deyince durduran/ Yerin, göğün mülkünü/ Elinde bulunduran/ Seni yazmış kaderimize/ Dönüp durdukça devran/ Ve güneş doğana dek batıdan/ Oğuz Karahan nesline/ Gülzâr olasin diye.” dizelerinden oluşmaktadır. Şair, son dizelerde Tanrı’nın İstanbul’u “güneş batıdan doğana dek” yani kıyamet gününe kadar, gül bahçesi olması için Türk milletinin kaderine yazmış olduğunu ifade eder.

“Bir Erzurum zamanıdır.” notuyla yayımlanan “Altıncı Vakit” şiiri, “Rumî takvime göre 1293 yılına rastladığı için Doksanüç Harbi olarak bilinen”⁹⁸ Osmanlı Rus savaşını ele alır. Şiirde Erzurum’daki Aziziye Tabyası’nın başarısı ve Nene Hatun’un kahramanlığı anlatılır.

“1877 Kasım’ı

Gecelerden bir gece

Çekmiş üstüne 93 karanlığını

Uykusunda tedirgin

Ümmet-i Muhammet.

Birkaç saat kala sabaha

Kopar kızılca kıyamet

Kara haber çılgık çılgık yayılır

Yürek kadar bu felaket

Moskof ayağı değende

Azizlik kalır mı Aziziye’de

Palandöken kara bağlar,

Artık beyaz değildir kar.

Ulucami’den Lalağaşa’dan

Bir başka felah çağrısı.

Altıncı vakitte zaman

Uzar Topdağı’na doğru.”⁹⁹

Dizeleri şiirin giriş kısmını oluşturur. Şair bu dizelerde 93 Harbi’nden bahsetmektedir. Tüm Muhammet ümmetinin uykusunda bile tedirgin olduğunu ifade eder, sabaha saatler kala kara haberin çılgık çılgığa yayıldığını belirtir. Aziziye Tabyası Rusların eline geçmiştir. Hal böyle olunca kar bile artık beyaz olmaktan çıkar. Palandöken karalar bağlar. Aynı şekilde Ulucami’den ve Lalapaşa’dan felah çağrıları gelir.

⁹⁸ Mahir Aydın, “Doksanüç Harbi”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.9, İstanbul, 1994, s.498-499.

⁹⁹ Fazıl Ahmet Bahadır, *Eylüllere Karışır Eylüller*, s.84.

Şiirin ikinci bölümünde Erzurum halkının Aziziye Tabyası'nı düşmandan almak için yediden yetmişe akın ettiği ifade edilir. *“Usul usul ağarırken gün,/ Nazire olsun diye gök yüziüne/ Ardına kadar açılan kapılardan/ Boşalır kadın erkek,/ Yediden yetmişe Erzurum,/ Yürümez, akar Aziziye'ye”* Üçüncü bölümde ise Nene Hatun'dan bahsedilir:

“Nene dedikleri
Bir taze gelin.
Gelin direği erkeksiz evin.
Uyutup bırakmış evinde
Allah'a emanet,
Kundaktaki bebeği,
Düşe kalka koşar Aziziye'ye.
Satır yaldır yaldır döner elinde
Gövdesinden önde yüreği.
Örtüsü uçar başından
Aldırmaz.
Gün namus günüdür
Ya ölünür
Ya öldürülür.
Ak elinde kınadır
Moskof'un kanı.
Zafer getiren tuğlara benzer
Rüzgârda savrulan saçları.”¹⁰⁰

Yukarıdaki dizelerde şair, adına Nene dedikleri bir taze gelinin Aziziye Tabyası'na doğru yola çıktığının haberini verir. O, çocuğunu evde uyutup bırakarak cepheye koşar. Bebeği artık Allah'a emanettir. Ayrıca *“gelin direği erkeksiz evin.”* dizesinde Nene'nin yaşadığı evde herhangi bir erkek olmadığı anlaşılır. Bunun sebebi ise evdeki erkeklerin de farklı farklı cephelerde ya savaşmakta ya da şehit düşmüş olmalarıdır. Eline bir satır geçiren Nene, kendisinden önce giden yüreğiyle günü namus günü bilerek Aziziye'ye koşar. Şair onun rüzgârda savrulan saçlarını zafer getiren tuğlara benzetir ve Moskof kanının onun ak eline kına olacağını ifade eder.

“Adına uygun yaşasın diye

¹⁰⁰ A.g.e, s.85.

Tanrı bağışlar onu
Kundaktaki bebeğe.
Kayıt düşürülür tarihe,
Gencecik gelin efsane olur,
O artık Nene Hatun'dur.”

Şair bu dizelerde Nene'nin gösterdiği kahramanlık ve cesaretle nasıl bir efsane haline geldiğini belirtir. Tanrı'nın onu kundaktaki bebeğine bağışladığını ifade eder. Gencecik gelin artık efsaneleşip tarihe adını yazdırarak Nene Hatun olmuştur. Aziziye Tabyası düşmandan temizlenmiştir. Şair bu durumu *“Tabyaların tabyası/ Sana, azizlik yakıştır.”* dizeleriyle kutlar.

Şiirin son bölümü *“Eğilmeyen başların,/ Dadaşların diyarı hey!/ Batan güneşe inat/ Ufkunda doğan ay yıldız/ Mahşere dek bahtındır./ Ey gaziler gazisi şehir!/ Daya sırtını karlı dağlara./ Destanını dinle asırlardan/ Destanını dinlet çağlara./ Hakkındır!...”* dizelerinden oluşur. Şair bu dizelerde dadaşlar diyarı olarak bilinen Erzurum halkının göstermiş olduğu kahramanlık neticesinde, sırtlarını karlı dağlara dayayıp destanlarını asırlara dinletmesini onların hakkı olarak görür. Çünkü onlar millî bir bilinç örneği ortaya koymuş ve Ruslara boyun eğmeyerek öz yurtlarını savunmuşlardır. Şair de bu durumdan övünç duyar.

“En Uzun Kış” şiiri, tarihe Sarıkamış Harekâtı olarak geçmiş olan olayı ele alır. *“Osmanlı ordusu tarafından I. Dünya Savaşı esnasında 22 Aralık 1914- -4 Ocak 1915 tarihlerinde Alman ve Avusturya cephelelerinde ferahlık sağlamak üzere Kafkas cephesinde tatbik edilen bu büyük harekât, sadece askerî açıdan değil uğranılan kayıplar sebebiyle de mânevî bakımdan kamuoyunda önemli bir yere sahiptir.”*¹⁰¹ Şiir, *“1914-2004. Doksan yıl sonra arkalarından başka ne söylenebilir ki: Onlar da Çanakkale'dekiler kadar kahramandı/ Destanları da bedenleri gibi karlar altında kaldı.”* Notuyla yayımlanmıştır. Şiirin ilk üç bölümü Sarıkamış Harekâtı'nda bulunan askerlerin tasvirlerinden oluşur. Dizelerde onların düşmanlardan daha çok olumsuz tabiat şartları altında verdiği mücadele göze çarpar:

“Kimi redif
Kimi çocuk denecek yaşta
Yürüdüler.
Kaderlerine doğru.
Yaylalar dağlar aştılar.
Ayakları potinsiz,

¹⁰¹ Tuncay Öğün, *“Sarıkamış Harekâtı”*, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.EK-2, Ankara, 2019, s.470-473.

Sırtları kaputsuz
Adam boyu kar...
Kimini tipi boğdu,
Kimi soğuktan dondu.
Keskin kılıç,
Yağlı kurşun yerine
Kırdı geçirdi tifüs.
Yarasız şehitleri
Basıp karlı bağrına
Türbeye döndü dağlar.”¹⁰²

Sarıkamış'ta şehit olan askerlerin kimisi redif kimisi çocuk denecek yaştadır. Ayaklarında potin, sırtlarında kaput yoktur. Yoklukların içinde elde olan tek şey adamın boyuna kadar gelen kardır. Bu amansız tabiat şartları içerisinde şair, yiğitlerin kimini tipinin boğduğunu, kiminin ise soğuktan donduğunu belirtir. Askerler keskin kılıçlar ve yağlı kurşunlarla mücadele etmeyi beklerken, rakipleri kış şartları ve tifüs hastalığı olmuştur. Bu tabiat şartları altında birçok Mehmetçik yarasız bir şekilde şehit düşer. Şair de bu durumu ifade eder ve karlı dağların şehitlerle adeta bir türbeye döndüğünü belirtir.

“Kırpikte kaşta kırağı
Bıyıklarda buz
Yiğitler yorgun,
Yiğitler uykusuz.
Yer beyaz,
Gök beyaz,
Ufuklar beyaz.
Bir sinsi düşmandır
Pusuda ayaz...
Kapanıverdi mi göz kapakları
Önce üşür parmaklar,
Sonra el ayak sızlar.
Ayaz işler iliğe,
Damardaki kan donar.
Ve doksan bin can donar.

¹⁰² Y.K.M., s.58.

Adına kıyam ettiğim dağın
Çiçeklerinde gözleri,
Çimenlerinde saçları var.
Ayak basılmamış kuytularında
Karlardan daha temiz
Ruhlar sabahlar.”¹⁰³

Yukarıdaki dizelerde Sarıkamış'ta bulunan askerlerin vaziyetleri aktarılmaya devam etmektedir. “*Yer beyaz,/ Gök beyaz,/ Ufuklar beyaz.*” dizeleriyle yağan karın yoğunluğu ve sürekliliği vurgulanır. Her yer beyaza bürünmüş, yiğitlerin vücutları soğuktan oluşan kırağılara mekân olmaktadır. “*Bir sinsi düşmandır/ Pusuda ayaz...*” mısralarında ise şair, olumsuz tabiat şartlarında esas düşmanın artık savaş halinde olunan milletler değil de ayaz olduğunu ifade etmek ister.

Soğuk ve don hissi aynı zamanda yorgunlukla beraber vücutta bir uyku arzusu uyandırır. Eğer askerler bu uyku arzusuna yenik düşerlerse sonuç ölümdür. Şair bu durumun bilincinde olarak askerlerin göz kapaklarını kapattıklarında damarlarındaki kanın da donacağını belirtir. Nitekim birçok Mehmetçiğin sonu böyle olmuştur. “*Ve doksan bin can donar.*” dizesi Sarıkamış Harekâtı'nda şehit düşmüş Osmanlı askerlerinin sayısını yaklaşık olarak verir. Bu sayı hususunda günümüzde çeşitli rivayetler söz konusudur. Kimi kaynaklar sayının daha az olduğunu söylese de genel kanı doksan bin kişinin şehit düştüğü yönündedir. Şair askerlerin şehit olduğu dağın ayak basılmamış kuytu yerlerinde kardan daha beyaz ve temiz ruhların sabahladığını ifade eder. Kardan daha beyaz ve temiz ruhlarla kastedilen ölü bedenleri bulunamamış olan Mehmetçikler olduğu düşüncesindeyiz.

Şiirin üçüncü bölümü, “*Uzak ufuklarda/ Soluk bir güneş/ Paşa'nın kara sevdası./ Sıcacık yer yatağı,/ Bir de tezek sobası/ Bu da Mehmet'in rüyası/ Dumanlı bacalar tüter gözünde./ Aklından, ormanı yakmak geçer./ Isıtmak için ellerini,/ Cayır cayır gövdeler, dallar/ Alevler kısalır,/ Alevler uzar,/ Isınırverir içi,/ Uyuşur soğuşun zehriyle/ Yuvarlanır bir hendeğe/ Üzerine kar dolar.*” dizelerinden oluşmaktadır. Burada karşılaşılan yoğun kar yağışı, tipi, soğuk ve don karşısında Mehmetçiklerin hayalinden geçenler okuyucuya verilir. Onların tek isteği tezek sobasıyla ısınmaktır. Mehmetler kendilerini ısıtmak için akıllarından ormanı yakmayı bile geçirirler. Ormandaki ağaçların gövdelerinin ve dallarının alevlerle tutuştuğunu hayal ederlerken soğuşun zehri devreye girer. Aşırı soğuşun verdiği ılık hislerle Mehmetler, bir hendeğe yuvarlanarak

¹⁰³ A.g.e, s.59.

şehit olurlar. Üzerleri de karla dolar. Şair bu dizelerde adeta Sarıkamış'ta Mehmetçiklerin birçoğunun ölüm şeklini tasvir etmiştir.

“Sene 1915

En uzun kışın ardından

Sarıkamış Dağları'nda ilkbahar

Kardelenlerden önce,

Karlar altından

Donmuş aslan bedenleri fişkirir.

Sarıkamış Dağları'nda ağaçlar

Şehitlerin kollarıdır.

Bir bir uzanır Allah'a.

İlk, onlara değer

Güneşin ışıkları,

En son, onları selâmlar”¹⁰⁴

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde Sarıkamış Harekâtı'nda şehit olmuş askerlerimizin ölümünün ulviliğine dikkat çekilir. Onlar da tıpkı Çanakkale müdafaasında bulunanlar kadar kahraman olarak anılmayı hak etmektedirler. Şair, Sarıkamış Dağları'nda ilkbaharın kardelen çiçeklerinden önce şehit olmuş aslan bedenlerini ortaya çıkardığını ifade eder. Ağaçların dallarını şehitlerin kollarına benzetir ve o kolların Allah'a uzandığını vurgular. Aynı zamanda sıcaklığın sembolü olarak güneş, gün doğarken ilk olarak o dallara ısınıp verir, gün batarken yine en son onları selamlayarak yerini aya bırakır. Bu dizelerde şair, oluşan olumsuz hava koşulları sebebiyle ısıdan ve güneşten mahrum kalmış askerlerin ölümleriyle istediklerine sahip olduklarını tahayyül eder. Aynı zamanda şiirin isminin “En Uzun Kış” olması da ayrıca anlamlıdır. Sarıkamış'ta doksan bin kişinin şehit olduğunu düşündüğümüzde Türk milleti olarak bu kadar insan kaybettiğimiz bir kış, elbette akıllara “en uzun kış” olarak kazınacaktır. Acısı da yüreklere...

“Bir Yemen Hikâyesi” şiiri, bir nine ve dedenin hikâyesini ele alır. Bu hikâye Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'nda Hicaz-Yemen Cephesi'ndeki mücadelesini içerir. Şairin kendi ataları olarak gördüğü ve nine-dede olarak ifade ettiği insanlardan biri cepheye gitmiş, düşman birliklerine karşı savaş vermiş diğeri de onun yolunu gözlemiştir. Şiirin ilk bölümü ninenin kaderi niteliğindedir:

¹⁰⁴ A.g.e, s.60.

“Yılların hikâyesi
Yüzünde çizgi çizgi,
Talih avuçlarında nasır,
Hasret saçlarında ak...
Kanar gönlünün yarası.
Taze, taptaze gelincik,
Solmadan elinin kınası,
Almışlar koynundan dedemi,
Ninem o zaman öğrenmiş,
Adı batası Yemen’i!”¹⁰⁵

Nine henüz taptaze bir gelinken, ellerinde kınalar varken kader onun elinden sevdiğini almıştır. Şair, ninenin “Adı batası Yemen’i!” henüz daha gençken öğrendiğini bu şekilde ifade eder. Aradan yıllar geçmiş, gencecik gelin nine olmuş, saçları ak, avuçları nasırlı, yüzü çizgilerle dolmuş ancak kader değişmemiştir. Bu durum da “yılların hikâyesi” olarak aktarılmıştır. Şiirin bu dizelerinde aynı zamanda Osmanlı’nın sürekli bir savaş içerisinde olduğu da kendisini belli eder.

İkinci ve üçüncü bölümlerde ise dedenin kaderi yansıtılır. Şair, dedesini “*yaylaların yağız delikanlısı*” olarak tanımlar. Onun sırtındaki mavzeri ise devletin namusu bilinciyle taşıdığını ifade eder. Akabinde Yemen coğrafyası anlatılır:

“Önü kum, arkası kum,
Kumun içinde pusu,
Denizler kadar büyür,
Gözünde bir damla su.
Testiler dizilir çeşme başına
Gökteki yıldızlar kadar.
Sonra kaybolur ansızın
Dedemin içi yanar.
Gözlerinde uyku, hayalinde yâr...
Bir sızı sırtının orta yerine,
Cembiye olur saplanır,
İhanetin en ucuzu

¹⁰⁵ A.g.e, s.72.

Kahpenin en kanlısı.

Yığılır usulca kumlar üstüne

Yaylaların yağız delikanlısı.”¹⁰⁶

Yemen bilindiği üzere Arap yarımadasının güney batısında bulunan bir ülkedir ve kurak, çöl iklimine sahiptir. Şair de bu duruma dikkati çeker, dedesinin cephede nereye gitse kumlarla çevrili olduğunu belirtir. Kuraklık içerisinde savaş şartlarında su bulmak güçtür. Bir süre sonra insanın susuzluk içerisinde seraplar görme olasılığı vardır. Dedenin de başına bu gelir. Hayalinde çeşme başında sıra sıra testiler görür ancak bu hayal ansızın kaybolur ve hayatın gerçek yüzü yeniden kendisini belli eder. Dede ihanete uğrayarak öldürülür. Cembiye, TDK’ye göre “ağzı eğri bir tür Arap bıçağı” olarak tanımlanır. Dede bu bıçakla kumlar üstüne yığılarak şehit düşer. Sadece şehit düşse zararı yoktur. Ancak başına haramiler üşüşür. Biri namusu bildiği mavzerine çöker, diğeri yırtık potinine el koyar. Bir başkası altın bir diş bulmak ümidiyle dedenin ağzını yoklar. Şair bu durumu “*Utanır, gökte yıldızlar...*” dizesiyle aktarır. Akabinde çölün cümle yırtıcısının dedesinin etrafında toplandığını ifade eden şair, onların bedeninin etrafında dönse dahi şehide dokunmadıklarını belirtir. Bu durumu “*Yaradan emreder meleklerine/ Kumlar kıyama kalkar./ Gelin yatağının yorganı gibi,/ İncitmeden sarar, örter üstünü./ Nur yağar sahraya, nur üstüne nur./ Ve kumlar dedemin mezarı olur.*” dizeleriyle açıklar. Şair, her şeye rağmen Tanrı’nın yardımıyla dedenin şehitliğe yaraşır bir biçimde uğurlandığını anlatmak ister. Yemen çöllerinde dedenin mezarı da elbet kumlar olacaktır.

Dedenin kaderi bu şekilde aktarıldıktan sonra şiirin son bölümünde yeniden geride kalan ninenin kaderi ön plana çıkar. O, bir gece yarısı ansızın yüreğinde bir hançer sızısı duyar ve uykusundan uyanır. Gördüğü düşü hayra yormak ister ve Yemen’i dudaklarında türkü yapar. Ancak gördüğü düş, sevdiğinin uğradığı ihanetin habercisi niteliğindedir.

“Gidip dönülmeyen yerden,

Belki döner diye geri.

Kaç seher seyretmiş yıllarca,

Güneşin doğduğu yeri.

Bilmez doğuyu batıyı,

Selâm yollar uçan kuşla,

Haber bekler esen yelden.

Anlamaz güneyden kuzeyden

¹⁰⁶ A.g.e, s.73.

Ne bilsin yerini Yemen'in
Yemen kuması ninemin.”¹⁰⁷

Mısralarıyla ninenin sevdiğini hep bir umutla beklediği ifade edilir. Nine, doğuyu batıyı ya da kuzeyi güneyi bilemez. Ancak sevdiği belki döner düşüncesiyle bir ümit yıllarca seher vakitlerini seyrederek. Esen rüzgârlardan haber bekler. Kuşlarla selamlar yollar. Bu noktada şair devreye girer ve ninesinin içinde bulunduğu durumda Yemen'i onun kuması olarak görür. Çünkü dedesi gitmiş ve bir daha geri dönemeyecektir. Hal böyleyken Yemen, ninenin kuması değil de nedir? Nine kendini avutmak manasında eşinin su verdiği ağaçlara yaslanıp, uzaklara dalıp gider. Şair, “*Koynunda dedem var ya/ Ninem Yemen'i kıskanır.*” der. Gerçekten de Yemen sanki bir rakip sevgili gibi iki seveni birbirinden ayırmıştır. Biri diğerinin yıllarca yolunu gözlemiş, diğeri geri dönmenin hayaliyle cephede şehit düşmüştür.

Şiirin son dizeleriyle “*İslanır günde beş vakit yamalı seccadesi,/ Ninemle biter sanma Yemen'in hikâyesi...*” şeklindedir. Şair bu dizelerde ninesinin dedesine duyduğu özlemi namaz kılarken dahi ağlayarak gösterdiğini belirtir. Aynı zamanda seccadenin yamalı olması ailenin maddi durumunu da gözler önüne seren bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Tüm bunların dışında şair, Yemen hikâyesinin ninesiyle bitmediğini vurgular. Yani daha nice bunun gibi hikâyeler mevcuttur. Yemen kaderleri birbirine benzeyen birçok insanın hikâyesini içerisinde barındırmaktadır. Nine ve dedenin hikâyesi sadece bunlardan birisidir.

“Kerkük Türküleri” şiiri, Kerkük'te yaşayan Türklerin çektikleri zorlukları anlatır. Bilindiği üzere Kerkük, Irak sınırının içerisinde ve esasında “Kanunî”den itibaren 1960'lı yıllara kadar çoğunluğu Türk olan bir Türkmen şehridir. 1960'lı yıllardan itibaren Kerkük şehrinin doğal demografik yapısı düzenli bir şekilde değiştirilerek Araplaştırma politikası uygulanmıştır.”¹⁰⁸ Şair de bu duruma yakınlıkla Kerkük Türkmenlerinin çektikleri zorlukları vurgular. “*Türküsü dilimizde,/ Toprağı elde Kerkük./ Kim çizdi bu sınırı?/ Ayı Türk'ten Türk.*” dizelerinde Kerkük'ün Türk sınırının dışında kabul edilmesine bir sitem vardır. Bu sınırla beraber Türk, Türk'ten ayrı kalmaktadır.

“Toprağımın,
İnsanımın sesidir,
Türküleri buram buram
Türk kokar.

¹⁰⁷ A.g.e, s.75.

¹⁰⁸ Metin Kopar, “Bir Türkmen Şehri Kerkük”, Avrasya Etüdleri, S:2, C.36, 2009, s.133.

Yurttan Sesler Korosu'nda söylenir.

Söylenir de

Kerkük neden

Sınırın ötesinde

Irak'ta bir yerdedir?"¹⁰⁹

Dizelerinde şair, Kerkük Türkmenlerinin de Türk vatandaşı olduğunu ifade eder. Onların sesi bizim toprağımızın ve insanımızın sesiyle aynıdır. Türkülerinden Türk kokusu yayılmaktadır. Vaziyet böyleyken şair, Kerkük'ün neden Irak'ta bir yerde olduğunu sorgular. Burada "ırak" sözcüğü aynı zamanda uzak manasında da kullanılmıştır. Şiirin son bölümündeyse "*Kerkük'te Türk dediler/ Derdi büyük dediler/ Irak'ta kalan Türk'ün/ Boynu bükük dediler.*" dizeleri yer alır. Şair burada Türkmenlerin müşkül durumuna bir kez daha değinmektedir. Zaman içinde azınlık konumunda kalan Türkmenler artık boyunları da bükük bir vaziyettedirler.

"Adı Batsın Ayrılığın" ve "Uzat Ellerini Balam" şiirlerinde de Türkmenlerin sınırın ötesinde kalmasına duyulan hüznün ve elden bir şey gelmemesinin verdiği acı his ifade edilir.

"Gözden gönülden ırak,

Derdimin adı firak,

Canımdan kopan candı,

Irak'ta kalan toprak."¹¹⁰

"Adı Batsın Ayrılığın" şiirinin son bölümü "*Hayallere prangalar vurulmuş,/ Muratlar gönüllerde tutsak./ Bana ne Leyla'dan, Mecnun'dan!/ Yarım kalmış sevdalar/ Türkmen masallarında./ Dilleri dilim,/ Kanları kanım,/ Adı batsın ayrılığın.*" şeklindedir. Lirik bir söyleyişin hâkim olduğu bu dizelerde şair, Türkmenlerin durumunu kendi benliğinde hisseder. Asıl yarım kalmış sevdaların Türkmen masallarında olduğunu belirtir. Leyla ile Mecnun hikâyesini bile bu noktada umursamaz. Aynı zamanda Türkmenlerin dili Türkçe, kanları da Türk kanıdır. Şair bu hakikati yüreğinde duyarak sınırların ötesinde kalan soydaşlarına yanar.

"Uzat Ellerini Balam" şiirinde yine sınır vurgusu kendisini gösterir. Şair, Türkmen Türklerine seslenir ve onlardan kendisini vefasız bilmemelerini ister. Aksine o, Türkmenlerin bir dert ortağıdır. Ancak tek başına elinden bir şey gelmediği için çaresiz ve aciz bir konumda kalmıştır.

¹⁰⁹ Y.K.M., s.91.

¹¹⁰ A.g.e, s.83.

“Ben,
Sevdası
Sınır tanımayanlardanım.
Hasretinle yanarım
Kendimi bildim bileli.
Derdine derman değil
Dert ortağın bil beni.
Aciz bil.
Çaresiz bil.
Vefasız bilme beni.”¹¹¹

“Can Evimde Yangın Var” şiiriye Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Millî sınırimız İskenderun’un güneyinden geçip Musul ve Kerkük’ü içine alır.*” sözüne telmih yapılarak başlar. Şiirin ilk bölümü, “*Tanrı şahittir.*” deyip, / *Kitap silâh üstüne/ Basılmış elimizdi./ Arşivlerde kalacak söz müydü/ Millî Misak!/ Biz mi vefasız çıktık,/ Kader mi kurdu tuzak./ Gözden ıraktaydılar,/ Ettik gönülden ırak.*” şeklindedir. Şair burada sitemli bir yaklaşımla sınırın ötesinde kalmış Türkmenlerin görmezden gelinmesine karşıdır. Bu noktada Mustafa Kemal’in Misak-ı Millî hususunda tarih kitaplarına geçmiş bir sözüne de telmih yaparak, bu sözün arşivlerde kalacak bir söz olmadığını vurgular. Akabinde “*Biz mi vefasız çıktık,/ Kader mi kurdu tuzak.*” dizeleriyle bir kendini sorgulama duygusu belirir. Şair her şeye rağmen gözden ırakta kalmış Türkmenlerin zaman içerisinde gönülden de ırak edildiğini ifade eder.

“Can evimde yangın var.
Yağmada Türkmen yurdu,
Harami at oynatır,
İraktan.
Üstümüzde,
Gök aynı gök,
Her gece
Ay, yıldıza Türk’ü söyler,
İraktan.
Sessiz çılgınlık gizli
Toprağın sinesinde.
Gönül duyar,

¹¹¹ A.g.e, s.85.

Duyulacak ses değildir
Kulaktan.”

Yukarıdaki dizeler şairin sitemkâr tavrının en net şekilde ortaya çıktığı dizelerdir. O, Türkmen yurdunun yağmalanmakta olduğunu ve hırsızların at oynatacak kadar rahat bir konumda bulunduğunu ifade eder. Kardeş olarak görülen Türk topluluklarının da bu duruma seyirci kaldığını belirtir. Toprakta insanların sessiz çığlıklarının gizli olduğunu vurgulayan şair, bu çığlıkları herkesin duyamayacağını, onların yalnızca gönülden duyulabilecek sesler olduklarını ifade eder.

“Senelerdir dert anlattı.

Hoyratında,

Türküsünde

Her hece.

Ninni sandı Ankara

Gelen sesi

Irak’tan.”¹¹²

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde şair, yıllar boyunca Türkmenlerin türkülerinde bile hece hece dertlerini anlattıklarını ifade eder. Ancak Irak’tan gelen bu sesleri Ankara’daki yönetici takımı ninni yerine koymuşlardır. Şair bu durumun görmezden gelinmesine sitemlidir. Bahsi geçen dizelerde “ırak” sözcüğü bir kez daha hem memleket ismi hem de uzak manasında kullanılmıştır.

Irak’ta azınlık durumunda kalan Türkmenlerin derdini sitemkâr bir şekilde ele alan bir başka şiir de “Yoluna Gül Dökemezsem” şiiridir. Şiirde yine Türkmenlerin hakkının ne din kardeşi olan Irak tarafından ne de kan kardeşi olan Türk toplulukları tarafından korunmadığı ifade edilir. Şair, “Can Evimde Yangın Var” şiirinde olduğu gibi Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Millî sınırimız İskenderun’un güneyinden geçip Musul ve Kerkük’ü içine alır.*” sözüne telmih yapar ve Türkmenleri “*Misak-ı Millî’nin yetim çocuğu*” olarak tanımlar. Şiirde aynı zamanda Kerküklü Türk Halk Müziği sanatçısı Abdurrahman Kızılay’a ait olan “Altın Hızma Mülayim” türküsüne de telmihte bulunulur. Şair asıl söylemek istediklerini dile getirmeden evvel, Kızılay’a ait olan bu türkünün belirli dizelerini söyleyecekleriyle birleştirir:

“Altın hızma mülayim

Seni Hak’tan dileyim

¹¹² A.g.e, s.88.

Allah'tan reva mıdır

Sen ağla, ben güleyim?"¹¹³

Yukarıdaki dördlüğün ilk iki dizesi Abdurrahman Kızılay'ın "Altın Hızma Mülâyim" türküsünden alınmadır. Son iki dize ise şairin düşüncelerini içerir. Aynı şekilde bu durumla şiirde bir kez daha karşılaşılır:

"Altın hızma incidir

Gömleği nar incidir.

Senin bu garip halin

Yüreğimi incidir."

Şair, Abdurrahman Kızılay'dan yaptığı bu alıntılarla sanki Türkmenlerle kendisinin durumunu mukayese eder. Türkmenlerin hâli kötüyken kendisi de mutlu olamayacaktır. Farklı bir coğrafyada da olsa bir Türk topluluğu zor durumda iken, şair kendisine gülmeyi, mutlu olmayı yakıştıramaz. Türkmenlerin bu haline onun da yüreği dayanmamaktadır. Adeta bu dizelerde biz millî bir bilincin nasıl olması gerektiğini görürüz. Aynı şekilde şiirin devamında da şair çeşitli sorular sorarak Türkmenlerin içerisinde bulunduğu duruma sitemlerini devam ettirir:

"Sen,

Hep böyle

Yok mu sayılacaksın

Öz yurdunda?

Sana mı yetecek gücü

Her gelen uğursuzun?

Seni sürüp de bağından

Bağını sürerken yaban,

Kaderinin kalemi

Ellerin ellerinde

Yine kara mı yazılacak

Alın yazın;

Kahpelerin,

Petrol renkli mürekkebiyle?"¹¹⁴

¹¹³ E.K.E. s.44.

¹¹⁴ A.g.e, s.45.

Bu dizelerde Türkmenlerin öz yurdunda yok sayıldığı, bu bölgeye sonradan gelen toplulukların bile gücünün Türkmenlere yettiği ifade edilir. Onların kaderleri yabancıların petrol renkli mürekkepleriyle hep kara yazılmıştır. Şair, “petrol rengi mürekkep” deyiimiyle adeta bölgenin kanayan bir yarasına parmak basar. Irak, petrol rezervleriyle zengin bir ülkedir. Bu sebeple oraya sonradan gelen topluluklar da kendi çıkarları adına bu rezervlerden faydalanmak ister. Bu durum bölgede karışıklığa ve güçlü olanın güçsüzü ezmesine sebep olur. Türkmenler de asırlardır o bölgede yaşamalarına rağmen zaman içerisinde dışarıdan bilinçli şekilde getirilen diğer topluluklar arasında azınlık konumunda kalmışlardır ve hakları gasp edilmiştir. Şiirin son bölümünde ise şair, Türkmenlerin bu durumda olmasına sessiz kalan, göz yuman Türk topluluklarının bakış açısından düşündüklerini sitemkâr bir şekilde dile getirir:

“Hayır!

Böyle değildi kavlimiz,

Ben böyle oturmayacaktım;

Dili tutulmuş,

Eli kolu bağlı, çaresiz.

Ayağına diken batsa

Yüreğimden sızacaktı kanı.

Bir damla göz yaşın için

Birbirine katıp yeri göğü

Tufanlar koparacaktım

Nuh’unkine benzer.

Öfkem,

Her adımda,

Başını ezecekti

Besleme yılanların,

Toprağı, taşı değil.

Yoluna gül dökemezsem,

Uğrunda kan dökecektim

Gözyaşı değil.”¹¹⁵

Yukarıdaki dizelerde şairin sitem duygusunun yanında pişmanlık içerisinde olduğunu da söylemek mümkündür. Çünkü, o eli kolu bağlı ve çaresizce oturup kalmayı başta kendisine sonra da tüm Türk topluluklarına yaklaştıramamaktadır. Yüreğinden geçen, Türkmenlerin

¹¹⁵ A.g.e, s.47

yanında olmak onların kılına zarar gelse Nuh tufanı gibi tufanlar koparmaktır. Öfkesi ile bölgeye sonradan getirilen toplulukların (besleme yılanların) başlarını ezmektir. Ancak yapabildiği sadece taşı, toprağı ezmekten öteye gitmez. Yine Türkmen kardeşlerini yoluna gül dökemediği takdirde uğurlarında kan dökmeyi diler ama dökülen yalnızca gözyaşlarıdır. Bu sebeple şiirin sonunda bu durumları yaşatanlara sitemin yanı sıra, istediklerini gerçekleştirememiş olmanın getirdiği bir pişmanlık hissinin de varlığından söz etmek mümkündür.

Musul ve Kerkük'te Türkmenlerin karşılaştıkları sorunlar üzerine kaleme alınan bir diğer eser “Türkmen Feryadı” şiiridir. Bu şiir tarihî gerçekliklere değinmesinin yanında birçok tarihî olaya da telmihte bulunmaktadır.

“Tefler çalınıyor,
Zılgıtlar çekiliyor sokaklarda.
Hind, torunlarında yaşıyor.
Taş topluyor elleri
Haccac'ın mancınıklarına.
Ya, başım kaldırımlara.
Canım yanmıyor.
Ruhum acılar içinde.
Taif'te.
Beni taşıyanlar
Din kardeşlerim,
Musul'da
Kerkük'te.”¹¹⁶

Şiirin başlangıcını oluşturan yukarıdaki dizelerde şair, Türkmenlerin karşılaştıkları sorunları zamanında Haccac'ın gerçekleştirdiği zulümlere benzetir. Haccac¹¹⁷, zalim lakabıyla meşhur olmuş bir Emevî valisidir. Onun kullandığı zulüm yöntemlerinden olan mancınıkla insan taşıma eylemi şiirde Türkmenlerin yaşadığı zorluklarla, zulümlerle özdeşleştirilmiştir. Şair, tüm yaşananlar karşısında Türkmenlerin canlarının hissizleştiğini ancak ruhlarının acılar içinde kıvrandığını ifade eder. Üstelik zulüm eden de zulüm edilen de aynı dine inanmaktadır. Bu durum, olayları daha da içler acısı hâle getirmekte ve ruhu daha derinden yaralamaktadır.

¹¹⁶ Y.K.M., s.89.

¹¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. İrfan Aycan, “Haccac b. Yûsuf es-Sekafî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.14, İstanbul, 1996, s.427-428.

“Fillerin yerinde
Tankları, dozerleri,
Türbemizi söküyor,
Evimizi yakıyor,
Kalemizi yıkıyor,
Ya Muhammet!
Yirmi birinci asrın
Ebreheler’i”

Dizelerinde ise “Fil Vak’a”sına bir telmih vardır. Musul’da ve Kerkük’te Türkmenlerin karşılaştığı zulüm bu kez fil vakasına benzetilir. Dönemin değişen şartlarında fillerin yerini tanklar ve dozerler almıştır. Onlar türbeleri yerinden söküp atmakta, evleri yakmakta, kaleleri yıkmaktadırlar. Şair çaresizlik içinde sesini peygamber efendimiz Hz. Muhammed’e duyurmak ister, Türkmenlerin karşılaştıkları gücün yirmi birinci asrın Ebrehe’leri olduğunu belirtir. Bilindiği üzere Ebrehe¹¹⁸, tarihte Fil Vak’ası olarak bilinen olayın başkahramanlarından. Şiirin devamında Fil Vak’ası’na olan telmih, çaresizlik duygusuyla pekiştirilerek aktarılır:

“Duyan yok,
Dinleyen yok,
Cevap yok feryadımıza.
Biz,
Çaresiz,
Sığınp Kâbe’nin sahibine.
Ellerimiz semada,
Ebâbil kuşlarını mı bekleyeceğiz?”¹¹⁹

Fil Vak’ası kısaca Kâbe’yi yıkmak amacıyla Mekke üzerine yürüyen Habeş ordusunun Allah tarafından gönderilen kuşlar vasıtasıyla imha edilmesi olayı¹²⁰ olarak tanımlanabilir. Şair, yukarıdaki dizelerde Türkmenlerin çaresizlik içerisinde tek yapabilecekleri şeyin Kâbe’nin sahibi olan Allah’a el açarak ondan kurtarıcı olarak Ebâbil kuşlarını göndermesini beklemek olduğunu vurgular, çünkü Türkmen feryadını ne duyan ne de dinleyen vardır. Onların feryatları cevapsız kalmıştır. Sonuç çaresizliktir. Allah’ın yardımını beklemektir.

¹¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Lütfi Kazancı, “Ebrehe”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.10, İstanbul, 1994, s.79-80.

¹¹⁹ Y.K.M., s.90.

¹²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Fayda, “Fil Vak’ası”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.13, İstanbul, 1996, s.70-71.

Şairin kitaplarından birisine ismini de vermiş olan “Eylüllere Karışır Eylül” şiiri 12 Eylül 1980 Harekâtını ele alır. Ordunun devlet yönetimine el koymasıyla sonuçlanan süreç şairin imaj dünyasından anlatılmıştır.

“Yağmur yüklü bulutları
Yüce dağlar toplasa da başına.
İlk damla,
Gözümden gönlüme düşer.
Hüzün dolu akışında zamanın
Eylüllere karışır Eylül...”¹²¹

Şair, şiirin girişinde Eylül ayının her zaman içerisinde hüzün barındırdığını belirtir. Bilindiği üzere Eylül, sonbahar aylarının başlangıcıdır. Sonbahar aynı zamanda kışa hazırlık ve çetin hayat şartlarına geçiş sürecidir. Şair hem yağmurların hem zorlu hayat şartlarının başlangıcı hem de 1980 İhtilâli’nin gerçekleştiği ay olan Eylül’e bu gözle bakar. Eylül onun bakış açısında her Türk insanı için hüzün dolu zamanları hatırlatır.

“Eylüllere Karışır Eylül” şiirinin ilerleyen bölümlerinde şair, Eylül ayında her insanın yaşayabileceği çeşitli duygulardan bahseder. Onun için ve hemen hemen her insan için Eylül, “mekteп alayına karıştığı, çocukluk aşkına kavuştuğu, gurbet yoluyla tanıştığı ve kirli çarşafıara alıştığı” aydır:

“Kafesinden salınan
Minik bir kuş misali
Pır pır ederken yüreğim
Bırakıp babamın elini
Mekteп alayına
Karıştığım ay.”

“Tatil dönüşünde
Okul yolunda
Çocukluk aşkıma
Kavuştuğum ay.”

“Elime alıp valizi

¹²¹ E.K.E., s.13.

Gurbet yolu ile
Tanıştığım ay.
Otel odaları, bekâr evleri
Kirli çarşafılara
Alištığım ay.”¹²²

Her insanın başından geçebileceği gibi şair de Eylül aylarında bu duygularla hayatına devam eder. Zamanın akışında Eylüller, diğer Eylüllele karışıp gitmektedir. Ancak öyle bir zaman gelir ki şartlar değişmek zorunda kalır. İnsanların hayatı kökünden etkilenir. 1980 İhtilâli ile hayat şartları değişmiştir. Belki bundan sonra da Eylüllele birbirine karışıp gidecektir ancak hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır:

“Bir sabah,
Sert esti rüzgâr.
Sararmadan düşüverdi
Dallarından yapraklar.
Gencecik fidanlardık,
Sağda, solda boy atmış.
Kıra kıra, eze eze
Geçip gitti ayaklar.
Düşlerimizde kovulduk
Sığındığımız limanlardan.
Sevdalarımızın denizlerinde boğulduk.
Sorgu dönüşünde
Taş medresede
Taşlar üzerine kurup bağdaşı,
Yusuflarla
Lokma bölüştüğüm ay.”

Yukarıda “*Bir sabah,/ Sert esti rüzgâr./ Sararmadan düşüverdi/ Dallarından yapraklar.*” dizeleri 1980 darbesi sonucunda hayatını yaşayamadan, hayatları elinden alınan birçok genci anlatır. Sonbaharda yaprakların dallardan düşmesi için önce sararması yani zamanını doldurması gerekir. Oysa belirtilen süreçte yapraklar sararmadan dallardan düşer. Bu dizelerde yapraklar ile hayatları elinden alınan insanlar ifade edilmektedir. Yaprakların dallardan zamansız düşmesi ise ölümü sembolize eder. Birçok Türk vatandaşı zamansız ölmüştür. Şair

¹²² A.g.e, s.15.

bu durumun acısını duymaktadır. “*Gencecik fidanlardık,/ Sağda, solda boy atmış/ Kıra kıra, eze eze/ Geçip gitti ayaklar.*” mısralarında da sembolik anlatım devam etmektedir. Fidanlarla kastedilen yine zamansız düşen yapraklardaki gibi hayatlarını yaşama fırsatı bulamamış gençlerdir. Onların üzerine basarak kıran ve ezen ise darbenin getirdiği süreç ve yaşananlardır. Ayrıca “*Sağda, solda boy atmış.*” mısrayla, şair, bahsi geçen dönemde yaşanan sağ-sol çatışmasını anımsatır. Sağ ve sol iki farklı ideali temsil etse de sonuç aynıdır, gencecik insanlar katledilmişlerdir. Tüm yaşananların akabinde gencecik fidanların sevdalarının denizlerinde boğulduğu ve düşlerinden kovulduğu vurgulanır. Kader onları sorgu dönüşlerinde taş medreselerde, yani cezaevlerinde, lokma bölüşür hale getirmiştir. Aynı zamanda “*Yusuflarla/ Lokma bölüştüğüm ay.*” dizelerinde, Hz. Yusuf¹²³ kıssasına da bir telmih bulunur. Gençler, Hz. Yusuf gibi hapis yatmışlardır.

“Her hazan,
İlk yaprak gönlüme düşer.
Sonra nereyi dilerse rüzgâr.
Hüzün dolu akışında zamanın
Eylüllere karışır Eylüller...”¹²⁴

Şiirin son bölümünde tüm yaşananların sonrasında yine bir şekilde eylüllerin eylüllere karışıp gitmeye devam ettiği ifade edilir. Ancak şair yaşananları unutmanın mümkün olmadığını anlatmak amacıyla her sonbaharda ilk yaprağın gönlüne düştüğünü vurgular. Eylül ayı onun için ve Türk halkı için hüznün dolu zamanları simgelemektedir.

“Tarihe Kara Düştü” şiiri ise 26 Şubat 1992 tarihinde Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ bölgesindeki Hocalı kasabasında yaşanan katliamı anlatır. Bu tarihte Azerî siviller Ermenistan’a bağlı kuvvetler tarafından topluca katledilmiştir. Şiirin ilk bölümünde şairin yaşadığı üzüntü ve bir Türk olarak, başka bir Türk milletine yardım edememenin verdiği pişmanlık hissi aktarılır. O, el uzatıp da Azerî kardeşlerinin halini hatırlarını soramamıştır. Dünyada gam ve kasavet adına ne varsa kendi benliğinde duymaktadır. Azerî halkı öz yurdunda dara düşmüş bir vaziyettedir.

“Çörelendi güllerin dibine
Kara kara yılanlar.
Kanat çırpı kaçıştı

¹²³ Detaylı bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, “Yûsuf”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.44, İstanbul, 2013, s.1-5.

¹²⁴ E.K.E., s.16.

Çılgılık çılgılığa kuşlar.

Boşalan yuvaların

Yası sahipsiz kaldı.

Yağmalandı Karabağ

Bağı ellerin oldu,

Bize hasret kaldı.”¹²⁵

Şiirin ikinci bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şair Karabağ’da yaşananları hayvanlar üzerinden aktarır. Güllerin dibine çöreklenen kara kara yılanlarla işgalci Ermeni güçleri kastedilir. Çılgılık çılgılığa kaçışan kuşlar ise Karabağ halkını temsil eder. Akabinde şair, Karabağ’ın yağmalandığını ifade eder. “*Bağı ellerin oldu,/ Bize karası kaldı.*” mısralarıyla Azerî halkının payına karanlığın, acının ve üzüntünün düştüğü ancak işgalci Ermeni kuvvetlerinin ise bölgenin güzelliklerine eriştiği anlatılır. Öz yurdundan edilen Azerî halkına Karabağ’ın bağı değil, karası kalmıştır.

Şiirin son bölümü Hocalı bölgesinin düşmana teslim olduğu belirtilerek başlar. Şair bu haber üzerine perişan halde kalakalmıştır ve yüreğinde tedavisi mümkün olmayan bir yara açılmıştır. “*Baş açık yalın ayak/ Döküldüler yollara./ Anaların bağrında/ Dondu körpe balalar,/ Kundaklar kara düştü.*” dizeleriyle Karabağ’daki anne ve çocukların halleri gözler önüne serilir. Öz yurdunda yaşama hakkı elinden alınan insanlar zor şartlar altında hayata devam edebilecekleri bir yer bulmak umuduyla yola düşmüşlerdir. Ancak hava şartları da olumsuzdur. Küçük çocuklar arasında bu olumsuz şartlara dayanamayanlar olmuştur. Şair, şiirin sonunda 25-26 Şubat 1992’de tarihe kara düştüğünü ifade eder. Gerçekten de bu benzetme yerli yerinde bir benzetmedir ve o gün insanlık adına en karanlık günlerden bir tanesi yaşanmıştır diyebiliriz.

“Merhaba Yeni Yıl” şiiri de “Tarihe Kara Düştü” şiiri gibi Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ¹²⁶ bölgesinde Ermeni kuvvetler tarafından gerçekleştirilen Hocalı Katliamını konu edinir. Şiirde Hocalı Katliamının üzerinden geçen süreye rağmen, katliamın etkisinin devam ettiği vurgulanır. Şiir, “*Onlar seni böyle beklemişlerdi yeni bin yıl; Hocalı ’da, Laçın ’de ve Şuşa ’da. Senin her yeni yılın hâlâ böyle karşılanmakta...*” notuyla yayımlanmıştır:

“Yuvalar yakıldı,

Ocaklar söndü,

Ne kara gündü.

¹²⁵ A.g.e, s.31.

¹²⁶ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Aydın, “Karabağ”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.24, İstanbul, 2001, s.367-368.

Zebaniler dökülmüştü
Cehennemden dışarı.
Kurşun sıkıldılar
Kuşlara bile,
Fuzuli'nin lisanıyla öterler diye.
Ağaçların dallarını kırdılar,
Kuşlar bir gün döner
Tünerler diye.”¹²⁷

Yukarıdaki dizelerde şair, Hocalı Katliamına telmih yapar ve o günün ne kadar kara bir gün olduğunu, birçok ailenin ocaklarının söndüğünü, yuvalarının yakıldığını vurgular. Hocalı'da o gün Ermeni kuvvetleri adeta cehennem zebanileri gibidir. Kin ve nefret o kadar hat safhadadır ki belki Fuzuli'nin diliyle (Azerbaycan Türkçesiyle) öterler diye kuşlara bile kurşun sıkılmış, bir gün geri dönüp yeniden yuva yapmasınlar diye ağaçların dalları kırılmıştır. Şairin bu dizelerde kuşları bir sembol olarak kullandığını söyleyebiliriz. Kuşlarla kastedilen aslında Azerbaycan halkıdır. Düşman, Karabağ'da Azerbaycan Türkçesi konuşan kimse kalsın istemez hatta dönme ihtimalleri bulunmasın diye onlara ait ne varsa yok etme amacındadır.

Şiirin devamında eskiden orada yaşayan halkın da sıcacık yuvaları olduğu belirtilir. Ancak zaman içerisinde tüm varlıklar yokluğa dönmüş ve feryatlar boşlukta, kışın soğuğuyla beraber donup kalmıştır. Şair, bu feryatlara cevap verenin olmadığını vurgular ve insanlığın havadan daha soğuk olduğunu ifade eder. Karabağ halkında can, namus ve vatan derdi birbirine karışmış haldedir. İşin sonunda yürekler yanmış, balalar da yanan yüreklerin üstünde donup kalarak acıya acı katmıştır.

“Sürgünde mutsuz,
Yurdunda yurtsuz bir adam,
Tevellüt geçen bin yıldan
Yüzyıl hikâyesini
Resmeylemiş yüzüne.
Gözleri ağlamaklı,
El açmış gökyüzüne:
Bir mezar istiyor Tanrı'sından:
Yıkılmış köyünün yamacında,

¹²⁷ E.K.E., s.36.

Yanmış evini gören bir mezar...
Geçmişiyse beraber uyumak için
Son uykusunu,
Sonsuza kadar.

Merhaba, yeni yıl!
Bir yıl daha yaşlandı.
Karabağ kaçkını kadın,
Yetimleriyle kocasız.
Ve bir yaş daha büyüdü
Karabağ kaçkını çocuk,
Öz toprağında vatansız.”¹²⁸

Şair bu dizelerde Hocalı Katliamına şahit olmuş ve öz yurdunda yurtsuz, sürgün bir biçimde yaşamak zorunda kalmış bir adamdan bahseder. Onun Tanrı’sından tek isteği vardır. O da düşman kuvvetlerince talan edilmiş köyündeki evinin yamacında bir mezar sahibi olmaktır. Çünkü o, millî bilinci gereği geçmişini yok saymak istemeyenlerdir. Yaşadığı yerlere sadece toprak gözüyle bakmayan aynı zamanda o yerlerin kıymetini bilen biridir ve son uykusunun kendi benliğini bulduğu topraklarda olmasını istemektedir. Şiirin son bölümünü oluşturan dizelerde ise yine katliama maruz kalmış bir kadın ve çocuktan bahsedilir. Kadın hem kocasız kalmıştır hem de yetimlerini büyütmek zorundadır. Çocuk ise bir yaş daha büyümüştür ancak öz toprağında vatansız kalmıştır. Kısacası şair bu şartlar altında Karabağ’da yeni yılın sadece bir yıl daha yaşlanmaktan ibaret olduğunu vurgulamak ister.

“Utancı Yaşamak” şiiri ise, 4 Temmuz 2003 tarihinde Irak’taki işgal kuvvetlerinin bir parçası olan Amerikan askerleri tarafından 11 Türk Silahlı Kuvvetleri mensubunun ve Türkmen mihmandarlarının başlarına çuval geçirilerek 60 saat boyunca alıkonulması hadisesini anlatır.

“Adil dağılmamış miras aslında.
Eskiler,
Şan, şöhret, zafer bölüşmüş.
Kaderin cilvesi
Bizim neslin de
Bahtına utancı yaşamak düşmüş.

¹²⁸ A.g.e, s.38.

İfrit suallerle dolu geceler,
Yatağında rahat yatamıyorum.
Aklım yetiyor,
Yetmiyor gücüm.
Bu derdi başımdan atamıyorum.”¹²⁹

Şair bu dizelerde Türk tarihinden kalan mirasın her nesle eşit şekilde düşmemiş olmasından yakınır. Eskilerin bahtına, şan, şöhrat ve zafer düşerken kendi nesline ise utancı yaşamak düşmüştür. Bunu da kaderin bir cilvesi olarak gören şair, sitemkâr bir yaklaşımla yaşananlar hakkında kendi kendinin içini rahatsız eden sorular sormadan edemez. Olanlara bir mantık bulmak ister ama gücü yetmez.

Şiirin devamında da sitemkâr bir tavırda olan şair, insan haklarının Musul, Kerkük diyarlarından neden geçmediğini sorgular. Kendince oralarda insan haklarının yalnız adının olduğunu, gerçek hakların olmadığını düşünür. İçten içe orada yaşayan kan kardeşi Türklere karşı bir üzüntü duyar. Çünkü Musul ve Kerkük civarlarında onların hakkını savunabilecek bir Türk devleti yoktur. Şair, bu yüzden o insanların feryatlarına ve ahlarına tüm dünyanın sessiz kaldığını vurgular.

“Kadere isyana yürüyor hıncım.
Çıkmıyor kınından
Gâzi kılıcım.
Gel ey tarih!
Ey kadim dost!
Vaktidir, ağlaşalım.
Çuvalı da gördü
Eğilmez başım.
Öz yurdunda
Yok sayıldı soydaşım.

Kırmızı çizgiler, noktalar neden
Ekrandan öteye aşamadılar?
Meğer ne şanslıymış
Babaannem, dedem.

¹²⁹ Y.K.M., s.95.

Onlar,

Bu utancı yaşamadılar.”¹³⁰

Yukarıdaki dizelerde Türk askerinin başına çuval geçirilmesi hadisesine karşı duyulan üzüntü, tarihe ve kadere karşı bir isyan duygusu hâkimdir. Şair, tarihi kadim bir dost olarak görmektedir. Ancak geçmişte nice zaferler kazanmış gazi kılıcı artık kınından çıkmamaktadır. Onun gözleri başlarına çuval geçirilmiş soydaşlarını da görmüştür. Bu sebeple o, bir kadim dost olarak gördüğü tarihe beraber ağlamak için çağrıda bulunur.

Şiirin son bölümünde şair, geçmişte yaşamış olan atalarının şanslı olduğunu vurgular. Çünkü onlar kendi askerlerinin başına çuval geçirilmesi gibi onur kırıcı bir hadise yaşamamışlardır. Onların payına şiirin giriş kısmında bahsedildiği gibi şan, şöret ve zafer düşmüştür. “Utancı Yaşamak” şiiri hem değerlerimizi koruyamamış olmanın verdiği sitemli hüznü hem de yakın dönemde yaşanmış tarihî bir olayı anlatması bakımından önemlidir.

“Beşibiryerde” şiiri, “17 Aralık 2004 tarihinde Musul yakınlarında hain bir saldırı sonucu şehit edilen özel hareketçılar Başkomiser Nihat AKBAŞ, Komiser Bilal Ülgen, polis memurları Süleyman KARAHASANOĞLU, Bülent KIRANŞAL ve Adem ÇİÇEK’in ardından...” notuyla yayımlanmıştır. Bu nottan da anlaşılacağı üzere şiir, 17 Aralık 2004’te hain bir saldırı sonucu şehit edilen vatandaşlarımızı anlatır.

“Pusu yedi yiğitler

Kaldı beşi bir yerde

Beş dal düştü

Ulu çınardan.

Yesevî nakışlı,

Oğuz bakışlı

Yiğitlerim gitti

Yasım var benim.

Ocaklara od düştü

Yangın var yüreklerde

Beş tel birden koptu

Gönül sazımdan.

Yunus tebessümlü,

¹³⁰ A.g.e, s.96.

Yavuz duruşlu

Yiğitlerim gitti.

Yasım var benim.”¹³¹

Şiirin girişini oluşturan ilk bentte şair, Türkiye topraklarını ulu bir çınara benzetir. Şehit düşen beş vatan sevdalısı genci de o ulu çınarın dalları olarak tanımlar. Onlar bu dünyadan göçünce ulu çınardan da beş dal eksik kalır. Burada ulu çınar benzetmesi önemlidir. Çünkü bir çınar ağacının hem yıllara meydan okuyan bir heybeti hem de sayılamayacak kadar çok dalı vardır. Çınar ağacı, Yani Türkiye toprakları, tüm heybetiyle durmaktadır ancak kendisi için önemli olan beş dalını, beş gencini, kaybetmiştir. Gidenler elbet önemlidir ve kanları yerde kalmayacaktır ama bununla beraber çınar ağacı heybetiyle yıllara meydan okumaya devam edecektir. Şair bu benzetmesiyle Türkiye devletinin büyüklüğünü, yüceliğini ve ebediliğini vurgulamak istemektedir.

Şiirin devamında şair, pusu sonucu şehit olan yiğitlerin ardından, onların baba ocaklarına ateşler düştüğünü vurgular. Bu ateş en çok şehit ailelerinin yüreklerinde hissedilmektedir. Şiirin ilk bendinde ulu çınar ağacından beş dalın koptuğunu belirtmiştik, ikinci bentte de gönül sazının beş telinin birden koptuğu ifade edilir. Burada her bir tel şehit düşen yiğitlerimizi sembolize etmektedir. Aynı zamanda şair bentlerin sonunda yiğitleri belli sıfatlarla över. Onlar, “*Yesevî nakışlı, Oğuz bakışlı, Yunus tebessümlü, Yavuz duruşlu*” yiğitlerdir. Bu sıfatlarla adeta bir nakarat sağlanır ve böylelikle yas duygusunun devamlılığı vurgulanmış olur.

Şiir, yiğitlerin ancak pusuyla aldatılarak alt edilebileceği düşüncesini anlatarak devam eder. Şair, onların her birinin ayrı ayrı bölükler edeceğini ve kahpelerin üç beş bininin yiğitlerin tek bir tırnağı dahi edemeyeceğini ifade eder.

“Pusu yedi yiğitler

Kaldı beşi bir yerde

Ocaklara od düştü,

Yangın var yüreklerde.

Vatan sağ olsunla bu da geçer de,

Şehitlerin kanı

Kalırsa yerde

Hanımlar çıkarsın boyunlarından

¹³¹ A.g.e, s.49.

Erkekler takınsın beşibiryerde.”¹³²

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şair, şehitlerin ardından ocaklara ve yüreklere yangınların düştüğünü bir kez daha yineler. Bu duygunun şiir boyunca sık sık yinelenmesi şehitlerin ardından duyulan acının sürekliliğini ve büyüklüğünü anlatır düşüncesindeyiz. Aynı zamanda “*vatan sağ olsun*” demekle bu acının da bir şekilde dineceğine inanan şair, ne olursa olsun şehitlerin kanının yerde kalmaması gerektiğini vurgular. Eğer şehitlerin kanı yerde kalırsa hanımların boyunlarına taktığı beşibiryerdeyi erkeklerin takınması gerektiğini belirtir. Bilindiği üzere Türk toplum yapısında erkeklerin boyunlarına herhangi bir takı takması hoş karşılanmaz ve kimi yerlerde bu bir utanç kaynağı olarak görülür. Şair de aynı şekilde şehitlerinin kanının yerde kalacak olması durumunda bu utancı yaşayacaktır. Onun için tek çare şehitlerin kanının yerde kalmamasıdır.

“*Millete rağmen, İstanbul’da Ermeni konferansı düzenlediler. 22-23 Eylül 2005*” notuyla yayımlanan “Tarihe Tanık” şiiri, İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde düzenlenen “Osmanlı Ermenileri ve Bilimsel Sorumluluk Konferansı”na bir tepki niteliğindedir. Konferansta Ermenilerin mazlum, Türklerin ise zalim olarak gösterildiğini ifade eden şair, bu durumun gerçeğe aykırı olduğunu belirtir.

“Bir mekteb-i âlînin

Malum daveti üzere

Arz-ı endam edince birer birer,

Şanlı avcılarıyla Fikretler

Yeniden kanadı yaramız.”¹³³

Şiirin giriş kısmını oluşturan yukarıdaki dizelerde şair, bir üniversitenin daveti üzerine Fikretlerin şanlı avcılarıyla beraber bu davete icabet ettiklerini belirtir. Böylelikle Türk milleti için yaraların yeniden kanadığı ifade edilir. Şair, aynı zamanda bu dizelerde Tevfik Fikret’in “Bir Lâhza-i Teahhur (Bir Anlık Duraksama) şiirine telmihte bulunmaktadır.

21 Temmuz 1905 tarihinde Sultan II. Abdülhamid’e Ermeni Devrimci Federasyonu tarafından bir suikast girişimi yapılır. Tarihe “Yıldız Suikastı” olarak da geçen bu teşebbüs saniyelerle başarısız olmuş ve Tevfik Fikret de bu başarısızlıktan yakınırcasına “Bir Lâhza-i Teahhur” şiirini kaleme almıştır.

“Ey şanlı avcı, dâmını bihûde kurmadın!

¹³² A.g.e, s.50.

¹³³ E.K.E, s.55.

Attın... Fakat ne yazık ki, yazıklar ki vurmadin!”¹³⁴

“Bir Lâhza-i Teahhur” şiirindeki bu dizeler özellikle Fikret’in II. Abdülhamid’e yapılan suikastın başarılı olmasını istediği görüşünü kuvvetlendirir. Şair, Fikret’in açık bir şekilde, Ermenilerin başarısız olmasından dolayı üzüntü duyduğu bu şiiri hatırlatır. Çünkü Türk toplumunda bir yöneticiden ne kadar memnun olunmazsa olunmasın, bir yönetici ne kadar sevilmezse sevilmesin yine de o, ilk olarak kendi milletini temsil eden bir statüdedir. Vatan toprakları içerisinde eleştirilere maruz kalsa bile sınırların dışında Türk toplumunun sesi niteliğindedir. Ancak Fikret’in bakış açısıyla bu durum göz ardı edilmiş ve yaşadığımız toplumun padişahına karşı dış kuvvetlerin başarılı olamamasından ötürü bir üzüntü duyulmuştur. Şair, millî benliği hiçe sayan bu anlayışa tepkilidir.

22-23 Eylül Ermeni konferansının İstanbul’da yapılması ve Türklerin zalim olarak sunulması hem gerçeği yansıtmayan hem de kabul edilemez bir tutumdur. Sonuç olarak şair, bahsi geçen konferansa katkıda bulunanları Fikret’in birer avcısı olarak görür ve milletin yarasının yeniden kanatıldığını ifade eder. Şiirin ilerleyen dizelerinde de bu duygu aktarılmaya devam eder. Son bölümde ise bir başka telmih bulunmaktadır. 15 Mart 1921 tarihinde Talât Paşa, “*Berlin’de Daşnaktsutyun’un aldığı İttihat ve Terakkî erkânının öldürülmesi kararını icra eden Soghomon Tehliryan adındaki bir Ermeni tarafından tabanca ile vurularak öldürüldü. Yakalanarak yargılanan katili mahkeme jürisi suçsuz bularak beraat ettirdi (3 Haziran 1921).*”¹³⁵ Şair bu hadiseye telmih yaptıktan sonra Talât Paşa’nın ardında kalan kanlı gömleğinden bahseder:

“Silah sesi yankılandı ardarda

Berlin sokaklarında.

Bir kanlı gömlekti kalan

Tarihe tanık.

Baş vezirin has bahçesinde

Çiçeğin yaprağına,

Gülün dalına

Damlayan kan,

Paşa’nın gömleğinden.

Gün gelir,

Tarihe tanıklık eder.”¹³⁶

¹³⁴ Tevfik Fikret, *Rübâb-ı Şikeste*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2017, s.306.

¹³⁵ M. Şükrü Hanioglu, “*Talât Paşa*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.39, İstanbul, 2010, s.502-503.

¹³⁶ E.K.E., s.56.

Günümüzde de Ermeni tartışmaları hâlâ devam etmektedir. Şair de “Tarihe Tanık” şiirinde yaptığı anımsatmalarla kısa bir tarihî kronoloji oluşturur. 22-23 Eylül konferansından yola çıkarak başta Ermeniler olmak üzere yabancı kuvvetlerin kendi ülkemizde, kendi milletimize karşı söz sahibi olabilmesini eleştirir ve gerektiğinde Talât Paşa’nın kanlı gömleği gibi yaşananlardan arta kalan şeylerin tarihe tanıklık edeceğini vurgular. Şiir boyunca bu konferansın gerçekleşmiş olmasına bir sitem mevcuttur. Şair, konferansın gerçekleşmiş olmasını Türk milleti için bir yara olarak görür. Aynı zamanda geçmişte yaşanan olayları hatırlatarak, millet olarak bunları unutmamamız gerektiğini vurgular.

“Hudut Namustur” şiiri, 3 Ekim 2008 tarihinde Hakkâri’nin Şemdinli ilçesine bağlı Aktütün karakoluna yapılan hain saldırıyı konu edinir. Bu suikast aynı zamanda Ramazan Bayramı’nın hemen ertesi gününde gerçekleştirilmiştir. Çıkan çatışmada 17 Türk askeri şehit düşmüştür.

“3 Ekim Cuma
Bayram ertesi
İhanet,
Bürünüp insan suretine
“Esfele safilin”den geldi.
Hayasızca kusup zehrini
Döndüğü zaman geri
Daha da alçalmış buldu
Aşağıların aşağısındaki yerini”¹³⁷

Şiirde olayların gerçekleştiği bölüm olan yukarıdaki dizelerde şair, vatan toprağını koruyan yiğitlerin ihanete uğradığını ifade eder. Bu ihanetin de “esfele safilin”den geldiğini vurgular. Sözlük anlamı olarak “bir insanın düşebileceği en düşük mertebe” manasına gelen bu terim, şairin ihanet içerisinde olanlara bakış açısını oluşturur. O, ihanet içerisinde bulunanların hayâsızca zehirlerini kustuklarını belirtir. Ardından kendi yerlerine çekildiklerinde ise aşağıların aşağısında olan yerlerini daha da alçalmış bulduklarını vurgular. Şiir, “*Hudut namustur yazanlar/ Aktütün’ün kayalıklarına/ O gün/ Bayraklaştılar Bayraktepe’de/ Millet hatırladı unuttuğunu/ Ve öğrendi yeniden/ Bayrağın/ Nasıl bayrak/ Ve toprağın/ Nasıl vatan olduğunu*” dizeleriyle devam eder. Şair, hain saldırı sonucunda vatan toprağını savunan yiğitlerin gösterdiği dirayetle bazı millî değerlerimizin yeniden hatırlandığını ifade eder. Aktütün’ün kayalıklarına “Hudut namustur” yazılmıştır ve millet bayrağın nasıl bayrak, toprağın nasıl vatan

¹³⁷ A.g.e, s.26.

olduğunu yeniden öğrenmiştir. Bunlar milleti millet yapan değerlerdir. Şair bu değerlere çok önem verir ve vatanını seven herkesin de bu değerleri benimsemesini, önemsemesini ister.

“Her gecenin sonunda

Bir el

Güneş doğmadan evvel

Uzanıp gökten

Şehitlerden

Sonra

Şehadet parmağıyla

En uzaktaki dağın taşına, toprağına

“Hudut namustur” yazacak

Namussuzluğun inadına”¹³⁸

Şiirin son bölümü yukarıdaki mısralardan meydana gelir. Şair burada ulvî duygular içerisinde. O, her ne olursa olsun Türk milleti içerisinde her zaman gerekli kahramanlıkları gösterecek insanların var olduğundan emindir. Tüm namussuzların ve namussuzlukların inadına her gecenin bitiminde gökten bir elin gelerek, şehitlerin al kanıyla sınırın en sonundaki dağın taşına ya da toprağına şehadet parmağıyla “Hudut namustur” yazacağını ifade eder. Türk milletini yakından tanıyan şair, bu topraklarda her ihanetin bir bedeli olacağını bilir ve şart, durum ne olursa olsun Türk milletin içinden daima yeni kahramanlar çıkacağından şüphesi yoktur. Tek koşul, milleti millet yapan değerlerin unutulmaması gerektiğidir.

“Yıldızlardan Hüzün Sağar Geceler” şiiri ise, Doğu Türkistan’da yaşayan Türk halkının uğradığı zulümleri ve tüm dünyanın bu duruma kayıtsız kalışını anlatır. Bu şiir aynı zamanda Doğu Türkistan asıllı siyasetçi ve fikir adamı¹³⁹ olan “İsa Yusuf Alptekin’in Aziz Hatırasına” notuyla yayımlanmıştır.

“Sarı alevler kumar ejderha,

Sarartır maviyi, beyazı, alı.

Bir radyasyon çöplüğüne çevirir,

Tarım Havzası’nı, Taklamakan’ı...”¹⁴⁰

¹³⁸ A.g.e, s.27.

¹³⁹ Detaylı bilgi için bkz. Ömer Kul, “İsa Yusuf Alptekin”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.EK-1, Ankara, 2020, s.88-89.

¹⁴⁰ Y.K.M., s.79.

Şair, yukarıdaki mısralarda “sarı alevler kusan ejderha” deyimiyle Çin yönetimini kastetmektedir. Bilindiği üzere ejderha Çin’i sembolize eden kavramlardan biridir. Sarı alevler kusmasıysa onun yarattığı zulümleri sembolize eder. Ateşin alevinin rengi sarıdır ve bu ateş Tarım Havzası’nı, Taklamakan çölünü bir radyasyon çöplüğüne çevirmiştir. Sarı rengi, yani zulüm, o kadar baskın gelmektedir ki onun yanında diğer renkler sararıp gitmektedir. Şiirin ikinci bölümünde de zulmü temsil eden sarı renginin yarattığı etkilerden bahsedilir. Bu zulmün ilk olarak yuvaları söndürdüğü, akabindeyse tüm hayatı soldurduğu ifade edilir. Onun etkisinde çiçekler bile açma fırsatı bulmadan solup yitmiş, bebekler hasta ve sakat doğarak kundağı kefen bilmek mecburiyetinde kalmışlardır.

“Bu nasıl kaderdir ey Görklü Tanrım?

Zulüm bağdaş kurmuş ufuklarına,

Urumçi’nin, Turfan’ın,

Soru soranların dili burulur,

“Başkaldırdın” derler boynun vurulur.

Yağmalanıp dağıtılmış obalar.

Gözü yaşlı aksakallı kocalar,

Ay parçası kızlar,

Yağız yiğitler.

Ölümü bekler sessiz.

Yer il gök arasında kimsesiz.”¹⁴¹

Şiirin bu bölümü şairin duygularını en net biçimde dile getirdiği bölümdür. O, kaderine dert yanar. Urumçi’nin Turfan’ın ufuklarına zulüm çöktüğünü ifade eder. Bu noktada tarihe “5 Temmuz Urumçi Katliamı”¹⁴² olarak geçmiş olaylara da telmih yapıldığını belirtmek mümkündür. Doğu Türkistan’da soru soranlara “başkaldırdın” damgası vurulmakta ve böylelikle seslerinin kesilmesi sağlanmaktadır. Onların ya dilleri burulur ya da boyunları vurulur. Yani Doğu Türkistan halkının kendi haklarını aramak gibi bir özgürlükleri bulunmamaktadır. Onların yaşadıkları obalar yağmalanıp, talan edilmiştir. Geriye gözü yaşlı aksakallı kocaların, ay parçası kızların, yağız yiğitlerin ölümü beklemesinden başka bir şey kalmamıştır. “Ölümü beklerler sessiz/ yer ile gök arasında kimsesiz” dizelerinde şair aynı zamanda dünyanın zulmü görmezden geldiğini vurgular. Onlara yardım eden veya etme çabasında olan

¹⁴¹ A.g.e, s.80.

¹⁴² Detaylı bilgi için bkz. Dr. Muhittin Canuygur, 5 Temmuz “Urumçi Katliamı”, Doğu Türkistan Vakfı, 2 Temmuz 2021. <https://www.dtv.org.tr/5-temmuz-urumci-katliami/> (Alındı: 19.07.2025).

hiç kimsenin olmadığı belirtilir. Doğu Türkistan halkı, yaşadıkları zulümlerle beraber yalnız başlarına bırakılmışlardır. Acı ama gerçek olan budur.

Şiirin son kısmında “*Gök mavisi rüyasına Kaşgar’ın/ Yıldızlardan hüznün sağar geceler.*” dizeleri mevcuttur. Şair, yaşanan olaylardan güneşin bile utanç duyduğunu belirtir ve aynı zamanda Çin’in Sincan Uygur Özerk bölgesinin batısında yer alan Kaşgar şehrinin rüyasına her gece yıldızların hüznüleri sağdığını ifade eder. Bu dizelerde Kaşgar vilayetinin İsa Yusuf Alptekin’in doğum yeri olduğunu da ifade etmemiz gerekir. Hayatı boyunca Doğu Türkistan için mücadele etmiş olan Alptekin’in doğduğu şehirde yaşananlar böyleyken elde kalan tek şeyin hüznü olduğu şair tarafından lirik bir anlatımla şiirin sonunda dile getirilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirleri”nde bahsi geçen Türk tarihi geçmişten günümüze dek tüm hatlarıyla değerlendirilmiştir. Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* adlı eserinde “tarihini bilmeyen ve şuûrunu taşımayan milletler hâfıza ve idrâklerini kaybetmiş şaşkın kimselere benzer. Böyle bir durumda milletlerin yükselmeleri veya millet vasfını muhafaza etmeleri ve hattâ dağılmamaları zordur”¹⁴³ der. Fazıl Ahmet Bahadır da bu bilinci ortaya koyan eserler vermiştir diyebiliriz. Onun şiirlerinde Türk tarihinin coğrafyası yalnızca Türkiye Cumhuriyeti ile sınırlı kalmamış, dünya üzerinde Türk topluluklarının yaşadığı tüm bölgeleri içerisinde barındırmıştır. Bununla birlikte Fazıl Ahmet Bahadır’ın Türk tarih anlayışını ortaya koyarken Ziya Gökalp’in “Turan” ideali görüşünü benimsediğini belirtmekte fayda vardır. “Turan, Türklerin geçmişte ve belki de gelecekte bir gerçek olan büyük vatanıdır.”¹⁴⁴ Bahadır, Doğu Türkistan’da, Musul’da, Kerkük’te, Azerbaycan’da yaşayan tüm Türklerin çektiği zulümleri, sıkıntıları, acıları kendi benliğinde duyar, onların dertleriyle dertlenir, sevinçlerine de ortak olur. Onu bu anlayışıyla Türk Edebiyatı’nda Ziya Gökalp’in yanına koyabiliriz.

Fazıl Ahmet Bahadır, aynı zamanda Türk toplumunun yakın zamanda yaşamış olduğu aktüel meselelere de şiirlerinde yer vermiştir. Bunlar başta 12 Eylül 1980 İhtilâli olmak üzere, terör örgütlerinin çeşitli yerlerde yaptığı hain saldırıları ve Türk milletinin gururunu zedeleyecek olan gelişmeleri kapsar. Kısacası şairimiz, dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun Türk milletini bir bütün olarak görmüş ve eserlerini millî bilinç çerçevesinde ortaya koymuştur. Bahadır’ın ele aldığı millî bilinç ve değerlerle de Türk Edebiyatı’nda Mehmet Emin Yurdakul,

¹⁴³ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, s.25.

¹⁴⁴ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, “Türkçülük ve Turancılık”, s.30.

Arif Nihat Asya ve Mehmet Âkif Ersoy gibi vatanperver şairlerin yanında değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

2.1.2. Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirler

Türk milletinin tarih boyunca savaşlarla iç içe olan ve savaşlara alışkın bir toplum olduğunu söylemek mümkündür. “Yüzyıllar boyunca savaş kavramına aşina bir toplum olarak yaşayan Türkler, çok uzun bir süre büyük bir imparatorluğun mensupları olarak kan ve ateşe alışkınlardı. Kimi zaman savaşın kendine has şiddetinden ve azametinden hoşnutluklarını dile getirdiler, kimi zaman ise uzun savaşların yıkıcılığından duydukları bıkkınlığı.”¹⁴⁵ Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirlerinde de bu durumu görmek mümkündür. O, eserlerinde kimi zaman savaşın bir milletin bekası için kaçınılmaz bir gerçek olduğunu, kimi zaman da yıllar boyunca devam eden etkilerinden dolayı bir milleti nasıl yıprattığını anlatır.

Türkiye’de Savaş Düşüncesi makalesinde Serdar Palabıyık, Osmanlı imparatorluğunun ilk yıllarında savaşa “gaza” düşüncesiyle bakıldığını belirtir. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinin ardından zamanla savaşın dinî boyutlarının geri planda kaldığını ve onun daha dünyevi bir kavram olarak değerlendirildiğini ifade eder. “17. yüzyılın başında savaş artık eşit taraflar arasında uzun süreli ve yıpratıcı bir süreç olarak tanımlanmaya başlamıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise devletin bekasının savaş yerine diplomasiye bağlı olduğu anlaşılmış”¹⁴⁶ diyen Palabıyık, Millî Mücadele dönemiyle birlikte Atatürk’ün ise savaşa bakışını şu şekilde açıklar:¹⁴⁷

“Ona göre savaş yalnızca bir ulusun geleceği tehlike altında iken, geleceğini kurtarmak ve tam bağımsızlığını elde etmek için yapıldığında meşru bir araçtır. Bunun dışında savaş, hele ki toprak kazanmak için başka ulusların temel haklarına tecavüz etmek kabul edilemez.”

Görüldüğü üzere Mustafa Kemal Atatürk’ün savaş kavramına bakış açısı, Osmanlı döneminde devlet büyüklerinin savaşa bakış açısından daha farklıdır. Atatürk, bir milletin yalnızca geleceğini kurtarması ve tam bağımsızlığını sağlaması amacıyla savaşması gerektiğini düşünür. Ona göre bu gayelerin dışında yapılan savaşlar, başka milletlerin hakkını gasp etmektir.

Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* adlı eserinde Türklerin savaş kavramına bakış açısı için “Orhun kitabelerine göre Türk kağanları kendi milletinin sel gibi akan kanlarını ve dağ gibi yığılan kemiklerini anlattıkları halde zaferleri esnasında öldürdükleri

¹⁴⁵ Serdar Palabıyık, “Türkiye’de Savaş Düşüncesi”, Uluslararası İlişkiler, C.4. S.14. 2007, s.186.

¹⁴⁶ A.g.e, s.211.

¹⁴⁷ A.g.e, s.207.

düşmanlarının miktarından bahsetmeye ve bununla iftihara tenezzül etmemişlerdir. Buna mukabil birçok eski ve çağdaş hükümdarlar düşmanlarına karşı yaptıkları zulümlerle öğünüyorlardı. Gerçekten kağanlar daima sulh ve nizâm için savaştıklarını ve sadece içeride isyanları bastırmak, dışarıda da tecâvüzleri önlemek maksadı ile yaptıklarını belirtiyor ve bu münasebetle de onların günah (yazuk) işlemelerini sebep olarak gösteriyorlardı. Bu durum, Türklerin savaş gayelerini ancak İslâmın cihâd mefkûresi ile mukayese ettiğimiz takdirde hakikî manasında anlamanın mümkün olacağına delâlet eder”¹⁴⁸ yargısında bulunur.

Türklerin tarih boyunca içinde bulunduğu şartlara ve devirlere göre savaş kavramını çeşitli perspektiflerden değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Fazıl Ahmet Bahadır içinse savaş hakkında bahsi geçen düşüncelerden en çok Mustafa Kemal Atatürk’ün düşüncesine yakındır diyebiliriz. O da savaşın ancak ve ancak tam bağımsızlık ve ana yurdun bekası için makbul olduğuna inanır. Eserlerinde bunun izlerini görmek mümkündür.

Şairin “Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirleri”ne baktığımızda ağırlıklı olarak Kurtuluş Savaşı ve Çanakkale Savaşı üzerinde durduğunu görürüz. Bir şiirle sınırlı olmak üzere Malazgirt Meydan Muharebesi’ni de ele alan şairin aynı zamanda birden fazla savaş tarihi bir akış içerisinde tek bir şiirde işlediği de olmuştur.

İlk olarak şairin Kurtuluş Savaşı’nı ele aldığı şiirleri üzerinde duracağız. Bilindiği üzere “İstiklâl Harbi, Bağımsızlık Savaşı veya Kurtuluş Savaşı olarak da anılır. Mondros Mütarekesi’nin (30 Ekim 1918) ardından başlayıp askerî bakımdan Mudanya Mütarekesi ile (11 Ekin 1922), siyasi bakımdan ise Lozan Antlaşması ile (24 Temmuz 1923) son bulur.”¹⁴⁹ Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiir kitaplarına giren Kurtuluş Savaşı konulu şiirlerinde vatanperverlik, toprak sevgisi, yeniden öz kaynaklara dönme arzusu, millî birlik, bağımsızlık adına başkaldırı ve savaş esnasında gösterilen kahramanlıklar işlenmiştir.

Tarih boyunca Türk toplumu yaşadığı zor dönemlerinde her zaman içerisinden kahramanlar yaratmayı başarmış bir millet hüviyetindedir. Şair ve yazarlar da eserlerinde bunu anlatırlar. Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirleri”nin büyük bir kısmında Türk toplumundaki erkek ve kadın kahramanlar ön plana çıkar. Kurtuluş Savaşı’nın ele alındığı şiirler olan “Domaniçli Habibe”, “Kastamonulu Şerife”, “Liseli Şehitler Destanı”, “27 Ağustos 1922”, “Boztepe’den Duatepe’ye” ve “Son Gaziler” şiirlerinde Türk milletinin İstiklâl Harbi’nde göstermiş olduğu kahramanlıklar kişiler üzerinden millî duygulara ışık tutarak aktarılır. Aynı zamanda tarihî gerçeklikleri ele alan bu şiirler, genellikle şairin ele

¹⁴⁸ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, s.32.

¹⁴⁹ Cevdet Küçük, “Millî Mücadele”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.30, Ankara, 2020, s.76-93.

alacağı olaya telmih yapmasıyla başlar. Örneğin “Domanıçlı Habibe” şiiri öncesinde şu not yer alır:¹⁵⁰

“Bu şiir yaşanmış bir olayı anlatır. Yunan’ın kirli çizmelerinin Anadolu’yu kirlettiği günlerde düşmanla işbirliği yapan oğlunu vuran kahraman Türk anasının destanıdır.”

Böylelikle okuyucu henüz şiiri okumadan muhteva hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Şiirde Habibe’nin hayat hikâyesinden bahsolunur. O, babasını hiç görmeden büyümüştür. Çünkü babası vatanı için cephede savaşmış ve şehit düşmüş Türk kahramanlarından birisidir. Şair, Habibe’nin kaderinin ise annesine benzediğini ifade eder. İkisi de kocalarını cepheye göndermiştir ve ikisinin de kocası cepheden dönmemiştir. İkisi için de aile ocağına umut olarak sadece evlatları kalmıştır. Aslında şairin Habibe ve annesi ekseninde anlatmak istediği kader birliği olgusu, o zamanlar için Türk kadınlarının birçoğunun kaderini yansıtır niteliktedir:

“Anasına benzerdi Habibe
Kaderi de benzedi.
Bir oğul bırakıp yadigâr
Tütsün diye bacası,
Dönülmeyen bir yere gitti kocası.
Oğul,
Ocağa umuttu
Anaya gurur.
Kaybettiği her ne varsa, yerine
Onu koydu Habibe,
Onu sevdi,
Babasının, kocasının yerine...”¹⁵¹

Şiirin devamında ise artık Anadolu’nun son hamlesi olan Kurtuluş Savaşı gerçekleşmektedir ve analar oğullarını, gelinler ise kocalarını cepheye gönderirler. Arkada kalanlar onlardan doğru veya yalan bir haber beklemektedirler. Habibe’ye de oğlundan bir haber gelir ancak bu haber “*namus lekesinden daha kara*”dır. Habibe’nin oğlu Yunan askerleriyle iş birliği yapmaktadır. Bu haberin ardından Habibe, durumu oğlundan sormak ister ve onu aramaya koyulur. Ana-oğul İnegöl’de bir sokak başında karşı karşıya gelir. Habibe, karşısındakini bir oğluna bir Yunan gâvuruna benzetmektedir. Oğluna durumu sorar, onun ağzından “yalan, iftira” desin diye bekler. Ancak herhangi bir cevap alamaz. Habibe yüreği

¹⁵⁰ Y.K.M., s.25.

¹⁵¹ A.g.e, s.26.

sevgi dolu bir ana olsa da mesele bütün bir millet ve vatan meselesidir. Artık tetikteki parmağı da Anadolu'nun ta kendisidir. Habibe tetiği çeker ve oğlunu vurur. Gözlerinden dökülen yaşları siler, yerdeki oğlunun üzerine de kara yazmasını atar:

“İnegöl’de,
Bir sokağın başında
Ana oğul
Geldi karşı karşıya.
Yüreği yaralı ana,
Bir, oğluna benzetti
Karşısında duranı;
Bir, Yunan gâvuruna.
Ana sordu,
Oğul cevap vermedi.
“Yalan” desin,
“İftiradır” desin diye bekledi.
Tekrar sordu.
Oğuldan ses gelmedi.
Anaydı,
Yüreği sevgi doluydu.
Tetikteki parmak
Anadolu’ydu.
Yumdu gözlerini,
Bastı tetiğe.
Kara yazmasını çözdü başından,
Atıverdi yerdekinin üstüne.
Sildi gözlerinden süzülen yaşı,
Yüce dağlar gibi dimdikti başı.”¹⁵²

Habibe ve oğlunun bu karşılaşması akıllara Cengiz Aytmatov’un *Gün Olur Asra Bedel* romanındaki Nayman Ana ve oğlu Colaman’ın karşılaşmasını getirir. Bahsi geçen romanda da Nayman Ana, tıpkı Domaniçli Habibe gibi oğlunu aramaya koyulur ve onun Juan-Juan kabilesi tarafından bir savaşta esir alınarak mankurtlaştırıldığını öğrenir. TDK, mankurt kavramını “ulusal kimlikten uzaklaşan, içinde bulunduğu topluma yabancılaşan” kişiler olarak

¹⁵² A.g.e, s.28.

tanımlamaktadır. *Gün Olur Asra Bedel* romanında ise Cengiz Aytmatov, mankurt kavramını kısaca çeşitli işkencelerle ölene kadar geçmişini hatırlamayan, yani geçmişini bilmeyen bir köle olarak tanımlamaktadır. Mankurt birisinin özellikleri olaraksa romanında şu cümlelere yer verilir:¹⁵³

“Bir mankurt kim olduğunu, hangi soydan, hangi kabileden geldiğini, anasını, babasını, çocukluğunu bilmezmiş. İnsan olduğunun bile farkında değilmiş. Bilinci, benliği olmadığı için, efendisine büyük avantaj sağlamış. Ağzı var, dili yok, itaatli bir hayvandan farksız, kaçmayı düşünmeyen, bu yüzden de hiç tehlike arz etmeyen bir köle imiş. Köle sahibi için en büyük tehlike, kölenin başkaldırması, kaçmasıdır. Ama mankurt isyanı, itaatsizliği düşünemeyen tek varlıkmiş. Efendisine köpek gibi sadık, onun sözünden asla çıkmayan, başkalarını dinlemeyen, karnını doyurmaktan başka bir şey düşünmeyen bir yaratık...”

İstiklâl Harbi’nde Yunan askerleriyle iş birliği yapan oğul da Habibe’nin gözünde bir mankurt niteliğindedir. O, geçmişini, millî değerlerini ve vatan toprağını hiçe saymış, kendi çıkarlarını düşünerek hareket etmiştir. Nitekim Habibe de bu duruma dayanamaz ve oğlunu vurarak öldürür. Bu birbirine benzer iki hikâyenin en önemli farkı ise sonuç kısımlarıdır. *Gün Olur Asra Bedel* romanında Nayman Ana, mankurtlaşan oğlu Colaman’a kendi geçmişini hatırlatmak ister. Ona kendisinin adını, babasının adını sorarak hafızasını zorlar. Oğluna tekrar bir benlik, millî kimlik aşılayabileceğini düşünür ancak işin nihayetinde Colaman eline geçirdiği yay ve okla kendi öz annesinin canına kıyar. Habibe ise oğlunu geri döndürmeye, ona doğruları anlatmaya çalışmaz. Yalnızca hakkında işittiği ihanet hususunun doğru olup olmadığını anlamak için oğlunu aramaya koyulur. Olayın aslını öğrenince de onun canına kıymakta tereddüt etmez. Domaniçli Habibe’nin öldürdüğü öz oğludur ancak vatana ihanet içerisinde olan birisidir. Yaşattığı ise Türk milletinin varlığıdır.

İki olay arasındaki bir başka önemli fark ise yazma detaydır. Nayman Ana’nın ölürken elinden düşen yazma beyaz renkte, Domaniçli Habibe’nin yerdeki oğlunun üzerine attığı yazma ise kara renktedir. Bu farklılık iki annenin oğullarını aramaya giderken düşüncelerindeki farklılığı sembolize eder diyebiliriz. Nayman Ana, eğer oğluyla başarılı bir iletişim kurabilseydi ve onu geri dönmeye ikna edebilseydi oğluna yeni bir hayat fırsatı yaratmış olacaktı. Bu yüzden de yola çıkarken yanına karamsarlığı ve kötülüğü çağrıştıran kara renkte bir yazma almaktansa, bir umut oğluna kavuşma ümidiyle beyaz renkte bir yazma almayı tercih etmiştir. Domaniçli Habibe ise oğlunun hakkında söylenenlerin gerçek olduğunu öğrenir öğrenmez kafasındaki düşünceleri netliğe kavuşturur. O, Türk milletine ihanet edip, düşman birlikleriyle iş birliği

¹⁵³ Cengiz Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel*, Ötüken Yayınları, 2019, İstanbul, s.144-145.

yapan birisini, oğlu dahi olsa, insandan sayamaz. Bu sebeple de adeta oğlunun yaptığı iş birliğinden duyduğu utancı temsil edencesine kara yazmayı oğlunun cansız bedeninin üzerine atar. Böylelikle namus lekesinden daha kara gördüğü bu ihanetten kurtulmuş olur.

Gerçek bir olaydan alıntılanan bu şiirde biz Türk milletinin ve Anadolu kadınının kendi bağımsızlığına, vatanın bütünlüğüne şartlar ne olursa oldun verdiği değeri görürüz. Bir anne için kutsal olan önce kendi topraklarıdır, vatanıdır. Zaten vatanı için mücadele eden tüm gençler onun oğlu niteliğindedir. Bu sebeple ihanet içerisinde bulunan her kim olursa olsun karşılığını bulacaktır. “Domaniçli Habibe” şiiri bu yönlerden bakıldığında gerçekten de Türk milletinin karakterini göstermesi bakımından destansı bir nitelik taşır. Aynı zamanda mankurt tipinin Türk şiirinde ortaya çıkışını da sembolize eder.

Kahraman Türk kadınının destanı niteliğinde değerlendirilebilecek bir diğer şiir “Kastamonulu Şerife” şiiridir. Bu eser Kurtuluş Savaşı zamanında cepheye kağnılarla yük taşınmasına öncülük eden Anadolu kadınlarından olan Şerife Bacı’nın destansı hikâyesini içerir. Şiir, Fransız diplomat Franklin Bouillon’dan yapılan bir alıntı ile başlar:¹⁵⁴

“Bizimle uzlaşmaya bakın. Çünkü kağı kamyonu yenemez.” – Haziran 1921”

Şairin bu alıntıya yer vermesinin bir anlamı vardır. İstiklâl Harbi’nde Türk ordusu cepheye yardımlarını kağnılarla taşımaktadırlar. Karşılarında ise kamyonlarla kendilerine yardım edilen düşman orduları vardır. Kastamonulu Şerife Bacı, Türk ordusuna yardım götürebilmek amacıyla bu yolculuğa yanına dokuz aylık bebeğini alarak çıkmıştır. Çünkü geride bebeğini emanet edebileceği kimse bulunmamaktadır:

“Yükünü alınca kağnısı

Bir kucak ot yaydı

Mühimmatın üstüne;

Düzeltip özene bezene

Yatırdı bebeğini.

Gayri daha kıymetliydi kağnısı

...

“Bu kağnılar,

Zamanında gidemezse yerine

Bugün gider, yarın gider, dün gider;

¹⁵⁴ E.K.E. s.93.

Vatan gider, namus gider, din gider...”¹⁵⁵

Yukarıdaki dizelerin ilk bölümünde Kastamonulu Şerife Bacı’nın mücadelesini görürüz. Şerife’nin bir yavrusu vardır ancak söz konusu vatan olduğunda öncelik her zaman vatanındır. O, kağnısındaki mühimmatları yavrusundan daha kıymetli görür. Bu dizelerde Türk kadınının alçakgönüllülüğü ve vatan toprağına verdiği değer ön plandadır. Dizelerin ikinci bölümünde ise Şerife’nin ve kağnıların başındaki diğer kadınların görevlerinin ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü askerler mühimmat alamazsa savaşamaz durumda kalırlar, savaşamazlarsa da vatan toprağı denecek bir yer kalmaz. Bu durum aynı zamanda Türk insanının bugününü, dününü ve yarınlarını kaybetmesi demektir. Basit gibi görünen bu vazifenin ardında yatan anlamlar en az bir askerin cephede düşmanla vuruşması kadar önemli ve ulvîdir. Türk milletinin geçmişini, geleceğini, namusunu ve manevî değerlerini ilgilendirmektedir.

Şerife Bacı’nın yolculuğı çetindir ve tabiat şartları da olumsuz seyretmektedir. Zaman geçtikçe kağnyı çeken öküzler yorulmaya başlar ve dururlar. Şerife ne yapacağını bilemez halde kalır. Şair, bu durum karşısında onun dualarıyla beddualarının birbirine karıştığını ifade eder. Nihayet öküzler yerinden hareketlenince Şerife Bacı’nın içi rahatlar. Allah’a “*Kağnı da senin*” dedi./ “*Ulu Tanrı’m!/ Yükte senin, yavru da*” diyerek seslenir ve şairin deyimiyle çulun, keçenin üstüne örtü olur. Şerife Bacı bir daha uyanamayacağı uykusunun rüyasında kağnıların kamyonları ezip geçtiğini görür.

“Kastamonulu Şerife” şiiri bu noktada Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Mustafa Kemal’in Kağnısı” şiiriyle benzerlik taşımaktadır. Dağlarca’nın şiirinde kağnının başında Elif adında güçlü, kuvvetli bir Anadolu kadını bulunur. Elif, kağnısına Mustafa Kemal’in kağnısı adını vermiştir. Çünkü Kurtuluş Savaşı’na ve onun başında bulunan başkomutanına inancı tamdır. Mustafa Kemal’in başlattığı özgürlük ve bağımsızlık ateşi tüm yurdu sarmış vaziyettedir. Kastamonulu Şerife Bacı da Mustafa Kemal’in kağnısının başındaki Elif de görevlerine büyük bir aidiyetle sarılmışlardır. Onların tüm manevî duyguları adeta yürüttükleri kağnılarla beraber cepheye taşınmaktadır. İki Anadolu kadını da kağnılarının başındaki öküzlerin vaziyetlerinden endişe duyarlar. Şerife Bacı, öküzleri durduğunda dualarıyla beddualarını karıştıracak bir ruh haline bürünür ve Allah’tan yalnızca kağnısının cepheye ulaşmasını diler. Akabinde teslimiyet duygusuyla kağnının üzerinde şehit olur. Elif’in kağnısında ise vefat eden öküzlerden birisidir. “*Kocabaş yığıldı çamura,/ Büyüdü gözleri, büyüdü yürek kadar,/ Örtüldü gözleri örtüldü hep./ Kalır mı Mustafa Kemal’in kağnısı, bacım,/ Kacabaşın yerine koştı kendini Elifçik,/ Yürüdü düşman üstüne,*

¹⁵⁵ A.g.e, s.94.

yüceden yüceden.” Elif bu durum karşısında kendisini öküzün yerine koyarak kağnisının cepheye ulaşması için yoluna devam eder. Her iki şiirde de biz Anadolu kadınının şartlar karşısındaki dirayetini ve fedakârlık duygularını görürüz. Onlar için önemli olan tek şey cephedeki askerlere yardımcı olacak mühimmatın başarılı bir şekilde yerine ulaşmasıdır. Bu uğurda kendileri bile ikinci planda kalır. Kısacı Şerife Bacı da, Elif de, tüm Anadolu insanları da aynı hisleri paylaşmaktadır. Bu noktada Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın ve Fazıl Ahmet Bahadır’ın kağni üzerinden İstiklâl Harbi’nde Anadolu kadınının kahramanlıklarına değinmeleri dikkat çekici bir husus olarak karşımıza çıkar.

“Kastamonulu Şerife” şiirinin devamında kağni Kastamonu kışlasına varır ve bir bebek sesi etraftaki herkesi şaşkına çevirir. Dağ gibi bir adam bile bu durum karşısında kimseye aldırmadan gözyaşlarını tutamaz. Bebeği kucağına alıp okuyup üfler:

“Döndü yönünü kibleye,

Okuyup üfledi bebeğe

“Ölüden diriye çıkartan Allah”

“Zafere işaret” dedi komutan.

Mehmetler bir ağızdan:

“Zafere işaret” dediler “İnşallah!”¹⁵⁶

Kağni içerisinde soğukta dağ bayır aşır bir bebeğin hayatta kalarak sağ salim cepheye mühimmatlarla beraber ulaşmasını herkes zafere dair bir işaret olarak algılar. Kastamonulu Şerife belki kendisi şehit olmuştur ancak mücadelesiyle, imanı ile kalanlara ilham olmaya devam edecektir. Kurtuluş Savaşı zamanında tüm Türk milleti içinde bu tarz fedakârlıklar, mücadeleler görülmüştür. Bunlardan bir diğeri ise “27 Ağustos 1922” şiirine konu olan Albay Reşat Bey’dir. Şiir, Büyük Taarruz’da Çiğiltepe’de kahraman Türk askerinin düşmanla olan çatışmasını konu edinir.¹⁵⁷

“26 Ağustos 1922 sabahı Büyük Taarruz başlamıştır. Düşman, sökülüp atılmaktadır. İkinci güne gelindiğinde Çiğiltepe’nin haricindeki tepelerde Al Bayrak dalgalanmaktadır. Başkomutan Mustafa Kemal’in durum hakkında bilgi istemesi üzerine 57. Tümen komutanı Albay Reşat, tepenin yarım saat içinde alınacağını bildirir. Süre dolmuş, tepe hâlâ alınamamıştır. Verdiği sözü yerine getiremeyen kahraman komutan, tabancasını şakağına dayayıp intihar eder. Şehadetinden kısa bir süre sonra tepe birliklerimizin eline geçer.”

¹⁵⁶ A.g.e, s.98.

¹⁵⁷ Y.K.M. s.34.

İstiklâl Harbi'nde yaşanmış bir olayı ele alan bu şiirde biz, Türk askerinin onurlu tutumuna şahit oluruz. Albay Reşat için mesele sadece Çiğiltepe'nin Türk bayrağı altına girip girmemesi değil, aynı zamanda verdiği sözü tutabilmek meselesidir. Kahraman Türk askerinin düşüncesinde ise sözünü tutamamış olmak diye bir seçenek yoktur. Şair de bunun bilincinde olarak şiirde Albay Reşat'ın sözünü tutabilmek için hem düşmana hem de zamana karşı vermiş olduğu mücadeleyi vurgular. “Reşat Bey yarım saat içerisinde tepeyi alamayınca –sözünü yerine getiremediği düşüncesiyle- intihar etmiştir. Birkaç saat sonra Türk ordusu Çiğiltepe'yi alarak, düşmandan temizlemiştir.”¹⁵⁸

“Ne kadarcık zamandı

Yarım saat dediğin.

Koşuyordu yelkovan.

Direnüyordu Yunan.

Kaç ölüme bedeldi

Akrepten zerre zerre

Ruhuna akan zehrin

Dayanılmaz acısı.

Son kez baktı saate...

Namlu, tetik ve parmak

Şakağında sızan kan

Dindi yürek sancısı

Zamanın durduğu an.

...

Şehit nefeslerinin

Ilık esintisinde,

Al bayrak salınırken

Çiğiltepe'de.

Bir yürek yandı

Kocatepe'de,

Yavuz'un Sinan'a yanması gibi.

Vakit olmasa da ağlamak için,

Bir çift mavi gözden

¹⁵⁸ İbrahim Baş, “Reşat Çiyiltepe (1879-1922)”, Atatürk Ansiklopedisi, 2023.

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/189/Re%C5%9Fat-%C3%87iyiltepe-\(1879-1922\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/189/Re%C5%9Fat-%C3%87iyiltepe-(1879-1922)) (Alındı: 08.07.2025)

İki damla yaş

Düşüverdi vatan olmuş toprağa

Akdeniz'e kadar çağılamak için.”¹⁵⁹

Şair, Albay Reşat'ın bu soylu intiharını Mısır fethedilirken Osmanlı vezîrîâzamı Hadım Sinan Paşa¹⁶⁰'nın şehitliğine benzetir. Yavuz Sultan Selim'in “gerçi Mısır'ı aldık ama Sinan'ı kaybettik” diyerek yürek yanmasını, Albay Reşat için duyduğumuzu ifade eder. Yukarıdaki dizeler söz konusu bağımsızlık olduğunda Türk milletinin bakış açısını yansıtmaları bakımından önemlidir. Nitekim Albay Reşat şehit olmuştur ancak şair bu durumu vatan toprağının hürriyeti için olduğunun bilincindedir. Böylelikle hem Albay Reşat'ın aziz hatırası yaşatılacak hem de Türk milletinin bağımsızlık emelleri gerçekleşecektir. Aynı zamanda “*Bir çift mavi gözden/ İki damla yaş/ Düşüverdi vatan olmuş toprağa/ Akdeniz'e kadar çağılamak için.*” mısralarında Gâzi Mustafa Kemal Atatürk'ün Albay Reşat'ın şehitliğine olan üzüntüsü aktarılmaktadır. Çiğiltepe artık düşman birliklerinden temizlenerek yeniden vatan toprağı konumuna geçmiştir ancak Türk milleti Albay Reşat gibi onurlu bir neferini kaybetmenin acısını da yaşamaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nı ve Türk askerinin kahramanlığını ele alan şiirlerden bir diğeri ise “Boztepe'den Duatepe'ye” şiiridir. “*Ordu'nun aziz şehitlerine ve onların hatırasını yaşatan kadirşinas Ordululara*”¹⁶¹ notuyla yayımlanan bu şiirde Sakarya Meydan Muharebesi¹⁶²'nde Duatepe'de şehit düşen yirmi üç Ordulu asker konu edinilir. Şair, şiir boyunca Kurtuluş Savaşı'nın önemine değinir ve Anadolu'nun adeta bir kıyamda olduğunu belirtir. Bu yeniden diriliş vaziyetine Orduluların da kayıtsız kalamayacağını vurgular:

“Bozkır kokulu müjdede

Esarete hayır diyordu

Toprak, zerre zerre

Nehir, kıvrım kıvrım

Dağ, sıra sıra...

Kıyamdaydı Anadolu

Ayaktaydı ordu, millet...

¹⁵⁹ Y.K.M., s.36.

¹⁶⁰ Detaylı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, “*Hadım Sinan Paşa*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.15, İstanbul, 1997, s.7-8.

¹⁶¹ E.K.E., s.99.

¹⁶² Detaylı bilgi için bkz. Orhan Yöney, “*Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921)*”, Atatürk Ansiklopedisi, 2021.

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/216/Sakarya_Meydan_Muharebesi_\(23_A%C4%9Fustos-13_Eyl%C3%BC 1921\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/216/Sakarya_Meydan_Muharebesi_(23_A%C4%9Fustos-13_Eyl%C3%BC 1921)) (Alındı: 08.07.2025)

Ordu da ordusuna

Er gönderirdi elbet.”¹⁶³

Şiirin ilerleyen bölümlerinde şair, Sakarya Meydan Muharebesi’nin yirmi iki gün yirmi iki gece sürdüğünü ifade eder ve bu durumu kıyamete benzetir. Muharebede yer alan askerler ölümü göze almak zorundadırlar. Türk askerleri de bu durumdadır. Şair, Duatepe’de Mehmetçiklerin adeta şehadet şerbeti içtiklerini vurgular ve bu şerbetin onlara ana sütünden bile daha güzel geldiğini ifade eder. Çünkü vatansız yaşamaktansa, ölmek daha iyidir. Durum böyle iken Mehmetçiğe şehadet, ana sütünden bile güzeldir.

“Onlar,

Duatepe’nin dualıları.

Fatsa’da, Ulubey’de

Perşembe’de Ünye’de,

Kimi fındık toplarken doğdu,

Kimi hamsi kaynarken deniz

Korgan’da, Gölköy’de

Akkuş’ta ya da Çatalpınar’da

Kiminin tarla sürerken sancılandı anası,

Kiminin harman zamanı.

Onlar,

Duatepe’nin dualıları,

Adları denmeden kulaklarına,

Sarıldıkları gün kundaklarına,

“Ya şehit, ya gâzi” diye

Adanmışlardı vatan topraklarına...”¹⁶⁴

“Boztepe’den Duatepe’ye” şiirinin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şair, Ordu’dan gelip Sakarya Meydan Muharebesi’nde şehit olan gençlerin kaderinden bahseder gibidir. Onların kimisi fındık toplarken, kimisi hamsi avlarken, kimisi tarla sürerken, kimisi de harman zamanı dünyaya gelmiştir. Şair, Ordu’nun çeşitli ilçelerinde doğan bu yirmi üç gencin kaderlerinin henüz doğar doğmaz çizildiğini ifade eder. Onlar dünyaya geldikleri gün vatan topraklarına “*ya şehit ya gâzi*” diyerek adanmışlardır.

¹⁶³ E.K.E., s.101

¹⁶⁴ A.g.e, s.104.

Kurtuluş Savaşı’nda Kayseri Lisesi’ndeki öğrencilerin destansı kahramanlık hikâyesini ele alan “Liseli Şehitler Destanı” şiiri İstiklâl Harbi zamanındaki Türk toplumunun sosyal durumunu en iyi şekilde ortaya koyan şiirlerden biridir. Bu şiir yine şairin notuyla yayımlanmıştır:¹⁶⁵

“Kayseri Lisesi 1920-1921 öğretim yılında mezun veremedi. Son sınıf öğrencileri; Mustafa oğlu İsmail, Osman oğlu Ahmet, Şükrü oğlu Seyit Ahmet, Ahmet oğlu Mustafa, Numan oğlu Mehmet, Hacı Ahmet oğlu Mustafa, H. Mehmet oğlu Halil, Nuh oğlu Cemal, Emin oğlu H. Mehmet, Derviş oğlu Ahmet Sakarya Savaşı için cepheye gidip şehit oldular.”

Bilindiği üzere Türk ordusu Osmanlı’nın “hasta adam” olarak anılmaya başlandığı tarihlerden itibaren sürekli savaş içerisinde kalmıştır. Bu sürekli savaşların verdiği yorgunluk ve şehit sayısının çokluğu sebebiyle de ordu asker ihtiyacını lise çağındaki gençlerden karşılamaktadır. Kayseri Lisesi’nin son sınıf öğrencileri bu sebeple Sakarya Savaşı’na katılmak durumunda kalmış ve savaşta şehit düşmüşlerdir. Şair bu durumu Türk milletinin bir destanı olarak yorumlar ve her biri çocuk yaştaki olan bu gençlerin yazdığı destanı lirik bir anlatımla şiirleştirir.

“Liseli Şehitler Destanı” şiiri için on bir bölümden oluşur diyebiliriz. Şair, ilk olarak şiire giriş niteliğinde liseli gençlerin aileleriyle helâlleşerek Sakarya’ya doğru gittiklerini ifade eder. Akabinde gelen on bölüm ise her bir genç için ayrı ayrı yazılmıştır. Şiir boyunca gençlerin zor şartlar altında cesurca verdiği mücadele vurgulanır.

“Onlar,
On binler,
Yüz binler.
Bu topraklar için
Can veren erler.
Sanılmasın,
Belirsiz mezarlarda kaldılar.
Hür ufuklarında vatanın,
Hem gece
Hem gündüzüne,
Doğacak aylara yıldız oldular.”¹⁶⁶

¹⁶⁵ Y.K.M. s.14.

¹⁶⁶ A.g.e, s.24.

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki mısralarda şair, lise çağındaki bu gençlerin ve vatan toprağı için şehit olan yüz binlerce erin, belirsiz mezarlarda kalmadıklarını aksine onların yarınlarda vatanın hür ufuklarında doğacak aylara birer yıldız olduklarını vurgular. Böylelikle şair, Türk milletinin şehitlik kavramına verdiği değeri bir kez daha gözler önüne sermiş olur. Aynı zamanda Fazıl Ahmet Bahadır, “Sakarya Savaşı’na gönüllü gidip dönemeyen Kayseri Lisesinin son sınıf öğrencilerinin anısına yazdığı “Liseli Şehitler Destanı” isimli şiir ile Türkiye Yazarlar Birliği ve Polatlı Belediyesinin Sakarya zaferinin 84. yılı kutlamaları münasebetiyle ortak düzenledikleri hatırat yarışmasında birincilik almıştır. Bu şiirin bir bölümü Kayseri Cumhuriyet Meydanı’ndaki anıtta yazılıdır.”¹⁶⁷

“Son Gaziler” şiiri ise “İstiklâl Savaşı’nın son gazileri Ömer KÜYÜK (12 Ocak 2006), Veysel TURAN (25 Mart 2008), Yakup SATAR (2 Nisan 2008) ve Emekli Albay Mustafa, Şekip BİRGÖL (11 Kasım 2008) tarihlerinde zafer görmüş gözlerini bu dünyaya yumdular. Allah’ın selamı, rahmeti onların ve bu toprağı vatan yapıp bizlere bırakanların üzerine olsun.”¹⁶⁸ Notuyla yayımlanmıştır. Şair bu şiirde Kurtuluş Savaşı’nın hayatta olan son gazilerinin vefatı üzerine yaşadığı duyguları aktarır. Onların Türk toplumunun zor zamanlarına denk geldiklerini ve yıllarca vatan toprağı diyerek cepheden cepheye koştuklarını belirtir.

“Son destan çağından yadigârdılar.

Geçmişe köprü,

Geleceğe yoldular.

Zafer ordusunun son gazileri,

Zafer görmüş gözlerini yumdular.”¹⁶⁹

Son gaziler, bağımsızlık için yıllar boyunca kahramanca hiç durmadan savaşmışlardır, çocukları babasız, kadınları kocasız kalmıştır. Ancak yine de pes etmeyerek tüm zor şartlara rağmen vatan toprağını işgalden kurtarma şerefine erişmişlerdir. Şair için son gaziler, geçmişle aramızda bir köprü, yeni bir geleceğin inşası içinse bir yol gibidirler. Onların engin tecrübelerinden faydalanmak millî bilinci yerinde nesiller yetiştirebilmek adına Türk toplumu için gereklidir.

“Bandırma Vapuru” şiiri adeta Kurtuluş Savaşı’nda Türk milletinin yaşadıklarını kronolojik biçimde anlatır. Şiirde Türk toplumunun kadınıyla, erkeğiyle, askeriyle ve siviliyile

¹⁶⁷ Nurullah Şahin, *Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Tarih Türkçe Konuşur” Adlı Şiirinin Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S.3/3, 2014, s.185-195.

¹⁶⁸ E.K.E. s.107.

¹⁶⁹ A.g.e, s.111.

topyekûn bir mücadeleyi, kahramanca bir ruhla verdiği ifade edilir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde Bandırma vapuruyla Samsun'a çıkmasından başlayan şiir, Türk milletinin bağımsızlığını kazanmasıyla sona erer diyebiliriz.

“Karabulutlar çöker üstüne,
Karardıkça kararır Karadeniz.
Karanlık sulara,
Kayar gider bir karaltı.
Kararan bahtımıza inat,
İçinde aydınlık saklı.”¹⁷⁰

Şair bu dizelerde karanlığa doğru gitmekte olan bir milletin kaderinin, içinde aydınlık saklı bir vapurda olduğunun haberini verir. Karadeniz'in karanlık sularında bir karaltı halinde kayıp giden şey Bandırma vapurunun ta kendisidir. Bu vapur Türk milletinin kararan bahtına inat içerisinde aydınlıklar gizlemektedir.

Şaire göre o devirlerde güneş bile Türk milletine üç kıtada küsmüş durumdadır. Burada Osmanlı Devleti'nin “hasta adam” olarak görülmeye başlandıktan sonra kaybettiği topraklara bir telmih yapılır. Ancak Samsun'dan gelen Bandırma vapuru ile millet Amasya'dan Erzurum'a, Erzurum'dan Sivas'a, devlet kurmuş hanlardan el alarak Ankara'da yeniden millet olduğunu hatırlamıştır. Artık zaman yeniden dünyaya kafa tutma zamanıdır, esarete, himayeye, mandaya “Hayır!” demek zamanıdır. Çünkü Amasya genelgesi, Erzurum kongresi, Sivas kongresi ve akabinde gelen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması hadiseleri Türklerin kararan bahtını sona erdirmiş, makûs talihini değiştirmiş; aydınlığa, geleceğe ve tam bağımsızlığa bir ümit olmuştur.

“Yirmi iki gece
Yirmi iki gündüz,
Ne düşman uyudu ne de biz.
Kan sızdı yatağına
Üstüne sindi barut kokusu.
Ağustos'tan Eylül'e
Akan zamana inat
Akmadı, bekledi su.
Seyretti baştan sona

¹⁷⁰ A.g.e, s.88.

Öldü denen milletin doğuşunu.”¹⁷¹

Yukarıdaki dizelerde yirmi iki gündüz, yirmi iki gece süren Sakarya Meydan Muharebesi’nin önemi vurgulanmaktadır. Bu muharebe, Kurtuluş Savaşı’nın ve kuvâ-yı milliye ruhunun dönüm noktasını oluşturur. İşgalci düşman birliklerince öldü, bitti denilen Türk milletinin yeniden doğuşunda bu muharebenin rolü büyüktür. Sakarya Meydan Muharebesi’nin akabinde karanlık olan talih ve zaman da yavaş yavaş değişmeye başlar:

“Ve ilk topun gürlediği an
Kopan kıyametin ardından
Bir el,
Ağustos sabahında
Akdeniz’i gösterdi Kocatepe’den.
Gördüler hedefe varanlar;
Hiçbir yerinde dünyanın
Hiçbir zaman,
Daha güzel olmadı deniz
Eylül’ün dokuzunda
İzmir Körfezi’nde olduğundan...

Binlerce yıl önceden
Binlerce yıl sonraya
Bu toprakta bebekler
Yeminli gelirler dünyaya,
Dik tutmak için yurda adak başlarını
Sonsuza kadar.
Kızlar;
Rahime Onbaşıdır Çukurova’da,
Kastamonu’da Şerife Bacı.
Erkekler;
Mustafa doğarlar Hürremlere inat
Sonra Mehmet olurlar
Çanakkale’dekiler kadar...”¹⁷²

¹⁷¹ A.g.e, s.89.

¹⁷² A.g.e, s.91

Yukarıdaki dizelerin ilk bölümünde Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" emrine bir telmih bulunur. Atatürk bu emri Kocatepe'den vermiştir. Kocatepe; Anadolu'nun ve Türk milletinin kurtuluşunu sağlayan Büyük Taarruz'un 26 Ağustos 1922 tarihinde başlatıldığı, sevk ve idare edildiği yerdir. Akabinde 9 Eylül'de İzmir körfezinde denizin, dünyanın hiçbir yerinde olmadığı kadar güzel olduğu ifade edilir. Burada sembolik bir anlatımla İzmir'in Yunan işgal ve mezaliminden kurtuluşu okuyucuya aktarılmaktadır. Şair tüm bu tarihî hatırlatmaların ardından bu topraktaki bebeklerin dünyaya yeminli geldiklerini belirtir. Onlar sonsuza dek milletin onurunu, şerefini, başını dik tutmak için kendi canlarını yurda adak olarak bağışlamışlardır. Bu sebeple vakti geldiğinde ve şartlar oluştuğunda kızlar; Rahime onbaşı ya da Şerife Bacı olmaktan, erkekler; Hürremlere inat Mustafa doğmaktan ya da Çanakkale'dekiler gibi Mehmet olmaktan çekince duymayacaklardır.

Şiirin son bölümünde her şeye rağmen hâlâ gaflet ve dalalet içinde olup düşmanla kol kola gezenlere inat, iş başa düştüğünde, şartlar ne olursa olsun her Türk'ün yüreğinden "*Bir Bandırma Vapuru,/ "Vira Bismillah!" der/ Samsun'a doğru.*" dizeleri yer alır. Böylelikle Türk insanının söz konusu vatan ve millet olduğunda göstereceği ve her zaman gösterdiği karakteristik özellikler vurgulanmıştır diyebiliriz. Şair, gerektiği zaman Türk insanının sorumluluk almaktan korkmayacağı ya da kaçmayacağını belirtmek ister.

Buraya kadar Fazıl Ahmet Bahadır'ın Kurtuluş Savaşı'nı ele alan şiirlerine baktığımızda hep kadın veya erkek kahramanların ön plana çıktığını görürüz. Bu durum da bizi Türk toplumundaki insanların özellikleri bakımından arşetip kavramına götürür. "Genel anlamda arşetip, kendisine bakılarak benzerleri yapılan, kopyaları çıkarılan ilk örnek, ana örnek veya orijinal model demektir."¹⁷³ Şairin şiirlerinde kahramanlıklarından bahsettiği kadın ve erkek karakterler de aslından onun Türk toplumundaki her insanda görmek istediği özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel, edebiyat alanında arşetip kavramına ise ünlü İsviçreli psikolog Carl Gustave Jung'ın açıklık getirdiğini belirtir. Jung arşetip terimini, "atalarımızın hayatlarında sık tekrarlanan yaşantıların, tecrübelerin ruhlardaki kalıntısı, izleri; ortak hafızadaki 'temel, asıl imajları' basitçe ifade etmek gerekirse "eski duyuş ve düşünüş tarzlarının sembolleri"¹⁷⁴ şeklinde açıklamaktadır. Huyugüzel de edebiyat eserlerinde arşetiplerin okurun bilinçaltını harekete geçirdiğini ve onların benliklerinin

¹⁷³ Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, s.60

¹⁷⁴ A.g.e, s.61.

derinliklerinde yatan heyecanların, özlem ve korkuların uyanmasına, canlanmasına yol açtığını ifade eder.

Fazıl Ahmet Bahadır, bu erkek ve kadın kahramanları eserlerinde ön plana çıkarmakla Türk toplumunun zor zamanlarında güçlü karakterlerin vatan ve millet için kendi canlarını hiç düşünmeden feda edeceklerini anlatmak ister. Aynı zamanda bu kahramanlar yaptıklarıyla Türk toplumu için birer rol modeldirler. Şairin de toplumdan ve özellikle gençlerden beklentisi, bu rol modelleri takip ederek, onların bilincinde olarak gerektiği vakit kahramanca bir tutum ve karakter ortaya koymaktan çekinmemeleridir. Şiirlerinin satır aralarında okurlarına hep bu tarzda öğütler veren şair için Türk insanı; inançlı, iyimser, sağlam ve kahramanca bir karaktere sahiptir. Yeni gelen neslin de bu yapıda olmasını ister.

Bahadır'ın "Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirleri"nde Çanakkale Savaşı da en az Kurtuluş Savaşı kadar önemli bir yere sahiptir. "*Merkezî devletler yanında savaşa giren Osmanlı Devleti'ni saf dışı bırakmak amacıyla itilaf devletleri tarafından düzenlenmiş olan Çanakkale harekâtı, I. Dünya Savaşı'nın en önemli askerî faaliyetlerinden birini teşkil etmektedir.*"¹⁷⁵ Çanakkale Muharebeleri aynı zamanda tarihin gördüğü en kanlı muharebelerden biridir.

Fazıl Ahmet Bahadır, Çanakkale Savaşı'nı ele aldığı şiirlerinde Türk milletinin vatan toprağına verdiği değeri gözler önüne serer. Bu savaşın çok kanlı geçtiğini ve tıpkı İstiklâl Harbi gibi destansı bir nitelik taşıdığını vurgular. Savaş esnasında Türk halkının göstermiş olduğu kahramanlıklara da değinen şair, Kurtuluş Savaşı konulu şiirlerindeki gibi tarihî olaylara telmihler yaparak şiir öncesinde okuyucuya muhteva hakkında bilgi verir.

Şair, "Çanakkale" şiirinde Türk tarihinde Çanakkale'de düşman kuvvetleriyle iki kez karşılaşıldığını belirtir. İlkinde Çanakkale'yi fethettiğimiz, ikincisinde ise onların Çanakkale'ye geçmesine izin vermediğimiz vurgulanır. Kısacası bu şiirde Çanakkale toprakları için Türk halkının tarih boyunca verdiği mücadele anlatılmaktadır.

"Sene 1353

Mevsim sonbahar

Gece sessiz, koılar sakın

Salları okşuyor dalgalar.

Ayın şavkı

Kılıçlardan suya vurmakta,

¹⁷⁵ Zekeriya Kurşun, "Çanakkale Muharebeleri", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.8, İstanbul, 1993, s.205-208.

Sudan kılıçlara.
Bir kuytu rüyayı görmekte boğaz.
Steplerin, bozkırların çocukları
Dağ parçası yiğitler.
Adam asılır pala bıyıklarına,
Ölümün sesine gülen gâziler,
Ürküyordu dalgaların sesinden.
Adamın altında at olmalıydı,
Atın altında toprak.
Gizleyip gecenin karanlığına,
Karşı kıyılara bakarak
İki damla yaşla beraber
Lacivert derinliklere
Gözlerini bıraktı Süleyman.”¹⁷⁶

Yukarıdaki dizelerde Çanakkale’nin Türk askerlerinin eline geçmesi hadisesi lirik bir üslupla anlatılmaktadır. Şair doğadan yaptığı aktarımlarla Çanakkale boğazını ve askerlerin durumunu tasvir eder. Koysak sakın, gece sessizdir. Ayın ışığı sudan kılıçlara, kılıçlardan suya vurmaktadır. Boğaz sanki biraz sonradan haberdar bir şekilde kutlu bir rüya halindedir. Toprak üstünde savaşmaya alışkın olan Türk askerleri ise dalgaların sesinden ürkmüş vaziyettedirler. Dizelerin başında senenin 1353 olduğu, sonunda ise Süleyman’ın gözlerindeki yaşla beraber lacivert derinliklere baktığı belirtilir. Burada bahsi geçen Süleyman, “Osmanlı tarihinde Rumeli fâtihi diye bilinmekte olup geleneğe göre Gelibolu yarımadasına çıkarak ilk fetih hareketini başlatan şehzadedir.”¹⁷⁷ Özetle biz dizelerin başındaki 1353 senesinden ve dizelerin sonundaki Süleyman Paşa telmihinden hadisesin Çanakkale’nin fethi olduğunu anlarız.

“Sene 1915
Mevsim dönerken kıştan bahara,
İki yakasında boğazın
Canlar düşüyordu
Cemre yerine toprağa.
Ölüm,

¹⁷⁶ Y.K.M., s.62.

¹⁷⁷ Feridun Emecen, “Süleyman Paşa”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.38, İstanbul, 2010, s.94-96.

Birkaç adım ötesindeydi Mehmet'in,
Zafer,
Ölümünden bir adım ötede.
Tekbir alıyordu,
Tekbir üstüne.
Davrandı, bir adım,
Bir adım daha.
Düşüverdi,
Bir Mehmet'in üstüne.
Ardından bir başka Mehmet yürüdü.
Mehmetlerin arkasından
Mehmetler...¹⁷⁸

Şiirin üçüncü bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde ise bu kez sene 1915'tir. Türk askeri düşmana Çanakkale'de geçit izni vermemeye çalışmaktadır. Şair bir müdafaa harbinde mevsim bahara dönerken toprağa cemre yerine Mehmetlerin düştüğünü vurgular. Ölüm, onlar için zaferden daha yakın görünmektedir. Yine de Mehmetler vatan toprağı uğruna ölmekten çekinmezler. "*Davrandı, bir adım./ Bir adım daha./ Düşüverdi./ Bir Mehmet'in üstüne.*" dizeleri Çanakkale Harbi'nin ne kadar kanlı geçtiğini ve Türk askerinin ne kadar çok kayıp verdiğini en iyi anlatan mısraların başında gelir. Ancak Mehmetlerin durmaya niyeti yoktur. Kalan son Mehmet de şehit olana kadar bu savaş devam edecektir. Çünkü yere düşen Mehmetlerin ardından sürekli bir başka Mehmet ve Mehmetler yürümektedir. Bu dizeler Çanakkale'ye neden geçilmez dendiğini tam manasıyla ortaya koyan dizelerdir.

Şiirin devamında Çanakkale "*Meleğin; insanı kıskandığı yer./ Baba, oğul, torun olacak yaşta/ Üç neslin, yan yana yattığı toprak*" olarak ifade edilir. Gerçekten de bir insanın ölümü ancak o kadar ulvî olabilir. Bu sebeple de Çanakkale'de melekler dahi insanı kıskanacak konuma gelir. Aynı zamanda Çanakkale Savaşı'nda her yaşta insan şehit olmuştur. Baba, oğul, torun olarak binlerce aile, üç nesil orada yan yana yatmaktadır. Akabinde şair, Çanakkale'yi tasvir etmeye devam eder. "*Çanakkale;/ Kanın kanla ıslandığı yer./ Yol ararken/ Varmak için hedefe,/ Merminin mermiyle/ Carpıştığı yer./ Omuzdan, dirsekten kopmuş kolların/ Hesap sormak için,/ Tanrı adına./ Düşman boğazına/ Yapıştığı yer.*" Dizelerinde yine bu savaşın ne kadar kanlı olduğu vurgulanır. Çanakkale, Tanrı adına düşmandan hesap sormak için şehitlerin vücudundan kopan

¹⁷⁸ Y.K.M., s.63.

uzuvlarının düşmanın boğazına yapıştığı yerdir. Aynı zamanda, hedefe varmak için karşılıklı atılan mermilerin havada birbiriyle çarpıştığı yerdir.

“Her tepede,
Bir destanın adı var.
Her taş,
Gördüğünde kendine saklar.
Üstünden geçse de
Yıllar, yüzyıllar.
Hatırlandı mı adı;
Bir yemini tekrar eder dudaklar.
Bin defa ölürüz yoluna,
Bu, vatan toprağıdır,
Bir karışı verilmez!
Dün de, bugün de, yarın da
Tanrı şahit olsun ki;
Çanakkale geçilmez!...”¹⁷⁹

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde Çanakkale’de her tepede bir destanın yazılı olduğu vurgulanır. Tepelerdeki her taş, şahit olduğu destansı mücadeleyi üstünden yıllar, yüzyıllar geçse de kendi içerisinde saklayacaktır. Akabinde şair, Türk milleti için düstur konumuna gelmiş bir ilkedden bahseder. O da vatan toprağından bir karış dahi verilmemesi için gerekirse binlerce kez ölmenin göze alınabileceğidir. Bu yemini tüm dudakların tekrar edeceğini ifade eden şair, Tanrı’yı şahit göstererek dün, bugün veya yarın Çanakkale’nin asla geçilemeyeceğini bir kez daha şiddetle vurgular.

“Soylu İntihar” şiiri ise, Çanakkale Savaşı’nda Yüzbaşı Ali Rıza komutasındaki Sultanhisar torpido gemisinin, düşman denizaltısı AE-2’ye karşı elde ettiği zaferi konu alır. Bu zaferle aynı zamanda AE-2 denizaltısı, Türk donanması tarafından batırılan ilk denizaltı olmuştur. Şiir, “*Sultanhisar torpido gemimiz ve kahraman mürettebatının şanlı hatıralarına*” notuyla yayımlanmıştır. Şair, şiirin girişinde kendi imge dünyasında Çanakkale’yi tanımlar. Çanakkale boğazının tüm dünyaya “geçilmez” dediğimiz yer olduğunu belirtir:

“Gölgesi düşse
Başka bayrağın,

¹⁷⁹ A.g.e, s.65.

Kirlenir vatanın toprağı suyu
Kanla yıkar yiğitler.
Tabyasına
Yüz binlerce yüreğı,
Ufkuna
Bedenler yığıp dağlarca.
Anladığı dilden
Bütün cihana
“Geçilmez!”
Dediğimiz yerdir
Bu boğaz.”¹⁸⁰

Şiirin devamında Yüzbaşı Ali Rıza’nın kararlılığı vurgulanır ve iki tarafın deniz üzerinde vermiş olduğu mücadele lirik bir biçimde anlatılır. İşin nihayetinde Sultanhisar torpido gemisi muzafferdir. Şair için, deniz deniz olalı suları hiç o zamanki kadar ak olmamıştır. Bu durum düşman birliklerinin boğazdan temizlenmesiyle oluşur. Artık Çanakkale boğazında düşman birlikleri bulunmayacaktır, o sebeple deniz de saflığına, temizliğine kavuşmuştur. Aynı zamanda elde edilen zaferden dolayı Türk tarihinde adından söz ettirmiş deniz komutanları olan Barbaros’un, Oruç Reis’in, Turgut Reis’in ve Çaka Bey’in zamanın ötesinden gülümsediğı ifade edilir:

“Gülümsüyordu
Barbaros,
Zamanın ötesinden.
Oruç Reis,
Turgut Reis,
Çaka Bey...
Deniz olalı denizler,
Masmavi sularında
Hiç bu kadar ak olmadı köpükler.”¹⁸¹

¹⁸⁰ A.g.e, s.69.

¹⁸¹ A.g.e, s.71.

Şiirde geçen Oruç Reis¹⁸², Turgut Reis¹⁸³, Çaka Bey¹⁸⁴ ve Barbaros¹⁸⁵,un zamanın ötesinden gülümsemesi hususu dikkate değer bir telmihtir. Osman Turan, Çaka Bey için “Türkler Anadolu’ya gelişlerinden az müddet sonra denizciliğe alışma lüzumunu duymuşlardı. İlk teşebbüs Bizanslılar elinden kurtulan ve İzmir’de küçük bir devlet kuran Çaka Bey tarafından olmuştu. Rum ustaları vasıtasıyla vücûda getirdiği donanma ile adaları işgal etti ve İstanbul muhasarasına hazırlandı”¹⁸⁶ bilgilerini verir. Barbaros Hayrettin Paşa içinse “Akdeniz hâkimiyetinde başlangıçta Osmanlı devletinin emrinde olmayan Barbaros Hayreddin ve arkadaşlarının rolü çok büyüktür. Bu kahraman Türk denizcisi Cezayir ve Tunus’ta yerleşmeğe çalışan Avrupalıları oralardan söktüler ve denizlerin arslanı oldular”¹⁸⁷ der. Özetle bahsi geçen kişiler Türk denizcilik tarihinde adından söz ettirmiş kimselerdir ve şair Çanakkale Savaşı’nda Yüzbaşı Ali Rıza komutasındaki Sultanhisar torpido gemisinin başarısıyla onları gururlandırdığını anlatmak ister.

“Bir Hasret Hikâyesi” şiiri, Anzak askerlerinden birinin şehit olmuş Mehmetçiğin başını Avustralya’ya götürmesi ve onu mumyalayarak yıllarca saklaması olayını anlatır. 1915’te yaşanan olay 88 yıl sonra 10 Mart 2003 tarihinde neticelenmiştir:

“Bu hasret hikâyesi 1915’te başladı. Bir Anzak askeri tarafından Avustralya’ya götürülen mehmetçiğin başı 88 yıl gövdesini ve vatan toprağını özledi. Gelibolu’daki belirsiz mezarda başsız beden de 10 Mart 2003’e kadar, kaçırılan başının dönmesini bekledi.”

Şair, şiir boyunca Çanakkale’de düşman birliklerinin yaptığı kıyımı ve Anzak askerinin gerçekleştirmiş olduğu bu olayı vahşet olarak değerlendirir. Türklerin, Çanakkale’de yüz yıllarca yaşamış olduğu toprakları müdafaa etmek amacıyla olduğunu vurgular. Ancak karşı tarafın şeytanî fikirler barındırarak işgal amacı güttüğünü belirtir:

“Dümen kırdı gemiler Büyük Britanya’ya,

Yüz binlerce ceset bırakıp ardında.

Şeytanın peşinden nihayet

Dümen kırdı yamakları da.

¹⁸² Detaylı bilgi için bkz. İdris Bostan, “Oruç Reis”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.33, İstanbul, 2007, s.426-428.

¹⁸³ Detaylı bilgi için bkz. İdris Bostan, “Turgut Reis”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.41, İstanbul, 2012, s.417-418.

¹⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz. Mücteba İlgürel, “Çaka Bey”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.8, İstanbul, 1993, s.186-188.

¹⁸⁵ Detaylı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, “Barbaros Hayreddin Paşa”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.5, İstanbul, 1992, s.65-67.

¹⁸⁶ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Yayınları, 2017, s.330.

¹⁸⁷ A.g.e, s.331.

Silahlar sustu.

Geldiği yere dönüyordu vahşet

Yenilmiş ve suçlu.”¹⁸⁸

İngilizlerin yanında savaşa katılmış olan, piyon rolündeki devletlerin sebepsiz yere kan döktüklerini belirten şair, aynı zamanda onların kendi adlarına değil, Kraliyet ve Kraliçe adına savaştıklarını ifade eder. Akabinde bir Anzak askerinin yerde cansız bir şekilde yatan Mehmetçiğin kafasını vahşice düşüncelerle yanına aldığını vurgular. Ancak bu duruma şaşırmaz. Çünkü onun yaptığı hareketi içinde bulunduğu şan ve medeniyetlerine uygun bulur:

“Yurtlarını savunan insanları

Öldürdüler gözlerini kırpmadan

Kraliyet adına, Kraliçe adına.

Her şeyi bırakıp giderken

Bir hatıra götürmeliydi

Arkadaşlarını gömdüğü yerden.

Şanlarına yakışır, medeniyetlerine uygun

Vahşet, şimşek şimşek çaktı gözünde

Aradığı hazine yatıyordu ayağının dibinde”¹⁸⁹

Şiirin bundan sonraki bölümleri memleketine hasret kalmış Mehmetçiğin düşüncelerini içerir. Şair, onun beynini yarıp ölümüne sebebiyet veren kurşunun bile canını vatan toprağından ayrı kalmak kadar acıtmadığını ifade eder. Çünkü Türk kültüründe şehit olmak bir şeref sayılır ve her şehit öz yurdunda bir mezarı olmasını diler. Ama talihsiz Mehmetçiğin öz yurdunun toprağı altında ebediyete kavuşma isteğı elinden alınmıştır. O da kendisine ant içer:

“Bir yemin etti ki ürperdi melekler

İnat bu ya çürümeyecekti.

İzin verirse Yaradan, bin yıl da geçse aradan

Kaçırılan başının dönüşünü bekleyecekti.”

Şiirin son bölümünde ise kesik başın gövdesine ve yurduna kavuşması büyük bir coşkuyla anlatılır. Aradan 88 yıl geçmiş olsa da kesik başın içtiğı andın gerçekleşmiş olması toprağı sevinçten titretir. Şair onu tüm şehitlerin bir bir doğrularak selamladığını ifade eder. Kesik baş gövdesine kavuşmuştur ve artık huzur içinde, rahat bir şekilde uyumaya hazırdır:

¹⁸⁸ E.K.E., s.79.

¹⁸⁹ A.g.e, s.80.

“Ey şehit baş!
Gövdenle aynı toprakta,
Al bayrağın gölgesinde,
Kulağında ezan sesi beş vakit
Sonsuza dek rahat uyu.
Gelibolu türbendir,
Türbedarın Anadolu.”¹⁹⁰

Çanakkale Savaşı’nı ele alan bir diğer şiir “Anıtsız Şehitler” şiiridir. Bu şiirde Türklük bilinciyle Mehmetçiğin yanında savaşa katılmış ve şehit olmuş Azerbaycan Türkleri için herhangi bir anıtın yapılmamasına karşı bir sitem bulunur. Şiir, “1918 Bakü Harekâtında şehit düşen 1130 Mehmetçik kendileri için Şehitler Hıyabanı yanında yapılan Türk Şehitliği anıtında sonsuzluğu yaşarlar. 1915 Çanakkale Savaşı’nda şehit düşen 1200’den fazla Azerbaycan Türk’ü Gelibolu’da şanlarına yakışır bir anıtı daha ne kadar bekleyecekler?” notuyla yayımlanmıştır. Şair, şiir boyunca Mehmetçiğin yanında savaşmış ve şehit düşmüş Azerbaycan Türkleri’nin yiğitliklerini över. Bunun yanı sıra düşman askerleri için bile anıt yapılan bir savaşta Azerbaycan Türkleri için bir anıt yapılmamış olmasına karşı tepkili ve üzüntülüdür.

“Onlar anıtsız şehitler
Düşman adına bile
Anıt dikilen yerde
Koyun koyuna kardeşleriyle
Öz yurtlarını beklerler.”¹⁹¹

Çanakkale Savaşı tarihin en kanlı savaşlarından birisi olmuştur. Hem düşman hem Türk ordusu çok sayıda kayıplar vermiştir. Bu sebeple şehit olanlar hangi milletten olursa olsun saygıyla karşılanır ve orada düşman askerleri için bile bir anıt bulunmaktadır. Şair aynı hassasiyetin evlerini, barklarını geride bırakarak Türklük bilinciyle savaşa gelen Azerbaycan Türkleri’ne gösterilmediğini ifade eder.

“Koca Seyit” ve “Gelibolu’da Mehmetler” şiirlerinde genel hatlarıyla Türk ordusunun Çanakkale Savaşı’nda vatan toprağı ve inandığı değerler uğrunda verdiği mücadele anlatılır. Özellikle “Koca Seyit” şiirinde düşman devletlerinin medeniyet hususundaki gerici tutumuyla beraber, onların kin ve vahşetten beslendiği de vurgulanmıştır.

“Sermayesi kin, vahşet

¹⁹⁰ A.g.e, s.83.

¹⁹¹ A.g.e, s.78.

Kan kokan medeniyet,
Dalga dalga vurdu Çanakkale'ye.
Toplanmış, uzaktan yakından
Soylusu, soysuzu
Her cinsten küfür bir millet.
Son dinin nuru sönmesin diye,
Vatan, Endülüs'e dönmesin diye,
Küfre karşı direnirken bu millet.
Gövdeler tabyaydı,
Göğüsler siper.
Destanlara isim oldu her nefer.”¹⁹²

Şiirin devamında Seyit Onbaşı'nın iki yüz on beş okka ağırlığındaki mermiyi tek başına kaldırarak düşman gemisini Çanakkale boğazına gömdüğü tarihi olay lirik ve destansı bir üslupla aktarılır. Şair için Seyit Onbaşı mermiyi değil, koca bir tarihi kaldırmış ve Türk milletinin talihini namluya koymuştur:

“Teyemmüm tazeler gibi
Kumladı kollarını.
Tarihi kaldırdı Seyit,
Talihi koydu namluya.
Ne düşündü,
Ne istedi Yaradan'dan
Kim bilir!
Kader baktı nişangâhtan,
“Vakit tamam” dedi kaza.
İşte o an,
Durdu zaman
Çekildi önünden,
Yol verdi rüzgâr.
Süzüldü Seyit'in mermisi.
Seyriyle mest oldu sular.”¹⁹³

¹⁹² A.g.e, s.73.

¹⁹³ A.g.e, s.75.

Şair, Seyit Onbaşı'nın mermiyi kaldırıp düşman gemisini batırması hadisesini ilâhî ögelerden yararlanarak anlatmıştır. O an dünyadaki tüm varlıklar sanki Seyit Onbaşı'nın muvaffak olabilmesi için iş birliği içerisinde. Koca Seyit mermi kaymasın diye kollarını topraklar, şair için bu adeta bir teyemmüm abdestidir. Nişangâhtan bakan gözler kadere aittir ve olayın gerçekleştiği an kaza, “vakit tamam” der. Top mermisine gideceği istikamette rüzgâr bile yol verir. İlâhî bir anlatımın kendisini belli ettiği bu dizelerde aynı zamanda arka planda Türk milleti için Çanakkale müdafaasının önemi ortaya çıkar. Gerçekten de Çanakkale müdafaası Türk toplumu için büyük bir kırılma içerir. Müdafaanın başarılı olması ilerleyen senelerde cumhuriyetin yolunu açacaktır. Şair de bu durumun bilincinde olarak Koca Seyit'in kahramanlık hikâyesini destansı bir biçimde okuyucuya aktarmıştır diyebiliriz.

“Gelibolu’da Mehmetler” şiirinde Türk toplumunun vatan toprağının sonsuza dek bekçisi olduğu ifade edilir. Aynı zamanda gerektiğinde her Türk’ün vaziyeti ne olursa olsun birer Mehmetçik adayı olduğu düşüncesi vurgulanır.

“Sonsuza dek

Bekçisiyiz yurdun.

Yerin, göğün her katında

Yazılmış andımızdır.

Künyesinde,

Başka başka yazılsa da isimler,

Mehmet,

Ortak adımızdır.”¹⁹⁴

Bu şiirde Türk toplumunun vatan toprağına cennet gözüyle baktığı ifade edilir. Türkler için vatan toprağı ana kucağıyla eş değerdir. Bu sebeple de künyelerinde isimler başka başka olsa da gerektiği vakit kimsenin Mehmet olmaktan çekinmeyeceği vurgulanır. Şair, Gelibolu’da Türk Mehmetçiklerinin kendi yazdıkları destanlara gömüldüklerini belirtir.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın *Kahramanlar Takımı* adlı şiir kitabı da bütünüyle Çanakkale Savaşı'nı ele alan şiirlerden oluşmaktadır. Eserde Fenerbahçe, Beşiktaş ve Galatasaray'da futbol oynamış, aynı zamanda Çanakkale Savaşı'nda cephede yer almış futbolculara ithafen yazılan şiirler bulunur.

Beşiktaş'ın Çanakkale Savaşı'nda şehit düşen futbolcuları: “*Kaptan Kazım, Rıdvan, Doktor Ali, Asım, Muallim Sadi ve Doktor Mehmet*” şeklindedir. Galatasaray'ın Çanakkale

¹⁹⁴ Y.K.M., s.68.

Savaşı’nda şehit düşen futbolcuları: “*Celal İbrahim, İdris, Halit, Abdurrahman, Nazmi, Cemil, Hasip, Mehmet Ali, Refik Ata, Neşet, Hasnun Galip, Kaleci Hamdi ve Kürt Celal*” şeklindedir. Fenerbahçe’nin Çanakkale Savaşı ‘nda şehit düşen futbolcuları: “*Arif, Nurettin, Halim, Kemal, Zeki, Hüsnü, Neşet, Refik Bey, Mustafa Bey, Ethem (Bellisan) ve Haldun*” şeklindedir.

Fazıl Ahmet Bahadır tüm bu futbolcuların anısına, onların savaştıkları cepheleri de göz önünde bulundurarak, müstakil şiirler kaleme almıştır. Kitapta futbolcular adına müstakil şiirlere geçmeden evvel “Kahramanlar Takımı” şiiri yer alır. Bu şiirde tarihsel kronolojiyle şairin Çanakkale Savaşı hakkındaki düşünceleri bulunur. Şiirin girişinde Osmanlı Devleti tasvir edilmektedir. Zamanın şartlarında Türk milleti için Osmanlı’nın anlamı okuyucuya aktarılır:

“Bağrımızda filizlendi büyüdü
Uzattı dallarını sonsuza
Üç kıtayı kucakladı, bürüdü.
Yedi denizden esen
Rüzgârlar değdi yapraklarına.
Yedi iklimin yağmurlarıyla yıkandı.
Biz uğruna can verdik
O bize hayat verdi
Asırlar kucağında büyür
Dizinde uyurdu çağlar.
Gölgesinde kışnerdi,
Zafere koşan atlar.
Gövdesinden çıkardı
Yer götürmez ordular...
Zalimin başında demir yumruktu,
Mazluma uzanan şefkatli bir el
Adı aleme nizamdı
Varlığı mülke temel”¹⁹⁵

Şiirin devamında ise artık devrin şartlarının değişmeye başladığı vurgulanır. Osmanlı Devleti’nin de değişen şartlarla beraber bozgunlar yaşadığı, ihanetler gördüğü belirtilir. Asırlara egemen olmuş ulu çınar zamana karşı yorgun ve yenik düşmektedir:

“Bir gün

¹⁹⁵ Fazıl Ahmet Bahadır, *Kahramanlar Takımı*, s.29.

Döndü talihi
Gök, yapraklarına küstü
Yer köklerine.
Bozgunlar yaşadı
İhanetler gördü.
Her bozgunun ardından
Kopup gitti bir parça
Dalından budağından.
Her ihanet,
Götürdü bir şeyleri de.
Kaşındıkça kanayacak
Yaralar bırakıp geride.
Felaketler birbirini izledi.
Acılar karıştı acılara.
Yıllara eklendi yıllar
Dirense de zamana
Yorgundu ulu çınar.”¹⁹⁶

Şair, Osmanlı’nın “hasta adam” olarak görülmeye başlamasının ardından onun bünyesinde bulunan farklı milletlerin kallesçe kendi devletlerini kurmaya çalıştıklarını ifade eder. Bir zaman lokmamızı bölüştüğümüz milletler, fırsatını bulduklarında bir olup ayaklanmışlardır:

“Farklı lisan, farklı millet
Sırp, Arnavut, Bulgar, Hırvat...
Olmak isteyince devlet.
Çareler kar etmedi
Bir arada yaşatmaya
Osmanlı olmak yetmedi.
Baş kaldırıp ayrıldılar.
Ayrılanlar,
Birlik olup saldırdılar.
Lokmamızı bölüşürdük
İyi günde, kötü günde

¹⁹⁶ A.g.e, s.30.

Kardeşçe.

El koydular evimize,

Malımıza, mülkümüze

Konu komşu kaldeşçe.¹⁹⁷

Şair, şiirin devamında büyük bir kıyım olduğunu ifade eder. Ailelerin parçalandığını, ak sakallıların lime lime doğrandığını belirtir. Bu süreçte Osmanlı'nın parça parça toprak kayıplarına devam ettiğini vurgular. İhanet sadece düşman ordularından değil, din kardeşi olarak bilinen Şam ve Halep'ten de gelmektedir. Ancak her şeye rağmen son sözü, özü sağlam olanların söyleyeceğine dair olan inanç da halkta bulunmaktadır. İşte onlardan bazıları Çanakkale Savaşı'nda vatan müdafaası için tüm işlerini bırakıp cepheye gitmeye gönüllü olan sporculardır:

“Gençtiler,

Sporcuydular.

Hayalleri, hesapları

Önlerinde yaşanacak

Uzun bir ömür vardı.

Fenerli,

Beşiktaşlı,

Galatasaraylı

Her şeyden aziz bilip

Vatan müdafaasını

Kimi tahsilini bıraktı

Kimi sevdasını.”¹⁹⁸

Şiirin devamında da genç sporcularla beraber tüm Türk milletinin olumsuz şartlara ve imkânsızlıklara güvenmeden, geri dönmeyi dahi düşünmeden verdikleri mücadele anlatılır. Şair için onlar, “bir uçtan bir uca vatan” olmuşlardır.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır'ın Çanakkale Savaşı'nı ele alan şiirlerinde Türk milletinin vatan toprağı uğruna imkânsızlıklar içerisinde verdiği mücadele, bu süreçte yaşanmış kahramanlık hikâyeleri, Türklerin bağımsızlıklarına olan meftuniyetleri ve Batı medeniyetinin

¹⁹⁷ A.g.e, s.34

¹⁹⁸ A.g.e, s.40.

görüldüğü kadar masum olmadığı gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Şair tüm bu hususlara lirik, destansı ve zaman zaman ilâhî bir üslupla şiirlerinde yer vermiştir.

“Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirler” temalı “Vatan ve Namus” ile “Beşparmak’ın Oğlu” şiirleri kendi içerisinde tarihi bir akış barındırmaktadırlar. Bu şiirlerin muhtevaları Türk tarihindeki tek bir savaşı değil, birden çok savaşı ele aldığı için birlikte değerlendirilmelerini uygun gördük. Bahsi geçen şiirlere baktığımızda, Türk insanının her devir ve şartta yaptığı fedakârlıklara rağmen hayat şartlarında bir ilerleme olmadığı düşüncesi görülür. Halk sürekli veren konumdadır. Gerektiğinde vergi, gerektiğinde asker verir. Ancak hak ettiği değeri göremez. Bununla beraber bahsi geçen şiirlerde, önceki eserlerde olduğu gibi yine, Türk milletinin yaşadığı topraklara verdiği değeri ve Türk askerinin asırlarca bitmek bilmeyen savaşlardaki kahramanlıklarını bulmak mümkündür.

“Vatan ve Namus” şiirinde Çetmeli Kara Ali Çavuş ve oğlu Mehmet Onbaşı’nın hikâyesi aktarılır. Şiirin başında muhteva hakkında bilgi veren bir not bulunur:

“Çetmeli Kara Ali 1912 Balkan Savaşı için askere alındığında oğlu Mehmet sekiz yaşındadır. Galiçya, Hicaz, Yemen ve Kafkas cephelerinde on bir yıl savaşır. Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nde 19 yaşına gelmiş oğlu Mehmet Onbaşı’yla karşılaşır. 31 Ağustos 1922’de Çetmeli Kara Ali şehit düşer.

Alay sancaktarı olan oğlu Mehmet Onbaşı ise 9 Eylül 1922’de İzmir’e giren birliğin başında şehit olur.”

Şiir, şairin sitemiyle başlar. O, İstanbul’daki yetkililerin halktan sürekli bir şeyler istediğini belirtir. Halk bu istekleri her daim yerine getirmesine rağmen şaire göre yalnızca “savaştan savaşa” hatırlanmaktadır:

“Din için,
Devlet için
Ve mülkü millet için
“Asker” dedi Osmanlı.
Unutulmuş topraklara
İstanbul’dan gelen ses
Nedense hep “ver” derdi.
Savaştan savaşa hatırlananlar
Kaç kuşaktır bu sese
Ya vergi ödedi,

Ya asker verdi.”¹⁹⁹

Şiirin devamında Türklüğün zor yıllar geçirdiği ifade edilir. Askere gidene dönmenin ve dönene de bulmanın zor olduğu vurgulanır. Bu müşkül durum içinde Çetmeli Kara Ali de evladı Mehmet’i baba ocağına emanet bırakarak huduttan hududa, cepheden cepheye yürür. O, bahar-güz, Galiçya-Yemen demeden gönlünde oğlunun hasretini duya duya tam on bir yıl savaşmıştır. Nihayetinde zaman İstiklâl Harbi dönemine gelir. Şair tam bu noktada kaderin baba ve oğlu kavuşturduğunu ifade eder:

“Artık yabancı değildi rüzgâr.

Yabancı değildi,

Yağmur, çamur, kar.

Anadolu’ydu bastığı toprak

Dumlupınar önünde

Taarruz için bilenirken süngüler,

Kader bu ya

Baba oğul geldi karşı karşıya”²⁰⁰

Şair bu dizelerde Anadolu toprağının Türkler için ana yurt niteliğinde olduğunu anlatmak ister. Anadolu, Türk’ü Türk yapan yerdir. O sebeple Çetmeli Kara Ali’ye yağmur, çamur ve kar tanıdık gelir. Baba-oğul kavuştuklarında yıllardan intikam alırcasına hasret giderirler. Şair bu iki yüreğin konuşmadan birbirlerine pek çok şey anlattığını belirtir. Bir süre sonra Çetmeli Kara Ali’yi ve oğlu Mehmet’i top sesleri kendine getirir. Taarruz vakti gelmiştir. Türk ordusu zafere koşmaktadır fakat düşmanın kaçarken sıkıldığı serseri bir kurşun yıllarca cepheden cepheye koşmuş olan Çetmeli Kara Ali Çavuş’a ecel olmuştur:

“Akıyorduk denize,

Dağlardan tepelerden.

Gâvurun kaçarken sıkıldığı kurşun

Ecel kuşu oldu,

Kondu göğsüne.

Al bayrağa bakıp

Boynunu büktü.

Gülümseyen gözlerinde

Kara Ali Çavuş’un

¹⁹⁹ Y.K.M., s.29.

²⁰⁰ A.g.e, s.32.

Akdeniz köpük köpüktü.”²⁰¹

Çetmeli Kara Ali Çavuş’un oğlu Mehmet Onbaşı ise 9 Eylül’de İzmir’e girilirken on dokuz yaşında gencecik bir fidan olarak babasının peşinden ölüme gider. Baba-oğulun bu destansı hikâyesi Türk kimliğini ve millî benliği gelecek nesillere taşımak açısından mühimdir. Onlar vatan toprağının bağımsızlığı için büyük fedakârlıklarda bulunmuşlardır. Ayrıca “Vatan ve Namus” şiiri, Osmanlı’nın Galiçya, Balkan, Hicaz-Yemen cephelerindeki muharebelerinden Büyük Taarruz’a kadar gelir. Bu noktada tarihi bir akışın kronolojik şekilde ele alındığını söyleyebiliriz.

“Beşparmak’ın Oğlu” şiiri ise önce 1974 Temmuz’unda Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan yola çıkar. Akabinde 1994 Temmuz’unda Cudi dağında yaşanan kahpe bir pusudan bahseder ve en sonunda tarih iki binli yıllara gelir. Aynı zamanda bu üç farklı tarihteki üç farklı olayda “dede-baba-oğul” olmak üzere kuşaktan kuşağa bir aktarım söz konusudur. Üç kuşak da aynı kaderi yaşamıştır.

Şair, “dede-baba-oğul” olmak üzere üç farklı kuşaktan bahsetse de onların yaşadığı hayat şartları hiçbir zaman değişmemiştir. Dede askere giderken babanın doğduğu ev toprak damlı ve kerpiç bir evdir. Baba askere giderken oğulun doğduğu ev yine toprak damlı ve kerpiçtir. Böylelikle şair, nesil ve zaman değişse de şehitlere verilen değer hep yerinde saydığını anlatmak ister. Hattâ ailenin hayat şartlarında da bir ilerleme olmaz. Onlar yine yokluk içerisinde mücadele etmeye devam etmişlerdir. Babanın da oğulun da ayakları kara lastiklerin içinde çıplak vaziyettedir. Şehit yadigârı oldukları için insanlar zaman zaman onlara farklı gözle bakmışlardır. Şair tüm bunları vurguladıktan sonra şiirin son bölümünde duruma isyan eder:

“Dokuz ya da on yaşı
Gözleri bahtının renginde,
Ayakları çıplak.
Rahat etsin diye,
Ağalar beyler,
Öldüğü gün,
Onun da
Parsellenmiş,
Bölüşülmüş yurdunda

²⁰¹ A.g.e, s.33.

Mezarı kadar,
Arazisi olacak.”²⁰²

Şair tarihî bir akışı ele alan bu şiirin son bölümünde şehit ailelerinin hayat şartlarının hiçbir zaman değişmediğini ifade eder. Aileler kuşaktan kuşağa aynı kaderi yaşayıp gitmektedir ve dizelerde bu duruma bir sitem mevcuttur. Şehitlerin daha fazla saygıyı hak ettiklerini düşünen şair, onlara yeterli değerin verilmemesinden şikâyetçidir. Bu durumun değişmeyeceğinin bilincinde olarak da en son doğan çocuğun parsel parsel bölünmüş yurdunda ancak mezarı kadar bir arazisi olacağını vurgular.

“Malazgirt” şiiri isminden de anlaşılacağı üzere Malazgirt Savaşı’nı konu edinir. Şiirin girişinde Malazgirt’in fethedilmesi için anayurdun şafağından elli bin askerin Bizans ordusu üzerine harekete geçtiği ifade edilir. Şaire göre bu elli bin asker, aynı zamanda elli bin ışık anlamındadır. Onlar karanlığın kucağına nur olmaya gitmektedirler. Şair, Malazgirt Savaşı’nı sadece askerî bir mücadele olarak görmemektedir. O, Malazgirt ile Türkler’in Anadolu topraklarındaki hâkimiyetinin başladığının da bilincindedir.

“Aslan yelesine benzer saçları,
Kurt bakışlı,
Başı börklü yiğitler.
Yeni yurdun kapısına,
Kılıçla, kopuzla geldiler.
Ağustos sıcağında,
Malazgirt cumasına,
Bilge’yle Oğuz’la geldiler.”²⁰³

Şiirin ikinci bölümünü oluşturan bu mısralarda şair, Malazgirt’te savaşmış askerleri aslan yelesi, kurt bakışlı, başı börklü yiğitler olarak tasvir eder. Onlar bir anayurttan bir başka yurdun kapısına kılıçla ve kopuzla dayanmışlardır. Bu dizelerde Malazgirt Savaşı’yla birlikte Türkler’e Anadolu’nun kapılarının açıldığı bir kez daha okuyucuya hatırlatılır. Aynı zamanda ağustos sıcağı ve Malazgirt cuması deyiimiyle savaşın gerçekleştiği 26 Ağustos 1071 tarihine telmihte bulunulmuştur. Askerlerin savaş meydanına Bilge Kağan’ın, Oğuz Kağan’ın ruhlarını kendi benliklerinde duyarak geldikleri de aynı dizelerde vurgulanan bir başka olgudur.

²⁰² A.g.e, s.45.

²⁰³ A.g.e, s.108.

Şiirin üçüncü bölümünde Türk askerinin başındaki Sultan Alparslan'ın davasının hak davası olduğu ve alınının toprakta, yüreğinin miraçta olduğu ifade edilir. Malazgirt toprağı o gün, gözyaşlarıyla ıslanıp, kahramanların kanıyla kıızıla boyanmıştır. Şair, “*Çarpabilseydi eğer/ İki dağ birbirine,/ Böyle çarpardı ancak.*” dizeleriyle savaşta yaşanan duygu yoğunluğunu ve savaşın getireceğı sonuçların Türk milleti adına ne derece önemli olduğunu anlatmak ister.

“Ruhlar zafere tutsak,
Canlar bedende yükü.
Bizans diz çöküyorken,
Türk mağrur ve büyüktü.
Törede böyle yazar,
Böyle buyurur Kitap.
Savaşmak bir ibadet,
Ölüm en kutlu andır.
Malazgirt,
Türk Soyu’ndan,
Tanrı’ya armağandır.”²⁰⁴

Yukarıdaki dizeler şiirin son bölümünü oluşturur. Şair burada tüm Türk ordusunun tek bir düşüncede olduğunu vurgular. Onların ruhları zafer düşüncesinin tutsağıdır ve bu ruh hali içerisinde askerler için taşıdıkları can bile yalnızca bedene yüküdür. Herkes savaştan galip ayrılmak için kendi canını fedâ etmeye hazır bir haldedir. Şair, Türk’ün töresinde de zaten böyle yazdığını belirtir ve Türk’ün Bizans karşısında mağrur ve büyük olduğunu vurgular. Akabinde Kur’an-ı Kerim’de gerektiğinde savaşmanın da bir ibadet olarak buyrulduğunu ifade eder. Malazgirt’in Türkler’in eline geçmesiyle birlikte İslâmiyet’le tanışması büyük bir öneme sahiptir. Nitekim “*Malazgirt,/ Türk Soyu’ndan,/ Tanrı’ya armağandır.*” mısralarında bu kutlu durum vurgulanır. Şair Malazgirt’i Türkler’den Tanrı’ya bir armağan olarak niteler.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirleri”nde Malazgirt’ten Büyük Taarruz’a dek Türk toplumunun yaşadığı savaşların kronolojisini görebilmek mümkündür. Bu süreç içerisinde Türk insanının yaşadığı acılar, sevinçler, fetihler ve kayıplar şiirlerin muhtevasını oluşturur. Şair, Türk insanını “inançlı, iyimser, ümitli ve sağlam”²⁰⁵ olarak niteler ve şiirlerinde bu karakteristik yapının izleri görülür. Fazıl Ahmet Bahadır, eserleriyle Türk toplumunun bağımsızlığa olan tutkunluğunu ve vatan toprağına

²⁰⁴ A.g.e, s.109.

²⁰⁵ Ziya Gökalp, *Türkçülüğüm Esasları*, “Millî Kültür ve Medeniyet”, s.37.

verdiği değeri gözler önüne serer. Onun şiirlerinde Türk halkının göstermiş olduğu kahramanlıklar dikkati çeker. Bununla birlikte Bahadır, savaşın ancak tam bağımsızlık ve ana yurdun bekası için makbul olduğuna inanır. Bu düşüncenin dışında gerçekleşen her savaşı, Mustafa Kemal Atatürk’ün de belirttiği gibi, bir cinayet olarak görür. Şairin “Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirleri”nde lirik, destansı ve yer yer ilâhî bir üslubun izlerini sürmek mümkündür.

Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda Fazıl Ahmet Bahadır’ı Türk toplumuna bakış açısıyla Ziya Gökalp’ın, memleket coğrafyasına ve vatan toprağına verdiği değerle Faruk Nafiz Çamlıbel’in, eserlerinde Türk toplumunun içerisinde ele aldığı kadın ve erkek kahramanlarla Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın, şiirlerindeki üslup ve söyleyiş coşkusuyla da Mehmet Emin Yurdakul’un yanında değerlendirmek doğru olacaktır düşüncesindeyiz.

2.1.3. Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirler

“Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirler”, Türk toplumunda millet ve vatan toprağı gibi kavramlara olan sevgiyi içeren şiirlerden oluşur. Aynı zamanda milletin bekası, bağımsızlığı ve özgürlüğü söz konusu olduğunda Türk toplumunun ne derece hamsî bir karakter taşıdığını bu şiirlerde bulmak mümkündür.

“Mehmet’in Hikâyesi” şiiri, vatanî görevini yaparken şehit olan bir Mehmet’in yaşam öyküsünü ele alır. Şair, şiirin özünde tek bir Mehmet’in hikâyesine yer verir gibi gözüke de dikkat edildiğinde hemen hemen tüm Mehmetçiklerin kaderlerinin birbirlerine benzediği görülür.

Şiirin başlangıcında bir aile Allah’tan evlat istemektedir. Bunun için adak ağacına mendil asarlar, yatırlara mum yakarlar. Tam yedi sene beklerler ve işin sonunda Tanrı’nın kulunu mahzun bırakmadığı belirtilir:

“Ak saçlı nineler ak kundaklara,
“Ya şehit, ya gâzi” diye sardılar.
Uçtu sevincinden müjdeyi duyup,
Baba “oğlum” dedi gülümseyerek.
Kendi babasının adını koyup,
Dede “soyum” dedi böbürlenerek.
Gülmeyen gül yüzü güldü ananın,
Fakir fukarayı sevindirdiler.

Evi doldururken sesi ezanın,
Kulağına “adın Mehmet” dediler.²⁰⁶

Yukarıdaki dizelerde Mehmet’in gelişinin bir ailede yarattığı sevinç görülmektedir. Baba, oğlum diyerek dede ise, soyum diyerek böbürlenir. Ananın bir türlü gülmeyen yüzünde güller açar. Ailenin adakları gerçekleştiği için de fakir fukarayı sevindirirler. Bebeğin ismini de “Mehmet” koyarlar. Mısralara dikkatle bakıldığında ak saçlı ninelerin bebeği ak kundaklara sararken “ya şehit, ya gâzi” dedikleri göze çarpar. Şairin bu dizelerde tüm Mehmetlerin kaderinin benzer olduğunu vurgulamak istediği düşüncesindeyiz.

Şiirin devamında ailenin sevmeye dahi kıyamadığı Mehmet’in askerlik çağının geldiği ifade edilir. Onlar da oğullarını adına yakışır biçimde, vatan borcunu ödemeye davullarla zurnalarla gönderirler. Yine adaklar adarlar ve gittiği yerden haber beklemeye başlarlar. İlk olarak fotoğrafı gelir Mehmet’in, arkasında da askerce bir dörtlük yer alır. Sonrasında ise durum değişir:

“Okşarken gönlünü teskere düşü,
Güneş batıyorken görev dönüşü,
Kahpe anahılar pusuya yatıp
Arkadan kallesçe mermiler atıp,
Ocağın umudu, soyun devamı
Mehmet’i vurdular, Hakk’a reva mı?”

Dizelerinde Mehmet’in şehit düşüşü anlatılmaktadır. Askerliğinin artık teskere düşüne dönüşmeye başladığı zamanları gelmiştir. Ancak düşman her zaman tetiktedir. Nitekim Mehmet’i pusuya düşürüp, kallesçe şehit ederler. Şair bu durumu “Hakk’a reva mı?” diyerek isyanla karşılar. Şiirin son bölümü ailenin haberi nasıl karşıladığını anlatır.

“Akşam sofrasında duydu haberi.
Yüreği, ciğeri, yandı her yeri
Kanlı yaşlarını içine döküp,
Baba “oğlum” dedi boynunu büküp,
Ne saçını yoldu ne de ağladı.
Akları çıkardı kara bağladı.
Ana şehadeti şeref bilerek,
Taş bastı bağrına “yavrum” diyerek.

²⁰⁶ Y.K.M., s.39.

Konu komşu akın akın geldiler.
“Allah verdi, Allah aldı.” dediler.
“Başınız sağolsun” diyen herkese,
Selâm dur! anadan yükselen sese.
“Benim içim yandı sizin yanmasın,
Şehitlerin kanı yerde kalmasın,
Mehmet’im koynuna armağan olsun.
Yeter ki bu aziz vatan sağolsun.”²⁰⁷

Şair, babanın oğlunun şehit düştüğü haberini duyduğunda yüreğinin, ciğerinin, her yerinin yandığını ifade eder. Ancak yine de ne saç baş yolar ne de ağlar. Ana da aynı şekilde metanetli bir biçimde karşılar bu haberi. Komşular taziye ziyaretinde temennilerini iletir. Ana yine metanetli *“Benim içim yandı sizin yanmasın,/ Şehitlerin kanı yerde kalmasın,/ Mehmet’im koynuna armağan olsun./ Yeter ki bu aziz vatan sağolsun.”* demekle yetinir. Şiir bu şekilde sona erer.

“Mehmet’in Hikâyesi” şiiri aslında tüm Mehmetçiklerin hikâyesidir. Mehmet’in ailesinin yaşadıkları da yine tüm Mehmetçik ailelerinin başından geçenlerdir. Askerlik çağına gelmiş, askere giden her Türk gencinin ihtimallerinin cetvelinde şehitlik de yatar. Aileler de bunun bilincindedir. Ancak her Mehmet korkusuzca vatan sağ olsun diyerek ölüme kafa tutmaktan çekinmez. Aileler de aynı şekilde oğullarını Rabbe emanet ederler ve dudaklarında her zaman “aziz vatan sağ olsun” cümlesi yer alır.

“Mehmet’in Hikâyesi şiirine benzerliğiyle dikkat çeken “Mehmet’in Mektubu” şiiriye, bir Mehmetçiğin şehit olmasının ardından ailesine ulaşan mektubunun şiiridir. Mehmet’in mektubundan önce baba ocağına kendi cenazesi gelmiştir. Mektup ise ancak üç gün sonra ailesinin eline geçer ve yüreklerin yangını bir kez daha tazelenir. Önce baba okur ve sadece “Vatan sağ olsun!” diyebilir. Şair, babanın içindeki kitaplar dolusu isyanın ancak onun bakışlarının şifresi çözülebildiğinde anlaşılabilirliğini vurgular. Ardından annesi alır mektubu fakat okumaz. Damgayı, mektubu ve pulu koklamakla yetinir. Mektubu katlar ve yüreğinin tam üstüne bastırır. Şiirin ikinci bölümüyse Mehmet’in mektubundan oluşur:

*“Dün Cudi’deydik, bugün Gabar’da
Günler var ki arazide yoldayız,
Bazen selamette, bazen dardayız*

²⁰⁷ A.g.e, s.41.

*Emmi dayı, konu komşu, akraba
Rahat uyusunlar diye buradayız.
Helâl et sütünün her damlasını
Ak alnıma kara çalmadım anne!
Yürürken ölümün üstüne doğru,
Kimseden geri kalmadım anne!
Bilirim, yolumu gözler durursun
Sayılı gün dedikleri geçer de,
Kim bilir ki ne yazılı kaderde.
Bakarsın gelemem hasret uzar da
Şayet bulamazsan bir gün arar da,
Şeb-i aruslara sor beni anne!”²⁰⁸*

Yukarıdaki dizelerin ilk kısmında Mehmetçiğin bitmek bilmeyen mücadelesi dikkatleri çeker. Onlar vatanın birliği için gerektiğinde dağ dağ gezmektedirler. Bazı zamanlar güvenli bazı zamanlar ise sıkıntılı geçmektedir. Ama Mehmetçikler bu durumdan gocunmaz. Çünkü onlar geride bıraktıklarının rahat nefes alabilmeleri için bu kutsal görevi yerine getirdiklerinin bilincindedirler.

Dizelerin ikinci kısmında ise Mehmetçik, annesinden helâllik istemektedir. Çünkü vatan için ölümden korkmadan, ölümün üstüne gitmekten hiç çekinmemiştir. Mehmetçiğin en büyük gurur kaynağı budur. Ancak bir yandan kendilerini bekleyen nice tehlikenin de farkında olarak öz yurdunda, baba ocağına geri gelememesi durumunda kendisinin şeb-i aruslarda aranmasını ister. Bilindiği gibi şeb-i arus Mevlânâ Celâlleddin-i Rumî’nin öldüğü gecedir. O, bu durumu Rabbine kavuşmak olarak gördüğü için buna “düğün gecesi” manasına gelen şeb-i arus demiştir. Mehmetçiğin ölüme bakış açısı bu şekildedir. Onun için vatan savunurken ölmek, olsa olsa Rabbe kavuşmak demektir. Nitekim bu yolda dağda veya ovada nerede şehit olursa olsun Rabbinin onu cennetine koyacağına emindir.

*“Bayrağa sarılı gelirim bir gün
İki damla yaş bil beni gözündə
Sakla, gizle, sakın yere düşürme
Kahpeler görmesin üzüldüğünü
Yas tutup karalar bağlama anne!*

²⁰⁸ E.K.E., s.29.

Ne olur arkamdan ağlama anne!

Sokağın başından her gelen geçen

Uzaktan birazcık beni andırsın.

Hasreti karıştır çileye, derde

Nakış nakış, motif motif ör anne

Gündüz bulutları benzet yüzüme

Gece gök yüzüne kaldır başını

Yıldızlarda gözlerimi gör anne!’’²⁰⁹

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde Mehmetçik annesinden, baba ocağına şehit olmuş bir şekilde bayrağa sarılı gelirse arkasından ağlanmamasını ister. Çünkü ona göre ağlamak, düşmanı sevindirmek demektir. Mehmet bunun yaşanmasını istemez, annesine de arkasından ağlamamasını salık verir. O, yokluğuna karşın mektubunda annesine birtakım tavsiyeler vermiştir. Kendisinin yokluğunu annesinin duygularında en hafif şekilde hissetmesini ister. Annesine, uzaktan her gelip geçeni kendisine benzetmesini, gündüz bulutlarda yüzünü, gece yıldızlarda gözlerini görmesini söyler. Evlat hasretini bir çile gibi nakış nakış, motif motif örmesine umar. Şehitlik duygusunun bir ailede bıraktığı hisleri yansıtan bu şiirde aynı zamanda hamasî bir karakterde Mehmetçiğin ne kadar kutsal bir görev üstlendiği de vurgulanmıştır diyebiliriz.

Mehmetçiklerin yiğitliklerinin anlatıldığı bir başka şiir de “Yan Geldiler Yattılar” şiiridir. Şair bu şiirde askerlik çağına gelen Mehmetçikleri, bazı akranlarıyla mukayese eder. Mehmetler zor şartlar altında, ıssız dağlar başında yaşamla mücadele ederler, yeri geldiğinde toprak zemini yatak, gökyüzünü ise yorgan bilirler. Bunun yanı sıra bazı akranları ise babadan zengin bir konumda holdinglerin başında ya da yurt dışında kendi tahsillerinin peşindedirler.

“Gecelerden bir gece

Yıldızsız, aysız.

Pusuya yatmış ihanet

İki yandan kesmiş yolu,

Fırsat kolluyor imansız.

İlerlerken avcı kolu,

Birden koptu kıyamet.

²⁰⁹ A.g.e, s.30.

Üstlerine ölüm kustu namlular.

O çocuklar

Atladılar

Taşın, kayanın ardına

Yan geldiler yattılar.

Sıcak yataklarında

Uyurken efendiler.

O çocuklar,

Karanlığı yâr diyerek sardılar.

Güller, gelincikler açtı

Göğüslerinde,

Alınlarında

Yâr dudağı renkli karanfiller

Gök ekinler misali

Zamansız düşüp toprağa

Yan geldiler yattılar.”²¹⁰

Şiirin ikinci bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde Mehmetçiklerin düştüğü bir puslu anlatılır. Onların yolunu kesen ihanettir ve düşman namlusu ölüm saçmaktadır. Diğer tarafta ise sıcacık yataklarında uyuyan efendiler vardır. Şair, Mehmetçiklerin ölüm karşısındaki durumunu ve onlardan akan kanı hüsn-i ta’lil sanatıyla göğüslerinde, alınlarında güllerin, gelinciklerin açmasına benzetir. Onların kanı renkli karanfiller gibidir ve Mehmetler gök ekinler gibi tam olgunlaşma fırsatı bulamadan toprağa düşmek zorunda kalmışlardır. Şiirin bu bölümü aynı zamanda sitem duygusunu da içerisinde barındırır.

“Tesettürlü ya da açık

Hurilerle el ele,

Tatil köylerinde gezmek yerine

Çevirdiler cennet bahçesine

Kabir çukurlarını.

Yüzlerini döndürdüler Kâbe’ye

O çocuklar,

Sağlarının üstüne

²¹⁰ A.g.e, s.20.

Yan geldiler yattılar.”²¹¹

Şiirin son bölümünü ise bu dizeler oluşturmaktadır. Şair, yine Mehmetçikler ile akranları arasında bir mukayeseye gider. Akranları tatil merkezlerinde kızlarla vakit geçirip gönül eğlendirirken, Mehmetler şehit olmaktadır. Şair bu dizelerde yine bir hüsn-i ta’lil sanatıyla şehitlerin kabir çukurlarını cennet bahçelerine çevirdiğini ifade eder. Akabinde o çocukların şehadet şerbetinden içerek yüzlerini Kâbe’ye dönmüş bir vaziyette, tabutta sağlarının üzerine yan gelip yattıklarını belirtir.

“Bir Eksiz Düden” şiirinde de Mehmetçiklerin vatan toprağını savunmak için çıktıkları yolda karşılaştıkları ihanetler ve bu uğurda verdikleri yiğitçe mücadele anlatılmaktadır.

“Dualı dudaklar,
Yanık yürekler
Gün sayar, hasret çeker
Kimi “oğul” der açıktan
Kimi sessizce yâr bekler.”²¹²

Dizelerinde ailelerin ve sevgililerin askere gönderdikleri Mehmetlerin ardından çektiği hasret duygusu ifade edilir. Analar açıktan açığa oğullarının hasretlerini dile getirebilmekteyken, kimi kızlar gizliden gizliye sevdiklerinin dönmesini beklemektedirler. Şiirin devamında bir tarafta bunlar olurken diğer tarafta “saray yavrusu malikânelerin havai fişekli havuzlarının başında, muhteşem teraslarda kan kırmızı dudaklar, kan rengi şaraplar” yudumlamaktadır. Şair bu duruma tepki gösterir. Çünkü neredeyse saat başı şehit haberi gelmektedir. Milyonlarca yüreğe ateş düşmektedir. Durum böyleyken vurdumduymaz tavırlarda bulunmak da bir çeşit vatana ihanettir.

“Bin kere dirilmek içinse
Bir defa ölmek,
Kim korkar ki ölümden.
Sarılmış,
Kutlu sevdaların al şafağına
Bu kaçınıcı Mehmet
Hakk’a yürüyen?

²¹¹ A.g.e, s.21.

²¹² A.g.e, s.22.

“Parola vatan, işareti namus” diyenler,

Bin kat artacak sayımız yarınlarda

Ne çare!

Bugün,

Bir eksiğiz dünden.”²¹³

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde şair umutlu ve gururlu bir yaklaşım içerisinde. Bir defa ölmenin bin defa dirilmek için gerekli olduğuna dikkati çeker ve bu uğurda Hakk’a giden sayısız Mehmet olduğunu belirtir. “Parola vatan, işareti namus” diyenlerin sayısının yarınlarda bin kat artacağına inanır ancak bir yandan da şehitleri düşünerek bugün, dünden bir eksik olduğumuzu hatırlayarak hüznlenir. Nitekim şiirin sonunda okuyucuyu Mehmetçiklerin ölümlerinin boşuna olmadığı, kutlu bir amaç taşıdığı hissi karşılar. Gelecekte bu hissiyata sahip birçok neferimizin olacağı inancı hâkim düşüncedir. Ancak her şeye rağmen kayıp kayıptır. O sebeple şair bugün bu yolda kendilerini, dünden bir kişi eksik görür.

“Özür” şiiri bir Mehmet’in annesinden kendisini affetmesini istemesiyle başlar ve bu duygu şiirin sonuna kadar devam eder. O, şiir boyunca annesine seslenir. Çünkü gözünü bile kırpmadan şehadet şerbetinden içmiştir. Bu şerbet ona annesinin sütünden daha lezzetli gelmiştir. Bu durum onda bir mahcubiyet hissi yaratır. Şiir boyunca da bu his devam eder:

“Beni bağışla anne!

Kokusu benzese de sana,

Vatan toprağı,

Daha yumuşaktı kucağından;

Üşüdüğüm zaman

Daha sıcacıktı koynundan

Onun için uzandım

Böyle sere serpe

Ne Leyla tanıdım,

Ne de Şirin.

Masallarda duydum

Adını Zühre’nin.

Bu fâni âlemde

²¹³ A.g.e, s.24.

Yalnız,
Vatan sevgisi
Değişilirdi sevginle,
Değiştim.
Beni bağışla anne!”²¹⁴

Yukarıdaki dizelerin ilk bölümünde şehadet şerbetinden içen Mehmetçiğin annesine karşı duyduğu mahcubiyetin izlerine rastlarız. Bu dizelerde aynı zamanda vatana duyulan sevginin, anne sevgisinden bile daha yukarıda olduğu kendisini gösterir. Onun için vatan toprağı ana kucağından daha yumuşaktır, üşüdüğünde ana koynundan daha sıcaktır. Bu sebeple insan gözünü bile kırpmadan şehit olmayı göze alabilmektedir.

“Özür” şiirinin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerin ikinci bölümündeysen Mehmetçiğin vatana duyduğu aşk iyice kendisini belli eder. Dizelerde “Leyla ile Mecnun”, “Ferhat ile Şirin” ve “Tahir ile Zühre” gibi aşkları halk hikâyelerine konu olmuş kahramanlara telmih yapılarak vatan aşkının her türlü aşka galip geldiği vurgulanır. Hatta vatan aşkı öyle bir duygudur ki, anne sevgisine bile galip gelir. Mehmetçik bu sebeple vatan aşkını, anne sevgisine tercih etmiştir. Annesinden özür dilemesinin sebebi de bahsi geçen duygulardır. “Özür” şiirinde tek bir Mehmet özelinde anlatılan duygunun, bütünüyle Türk milletinin ana düşüncesini yansıttığını söylememiz yanlış olmaz. Türk bayrağı altında yaşayan herkes vatan toprağı için şehadetin en ulvî duygu olduğunu bilir. Türk milleti için yiğitliklerin en yücesi yine vatan toprağı için yapılındır.

“Unutmak Tükenmektir” şiirinde ise Türk milletinin geçmişini unutmaması gerektiği vurgulanır. Tüm Türklerin Kalûbelâ’dan, yani bezm-i elestten beri Tanrı’ya verdiği sözü tutmakta olduğu belirtilir. “Farsça’da “sohbet meclisi” anlamına gelen bezm kelimesiyle Arapça’da “ben değil miyim” mânasında çekimli bir fiil olan elestüden oluşan bezm-i elest terkiibi, “Ben sizin rabbiniz değil miyim” hitabının yapıldığı ve ruhların da “evet” diye cevap verdikleri meclis anlamını ifade eder.”²¹⁵ Kısacası şair, Tanrı’ya ilk cevabın verildiği günden beri Türk milletinin soylu bir damardan dünya sahnesine geldiğinin unutulmaması gerektiğini ifade eder.

“Ben,
Tarihin

²¹⁴ A.g.e, s.18.

²¹⁵ Yusuf Şevki Yavuz, “*Bezm-i Elest*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.6, İstanbul, 1992, s.106-108.

Destanlarla büyüttüğü çocuğum.

Yanıltmasın

Böyle mahzun duruşum.

Kesseler de eğemezler başımı.

Zaferlere bozgunlara

Oluk oluk kanımı,

Sebil edip

Döktüğümü unutmam.”²¹⁶

Dizelerinde Türk milletini tarihin destanlarla büyüttüğü vurgulanır. Belki içinde bulunulan anın şartlarında mahzun bir konumda kalmış gibi gözükse de Türkler, geçmişlerinde destanlar yazan bir millettir. Şair de bunun bilincinde olarak savaş meydanlarında dökülen kanlarımızı unutmamamız gerektiğini belirtir.

“Döndüren durdursa

Bir gün zamanı

Unutsam bu günü

Dünü, yarını.

Unuturum belki

Bir an adımı.

Tanrı şahit!

Türklüğümü unutmam.”²¹⁷

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizeler şairin millî bilincine ışık tutar. Unutmak eylemini tükenmek manasında değerlendiren şair, Tanrı’nın bir gün zamanı durdurması halinde dünü, bugünü, yarını, hatta kendi adını bile unutabileceğini ancak Türklüğünü asla unutamayacağını ifade eder. Çünkü o, Türklerin tarihinde yaşananları hatırlamanın ve onları gelecek nesillere aktarmanın bağımsızlık anlamına geldiğini bilir. Türk milletinin bekasının güçlü bir millî hafızadan geçtiğinin farkındadır ve bu sebeple “unutmak tükenmektir” der.

“Dev Uykusu” şiirinde Türk milleti bir deve benzetilmektedir. Dünya sahnesine gelmelerinden itibaren Türkler, Doğu’dan Batı’ya binlerce yıl zaferlerle, bozgunlarla, tahtlar yıkararak ya da ihanetler görerek bir şekilde ilerlemeyi başarmıştır. Şair, tüm bu sergüzeştin

²¹⁶ Y.K.M., s.101.

²¹⁷ A.g.e, s.102.

sonunda bir dev olarak gördüğü Türk milletinin her şeye rağmen yorgun düştüğünü ve bir uyuma evresine girdiğini ifade eder.

“Bezirgânlar,
Satın savın, toprağını yurdunu,
Nasılsa dev uyudu.
Meydan sizin artık cüceler,
Uyandırmayın sakın
Güneş batmaya yakın
Uzayan gölgenizi
Boyunuzdan hayli büyük işlerle
Yarıştırmaya bakın.
Haramiler,
Talan edin, yağmalayın
Obasını elini.
Uyanınca doğrultmasın belini.”²¹⁸

Yukarıdaki dizelerde şair, bir dev misali uyumakta olan Türk milletinin arkasından iş çeviren diğer milletlere seslenmektedir. Meydanı boş bulan haramiler ve cüceler uyumakta olan bir devden faydalanmaktadır. Şair, onların amaçları her neyse devı uyandırmadan yapımaları gerektiğini ifade eder. Burada yapılan benzetmeler önemlidir. Türk milleri bir dev gibi görülmekte iken, diğer milletler harami ve cüce terimleriyle karşılık bulurlar. Böylelikle anlatılmak istenen Türk milletinin gerek tarihiyle gerek medeniyetiyle diğerlerinden daha ileride olduğudur. Ancak zamane şartları durumu tam tersi yapmış ve Türkler gerileme dönemi içerisinde Osmanlı'nın çöküşüyle beraber yeniden bir devlet kurma mecburiyetinde kalmışlardır. Bu geçiş sürecinde diğer milletler, Türkler üzerinden çıkar elde etmektedirler. Yine de ümidini asla yitirmeyen şair, “dev” olarak yorumladığı Türk milletinin derin bir uykuda olduğunu belirtir. Haramilere “sakın öldü sanmayın” diyerek gözdağı verir.

“Uykusu da,
Öfkesi de ağır olur elbette
Kuş uykusu değil
Dev uykusu bu.
Bir uyanır bu uyuyan dev,

²¹⁸ E.K.E., s.64.

Ölü toprağını silker üstünden
Hesap sorar,
Sorgusu da korkunç olur doğrusu.”²¹⁹

Şiirin son bölümü yukarıdaki mısralardan oluşur. Şair, uyuyan devin uyanmasıyla işlerin değişeceğini vurgular. Dev, elbette bu süreçte kendisine yapılanlardan hesap soracaktır. Sitemkâr düşüncelerin yerini ümit dolu yarınlara bıraktığı bu dizelerde biz adeta Osmanlı’nın çöküşünün ardından gelecek olan Kurtuluş Savaşı’nın ve onun zaferinin nidâlarını duyarız. Türk milletinin sorgusu ise düşmanı vatan toprağından püskürtmekle ve tam bağımsız bir şekilde yaşamakla olacaktır.

“Müjde” şiirinde de “Dev Uykusu” şiirinde olduğu gibi Türk milletinin geçmişten Kurtuluş Savaşı yıllarına dek yaşamış olduğu zorluklar vurgulanır. Yalnız şiirin sonu bir müjdeyi salık vermektedir:

“Boşa değil
Çektiğimiz acılar.
Bunca emek
Bunca çile boş değil.
Her müjdeden önce
Artar sancılar.
Gök burcunda
Yıldızımın bahtına,
Ay doğunca
Dertlerimiz bitti bil.”²²⁰

Şair, yukarıdaki dizelerde Türk milletinin geçmişten beri çektiği acıların sebepsiz olmadığını ifade eder. Asırlar boyunca hem zaferin hem bozgunun en büyüğünü görmüş olan Türk milleti artık bu durumların sonuna doğru yaklaşmaktadır. Şair, artan sancıların, dertlerin ve zorlukların da sona doğru yaklaşımdan ötürü olduğunu belirtir. Ona göre dertlerin bittiği an, gökte ay ve yıldızın kavuştuğu an olacaktır. Yani cumhuriyetin ilan edildiği an Türk milletinin emeklerinin bir sonuca vardığı an hükmündedir. Çünkü cumhuriyetle beraber Türk milleti hem düşman kuvvetlerini bertaraf etmiş hem de Osmanlı’nın akabinde çok zor şartlar altında mücadele ederek yeni bir devlet kurma başarısı göstermiş olacaktır. Şair bu durumu

²¹⁹ A.g.e, s.65.

²²⁰ A.g.e, s.72.

Türk milleti adına bir müjde olarak yorumlar ve Türklerin tam bağımsızlığının cumhuriyetle beraber kazanıldığını ifade etmiş olur.

“Son” şiirinde bir insanın öz yurdunda yaşayıp ölüme doğru gitmesi esas mutluluk kaynağı olarak görülür. Şaire göre mutluluk, doğup büyüdüğü yerde doymaktır. Ağaçlar gibi sessizce büyüyerek, gurbet ve hasret terimlerini bilmemektir.

“Merak bile etmeden
Perdeyi oynatanı,
Gülümseyip
Meraklı komşulara,
Farkına varmadan zamanın
Varmak için menzile
Her gün
Tanıdık taşlara basarak
Yürümek
Bildik yollarda.
Dost duvarlarla dertleşerek
Eskimek
Geçen yıllardan bihaber
Evlerle, sokaklarla beraber

Ve bir gün,
Hesapsız hayalleri,
Hasatsız sevdaları
Bırakıp bir kenara,
Geçip gitmek
Anılardan tarafa.”²²¹

Şiirin ikinci ve son bölümünü yukarıdaki dizeler oluşturur. Şair burada, öz yurdunda olan insanın dış dünyayı hiç merak etmeden, meraklı olanlara gülümseyip geçerek yaşamasını doğru bulur. İşin sonunda herkes bir menzile varacaktır. Burada “menzil” kelimesiyle kastedilen ölüm ve ahiret olgularıdır. İnsan ahirete varmak için zamanın farkında olmadan, kendi benliğini öğrendiği tanıdık taşlara basmalı, bildik yollarda yürümelidir. Tanıdık taşlara

²²¹ A.g.e, s.227.

basamak ve bildik yollarda yürümek deyimleriyle yine öz yurtta yaşamanın önemi bir kez daha vurgulanmıştır. Aynı dizelerin devamında bu hissiyat içerisinde insan, geçen yıllardan habersiz zamanın içinde süzölmeli, evlerle, sokaklarla beraber yaşayıp, dost duvarlarla dertleşerek eskiyip ölüme adım adım yaklaşmalıdır. Şiirin sonunda öz yurdunda ölmenin getirdiği duygu, sehl-i mümteni sayılabilecek derecede naif bir anlatım barındıran “hesapsız hayalleri ve hasatsız sevdaları bir kenara bırakıp anılardan tarafa geçmek” dizeleriyle açıklanmıştır.

“Tarih Türkçe Konuşur” şiiri şairin hem Türk tarihine anımsatmalar yaptığı hem de Türk dilinin önemini ve yüceliğini belirttiği güzide şiirlerindendir.

“Mavi göğün,
Yağız yerden
Ayrıldığı andan beri
İkisinin arasında
Oğuz Ata’nın soyuna
“Türk” dendiği günden beri.
Çıplağı giydiren,
Açı doyuran
Devlet kuran hanların
Kağanların dilidir.
Eğilmek bilmeyen başlar konuşur.
Okunur izidir soyumun
Uzar gider sonsuza
Orhun Vadisi’nde taşlar konuşur.
Kamlar, şamanlar, ozanlar
Eski yeni tüm zamanlar,
Destanlar, Türkçe konuşur.”²²²

Şiirin ilk kısmını oluşturan bu dizelerde Türklerin yaratılış zamanına dair bilgiler bulunur. Özellikle “Mavi göğün, Yağız yerden/ Ayrıldığı andan beri/ İkisinin arasında/ Oğuz Ata’nın soyuna/ “Türk” dendiği günden beri.” mısraları Kül Tigin yazıtının doğu yüzündeki “Üstte mavi gök (yüzü) altta (da) yağız yer yaratıldığında, ikisinin arasında insan oğulları yaratılmış. İnsan oğullarının üzerine (de) atalarım dedelerim Bumın Hakan (ve) İstemi Hakan (hükümdar olarak) tahta oturmuş. Tahta oturarak Türk halkının devletini (ve) yasalarını yönetivermiş,

²²² A.g.e, s.7.

düzenleyivermişler.”²²³ bölümünü hatırlatır niteliktedir. Böylelikle şair geçmişle bir bağ kurarak okuyucuyu Türk tarihi ve Türk dili hususunda düşünmeye sevk eder.

Şiirin devamında “Çıplağı giydiren,/ Açı doyuran/ Devlet kuran hanların/ Hakanların dilidir./ Eğilmek bilmeyen başlar konuşur.” dizelerinde şair, “Türk kağan ve kumandanlarının devlet ve halk için her türlü zorluğu, belayı ve olumsuz durumu göze aldığını vurgulamaktadır. Yine Türk kağan ve kumandanlarının hiçbir zorbalığa ve güce baş eğmediği; devlet kurmada, yönetmede ve halkın refah seviyesini artırmada mahir oldukları şairin bu dizelerde okuyucuya verdiği net mesajlardır.”²²⁴ Bilge Kağan yazıtında ise bu kısım “Tanrı lütufkâr olduğu için, kendimin (de) talihim olduğu için (hakan olarak) tahta oturdum. Tahta oturup yoksul (ve) fakir halkı hep derleyip topladım. Fakir halkı zengin yaptım, az halkı çok yaptım. (Acaba bu) sözlerimde yalan var mı!”²²⁵ şeklinde geçmektedir. Tüm bu alıntılardan anlaşıldığı üzere Türk kağan ve hükümdarları iyi birer devlet adamı olmalarının yanında halka karşı kayıtsız kalmamışlar ve halkın refahı için çalışmışlardır. Onlar aynı zamanda nasihatlerini de taşlar üzerine Türkçe bir şekilde yazdırmışlardır. Bu durumda Türkçe, hem devlet kuran hükümdarların hem de onların hiçbir zorluk karşısında eğilmeyen başlarının dili, sözcüsü konumundadır. “Okunur izidir soyumun/ Uzar gider sonsuza/ Orhun Vadisi’nde taşlar konuşur.” dizelerinde ise şair, bengi taşların Türk milletinin tarihteki izi olduğunu ifade eder. Nurullah Şahin, bengi taşların iki şekilde konuşabileceğini belirtir. “Birincisi üzerine kazınan yazı ile ikinci ise, üzerindeki damgalar ile.” Ayrıca Nurullah Şahin makalesinde bu taşların Türk toplumuna binlerce yıl öncesinden gönderilmiş birer nasihatçi ve uyarıcı olduğunu da vurgular. Geçmiş zamanlardan itibaren Türk tarihinde “kamlar, şamanlar, ozanlar” hep Türkçe söylemiş, Türkçe eser ortaya koymuşlardır. Şair, destanların bile Türkçe konuştuğunu ifade eder ve Türk diliyle gurur duyar. Onu gelecek yarınlara taşımak ister.

“Hayal âleminin ufuk çizgisi
Onun ulaştığı yerlerden geçer.
Sevdalar onunla çağlar.
Kaç bin yıldır duygular
Türkçe güler, Türkçe ağlar.
Rüyamızın, duamızın dilidir
Alınlar secdede serinler

²²³ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1988, KT D 1, s.9.

²²⁴ Nurullah Şahin, *Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Tarih Türkçe Konuşur” Adlı Şiirinin Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S:3/3, 2014, s.185-195.

²²⁵ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, BK K 7-8, s.31.

Tanrıya açılınca eller

Unutulur bütün diller

Gönüller Türkçe Konuşur.”²²⁶

Bu dizelerde şair, Türkçe’nin ulviliğini ve yüceliğini açık bir şekilde ortaya koyar. Sınırsızlığıyla tanımlanan hayal âleminin ufuk çizgisi Türkçe’nin ulaştığı yerlerden geçmektedir. Binlerce yıldır tüm duygular Türkçe ile ifade edilmektedir. Hatta somut âlemin duygularından çıkılıp, soyut âlemin duygu ve düşüncelerine giriş yaptığımızda bile Türkçe bizi karşılamaktadır. Şair, rüyalarda ve dualarda dahi tüm dillerin unutulabildiğini ancak gönüllerin dili olan Türkçe’nin her zaman her yerde konuşulabileceğini belirtir.

“Renkler solar,

Sesler susar

Her şey döner aslına.

Azlar, yok olur çoklukta.

Çoklar, çoğalır birlikte.

Bir olan,

Tekçe konuşur.

Hangi dille yazılırsa yazılsın

Tarih her devirde

Türkçe konuşur.”²²⁷

Birlik ve beraberliğin vurgulandığı yukarıdaki dizeler şiirin son bölümünü oluşturur. Şair, birlikten kuvvet doğacağı bilinciyle tüm Türk milletini Türk dili etrafında toplamaya gayret eder. Yine bahsi geçen dizeler okuyucunun aklına Kül Tigin yazıtındaki birlik ve beraberliğin öneminin anlatıldığı yerleri getirir: ²²⁸

“(Ey) Türk, Oğuz beyleri (ve) halkı, işitin! Üstte (ki) gök çökmedikçe, altta (ki) yer (de) delinmedikçe, (ey) Türk halkı, (senin) devletini (ve) yasalarını kim yıkıp bozabilirdi? (Ey) Türk halkı, (kötü huyundan) vazgeç (ve) nâdim ol! İtaatsizliğin yüzünden, (seni) besleyip doyurmuş olan akıllı hakanın ile bağımsız (ve) müreffeh devletine (karşı) kendin hatâ ettin (ve) nifak soktun. Silahlı (düşman) nereden gelip (seni) bozguna uğrattı (ve) dağıttı? Mızraklı (düşman) nereden gelip de (seni yerinden yurdundan) sürüp kaçırttı? Kutsal Ötüken dağları halkı, (yerini yurdunu bırakıp) gittin. Doğuya gidenler(iniz) gittiniz, batıya gidenler(iniz) gittiniz. Gittiğiniz yerlerde kazancınız şu oldu, hiç şüphesiz;

²²⁶ E.K.E., s.8.

²²⁷ A.g.e, s.9.

²²⁸ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, KT D 22-24, s.15.

Kanlarınız ırmaklar gibi aktı, kemikleriniz dağlar gibi yığıldı; bey olacak erkek evlâdınız köle oldu, hanım olacak kız evlâdınız cariye oldu.”

Orhon Yazıtları’nda birlik ve beraberlik olgusu olmadığı vakit Türk halkının ne denli zor durumlara düştüğü defaatle vurgulanmaktadır. Bu durumun bilincinde olan şair, birlik ve bütünlük kavramını Türk dilinin kullanımından başlatmak amacı güder. O, bir milleti yok etmenin yolunun, o milletin dilini yok etmekten geçtiğini bilir ve bu sebeple her devirde her şartta geçmişten günümüze dek konuşulan Türkçe’nin bundan sonraki asırlarda da konuşulmaya devam edilmesinin gerekliliğini vurgular. Kısacası Türkçe hem milletimizin geçmişini anlamlandırması açısından bir köprü hem de millî bir hafızayı gelecek kuşaklara aktarma noktasında vazgeçilmez bir olgu niteliğindedir. Türkçe; tarihin, destanların ve gönüllerin dili konumundadır.

Türk dilinin yüceliğine ve önemine değinen bir başka şiir de “Türk’ün Duası” şiiridir. Adeta Tanrı’ya bir yakarış edası olan bu şiirde şair, Allah’tan Türk milletini Türkçesiz bırakmamasını ister. Yaradan Türkler’e devlet, töre, il ve güzeller güzeli bir dil vermiştir. Şair, tüm içtenliğiyle bir dua edasıyla, Allah’ın Türk milletine verdiklerini geri almamasını diler. O, bu uğurda açlık ve susuzluk gibi insanın temel ihtiyaçlarını bile bir kenara koyabilecek iradededir. Çünkü şair, hayattaki bazı değerlerin insanın temel ihtiyaçlarından dahi önde olabileceğinin bilincindedir.

“Türkçe ses bayrağımız

Bizi bayraksız bırakma”

Şair bu dizelerde nasıl ki her milletin kendine ait bir bayrağı varsa, her milletin dilini de o millete ait bir ses bayrağı olarak görmektedir. Tanrı’dan Türk milletini ses bayraksız bırakmamasını diler. Aynı zamanda bu dizelerde Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın “Türkçe Katında Yaşamak” şiirindeki “Türkçem, benim ses bayrağım...” dizesine telmih de bulunmaktadır. Türkçe, Türk insanının ses bayrağıdır. Nasıl ki bayrak olmazsa Türk milletinin bütünlüğünden, bağımsızlığından söz edilemez, Türkçe olmazsa da bir ses ve dil bütünlüğünden söz edilemeyecektir. Milletler için bayrak ne anlama geliyorsa, dil de o anlama gelir ve en az bayrak kadar önemlidir. Şiirin son bölümündeki “*Dil ayırır,/ Milletlerden milleti,/ Dildir tutan,/ Bir arada milleti./ Dil yaşatır,/ Töreyi ve devleti.*” dizeleri de bu görüşü destekler.

“Bir kutlu pınardır

Besler büyütür,

“Ağzımızda anamızın sütüdür.”

Türk Türkçe demektir.

Türk'ü Türkçesiz bırakma!..."²²⁹

Dizelerinde Yahya Kemal'e telmihte bulunulur. Yahya Kemal, Türkçe için "Ağzımda ananın sütüdür" ifadesini kullanmıştır. Şair de bu nokta da Yahya Kemal'in görüşünü destekler. Yani Türk dili, anne sütü gibi saf, temiz ve birçok fayda ile bezenmiş bir yapıdadır. Şiir, "*Türk Türkçe demektir./ Türk'ü Türkçesiz bırakma!...*" mısralarıyla yine Allah'tan bir istek ve dua ile sona erer.

"*Ebedî Cumhuriyetimizin 80. yılına*" notuyla yayımlanan "Bayrak" şiiri, lirik bir anlatımla şairin Türk bayrağına karşı duyduğu hisleri içerir. Bu şiirde şair, Türk bayrağı üzerinden vatanına karşı duyduğu aşk ve sevgiyi dile getirir. O, Türk bayrağı altında yaşarken aldığı her nefeste hürriyetin kokusunu içinde duyar.

"Yokluğunu düşünmek,
Cehennem azabıdır.
Yeryüzünde cennettir
Gölgenin düştüğü yer.
Şereftir, şandır elbet,
Uğrunda candan geçmek.
En makbul ibadettir,
Ölmekten zor ve güzel.
Seni yüceltmek için,
Yaşamak, çile çekmek.

Başımız dik,
Nice yıldır gölgende.
Genç umutlu,
Yaşlı mutlu sayende.
Süstür ayın yıldızın
Geçmişten geleceğe.
Bahtiyardır cihanda,
İki cihanda aziz
Senin için yaşayan da

²²⁹ Y.K.M. s.2.

Uğruna can veren de.”²³⁰

“Bayrak” şiirinden alıntıladığımız yukarıdaki dizelerde görüldüğü üzere şair için bayrağın yokluğunu düşünmek cehennem azabı, bayrağın gölgesinin düştüğü yer ise cennet niteliği taşır. Bayrak uğruna canından vazgeçmek hem şan ve şeref hem de en makbul ibadettir. Türk bayrağını yüceltmek için yaşayıp, çile çekmek ise hem ölmekten zor hem de ölmekten güzeldir. Bu dizelerde bayrak kavramının içerisinde barındırdığı anlamlar ve duygular şairin düşüncelerinde tezatlar yaratır. Bayrak öyle bir olgudur ki hem insana çile çektirir hem uğruna ölmek zordur hem de uğruna ölmek duyguların en güzelidir. İnsan için milletin bayrağı, bağımsızlık demektir. Bunun için de bayrağın gölgesi dahi yeryüzünde cenneti yaşamaya yeter. Onun olmadığı yerler de cehennem azabına eşittir. Bayrağın gölgesinde milletin başı diktir. Gençler umutludur, yaşlılar mutludur. Şair, Türk bayrağındaki ay ve yıldızı geçmişten geleceğe giden bir süse benzettir. Türk bayrağı uğruna yaşayanın da can verenin de iki cihanda bahtiyar ve aziz olacağını vurgular.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirleri”ne baktığımızda, geçmişten günümüze dek Türk ordusundaki Mehmetçiklerin hamasî bir karakter göstererek, hangi şartlar altında olursa olsun, ana yurdu için yaptıkları fedakârlıkları görmek mümkündür. Aynı zamanda kendilerinin ve geride bıraktıkları ailelerinin yaşadığı zorluklar yer yer bu şiirlerde kendisini belli eder. Bunların yanı sıra vatan toprağına duyulan aşk, bağlılık, özlem gibi duygular da lirik bir anlatımla şiirlerde yer almaktadır. Fazıl Ahmet Bahadır, “Türk’ün Duası” ve “Tarih Türkçe Konuşur” şiirlerinde ise Türk tarihine telmihler yaparak Türk dilinin önemini ve yüceliğini ifade etmiştir. Tüm bu olgular şairin “Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirleri”nin muhtevasını oluşturur diyebiliriz. Bununla beraber Bahadır, Türk diline verdiği önem ve değerle, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Yahya Kemal Beyatlı ile aynı noktadadır. Bayrak kavramını ele aldığı şiirinde ise yürekler Arif Nihat Asya’nın yarattığı heyecanın esintilerini duyar. Ancak biz onu en çok, hem söyleyişle hem de şiirlerindeki coşku ve heyecanla Mehmet Emin Yurdakul’a yakın buluruz. Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirleri içerisinde barındırdığı destansı nitelikler, hamasî karakterler ve millî duygular ile bizi her defasında Mehmet Emin Yurdakul’a götürür demek yanlış olmaz düşüncesindeyiz.

2.1.4. Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirler

²³⁰ A.g.e, s.4.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın “Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirleri”ne baktığımızda genel olarak bu şikâyet unsurunun Türk millî kültür öğelerinin yerine getirilememesi, değişmesi veya uygulanamaması sonucu oluştuğunu söyleyebiliriz.

Millî kültür, bir milletin diğer milletlerden farkını ortaya koyan ve millete kendine ait bir kimlik kazandıran maddî ve manevî değerlerin tamamı olarak açıklanabilir. Şair, bu kavrama Ziya Gökalp'ın penceresinden bakar. Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*'nda millî kültürü, “hem yöntemle yapılamayan hem de başka milletlerden alınamayan duygular” olarak tanımlar. Ona göre “millî kültürü oluşturan şeyler ise yöntem ile fertlerin iradesiyle var olmamışlardır. Yapay değillerdir. Bitkilerin, hayvanların organik hayatı nasıl kendiliğinden ve doğal biçimde geliyorsa, millî kültüre ait olan şeylerin oluşması ve gelişmesi de tıpkı böyledir.”²³¹ Fazıl Ahmet Bahadır da geçmişten günümüze dek kendiliğinden ve doğal bir biçimde gelişmiş olan bu millî kültüre sahip çıkılması gerektiğini savunur. Aksi takdirde Türk toplumu dejenere milletler seviyesine inecektir. Çünkü “millî kültürü bozulmuş olan milletlere dejenere milletler denir.”²³² Osman Turan da *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* adlı büyük eserinde Türklerin millî kültürlerinin Göktürk zamanlarında dahi var olduğunu ve bunun en büyük ispatının da Orhun kitabeleri olduğunu vurgular:²³³

“Gök-türklere ait kitâbeleri ise baştanbaşa millî şuur, demokratik ruh, insanlık duygusu ve cihân hâkimiyeti ideali ile dolu olup bu fikirlerin tarihinde misli olmayan bir eserdir.”

Bahadır'ın Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirleri'nde bu tutumu görmek mümkündür. Bununla birlikte okuyucu, millî kültüre sahip çıkılamamasından duyulan endişenin dışında, bu şiirlerde zamanla değişen hayat şartlarından dolayı ortaya çıkan şikâyetleri de bulur.

“Bu Vatan Kimin?” eserinde şair, halkın toprağın cefasını çeken olmasına rağmen asırlar boyu bir türlü rahat yaşayamamış olmasından şikâyetçidir:

“Bu toprağın cefasını biz çektik,
Sefasını eller sürdü yıllarca.
Kırılmadık, incinmedik, küsmedik.
“Vatan” dedik, candan aziz belledik
Ulû'lem'e itaatse eyledik.

²³¹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, “Millî Kültür ve Medeniyet”, s.34.

²³² A.g.e, s.42.

²³³ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, s.107.

“Ver” dediler;
Vergi verdik.
Oğul verdik.
Kan verdik.
“Öl” dediler.
Birileri rahat yaşasın diye,
Sakınmadık, gizlemedik, can verdik.

“Al” denir mi diye boşa bekledik.
Denmedi bir türlü, ne iştir oğul!...”²³⁴

Şair, Türk halkının vatan toprağının cefasını çektiğini ama sefasını başkalarının sürmekte olduğunu ifade eder. Oysa halk, kendisinden ne istenirse yapmış bir vaziyettedir. Gerekliğinde vergi, gerekliğinde oğul, gerekliğinde kan, hatta “birileri rahat yaşasın diye” can bile vermiştir. Ancak tüm bunların karşılığında hiçbir zaman kendilerine “al” denmemiştir.

Şiirin devamında da bu şikâyet unsuru devam eder. Bu kez geçmişten örnekler verilir. Halk asırlar boyu dili ve dini farklı düşman ordularıyla boğuşmuş ancak zaferleri vezirler, hükümdarlar sahiplenmiştir. Her savaşta farklı bir acı yaşamıştır halk. Balkan’da, Yemen’de, kollar, bacaklar feda edilmiş, Kafkas’ta yürekler donmuş, yetmemiş Çanakkale’de yüz binler gömülmüştür. Şair, “*Uğrunda sönünce bu kadar ocak,/ Zannettik ki vatan bizim olacak,/ Olmadı bir türlü ne iştir oğul!...*” diyerek beklentisinin karşılık bulmadığını bir kez daha belirtir. Halk, hak ettiği değeri görememektedir.

“Son bir gayretle yollara düştük,
Vatan bizim dedik.
Gene dövuştük.
Eylül’de denize bakıp İzmir’den
Kılıcı soktuk kınına,
Astık duvara mavzeri.
Gâzi diye üç beş sene hatırimız sayıldı,
İzzet, ikram, saygı gördük her yerde.
Sonra unutuldu gitti şanımız.
Topal kaldı, çolak kaldı adımız.”²³⁵

²³⁴ Y.K.M, s.8.

²³⁵ A.g.e, s.9.

Tüm bunların ardından artık geriye son bir gayretle yollara düşmek kalmıştır. Bu yol ise Kurtuluş Savaşı'dır. Halk burada da “vatan bizim” diyerek dövüşmüş ve zafer elde etmiştir. Ancak kendilerine sadece üç beş sene gazi denilmiş, hatırları sayılmış sonrasında yine şanlı unutulup gitmiştir. İsimleri de topal, çolak kalmıştır. Şair bu bölümün sonunda da “*Arşı salladı ah-u zarımız/ İşiten olmadı, ne iştir oğul!...*” diyerek şikâyetine devam eder. Ama artık beklentisinin karşılık bulamayacağına inanmaya başlamıştır:

“Tarihler, nesiller, şartlar değişti.

Devirler, sınırlar, adlar değişti.

Değişmedi gitti alın yazımız.

Bu, dün de böyleydi,

Bugün de böyle.

Savaşta savaşa bizimdir vatan,

Barışta sahibi değişir oğul.”²³⁶

Yukarıdaki dizeler aynı zamanda şairin sitem ve şikâyet duygusunun arşa çıktığı dizelerdir. O, yıllar boyunca vatan için vergisini, oğlunu, canını veren halkın ancak savaştan savaşa değer gördüğünü ifade eder. Halk, vatanın ne ihtiyacı varsa zaman ve şart gözetmeksizin yerine getirir ama asla beklediği, hak ettiği değeri görmez. Dolayısıyla şair de “Bu Vatan Kimin?” sorusuna savaştan savaşa halkın, barışta ise halkın değil şeklinde cevap vermeyi uygun bulur.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın bu şiiri aynı zamanda Orhan Şaik Gökay'ın “Bu Vatan Kimin” şiirini akıllara getirir. Gökay için “*Bu vatan toprağın kara bağrında/ Sıradağlar gibi duranlarındır./ Bir tarih boyunca onun uğrunda/ Kendini tarihe verenlerindir.*” Fazıl Ahmet Bahadır da işin özünde Gökay gibi düşünür ancak o, halkın tüm gereklilikleri yapmasına rağmen içinde bulunulan dönem şartlarında vatanın sahibi gibi görülmediğini iddia eder. Yine Gökay'ın şiirinde “*İleri atılıp sellercesine/ Göğsünden vurulup tam ercesine./ Bir gül bahçesine girercesine/ Şu kara toprağa girenlerindir.*” dizeleriyle vatanın asıl sahibinin onun uğruna can verenler olduğu ifade edilir. Ancak Bahadır'ın şiirinde ölmek bile vatanın asıl sahibi olarak değer görmeye yetmemektedir. Özetle, Fazıl Ahmet Bahadır gelişen ve değişen şartlara sitemli ve şikâyetçi bir şekilde yaklaşır. Orhan Şaik Gökay ise o devirdeki Kurtuluş Savaşı zaferinin de etkisiyle olsa gerek, daha umutlu bir yaklaşımdadır. Bahadır şiirin sonunda yeni nesillere seslenir. Vatanın asıl

²³⁶ A.g.e, s.10.

sahiplerinin değer görebilmesi ve hak edenin hak ettiğini bulabilmesi için “*Bu kötü kaderi değiştir oğul!...*” der.

“Bu Toprak Neler Gördü” şiirinde şair, vatan toprağı üzerinden duygu ve düşüncelerini aktarır. Kurtuluş Savaşı sırasında ve akabinde vatan toprağının, adına anıtlar dikilen kahramanlar, ölüme inat şaha kalkan yiğitler gördüğünü ifade eder. Yine vatan toprağının kundaktaki bebeğini bırakıp “ya istiklâl, ya ölüm!” diyenlerin peşinden giden birçok gelin gördüğünü belirtir. Ancak şiirin son bölümünde onun gördükleri farklılaşır ve şair de bu durumdan şikâyet eder:

“Boşuna mı aktı, oluk oluk kan?

Bunun için miydi çekilen çile?

Ne çabuk unuttuk dünü.

Söylemeye dilim varmaz

Bugünü.

Gözlerinde çok yıldızlı bir perde,

Vicdanları tutsak midelerinde.

Utanmadan dedesinin

Kemiğinden, kanından

Tarla satar gibi

Miras malından

Vatan satanları da

Gördü bu toprak.”²³⁷

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde şair, geçmişte yaşanan birçok ulvî değer in günümüze geldiğinde farklılaştığını görür. Geçmişte vatan toprağı sayısız fedakârlık ve alçakgönüllülük ile bezenmiştir. Günümüzde ise miras malı satar gibi vatan toprağını satanlar mevcuttur. Şaire göre bu durum da bir çeşit vatana ihanettir. Çünkü millî kültüre sahip çıkılmamaktadır. O, Türk milletinin dününü, zor zamanlarını çok çabuk unuttuğunu ifade eder. Çekilen çilelerin, akıtılan onca kanın vatan toprağını satmak için mi olduğunu sorar. Şaire göre bugünün Türkleri’nin gözlerinde çok yıldızlı bir perde vardır, vicdanları ise midelerinde tutsaktır. Buradan hareketle bugünün insanına sitemlidir. Vatan toprağının payına, bunca yüce değer in yanında vatan satanları ve vatana ihanet edenleri görmek de düşmüştür.

²³⁷ A.g.e, s.13.

Vatan toprağının satılması hususunu ele alan bir diğer şiir de “*Yabancıların vatan toprağını alabilmeleri artık yasayla serbest!*” notuyla yayımlanan “Ağlayan Taşlar” şiiridir:

“Gözlerinde öfke vardı,

Mete Han’ın çatılmıştı kaşları.

Nasıl satılırdı vatan toprağı

Töre ne derdi satana

Bu satışı

Tarih nasıl yazardı?”²³⁸

Şair, bu dizelerde vatan toprağının satışının yasallaştırılmasına olan tepkisini ortaya koyar. Bunu da millet ve vatan sevgisinin kutsallığını ifade eden ilk hükümdarlardan olan Mete Han üzerinden aktarır. “Büyük ve kudretli imparator Mete sulhu korumak maksadı ile fedâkârlıkları göze aldığı halde bir çöl parçası için harbe karar verirken: “Toprak milletin köküdür; onu nasıl verebilirim” dediği rivâyeti de milliyet ve vatanperverlik duyguları tarihinde çok eski bir hâdise olarak müstesna bir ehemmiyet arz eder.”²³⁹ Alınan karar öyle bir karardır ki toplum vicdanı olumsuz etkilenmiş ve Mete Han’ın bile kemiklerini sızlatmıştır. Akabinde “Nasıl satılırdı vatan toprağı” mısraında şairin şaşkınlığını gizleyemediğini görürüz. O, vatan toprağının satılmasına törelerimizin, geleneklerimizin ne tepki vereceğini ve tarihin bu satışı ne şekilde ele alacağını merak eder. İstifham sanatının kendini belli ettiği bu dizelerde şüphesiz ki verilecek cevaplar olumlu olmayacaktır. Şaire göre vatan toprağının satışına izin verilmesi, vatana ihanetin bir başka çeşididir.

Şiirin ilerleyen bölümlerinde, Türk milletinin kadın, erkek, çocuk, yaşlı demeden Kurtuluş Savaşı’nda imanla gövdesini siper ettiği ve yedi düvel önünde inatla dimdik durduğu aktarılır. Şair, Kurtuluş Savaşı’ndaki bu gerçekleri düşündükten sonra kendi kendine “*Ne oldu da yıllar sonra/ Eğilmeyen başımızı/ Eğdirdiler yasayla*” diye sorar. Bu yasa sayesinde Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde, düşman atalarının silahla savaşıarak alamadığı yerler, torunlarına parayla satılır hale gelmiştir:

“Yurdumdaki taşları ağlarken gördüm.

O taşlar ki daha dün

Merminin bittiği yerde

Mermiydiler Mehmetlerin elinde

²³⁸ E.K.E, s.57.

²³⁹ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, s.105.

Sınırın kanla çizildiği gün

Al bayrağın gölgesinde kaldılar”²⁴⁰

Dizelerinde vatan toprağının satılmasının yasallaştırılmasını yurttaki taşların bile ağlayarak karşıladığı ifade edilir. O taşlar ki Mehmetçik ile kader birliği yapmışlardır. Mehmetlerin mermisi bittiğinde, onlara mermi olmuşlardır. Vatan sınırlarının kanla çizildiği savaş günlerinde ise al bayrağın gölgesinde kalarak adeta zafer elde etmişlerdir.

“Bu nasıl düzendi, bu nasıl işti,

Töreyi bozdular, yasa değişti.

Sınırlar çizildi

Sınırımın içinde

Gelip tel çekince üç beş amele

O taşlar da

Dili başka

Dini başka birinin

Arsasında kaldılar.”²⁴¹

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şair, hâlâ böyle bir yasanın olabileceğine inanmamaktadır. Buradaki töre kavramına dikkat etmek gerekir. Çünkü “töre Türklerin millî kültürlerinden başka bir şey değildir. Türklerin şimdiye kadar bağımsız kalması, Çanakkale’den İngilizlerle Fransızları kovması ve mütarekeden sonra İngiliz silahlarıyla ve parasıyla donanmış Yunanlılarla Ermenileri yenerek manen İngilizleri yenmesi, hep bu millî kültürün sayesinde.”²⁴² Dolayısıyla şair, bu yeni yasa ile millî kültürün de zedelendiğini ifade eder. Bir yasa ile yıllar yılı Türk milletini millet yapan töreler hiçe sayılmış, Türk milletinin kanlarıyla çizdiği sınırın içerisine yabancılara ait başka başka sınırlar çizilmiştir. Bununla birlikte zamanında Mehmetçikle kader birliği yapan taşların durumu da içler acısıdır. Onlar taş olmuş olsalar da sonuç olarak vatan toprağının içerisinde oldukları ve bizimdirler. Sırf bu yüzden bile değerleri herhangi bir parayla karşılanamaz. Ancak şimdi etrafına tel çekilip, dili ve dini başka yabancılardan arsasında esir konumunda kalmışlardır. Şair, tüm bu olanlara sitemini ve şikâyetini vatan toprağı üzerindeki taşları kullanarak dile getirmiştir.

²⁴⁰ E.K.E, s.58.

²⁴¹ A.g.e, s.59.

²⁴² Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, “Millî Kültür ve Medeniyet”, s.43.

“Ne Yaptık?” şiiri başlangıcından sonuna dek sitem ve şikâyet duygularını içinde barındırır. Şaire göre, Mustafa Kemal Atatürk’ün Türk milletine armağan ettiği cumhuriyet zaman içerisinde millî kültür değerlerini kaybetmeye doğru gitmektedir.

“Yağmurda şemsiye,
Çamurda çizme,
Yüksek makamlara tırmanmak için,
Utanmadan seni merdiven yaptık.

Çağdaş medeniyet ülkümüz oldu.
Sarındık tembellik, kürkümüz oldu.
Uyanık dünyaya inat uyuduk.
Uyandıkça yedik birbirimizi.
Aydın, yobaz, dinci, lâik, ilerici.
gerici...
Sakalla, cübbeyle, tespihle İslâm,
Soyununca çağdaş olunur sandık.”²⁴³

Yukarıdaki dizeler şiirin giriş bölümünü oluşturur. Şairin “sen” diyerek kastettiği cumhuriyet rejimini Türk toplumuna armağan eden Mustafa Kemal Atatürk’ten başkası değildir. Şikâyet ve sitem duygusu ise makam ve mevki adına onun ismini bir merdiven gibi kullanmaktan çekinmeyenlere karşı duyularak başlar.

Şiirin devamında ise şairin duyduğu hisler şiddetlenerek devam eder. İstiklâl Harbi’nde Türk halkının güçlkle kazandığı değerler zaman geçtikçe önemini yitirmeye doğru gitmektedir. Buna karşın dünya uyanık bir vaziyettir. Türk halkı ise milletçe dünyanın uyanıklığına karşı uyumaktadır. Şair, Türk halkının uyanmaya başladığı zamanlarda ise kendi içerisinde ayrıştığını ifade eder. “Aydın, yobaz, dinci, ilerici, gerici” terimleriyle Türk halkı kendi içerisinde birbirine karşı muhalefet etmektedir. Bununla birlikte, yine İslâm’ı da çağdaşlığı da yanlış anlayagelmektedirler. Şairin beklentisi Kurtuluş Savaşı’nda olduğu gibi tek bir kuvvet olabilmektir. Ancak durum bu şekilde değildir. Millet, bir gösteriş ve öykünme devri içerisinde kalmıştır. İslâm kavramı, sakal, cübbe ve tespih gibi eşyalarla algılanır olmuş, giyim kuşam mevzusunda da Batı’ya bir öykünme halinde gelişen değişiklikler sayesinde çağdaş olabileceğimiz sanılmaktadır.

²⁴³ Y.K.M., s.136.

“Esarete hayır diyen yürekler,
İstiklâl Harbi’nde kazma kürekle,
Emrettiğin gibi emperyalizmi,
Topu, tüfeğiyle döktü denize.
Yıllar sonra tekrar geldi,
Kültürüyle, markasıyla, malıyla.
Yüzü maskeliydi bu defa Sevr’in.
Biz de parasını baş atçı yaptık.
Ruhları şâd olsun mandacıların,
Sonunda vatanı eyalet yaptık.

Ses ver,
Sakarya’dan, Dumlupınar’dan,
Mayıs sabahına aç gözlerini.
Doğrul Anıttepe’deki kabrinden
Seyret Atam!
Eserini ne yaptık.”²⁴⁴

Şair, yukarıdaki dizelerde Kurtuluş Savaşı’nda halkın imkânsızlıklar içerisinde emperyalizme, manda ve himayeye karşı gelerek vatanı bağımsız kıldıklarını belirtir. Ancak şimdilerde durum tersine dönmektedir. Sevr bu kez açıktan değil de kendisini gizleyerek masa başlarında ülkeye girmeye çalışmaktadır. Şair bu sebeple şikâyet eder. Alaycı bir yaklaşımla mandacıların yıllar sonra istediklerine ulaşmak üzere olduklarını belirtir. Vatan, git gide eyalet gibi olmaktadır. Çünkü millî kültür göz ardı edilmekte ve Batı’nın kültür dayatmaları ülkede reklam edilmektedir. Milletleri kendi kültürlerine yabancı hale getirmek bu yöntemin en iyi yollarından birisidir. Tüm bunların farkında olan şair, Mustafa Kemal’den ses vermesini ister. O, Atatürk’ten miras kalan ve onun eseri olan vatan toprağında neler olup bittiğini, vatan toprağının ne hale geldiğini Atatürk’ün kendi gözleriyle seyretmesini ister. Şiir, değerlere sahip çıkılmamasına olan sitem ve pişmanlık duygularıyla nihayete erer.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ardından Türkiye’de değişen hayat şartlarına karşı şikâyet duygusunun ön plana çıktığı bir şiir de “Senden Sonra” şiiridir. “Ne Yaptık?” şiirine benzerlik gösteren bu şiirde şair yine, ülkede olup bitenlerden ve millî kültürün görmezden gelinerek hareket edilmesinden dert yanar. Ona göre can verip aldığımız değerler birer birer yitmektedir.

²⁴⁴ A.g.e, s.137.

“Bileklerden söküp atmak kolay da/ İzi yitip gitmiyor,/ Beyinlere geçmişse kelepçeler.” dizeleri şairin endişesini en iyi yansıtan dizelerdendir. Özellikle bileklerdeki kelepçelerden kurtulmanın kolay ancak beyinlerdeki kelepçelerden kurtulmanın zor olduğunun vurgulanması mühim bir nokta teşkil eder. Şairin burada mankurtlaşmaya bir tepki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. “Domaniçli Habibe” şiirinde de değindiğimiz mankurtlaşma kavramını kısaca hatırlayacak olursak bir insanın ulusal kimlikten uzaklaşıp, içinde bulunduğu topluma yabancı hale gelmesi diyebiliriz. Bu durum ancak beyinlere geçirilen kelepçeler sayesinde olur. Şiir dilinde alışılmamış bağdaştırma olarak değerlendirebileceğimiz “beyne kelepçe geçirmek” deyiimi bir kişinin zaman içerisinde kendi yaşadığı toplumda yabancı etkilerle asimile olması anlamını taşır. Şair de bu duruma tepkilidir. Çünkü kelepçe bileğinde ise verilen ceza neyse onu öder ve kurtulursun. Ancak beyindeki kelepçenin cezası hiçbir zaman bitmez, nesilden nesile aktarılır ve millî kültürün yok oluşuna dek devam eder. Şiirin son bölümü bu duruma karşı hissedilen duygulardan oluşur:

“Gören göz,
Düşünen baş,
Hisseden yürek ağlar.
Gün,
Türk’ten intikam alma günüdür!
Gelen,
Mondros’tur, Sevr’dir ağalar!”²⁴⁵

Bu dizelerde içinde bulunulan durumda farkındalığın ancak “gören gözlerde, düşünen başlarda ve hisseden yüreklerde” olduğu vurgulanır. Yani mankurtlaşan bireylerin bu durumu anlamlandırabilmelerinin imkânı yoktur. Onun için gün “Türk’ten intikam alma günüdür!” ve gelen tehlike “Mondros’tur, Sevr’dir”. Belki ortada yazılı bir antlaşma yoktur ancak Türk milleti düşünemediği müddetçe, tek bir birlik oluşturamadığı ve kendi değerlerine sahip çıkamadığı sürece bu durumun değişmeyeceği ifade edilir. Tüm bu olanlar Mustafa Kemal Paşa’nın ölümünün ardından gerçekleşen bir süreçtir. Şiirin isminin “Senden Sonra” olması Atatürk’ün ardından millî kültüre ait değerlerimize sahip çıkamadığımızı anlatır.

“Bilge Kağan’ın Dilinden” ve “Ey Türk Uyan!” şiirleri, tarih boyunca Türk milletinin yaşadığı süreçleri, düşmanlarıyla olan irtibatını ve kendi değerleriyle olan münasebetini ele alan çok yönlü şiirlerdir. Bu eserler aynı zamanda Bilge Kağan’ın yüzyıllar öncesinden bengi

²⁴⁵ E.K.E, s.50.

taşlarda Türk milletine verdiği öğütleri okuyucuya hatırlatır niteliktedir. Şair, Bilge Kağan'ın öğütlerine yeniden kulak vermek gerektiğini belirtir, aksi takdirde neticenin olumlu olmayacağını vurgular.

“Bugüne getirip dünü
Bilge Kağan öğüdünü
Yazıldığı bengi taştan
Dinleyelim yeni baştan:

Türk milleti!
Sen, hürken
Esareti düşünmezsin,
Tokken açlığı...
Dilinle kaybedersin
Can verip aldığını.
Sahibi olduğunun
Kıymetini bilmezsin
Ardından koşarken yitirdiğinin
Kanın nehir gibi akar,
Dağ gibi yığılır kemiğin.”²⁴⁶

“Bilge Kağan'ın Dilinden” şiirinin başlangıç kısmını oluşturan bu dizelerde şair, Türk milletinin geçmişe dönüp yeniden Bilge Kağan'ın sözlerine kulak vermesini ister. Şiirin bu bölümü Bilge Kağan anıtının kuzey yüzünde geçen, “(Ey) Türk halkı! (sen tok gözlü ve) aksisin: acıkırsan doyacağını düşünmez, bir (de) doyarsan (tekrar) acıkacağını düşünmezsin. Öyle olduğun için (seni) besleyip doyurmuş olan hakanlarının sözlerini (dinlemeden, rızalarını) almadan her yere gittin, oralarda hep mahvoldun (ve) tükendin. Oralarda (nasılsa sağ) kalmış olanlarınız (da) her yönde bitkin ve mecalsiz bir halde yürüyor idiniz. Tanrı lütfkâr olduğu için, kendimin (de) talihi olduğu için (hakan olarak) tahta oturdum. Tahta oturup yoksul (ve) fakir halkı hep derleyip topladım. Fakir halkı zengin yaptım, az halkı çok yaptım. (Acaba bu) sözlerimde yalan var mı! (Ey) Türk beyleri (ve) halkı, bunu işitin!”²⁴⁷ bölümlerini anımsatır. Şair, Bilge Kağan'a yaptığı telmihle Türk halkının tarih boyunca benzer kaderi yaşadığını anlatmak ister. Ancak bu kez aynı hataların tekrar edilmemesi için bu hatırlatmaları yapmaktadır. Dizelerde Türk milletinin hürken esareti, tokken açlığı

²⁴⁶ A.g.e, s.10.

²⁴⁷ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, BK K 6-8, s.31.

düşünmediği ifade edilir. Can verip aldığı yerleri diliyle kaybettiği, sahibi olduğu şeylerinse kıymetini bilmediği belirtilir.

Şiirin devamında Türklerin birçok kez yokluğun eşiğinden döndüğü ve her felakette yeniden var olduğu vurgulanır. Şair, tarihin her devrinde Türklerin devlet güneşiyle kutsanmış olmasından dolayı Tanrı'ya şükreder. Akabinde eğer yaşadıklarımızı unutursak bizleri nelerin beklediğini anlatır:

“Türk Milleti!

Unutursan, uyursan;

Düşman kuşatır usuldan

Güler yüzle kandırır,

Tatlı dille inandırır.

Zehri vermez doğrudan,

Parasıyla ballandırır.

Palazlanır diz çökenler.

Baş eğenler baş kaldırır.

Kimi yurt ister yurdundan,

Kimi verginden pay alır.”²⁴⁸

Yukarıdaki dizelerde Türk milletinin geçmişini unutması ve göz ardı etmesi halinde başına gelebilecekler ifade edilir. Bu dizelerde düşmanın niyetini açıktan açığa belli etmeyeceği, geçmişte olduğu gibi güler yüzünü ve tatlı dilini kullanarak amacının menfaat sağlamak olacağı vurgulanır. Aynı zamanda geçmiş devirlerde Türklere karşı boyun eğmiş ve mağlubiyetini kabul etmiş olan milletlerin de bu durumdan istifade etmeye çalışacağı belirtilir. Vaziyet böyle devam ederse düşmanın zamanla yurdumuzdan yurt, vergimizden pay alacak duruma geleceği kaçınılmazdır. Şiirin devamında şair, yine Türk milletinin unutmaya ve uyumaya devam etmesi halinde, düşmanın “sütü bozukları” bulup onları makam, mevki sahibi yapacağını belirtir. Bu “sütü bozuklar” da zamanla Türklere millî benliğini unutturup, törelerini bozmaya uğraşacaklardır. Türklerin kendi topraklarında anadilleri hor görülecek, hanımlık kızları cariyeye ve beyliğe yakışan erkekleri ise kul konumunda kalacaklardır. Şair, bu durum karşısında Türk milletinin neler yapması lazım geldiğini anlatmaya girişir:

“Kendi çiçeğine uçur arını,

Bal olmaz elin gülünden

²⁴⁸ E.K.E., s.11.

Oğuz'un soyuna kulak ver,
Dinle can-ı gönülden.
Binlerce yıl öteden
Bu günü gören taş söyler.
Gökte olmuş Bilge Kağan
Milletiyle hesaplaşır,
Acı söyler, hoş söyler.
Ey Türk!
Titre kendine dön.
Kendine dönmezsen, bitersin
Tarihe gömülür, yitersin.”²⁴⁹

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde şair, Türk milletinin kötüye giden vaziyet karşısında ne yapması gerektiğini anlatır. Çözüm uzaklarda değildir. Çareyi Batılılaşmakta ya da farklı devletlerin himayesinde aramamak gerekir. Çözüm arıyı kendi toprağımızdaki çiçeklere uçurabilmektedir. Bu noktada şair, Oğuz soyundan, Bilge Kağan'ın sesine can-ı gönülden kulak verilmesini ister. Çünkü geçmişte Bilge Kağan bengi taşlarda doğruyu acı bir dille söylemiştir. O, Türk milletinin kendi kaynaklarına ve özüne dönmesi gerektiğini ifade eder. Şair de bu hususta Bilge Kağan ile aynı fikirdedir. Şiir boyunca şikâyetçi bir üslupla anlatılmak istenen, özellikle son mısralarda vurgulanmıştır diyebiliriz. Türk milleti uyuduğu uykusundan uyanmalı ve bir an önce millî kültür unsurlarını yeniden benimseyerek özüne dönmelidir.

“Ey Türk Uyan!” şiiri de birçok şiirde olduğu gibi Türk milletine seslenişle başlar. Şair, Türk milletinin işgal altındayken bile şu an olduğundan daha canlı, daha dik ve hayat dolu olduğunu ifade eder. Düşman askerlerinin vatan toprağında cirit attığı zamanlarda bile ihanetin şu anki kadar cesur olmadığını belirtir. Bu durumu onursuzluk olarak yorumlayan şair, Türk milletinin bu halde olmasından şikâyetçidir:

“O gün, ordaydı onlar
Kimlikleri ellerinde
Ömürlerinde ilk kez,
Oldukları gibi göründüler
İnadımıza.

²⁴⁹ A.g.e, s.12.

Yanlarında mütareke basını
Emirlerinde Ali Kemaller.
Kırletirken gök kubbemizi sesleri
İşgal altında bile İstanbul
Bize bu kadar uzak değildi.
Çünkü,
Ey uyuyan millet!
Hiçbir devrinde tarihinin,
Kutsalların
Bu kadar sahipsiz değildi.”²⁵⁰

Şair bu dizelerde düşman kuvvetlerinin Sevr Antlaşması zamanında ilk kez oldukları kimlikte göründüklerini vurgular. Çünkü artık saklamaları gereken bir şey kalmamıştır, niyetler apaçık ortaya çıkmıştır. Onların elinde basın ve emirlerinde Ali Kemaller bulunmaktadır. Bilindiği üzere Ali Kemal²⁵¹, Kurtuluş Savaşı yıllarında millî mücadele karşısı bir tavır takınmış ve işin sonunda linçlenerek yaşamını kaybetmiştir. Şair, o ve onun gibi insanların düşman tarafında, vatana ihanet içerisinde olduklarını belirtir. Bu noktada tekrar “uyuyan millete” seslenen şair, Türk tarihinin hiçbir devrinde kutsallarının bu denli sahipsiz kalmadığını vurgular. Şiirin son bölümü ise şikâyetçi tutumun yanı sıra nasihat ve tavsiyeler içerir:

“Ey Türk Uyan!
Bu gaflet uykusundan
Bir kere Kemâl Bey ol inadına
Dr. Reşit Bey ol ya da Talat Paşa.
Millî şehitlerinin
Manevî huzurunda;
“Titre, kendine dön!”
Yeniden doğuşu yaşa.
Tanrının verdiği yüce adını
Haykır!
Tufanlar ürksün sesinden.
Çünkü,
Tarihin hiçbir devrinde

²⁵⁰ A.g.e, s.61.

²⁵¹ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsmet Uzun, “*Ali Kemal*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.2, İstanbul, 1989, s.405-408.

Sen,

Türk olduğunu haykırmaya

Bu kadar mecbur değildin.”²⁵²

Türk milletine seslenişini devam ettiren şair, gaflet uykusundan uyanılması gerektiğini yineler. Bir tarafta Ali Kemaller gibi vatana ihanet içerisinde olanlar varken, Türk milletinden Kaymakam Kemal Bey, Dr. Reşit Paşa ve Talât Paşa gibi kahramanca bir tavır bekler. Bilindiği üzere Kaymakam Kemal Bey, 1915 yılında gerçekleşen Ermeni tehciriyle ilgili olaylarda sorumluluğu olduğu gerekçesiyle tutuklanan ve haksız yere idam cezasına çarptırılan bir kaymakamdır. “Mehmet Kemal Bey’in haksız olarak siyasi bir kararla idam edilmesi Türk milletini derinden yaraladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından sonra Kayseri milletvekili Ahmet Hilmi Bey’in önerisi ile Mehmet Kemal Bey’e 14 Ekim 1922 tarihinde Milli Şehit unvanı verildi.”²⁵³ Dr. Reşit Galip Baydur ise Türk milleti adına çalışmalar yürütmüş, basılmış birçok eseri bulunan “*Cumhuriyet, Vakit, Hâkimiyeti Milliye (Ulus)* gazeteleri ile Himaye-i Etfal dergisinde, siyasi, sosyal ve sıhhi konularda birçok makale yayımlayan, “Öğrenci Andı”nı yazarak 23 Nisan 1933’te Türk çocuklarına armağan eden idealist bir Türk aydınıdır.”²⁵⁴ İşte şair bu telmihleri yaparak şehitlerimizin manevî huzurunda Türk milletinin titreyip, kendi özüne dönmesi gerektiğini vurgular. Aynı zamanda “Ey Türk Uyan!” seslenişini Mehmet Emin Yurdakul’un aynı addaki şiirini akıllara getirir. O, Türk milletinden Tanrı’nın onlara verdiği “Türk” adını tufanları ürkütecek bir şekilde haykırmasını ister. Çünkü şaire göre Türk tarihinin bu devri, “Türk” adını haykırmayı bir mecburiyet haline getirmiştir. Millet arasında ihanet içerisinde olanların var olduğunun aktarıldığı bu dizelerde tek çıkış yolu milletçe uyuduğumuz gaflet uykusundan uyanıp, “Türk” adını haykırmaktır. Şair için bu haykırışı bir kurtuluş reçetesi niteliğindedir.

Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiir kitaplarından birine ismini veren “Yeniden Kuvâ-yı Milliye” şiiri de şu anda içinde bulunulan şartlara sitemler içerir. Türk toplumunun gittiği yönden dolayı endişesini dile getiren şair, şiirin son bölümünde bir kurtuluş yolu çizer ve “yeniden kuvâ-yı milliye” anlayışına dönmemiz gerektiğini ifade eder:

“Yaşamak istiyorsak,

²⁵² E.K.E., s.62.

²⁵³ Taha Niyazi Karaca, “Boğazlıyan Kaymakamı Mehmet Kemal Bey (1884-1919)”, Atatürk Ansiklopedisi, 2021.

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/730/Bo%C4%9Fazl%C4%B1yan_Kaymakam%C4%B1_Mehmet_Kemal_Bey_\(1884-1919\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/730/Bo%C4%9Fazl%C4%B1yan_Kaymakam%C4%B1_Mehmet_Kemal_Bey_(1884-1919)) (Alındı: 12.07.2025)

²⁵⁴ Aziz Aktaş Yasa, “Reşit Galip (Baydur) (1893-1934)”, Atatürk Ansiklopedisi, 2021.

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/190/Re%C5%9Fit_Galip_\(Baydur\)_1893-1934](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/190/Re%C5%9Fit_Galip_(Baydur)_1893-1934) (Alındı: 12.07.2025)

Bu toprakta
Alnı ak.
Sonsuza dek
Bu toprakta
Çalacaksa sazımız.
Türküler
Türk'ü söyleyecekse,
Eğilmeden başımız.
İstiyorsak hür doğsun,
Borçsuz olsun,
Yarınlarda bebekler.
Bu sinsi istilaya
Hayır desin yürekler.
Bir kutlu başkaldırış
Sarsın Anadolu'yu.
Hiç sönmesin diyorsak
Bu tüten “en son ocak”
Başlasın seferberlik
Ruhlarda, beyinlerde.
İlelebet payidar kalacaksa Türkiye
Yeniden Millî Misak!
Yeniden Kuvâ-yı Milliye!”²⁵⁵

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şair adeta bir kurtuluş reçetesi sunmaktadır. Türk milleti bu topraklarda alnı ak yaşamak istiyorsa, sazlarının sonsuza dek çalmasını istiyorsa, türkülerinin kendilerini söylemesini istiyorsa, bebeklerinin hür doğmasını ve başlarının eğilmeden borçsuz bir şekilde yaşamasını istiyorsa başka çare yoktur. Tıpkı Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi bu sinsi istilaya hayır demek, milletçe bir başkaldırış göstermek gerekmektedir. Mehmet Âkif Ersoy'un İstiklâl Marşı'nda dediği gibi “*Hiç sönmesin diyorsak/ Bu tüten en son ocak*” ruhlarda ve beyinlerde yeniden seferberlik başlamalıdır. Şaire göre bunun en doğru ve akla yatkın yolu, yeniden misâk-ı millî ve yeniden kuvâ-yı milliye demektir. Şair, Atatürk'ün dediği gibi Türk milletinin ilelebet payidar kalması için bu değerlere sıkıca sarılmak gerektiği düşüncesindedir.

²⁵⁵ Y.K.M., s.7.

“Türk’ü Elem Götürür”, “Kan Damlıyor Yüreğimize” ve “Diyalog” şiirlerinde millî kültür unsurlarını arka planda tutan ve kendi çıkarlarını baş tacı gören yönetici takımına karşı duyulan sitem duygusu ön plana çıkmaktadır. Türk toplum yapısında yöneticiler millî çıkarları gözetmek durumundadır. “Manevî değerlere bağlı bulunan Türk kağan ve sultanları milletlerinin istiklâli, birliği, refah ve yükselişi uğrunda mücadeleyi tabiî bir vazife saydıklarını beyân ederlerken Türk halkı da ancak “devleti ve kağanı mevcut oldukça” çalışmanın faydasına inandığını belirtiyor; böylece millî duygular tarihinde idareci ve idare edilen olarak mühim bir kaynaşma hâdisesi vuku’ buluyordu.”²⁵⁶ Millî kültürü koruyan ve toplumu toplum yapan en önemli değerlerden bir tanesi de yöneticilerin bu tutumudur. Şair, zamanla değişmekte olan bu olguyu görmekte ve duruma olan tepkisini ortaya koymaktadır.

“Batıdaki komşunun
Meyve değil maksadı
Bahçemden ağaç ister,
Alamazsa
Şimdilik
Budayıp dal götürür.

Uğruna
Kan döktüğüm,
Can verdiğim toprağı,
Korkarım
Bu gidişle
Masada kalem götürür.”²⁵⁷

“Türk’ü Elem Götürür” şiirinden alınan yukarıdaki dizelerde şair, vatan toprağına komşu olan ülkelerin amaçlarının karınlarını doyurup, günü kurtarmak olmadığını ifade eder. Onlar bizdeki faydalı şeylere gözlerini dikmişlerdir ve kendi topraklarında da bu işleri yapacak ortam hazırlama gayreti içerisindeyler. Bu noktada başta yönetenler olmak üzere tüm halk olarak elimizdekilerin değerini bilmemiz gerekmektedir. Aynı dizelerde Oryantalizm (Şarkiyatçılık, Doğubilimi) olgusuna da bir gönderme olduğu düşüncesindeyiz. “Şarkiyatçılık, Şark’la –Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek- uğraşan ortak kurum olarak, kısaca

²⁵⁶ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi*, s.34.

²⁵⁷ Y.K.M., s.99.

Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetki kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir.”²⁵⁸ Şair de bunun bilincinde olarak Türk toplumunda Şarkiyatçılara imkân ve olanak verilmemesini ister. Aksi takdirde atalarımızın can verip aldığı bu vatan toprakları masa başında kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu durumda ise Türk'ü elem götürecektir.

Beş bölümde inceleyebileceğimiz “Kan Damlıyor Yüreğimize” şiirinin başlangıç ve bitiş bölümleri aynı dizelerden oluşmaktadır. Bu başlangıç ve bitiş bölümlerinin arasında ise şair, babaları şehit olmuş çocuklarının acısını, evlatları şehit olmuş anaların yürek yangınlarını paylaşır:

“Sen,
İhanetle tokalaşan ellerin
Tanımadığı,
Dünün yetim çocuğu
Artık delikanlısın.
İlk adımı attığın gün,
Birinci yaş günündü.
Kucağı yerine
Oturup mezar taşına
Minicik ellerinle
Dokunup toprağına
İlk defa “baba” derken.
Biliyor muydun?
Duvardaki resmi,
Mezar taşındaki ismi,
Baba diye sevmenin
Ne demek olduğunu.
(...)
Ve siz,
Suskun volkanlar gibi
Suskun analar
Söndürebildiniz mi

²⁵⁸ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları*, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s.12.

Yüreğinizdeki yangını?
Şehidin ardından
Ağlanmaz diye,
Ağlamamıştınız,
Ağlayamamıştınız,
Al bayrağa sarılı geldiğinde
Evlâtlarınız.
Şimdi ağlayın!
Mezar taşlarını yıkasın
Gözyaşlarınız.”²⁵⁹

Yukarıdaki dizelerin ilk bölümü babasız büyüyen çocukların çektiği acılara bir ses niteliğindedir. İkinci bölüm ise evlatları şehit olmuş anaların yürek yangınını ortaya koyar. İki durumda da pay sahibi olan “ihanelle tokalaşan eller” olarak aktarılır. Bu deyim milleti yanlış bir şekilde yöneterek, çocukları bu acılara maruz bırakan kimselere karşı bir sitem söz konusudur diyebiliriz. Şiirin asıl vurucu kısmı ise giriş ve sonuç bölümlerini oluşturan dizelerdir:

“Dolaşıyor ihanel
Şehir şehir,
Meydan meydan
Kanlı eller
Güvercinler salıyor gökyüzüne.
Ve beyaz kanatlardan
Kan damlıyor yüreğimize.”

Bu dizelerdeki “kanlı eller” ile yukarıda bahsettiğimiz “ihanelle tokalaşan eller” bir konuda karar verici konumda bulunan yönetici sınıfı olduğu düşüncesindeyiz. Nitekim şiir boyunca sitemle anılan yönetici sınıfının aldığı kararlar ya da yaptığı anlaşmalar sonucu birçok çocuk babasız, birçok kadın hem kocasız hem de evlatsız kalmıştır. Verdikleri tüm yanlış kararlara veya yaptıkları tüm hatalı anlaşmalara rağmen yine dünyanın hemen hemen her yerinde bu “kanlı eller” barışın sembolü olan güvercinleri gökyüzüne salan ve barış mesajları veren kişilerdir. Şair bu dizelerde, yönetici sınıfının verdiği barış mesajlarının genellikle bir politika amacı taşıdığı ve bu hareketlerin gösterişten ibaret kaldığı kanısındadır. Özetle onlar her zaman

²⁵⁹ Y.K.M., s.46-48.

barış mesajları verseler de değişen hiçbir şey olmamaktadır. Zaten şiirin giriş ve sonuç kısımlarının aynı dizelerden oluşması da değişmeyen düzenin bir sembolü niteliğindedir.

Nazım birimi beyit olarak kaleme alınan “Diyalog” şiirinin başından itibaren şair, masa başındaki yöneticilere ve onların tutumlarına karşı sitemli bir yaklaşım içerisinde:

“Efendiler buyurdu, biz yalnızca dinledik
Sukut altındır diye sustuk tasdik eyledik

Ağızlarda sakız diyalog, yumuşama
İlimli ön adı da pek yakıştı İslam’a (!)

Onlar da değişme yok biz olduk yumuşayan
Ölen kurtuldu gitti, her gün öldü yaşayan”²⁶⁰

Bu beyitlerde şair, diyalog ve iletişim adı altında İslâm’ın kendi değerini kaybettiğini, ılımlılaşmaya başladığını düşünmektedir. Diyalog dediğimiz iletişim şekli tek taraflı değil karşılıklı bir anlaşmayı içerir. Oysa şaire göre yumuşayan tek taraf bizim olduğumuz taraftır. Karşı tarafta herhangi bir değişiklik görülmemektedir. Durum bu olunca ölüm olgusu da bir kurtuluş yolu gibi gözükür. Çünkü Türk milleti değerlerine ve bağımsızlığına düşkündür. Bu şartlar oluşmadığı takdirde yaşamaktansa ölmeyi tercih edecek bir karakterdedir. Şair de bu süreçleri yaşamaktansa ölenlerin kurtulup gittiğini, yaşayanların ise her gün ölmekte olduğunu vurgular. Her gün ölür gibi yaşamaktansa bir kez ölüp gitmek daha iyidir.

Şiirin devamında Batı’nın diyalog adı altında asıl amacının farklı olduğu belirtilir. Düşman bildiklerimizin fırsatını bulduğunda kendi saltanatlarını oluşturmak için her yolu mubah görecekları ifade edilir. Hatta demokrasi kelimesini bile kendi çıkarları uğruna kullanacaklarına şüphe yoktur. Onlar için demokrasi bir yalandır ve yaşatılan katliamlara demokrasi adı verilen bir perde çekilmektedir. İlerleyen beyitlerde bu bakış açısına sahip olan insanları dost edinmenin ayetlerde bile yasak olduğunu vurgulayan şair, bizim şeyh ve müritlerimizin onlarla dost olma gayretine anlam verememektedir. Bu noktada din hocalarına da seslenen şair, “*Elindeki kitabı okusana doğruca,/ Allah indindeki din İslam değil mi hoca?*” diyerek isyan eder. Çünkü çözüm yollarının hepsi elimizdeki kitapta (Kur’an-ı Kerim) yazmaktadır. Bunu da düzgünce okumak ve uygulamak en doğru çözüm yoludur.

“Bunlar neye işaret, uyansana ey millet!

²⁶⁰ E.K.E., s.53.

Bağrımızın başına bağdaş kurmuş ihanet.

Diyalog tezgâhında pazarlanan memleket,
Dedemden yadigârdı, torunumdan emanet.”²⁶¹

Yukarıdaki beyitler şiirin son bölümünü oluşturmaktadır. Burada şair, diyalog kavramı altında kendi dinî ve millî değerlerimizi masada pazarlık noktasına getirenlere karşı şiddetli bir sitem içindedir. Türk milletinden uyanmasını, olan bitenin farkına varmasını ister. İhanetin bağrımızın içine kadar girdiğinin haberciliğini yapar. Atalardan ve dedelerden emanet olan memleketin diyalog tezgâhlarında pazarlanmaması gerektiğini ifade eder.

“Bizim Köy”, “Ufuksuz”, “Son Konak” ve “Kaybolan Sesler” şiirlerinde şikâyet hususu değişen zaman ve hayat şartlarından ortaya çıkar. “*Bir dokun kırk bin ah işit*” notuyla yayımlanan “Bizim Köy” şiirinde şair, kendi köyünün yolunu talihin bile unuttuğunu vurgular. Köy yolu ancak seçimden seçime hatırlanmaktadır. Şair de bu durumdan şikâyet eder. Seçimin ardından elinde sandıklarla gelen beylerin diğer seçime kadar bir daha köye uğramadığını belirtir. Şiirin devamında eski hayat şartları ile yeni hayat şartları arasındaki farklar ifade edilir:

“Şoselerde beygir güçlü motorlar
Yeni yeni arz-ı endam ederken,
Köyün toprak yolunda
Beygirler çekerdi arabaları.
Ay boynuzlu öküzlerin ardında,
Kağnılar ağıldı.
Böyle ıpıssız değildi yollar
Kuş uçar, kervan konardı.
Tohuma hasret bu çıplak toprak,
Her bahar yeşildi, her yaz sapsarı.”²⁶²

Yukarıdaki dizelerde açık bir şekilde gelişen teknoloji ve hayat şartları ile şairin geçmişte yaşadığı şartlar mukayese edilir. Sonuç hep mazinin galibiyetidir. Eskiden arabaları beygirlerin çektiğini ve kağnı arabalarının varlığını ifade eden şair, şimdilerde bu işi beygir güçlü motorların yaptığını belirtir. Ancak bu gelişmeyle beraber yollar ıpıssız kalmıştır. Eskiden ise köy yollarında kuşlar uçar, kervanlar konar vaziyettedir. Yeni gelişmelerden nasibini sadece yollar almaz. Aynı zamanda topraklar da tohuma hasrettir. Çünkü nüfus

²⁶¹ A.g.e, s.54.

²⁶² A.g.e, s.146.

sayısında da geriye gidiş görülür. Toprağı işleyecek insanlar da bir bir azalmaktadır. Şiir aynı duygularla devam eder:

“Bacada sesi yok, damda gölgesi,
Sahibini boşa bekliyor çöplük.
Pınarlar kurumuş, çaylar coşmuyor.
Aygırsız, kısraksız kalmış çayırlar.
Deli yatlar doludizgin koşmuyor.
Meralar unutmuş kuzu sesini.
Boşuna uykusuz kalır yıldızlar.
Gökyüzüne omuz vermiş dağlarda,
Ne kaval sesi var, ne ateş yanar.
Ağıllara sığmaz sürülerini,
Başka diyarlara sürmüş çobanlar.”²⁶³

Dizelerinde değişen hayat şartlarına sitemkâr bakış açısı şiddetlenir. Şair kendi köyünü sahibini boşuna bekleyen bir çöplüğe benzetir. Artık köydeki çayırlarda aygırlar ve kısraklar yoktur, meralarda kuzu sesleri duyulmamaktadır, dağlarda ne çobanların kaval sesleri ne de bir ateş yanmaktadır. Bu dizelerde biz, şairde gelişen teknoloji ve değişen hayat şartları ile köyden kente göçlerin çoğalmasına karşı bir tepkiyle karşılaşırız. Şiirin sonunda bu duygu kendisini iyice belli eder:

“Yaşamak dururken huzur içinde
Boğulalım diye büyük denizde
Kapılar art arda kapanır oldu.
Üç beş baca kaldı inatla tüten
Onların da yönü toprağa doğru.
Son fidan kaç sene önce dikildi?
En son kimin bebeği doğdu?
“Bir yokmuş” duruyor yerli yerinde,
“Bir varmış”ı çıkarmışlar masaldan.
Sallanmıyor tıngır mıngır beşikler,
Her gece ninnisiz uyuyor zaman.”²⁶⁴

²⁶³ A.g.e, s.147.

²⁶⁴ A.g.e, s.148

Bu dizelerdeki “boğulalım diye büyük denizde” ifadesi kentlerdeki şehirleşme yapısını ifade eder. Nitekim kendi doğup büyüdüğü topraklardan çeşitli kentlere göç etmiş kişilerin kimi zaman oradaki yaşam şartları içerisinde kendisini boğulmuş gibi hissettiği bilinen bir gerçektir. Şair bu hissi yaşamak yerine huzur içinde doğup büyüdüğümüz köylerde de yaşanabileceğini ifade eder. Ancak gerçekler onun düşündüğü gibi değildir. Kendi köyünde bile tüten üç beş baca kalmıştır. Onlar da “yönü toprağa doğru” olan kimselerdir. Yani yaşlılardır. Durum bu olunca şair sitemli bir şekilde, köyler için “*Bir yokmuş” duruyor yerli yerinde,/ “Bir varmış”ı çıkarmışlar masaldan.*” der. Yani köylerde artık herhangi bir yaşam belirtisi yoktur. Köyler günden güne ıssızlaşıp gitmektedir. Şiir genelinde şair kendi köyünden bahsetse de aslında tüm köylerin durumu birbirine benzerdir. Köyden kente göçler günden güne artmakta, şehirleşmenin önü alınamamaktadır. Bu sebeple köylerde yaşam bitme noktasına gelmiştir.

“Ufuksuz” şiirinde, “Bizim Köy” şiirinde olduğu gibi, yine şehirleşmeye olan tepki dikkati çeker. Şiirin ilk bölümü şairin geçmişte yaşadığı yerleri ve hayat şartlarını okuyucuya aktarır. Biz buradan şairin tabiatla iç içe bir geçmişe sahip olduğu yargısını çıkarabiliriz. Onun için ilkbaharda açan çiçek sevinç, sonbaharda solan yapraklar hüznü anımsatır. Şiirin devamında da geçmişin getirdiği sıcak duygular kendisini hissettirmektedir:

“Ne geceler sıkıntıydı yüreğimize,
Ne gündüzler omuzumuzda yük.
Görebildiğimiz kadar
Genişti dünya,
Anlayabildiğimiz kadar büyük.
Yer ile gök arasında
Olabilirdi hürdük.”²⁶⁵

Bu dizelerde geçmişin yaşam şartlarıyla şu anın şartlarının mukayese edildiğini söylemek mümkündür. Geçmişte insanlar gece bile olsa yürekleri rahat bir şekilde güven içinde yaşamaktadır. Ancak değişen hayat şartlarında geceler insanlar arasında güvensiz bir zaman dilimi olarak algılanmaya başlamıştır. Aynı zamanda gündüzler de şu anda insanların omzunda çalışma zorunluluğunun getirdiği bir yük gibidir, oysa şair geçmişte böyle bir durumun olmadığını vurgular. Kısacası geçmişte insanlar, “yer ile gök arasında olabilirdi hür” yaşamışlardır. Bu dizelerde insanoğlunun geçmiş zaman şartlarında, henüz daha şehirleşme bu kadar yaygınlaşmamışken tabiatın tadını olabildiğince çıkardığı vurgulanır. Değişen hayat

²⁶⁵ A.g.e, s.155.

şartlarında tabiattan alınan verim ve tabiat karşısında duyulan hislerin ulviliğinin köreldiği ifade edilir. Nitekim şiirin son bölümü bu hisleri sitemli bir şekilde yansıtır:

“Ne hayallerimiz bilirdi prangayı
Ne çıplak ayaklı çocukluğumuz...
Bir dağın ardından batardı
Bir dağın ardından doğan güneş
Kuşatılmamıştı ruhumuz
Başlamamıştı bu vahşi istila.
Böyle blok blok
Yağmalanmamıştı ufukumuz.”²⁶⁶

Dizelerinde şair, değişen hayat şartlarından şikâyet eder. Şehirleşme olgusu ile birlikte blok blok dikilen upuzun binaların tabiatı algılamayı ve onun güzelliğine varmayı engellediğini düşünür. Onun zamanında güneşin iki dağ arasındaki yolculuğu bile rahatça gözlemlenebilmektedir. Oysa şimdi her yer bir vahşi istila altında gibidir ve insanın içini açan, onda sonsuz hisler uyandıran ufuklar bile yağmalanmaktadır. Şair işte değişen bu hayat şartlarından şikâyet eder ve her değişikliğin hayatımıza olumlu etkiler bırakmadığını belirtmek ister.

“Son Konak” şiiri, nerede ayakta kaldığı bilinmeyen ama var olduğu yerde ayakta kalan yapıların sonuncusu olan bir konağın hikâyesini içerir. Şair geçmiş zamana dönerek onun neler görüp geçirdiğini anlatır:

“Gün gelmiş,
Gelinler geçmiş eşğinden
Telli duvaklı.
Dönmeyeceklerin peşinden
Bakıp durmuş ağlamaklı.
Onun önünde kaç kuşak
Sular serpmiş gidenlerin ardından.
Kaç hasret hikâyesinin yolu
Dönüp gelmiş ona doğru
Ayrılıklar bitmiş gölgesinde.
O da anlatacak bir gün,

²⁶⁶ A.g.e, s.156.

Dilinden anlayacak birini.”²⁶⁷

Şiirin girişini oluşturan bu dizelerde konağın eşiğinden birçok gelinin geçtiğini, birçok hasret hikâyesine onun bizzat şahit olduğunu anlarız. Aynı zamanda şair, daha nice hikâyelerinin varlığını da bu “son konak” sayesinde hatırlar ve onun da bir gün dilinden anlayacak birisine kendi hikâyesini anlatacağını belirtir. Özetle bu konak millî bir hafıza niteliği taşır. İnsanlar onun varlığı sayesinde geçmiş günlerini hatırlama imkânı bulurlar. Bu sebeple şair için konak mühim bir öneme sahiptir.

Şiirin devamında ise konak tasvir edilmeye başlanır. Onun demir sürgüleri ve pirinç tokmağı hırsızlar tarafından çalınmıştır. Devasa kanatlı kapıları adeta gözden düşmüş ve azledilmiş vezirleri andırmaktadır. Bahçesindeki her bir nesne yalnızlığı ve hüznü yaşama devresindedir. Şair, bu konağın geçmişteki günlerini özlediğini ifade eder. Konak için bu yalnızlık evresi adeta bir ölüm uykusu anlamına gelmektedir. Şiirin son bölümünde ise kimsesizlik, ıssızlık ve yalnızlık duygusunun yanına değişen hayat şartlarından şikâyet duygusu da eklenir:

“Sıkışmış arasında devasa blokların
Zamaneye yenik düşmüş
Kaç asırlık kahraman
Sıvası dökülmüş duvarlar,
Kırık camlar pencereler.
Çividin, solmuş mavisi.
Kirlenmiş, beyazı kirecin.
Yorulmuş yıllara direnmekten
Ölmek üzere renkler.
Bir eski zaman rüyasının mahmurluğunda
Oluklu kiremitlerinde güvercin “hu hu”ları
Terk edilmişliğin hüznünü bekler.”²⁶⁸

Şiirin ana duygusunu yansıtan bu dizelerde son konağın aslında zamana yenik düştüğü ve devasa blokların ardında sıkışarak bu durumda kaldığı vurgulanır. Özellikle, “ölmek üzere renkler” dizesindeki alışılmamış bağdaştırma bize birçok şey anlatmaktadır. Konak içerisindeki camlar kırılmış, çividin mavi rengi solmuş, kirecin beyazı kirlenmiştir. Kısacası bir konak için önemli sayılabilecek tüm değerler artık yeni hayat düzenine ve zamana yenik düşmüştür. Şairin

²⁶⁷ A.g.e, s.151.

²⁶⁸ A.g.e, s.154.

burada konağı bir sembol olarak kullandığını düşünüyoruz. Konak ile kastedilen aslında insanlığın değişen hayat şartları karşısında yenik duruma düşmesidir. Evet, teknolojinin gelişmesi ve şehirleşmeyle birçok kolaylık hayatımıza girmiştir. Ancak aynı zamanda tabiatın ve doğanın güzelliklerini görmemizi sağlayan, bize biz olduğumuzu hatırlatan yapılar hızla yok olmaktadır.

“Çocukluğumuzun,
Gençliğimizin sesleri
Yenildiler zamana.
Kaybolup gittiler bir bir.
Şekiller, renkler,
Yüzler, yürekler...
Sen değişmedin yalnız
En yüce dağların en yakışıklısı!
Yine başında kar dört mevsim,
Her gece
Eteklerinde yıldız...”²⁶⁹

Yukarıdaki “Kaybolan Sesler” şiirinden alınan bölümde de zamanın şartlarında kaybettiğimiz değerler ana duyguyu yansıtmaktadır. Şair, yaşadığı şehirde çocukluğunda ve gençliğinde hissettiği tüm seslerin zamana yenildiğini ve er ya da geç bir şekilde kaybolup gittiğini ifade eder. Tüm değişenlerin arasında değişmeden kalabilen tek varlık Erciyes Dağı’dır. Onun yine başında dört mevsim kar ve eteklerinde yıldızlar gözükmektedir.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirleri”ne baktığımızda bu şiirlerin kendi içerisinde; değerlerimize sahip çıkamamaktan doğan şikâyet duygusu, yöneticilerin görevlerini doğru olarak yapmamalarından doğan şikâyet duygusu ve zamanla değişen hayat şartlarından doğan şikâyet duygusu olarak üç grupta toplanabileceğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte üç grubun da ortak paydasında millî kültür öğelerinin yer aldığını belirtmekte fayda vardır. Fazıl Ahmet Bahadır, şikâyet duygusunu eserlerine yansıtırken durumları Türk millî kültürüne uyup uymamasına göre değerlendirir. Onun için millî kültür gözetilerek yapılan hareketler ve gelişmeler güzeldir, devam etmelidir, yeni nesillere aktarılmalıdır. Ancak millî kültürü yansıtmayan ve toplum vicdanını sarsan gelişmelerden de şiddetle kaçınmak, uzak durmak gerekir.

²⁶⁹ Y.K.M. s.121.

2.1.5. Dinî Hassasiyeti Yansıtan Şiirler

Fazıl Ahmet Bahadır için inanç, bir toplumu muzaffer kılan unsurların başında gelir. O, inancını yitirmiş bir bireyin ya da toplumun hayattan umduğunu bulamayacağını düşünür. Bu sebeple zaman zaman şiirlerini dinî motiflerle ve ilahî bir üslupla kurguladığını söylemek mümkündür. Bahadır'ın nazarında tarihin en büyük zaferlerinin ardında kudretli bir inanç, çelik bir irade ve yılmak bilmeyen bir iman vardır. Bahsettiğimiz terimlerin hepsi İslâm dininin temelini oluşturan terimlerdir. Şair de buradan hareketle “Dinî Hassasiyeti Yansıtan Şiirleri”nde genellikle ölüm sonrasındaki ahiret inancını ve tasavvufî öğelerle anlatılan manevî aşkı işlemiştir. Yalnızca “Naat” şiirinin Peygamber efendimizin ardından tüm Müslümanlığın gittiği yöne bir eleştiri içermesi bakımından diğerlerinden ayrıldığını söyleyebiliriz.

Na't “özellikle Fars ve Türk edebiyatlarında Resûlullah'ı öven şiirlerin yaygın adı”²⁷⁰ olarak bilinmektedir. Şair, onun doğumuyla beraber binlerce yıldır yanan ateşin söndüğünü ve âlemlere rahmet geldiğini belirtir. Şiirin devamında da Peygamber efendimize övgüler devam eder. “*Bahtiyardır elbette,/ Kokuna değen rüzgâr,/ Basıp geçtiğin kumlar,/ Yüzüne baktıkların,/ Sesini duydukların/ Ve sesini duyanlar...*” dizeleri, Peygamber efendimizin yaşadığı devirde ona rastgelen kâinatın tüm unsurlarının halinden bahtiyar olduğunu vurgular. Şiirin üçüncü bölümüyle beraber şair, Hz. Muhammed'in ardından İslâm dininin gittiği yöne eleştirilerini yöneltmeye başlar:

“İnsanlık sevgiye hasret
Kalplerde mühür,
Gözlerde perde
Yeryüzünde kin, nefret...
Barut kokusunda,
Kan kokusunda,
Geri dönüyor
Devr-i Cehalet
Kız bebekler
Diri diri
Gömülmese de kumlara
Arşa yükseldiğin toprakta
Çocuklar vurulmakta...

²⁷⁰ Mustafa Çiçekler, “Na't”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.32, İstanbul, 2006, s.435-436.

Medet!

Ey Âlemlere Rahmet!”²⁷¹

Dizelerinde şair, Hz. Muhammed’in ardından adeta cehalet devrinin geri geldiğini belirtir. Yeryüzünde yeniden kin ve nefret hâkim konuma gelmiş, gören gözlere perde inmiş, hisseden kalplere mühür vurulmuştur. Belki eskisi gibi kız bebekler kumlara gömülmemektedir ancak hâlâ çocuklar öldürülmeye devam etmektedir. Bu örnekleri verdikten sonra şair, Allah’tan tekrar rahmet ister. Şiirin devamında son Peygamberle beraber Allah’a teslimiyet duygusu duymak gerekirken insanlığın ayrı ayrı yollara saptığı vurgulanır. Yine de hâlâ Tanrı tarafından insanlık helâk edilmiyorsa bu da Peygamber efendimizin duaları sayesinde olduğu ifade edilir. Ancak şiir aynı olumuz hislerle devam eder:

“Senden öyle uzak ki ümmetin.

Emin değil

Baba evladından,

Kardeş kardeşinden.

Emin değil Müslüman,

Müslüman’ın elinden ve dilinden.

Şekle kurban ettik

Manayı, özü.

Adını taşıyan,

Adına konuşan

Senden habersiz.

Şükrü boğduk

İsraf denizlerinde.

Zenginin de fakirin de

Sofrasında

Ölü kardeş etiyle

Doyulduğu günlerdeyiz.”²⁷²

Yukarıdaki dizelerde şairin eleştirisi üst raddeye ulaşır. Devir öyle değişmiştir ki baba evladından, kardeş kardeşinden şüphe eder hale gelmiştir. Akabinde İslâm’ın manasını ve özünü kaybettiklerini vurgulayan şair, insanların yalnızca şeklen İslâmiyet’i yaşadıklarını ifade eder. Yani insanlar belki namaz kılarak veya oruç tutarak farz olan ibadetleri yerine

²⁷¹ E.K.E., s.121.

²⁷² A.g.e, s.123.

getirmektedirler ancak bunları ne için yaptıklarını anlamaktan mahrumdurlar. Yine Muhammed ismini taşıyanların ve İslâm adına konuşanların da bu kavramların anlatmak istediği gerçek olgulardan uzak olduklarını belirten şair, herkesin şükreder gözüktüğünü ama aynı zamanda diğer yandan israfa devam ettiklerini de ifade eder.

Şiirin devamında şair, Allah'ın ümitsizliği yasakladığını söyleyerek yine de durumun değişeceğine dair inancı olduğunu vurgular. Durumun değişmesi için Allah'ın tek bir sözü ya da Hz. Muhammed'in lütfeylemesi kâfi gelecektir. Şiirin sonunda ise yine Peygamber efendimiz zamanında ona rast gelen tüm kâinatın ebedî bir bahtiyarlık yaşadığı belirtilir. Onu rüyalarda görmek bile tüm ömrün gerçekliğine değışilecek bir husustur. Özetle “Naat” şiirinde şair, bir yandan Hz. Muhammed'i överek Klâsik Edebiyat'tan gelen bir geleneği devam ettirirken bir yandan da İslâmiyet dininin gitmekte olduğu olumsuz taraflara da eleştirilerini getirir. Söz yine de Allah'tan ve onun elçisinden umudu kesmemek gerektiğinin vurgulanmasıyla nihayete erdirilir.

“Kördüğüm” şiiri ölüm sonrasındaki ahiret inancını konu alan şiirlerin başında gelir. Şair şiirin giriş bölümünde insanlara sunulan hayatı girift bir bilmece olarak yorumlar ve bu bilmeceyi çözebilmek için aklının sınırlarını çok kez zorladığını ifade eder.

“Ne ışık, ne işaret

Ne ipucu, ne de iz.

Peş peşe gece gündüz

Aylar, mevsimler, yıllar

Devran boşa dönüyor

Ruhumu çepeçevre

Kuşatmış çaresizlik.

Sona varmak isterken

Yollar, başa dönüyor.”²⁷³

Şiirin ikinci bölümünü oluşturan bu mısralarda şair, içerisinde bulunduğu girift bilmeceye dair kendisine herhangi bir ipucu ya da iz verilmediğini belirtir. Tek gerçek vardır. O da ayların, mevsimlerin ve yılların peş peşe geçip gittiğidir. “Sana varmak isterken/ Yollar, başa dönüyor.” dizelerinde ise tasavvufî bir yaklaşımın izleri görülür. Bu yaklaşım şiirin ilerleyen bölümlerde de devam eder:

“Karagöz perdesinde

²⁷³ Y.K.M., s.124.

Gölge oyunu hayat
Perdenin gerisinde
Aradığım hakikat.
Aczini haykırıyor,
Felsefe, ilim, bilim.
Bir sır ki,
Çevresinde halkadır mükevvenât.
İflas etti kaideler
Bildiğin bilmediğin.
Çözülüyor kördüğüm,
Akla, mantığa inat.”

Dizelerinde şair hayatı bir gölge oyununa benzetir ve asıl hakikâtin bu gölge oyunundaki perdelerin arkasında olduğunu ifade eder. Yani bu dizelerde yaşamakta olduğumuz hayat gelip geçicidir, asıl hakikat ölüm sonrasındaki ahirette olacaktır mesajı verilir. Nitekim bu hakikat karşısında felsefe, ilim ve bilim de aciz kalmıştır. Bilinen ya da bilinmeyen tüm kaideler iflas etmiştir. Evrendeki tüm varlıklar bu sırrın çevresinde bir halka gibidir. Şair, şiirin başında bilmece, şimdi ise sır dediği bu kördüğümün akla ve mantığa inat bir türlü çözülemediğini vurgular.

“Bana asırlar lâzım
Yıllar kifayet etmez.
Bu sırra ermek için
Aklımın gücü yetmez.
Bir ipekböceğinin
Mevsimlik telâşıyla,
Çilenin kozasıymış
Yıllar yıllı ördüğüm.
Ecel çıkıp karşıma
Muzaffer edasıyla
Vakit gelip çatınca
Çözülecek kördüğüm.”²⁷⁴

Şiirin son bölümü olan bu dizelerde şairin kafasındaki soru işaretleri bir nebze de olsa çözülmektedir. O, sürekli bahsettiği kördüğümü çözmeye yılların yetmeyeceğini sonunda

²⁷⁴ A.g.e, s.125.

anlamıştır. Aynı zamanda aklının gücünün de bu sırra ermeye yetmeyeceğinin farkına varır. İnsanın yıllar yılı ördüğü, yaşadığı her şeyi ipekböceğinin mevsimlik telaşıyla yapmaya çalıştığı kozasına benzeten şair, ancak ve ancak ecel karşısına çıktığında bu kördüğümün çözüleceğine inanır. Kısacası gerçek hakikati insanın ancak ölüm sonrasında ahirette anlayabileceği vurgulanmaktadır. Tüm bu hayat gelip geçicidir. Hayatı yaşarken olan bakış açımızla, hakikatleri görebilmenin mümkün olmadığını belirtir.

“Sana Misafirim Ben” adlı şiir de ölüm sonrasındaki ahiret inancını ele alır. Şiirin giriş kısmından itibaren insanın bu dünyada bir misafir olduğu ve er ya da geç ölümle tanışacağı vurgulanır. Tüm yolların son noktası ahirettir. Şair, içinde yaşanılan dünyayı fani olarak görür. Dünyada olan biten için üzülp kederlenmeyi gereksiz bulur ve kaderin çizdiği yolun, işin sonunda, herkesi ahirete getireceğini ifade eder.

“Bu bir vakit işidir.
Hiç fark etmez,
Yaşlı genç.
Yolumu bekleyedur,
Koynuna almak için.
Dolaşsam,
Kapı kapı
Sonunda
Er ya da geç,
Sana misafirim ben.
Kalan ne varsa benden,
Her zerremle yeniden,
Sende sen olmak için.”²⁷⁵

Şiirin son bölümünü oluşturan bu dizelerde şair, ölümün bir vakit işi olduğunu, bu yolda yaşlı ya da genç olmanın herhangi bir anlam ifade etmediğini vurgular. Yaradan’dan kendisini koynuna alması için bekleyedurmasını ister. Çünkü vakit geldiğinde, er ya da geç, hayat yolunda ne kadar kapı kapı dolaşmış olsa da sonuç değişmeyecektir. Şiirin son dizeleri derin anlamlar içerir. Şair, ölüm vakti geldiğinde kendinden kalan ne varsa Allah’ın huzurunda ona kavuşmak için bu hayatta kendini bir misafir gibi gördüğünü ifade eder. Şiirin bütününe hâkim

²⁷⁵ A.g.e, s.127.

olan ölüm sonrası ahiret inancı duygusu, bu son mısralarda kendisini iyice gün yüzüne çıkarmıştır diyebiliriz.

Ölüm sonrası ahiret inancını ele alan bir başka şiir de “Vakitler” şiiridir. Şiir başından itibaren dinî öğelerle doludur:

“Hayalî bir çizgi
Keskin ve ince
Hak ile bâtılı
Ayıran sınır.
İçimde her gece
Kopar kıyamet
Ya yârden,
Ya serden
Geçme vaktidir.”

Bu dizelerde şair, hak ile bâtılı yani doğru ile yanlış ayıran şeyin keskin ve ince hayalî bir çizgiden ibaret olduğunu belirtir. Onun için vakit artık öyle bir vakit olmuştur ki ya sevdiği şeylerden ya da kendi canından vazgeçmesi gerektiğini düşünmektedir. Burada “yârden vazgeçmek” ile dünyevî meşguliyetlerin kastedildiği fikrindeyiz. Dünyevî meşguliyetlerin karşısına da şairin kendi nefsi konulur. Bu sebeple şair, kendi benliğinde, iç dünyasında, her gece kıyametler kopmakta olduğunu ifade eder.

“Kurtçuğun
Yırtılır kozası.
Dervişin,
Dolar çilesi.
Pervanenin ateşe,
Âsânın menzile
Uçma vaktidir.”²⁷⁶

Şiirin üçüncü bölümünü oluşturan bu dizelerde şair ölüm vaktinin yaklaşmakta olduğunu hisseder. Nitekim kullanılan sözcükler de bu hissi destekler niteliktedir. Kurtçuğun kozasının yırtılması onu başka bir hayata götürür. Bilindiği üzere kurtçuklar kozadan kelebek olarak çıkarlar. İnançlı insanlar da ölüm sonrasında ahiret yaşamının geleceğine inanırlar. Şair, kurtçuğun kozasını yırtmasından sonraki yaşamıyla insanın ölümden sonraki ahiret yaşamı

²⁷⁶ A.g.e, s.131.

arasında bir bağ kurmaktadır. O, aynı zamanda dünyadaki vaktinin de her geçen zamanda tükenmekte olduğu hissini yaşar. Dervişin çilesinin dolması, pervanenin ateşe, âsânın menzile uçuşma vakti olduğunun belirtilmesi bu sebeptir.

Şiirin devamındaki “İki parça ak bezden,/ Biri kundak olur,/ Diğeri kefen./ Bebek,/ Çığlık çığlık/ Merhaba derken;/ Yer açılsın diye/ Yeni gelene,/ Alıp nasibini/ Yalan dünyadan/ Sırası gelenin,/ Göçme vaktidir.” dizelerinde ölüm ve ahiret inancı duygusunun sürdüğü görülür. Şair, her doğumun aynı zamanda bir ölüm cezasıyla beraber geldiğini vurgular. Nitekim iki parça ak bezden birisi bebek için kundak, diğeri ise nasibi dolan için kefen olmaktadır. Ayrıca ölen için “yalan dünyadan göçme vakti” deyiminin kullanılması önemlidir. Burada içinde yaşamakta olduğumuz dünyanın faniliği ve geçiciliği vurgulanır ve asıl yaşamın bundan sonrasında, ahirette, olabileceği düşüncesi okuyucuya aktarılır.

“Vakitler” şiirinde zaman kavramının ölümle özdeşleştirildiği göze çarpar. Şiirin son mısraları “Özlenen şafaklarda/ Güllerin,/ Açma vaktidir.” şeklindedir. Burada “özlenen şafaklarda güllerin açması” deyimini yine ölüm sonrasındaki ahiret inancını temsil eder. İnancı kişiler için ölüm bir son değil başlangıçtır. Vakti gelen yalan dünyadan nasibini alıp gittiğinde, özlenen şafaklarda, yani ahirette, onun için yeniden güller açacaktır.

“Aşk-ı İlâhi”, “Şiir Aşktır” ve “Yâr” şiirlerinde ise tasavvufî öğelerden yararlanılarak manevî aşk unsuru anlatılmaktadır. “Aşk-ı İlâhi” şiirinde şair, gönlünde yanan ateşin başkılığından bahseder ve kendisinin Leyla peşinde koşan Mecnun gibi olmadığını ifade eder. Onun amacı ilâhi aşkta kendi benliğini bulmaktır.

“Bir lahza,
Şikâyet etmem billâhi!
Varsın,
Derd-i ile
Ağarsın saçlar.
Ruhumu yaksın da
Aşk-ı ilâhi
Dünyada,
Gülmesin yüzüm.
Ne çıkar.”²⁷⁷

²⁷⁷ E.K.E., s.164.

Yukarıdaki dizelerde şair içindeki aşktan dolayı bir an bile şikâyet hissi duymadığını belirtir. O, içindeki bu aşkın derdiyle tüm saçlarının ağarmasına bile razıdır. Ruhunu yakan şeyin ilâhî bir aşk olduğunu vurgulayan şair, bu dünyada yüzünün gülüp gülmemesini önemsemez. Çünkü o, ruhunda ilâhî aşkı duymuştur bir kere ve bu âlemdeki işlerin gelip geçici olduğunun bilincindedir.

“Yâr” şiiri; “*Aşk nedir ki/ Dünyada?/ Nihayet nedir sevmek?/ Bir goncayı koklamak,/ Bir güle gönül vermek.*” Mısralarıyla başlar. Şair, anlaşılacağı üzere aşk ve sevgi unsurunu kendi benliğinde sorgulamaktadır. Onun için aşk ve sevgi, bir goncayı koklamak ve bir güle gönül vermekten ibarettir. Şiirin sonunda ise durum değişir:

“Bir gün,
Gül olur gonca
Gülün,
Akıbeti har.
Gönlümün özlediği
Solmaz eskimez
Bir yâr.”²⁷⁸

Bu dizelerde şairin, gülün akıbetinin har olacağını ifade etmesi dikkate değerdir. Har, “düşüncesizce ve hesapsızca harcamak, bol bol harcıp tüketmek” ve “sıcak, kızgın, yakıcı olan” manalarına gelmektedir. Her iki anlamda da neticede gülün akıbeti olumsuzdur. Şair için aşkın tanımı olan “bir güle gönül vermek” deyişi de burada anlamsızlaşır. Çünkü o, ya bol bol harcanıp bir köşeye atılıp gidilecektir ya da kızgın ve yakıcı bir biçimde kendini ve etrafındakileri olumsuz bir biçimde etkileyecektir. İşin bu noktasında şairin gönlünün özlediğinin solmayan ve eskimeyen bir yâr olduğu görülür. Çünkü gül, bir yerde ya solacak ya da eskiyecek. O ise sonsuza gidecek bir yâr aramaktadır. Sonsuza kadar eskimeden ve solmadan gidebilecek tek şey ilâhî bir aşk olabilir. Dolayısıyla şairin aradığı ve gönlünden geçirdiği şeyin de ilâhî bir aşk olduğunu söylemek mümkündür.

“Şiir Aşktır” şiiri kendi içerisinde beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde farklı bir olgunun aşka layık olduğunun anlatılmasından meydana gelir. Bu beş bölümü bir bütün olarak değerlendirdiğimizde ise anlatılmak istenen aşkın, maddî değil de manevî olduğu dikkatleri çeker. Şiirin ilk bölümünde aşka layık görülen öge topraktır:

“Çamur olur,

²⁷⁸ A.g.e, s.165.

Âdem şekli verilir.
Çanak olur,
Yâr eliyle
Dudağına değdirir.
Bağ olur,
Bahçe olur
Sevilir.
Vatan olur,
Uğruna can verilir.
Toprak aşktır,
Ölmesini bilene.”

Şair, şiirin giriş bölümünde toprağın özelliklerinden bahseder. Toprak yeri geldiğinde bağ, yeri geldiğinde bahçe olmuştur. Hatta vatan olmuştur, uğruna canlar feda edilmiştir. İnsanoğlunun yaratılışında ise çamurla ona âdem şekli verilmiştir. Kısacası ölmesini bilene toprak da bir aşktır. Toprağın ardından ikinci bölüme derya (deniz) konu olur:

“Yücelerde doğar,
Serin ve berrak.
Yamaçlarda coşar,
Çağlar, köpürür,
Düze iner
Durulur su.
Irmağında, deresinde
Deryaya varma arzusu.
Derya aşktır
Dalmasını bilene.”²⁷⁹

Şair, ilk bölümde nasıl ki toprağa aşkla bağlanmanın sebeplerini kendi hayal dünyasında sıraladıysa, bu bölümde de deryalara ne gözle bakarsak onda aşkı bulabileceğimizi bize anlatır. Deryalar, serin ve berraktırlar. Yüce yerlerde doğarlar, yamaçlarda coşarlar. Yerin düz kısımlarına inildikçe coşkuları durulur, ırmaklarda ve derelerde hep bir deryalara varma arzusu bulunur. Bu sebeple deryalara dalmasını bilirsek, deryalar da insan için birer aşktır. Toprak ve deryanın ardından sıra nefeslere gelir. Şiirin üçüncü bölümüne nefesler konu olur:

²⁷⁹ Y.K.M., s.128.

“İlk ağıtla
Göğse dolar hevesle,
Çırpınır can kuşu kafeste.
Ebedi solmayan gülün
Kokusu gelince
Alınan her nefeste.
Nefes aşktır
Almasını bilene.”

Yukarıdaki dizelerde nefes kavramıyla manevî aşkın anlatılmak istendiği düşüncesindeyiz. Nitekim insanoğlu yaşama ağlayarak gelir. Şiirde “ilk ağıt” ile kastedilen de bir yaşamın başlangıcıdır. İnsan, kendisi için vaat edilen yaşamın başlangıcından sonuna kadar sürekli nefes alıp verir. Yaşamımız nefes alıp vermemize bağlıdır. Şair, insanların bir gün nefeslerinde ebedî solmayan gülün kokusunu aldığı anda, nefesin bir aşk olarak görülmeye başlanacağını ifade eder. Ebedî olan şey Allah’tır. Ebedî solmayan gülün kokusu deyişiyle de yaşamda onun bilincine vardığımız an, yaşamımızın ona göre şekillenmeye başladığı zaman kastedilir düşüncesindeyiz. İnsanoğlu için bu kimi zaman gençlik çağlarıdır, kimi zaman olgunluk dönemidir. Bu dönem değişse bile, ebedî olan şey değişmez. Şair de bunun bilincinde olmaya başladığımız andan itibaren nefes alışımıza verdiğimiz anlamın da değişeceğini düşünür. Böylelikle nefesin bir aşk olarak görülmeye başlanacağını vurgular. Şiirin devamında aşk olarak görülen öge ateştir:

“Bakmak yetmez
Görmek gerek.
Yüreğindeki yangını
Bilmez nasıl söndürecek.
Döner dolaşır divane
Ateşe uçar pervane.
Ateş aşktır
Yanmasını bilene.”

Şair bu bölümde ateş olgusunu manevî aşk olarak yorumlar. Dizelerde dönüp dolaşan bir divanenin varlığı dikkati çeker. Bu divane yüreğindeki yangını nasıl söndüreceğini bilememektedir. Aynı şekilde pervane de sürekli ateşin etrafında uçmaktadır. Pervanenin ateşin etrafında uçuşması aynı zamanda Klâsik Türk Edebiyatı’nda da sıklıkla kullanılmış tasavvufî bir mazmundur. Bilindiği üzere pervaneler ışığa tutkundurlar. Ateş de bir ışıktır. Nitekim pervane

hep tutkusuna yenik düşer, sürekli ateşin etrafında döner. Döndükçe ısıdan canı yanar ama canı yandıkça arzusu yükselir ateşe daha yakın dönmeye başlar. İşin sonunda da ateş içinde yanar. Klâsik Edebiyat'ta pervaneyle insanlar teşbih edilirken, ateşle de (bu kimi zaman mum ışığı olarak da karşımıza çıkar) “kinaye yoluyla “ay, güneş, sevgili” anlamlarının yanı sıra “ilâhî nur, mürşid-i kâmil, Kur'an, Hz. Muhammed” gibi tasavvufî manalar”²⁸⁰ kastedilmiştir. Şair de şiirde “divane-pervane-ateş” üçlüsüyle manevî bir aşkın varlığına dikkati çeker. Yanmasını bilene ateşin de bir aşk olabileceğini ifade eder. Şiirin son bölümünde de tasavvufî öğelerle manevî aşka vurgu yapılır. En sonunda düşlerini sevdalara salmasını bilene şiirin de bir aşk olacağı vurgulanır:

“Çölde çiçek açtırıp

Zemheride kelekler uçurmak,

Gönüldeki gergefte

İlmek ilmek

Dokumaktır çileyi.

Yol aramak

İyiye ve güzele.

Şiir aşktır

Düşlerini sevdalara

Salmasını bilene.”²⁸¹

Dizelerinde manevî aşkın tasavvufî boyutları kendini iyice belirginleştirir. Çölde çiçek açtırmak ve zemheride (kara kışta) kelekler uçurmak ancak ve ancak Allah'ın bir mucizesidir. Şair, bu mucizelerin bilincinde olarak insanoğlunun iyiye ve güzele yollar arayarak, gönlünün gergefinde hayat çilesini ilmek ilmek dokumak gerektiğini belirtir. Nitekim tün bunların bilincinde olarak düşlerini sevdalara salmasını bilen insanlar için şiir de aşktır. Manevî aşkı ifade etmenin yollarından biridir.

“İstanbul İçin İftar Vaktidir” şiiri, Fatih'in İstanbul'u fethetmesinin ardından oradaki Ramazan ayında bir iftar vaktinin tasvirini içerir. Şair bu tasviri dinî öğelerle ve ilâhî bir üslupla pekiştirmiştir. Aynı zamanda İstanbul'un fethiyle beraber İslâmiyet, Avrupa topraklarıyla da tanışmıştır. Tüm bu şartlar içerisinde İstanbul'da bir iftar vakti şairin imaj dünyasından resmedilir:

²⁸⁰ Detaylı bilgi için bkz. Sadık Armutlu, “Şem' u Pervâne”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.38, İstanbul, 2010, s.495-497.

²⁸¹ Y.K.M., s.129.

“Durulur,
Susar deniz.
Susar martılar.
Donar
Sularda zaman.
Sükûtun bestesini
Neylere üfler rüzgâr
Bürünür
Akşamın mahmurluğuna,
Zarafet timsali minareler.
Sinan’dan
Mehmet Ağa’dan yadigâr.
Battığına değil güneş
Kaçırdığı âna yanar.”²⁸²

Yukarıdaki dizelerde şair akşam mahmurluğunda iftar vaktinin yaklaşmasıyla beraber tabiatın da bu havaya büründüğünü ifade eder. Deniz durulmuş, martılar susmuş, rüzgâr sessizliğin dinginliğini adeta neylere üflemektedir. Aynı zamanda zarafet timsali olarak tanımlanan minarelerin Mimar Sinan²⁸³ ve Sedefkâr Mehmet Ağa²⁸⁴’dan yadigâr oldukları küçük bir telmihle belirtilir. Tabiat bile iftar vaktine hazırlanırken güneşin yerini aya bırakmasından ötürü kaçırdığı ana yanacaktır.

“Yad etmek için hatırasını,
Fetih toplarının.
Fethi görmüş melekler,
İstanbul’un ufkunda
O ânı bekler.
Yükselir,
Davudî bir ses
Yedi tepeden
Yedinci katına göğün.
Zengini, fakiri

²⁸² A.g.e, s.113.

²⁸³ Detaylı bilgi için bkz. Selçuk Mülayim, “Sinan”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.37, İstanbul, 2009, s.224-227.

²⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Mehmet Ağa, Sedefkâr”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.28, Ankara, 2003, s.430-431.

Bütün yürekler
Ve milyonlarca dudak
Tanrı adıyla
Buluşur bir yudum suda.
İstanbul için iftar vaktidir.”²⁸⁵

Şiirin son bölümünde iftar vaktini, fethi görmüş meleklerin bile beklediği ifade edilir. Akabinde artık vakit gelir ve davudî bir ses yedi tepeden yükselir. Şair bu sesin göğün yedinci katına kadar ulaştığını belirtir. İftar vaktinde zengin, fakir demeden milyonlarca dudağın ve yüreğin Tanrı adıyla bir yudum suda buluştuğu vurgulanır.

“Sultanahmet Mavisi” şiiri, Sultanahmet Camii’nin mimarî yapısından hareketle Türk tarihini ve İslâmiyet’i anlatan bir yapıdadır. Şiirde mavi rengi iyiliğin, temizliğin, saflığın ve özgürlüğün bir sembolü olarak kullanılmıştır.

“Engin mavilere sal düşlerini
Mavi sevdalarda ara bahtını.
Mavi nefesleri çek ciğerine
Mavi dualarla yıka ruhunu.”²⁸⁶

Şiirin devamında ise Sultanahmet Camii’ndeki taşlarda Türklerin tarihinden bile eski hikâyesinin yazıldığı belirtilir. Şair, diz çöküp Sultanahmet’te tarihin sesini sessizce dinlemek ister. Dizelerde Türk kültürünün ve inançlarının mimarî yapılarda da nesilleri aşabileceği düşüncesi hâkimdir.

“Sanat-ı ilâhî adına eller
Gök kubbeyi
Sütunlara kondurmuş.
Ebemkuşağı kemerlerinde
Her desenin,
Her rengin en güzeli,
Lâle bahçeleri
Gül bahçeleri...
Tecellisi rahmetin.
Yeniden yaratmış maviyi Tanrı,

²⁸⁵ Y.K.M., s.114.

²⁸⁶ A.g.e., s.115.

Çinilerinde Sultanahmet'in.”²⁸⁷

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde ustaların Sultanahmet'i ilâhî bir sanat gibi görerek nakış nakış işlediği belirtilir. Camiinin yapısında rahmet tecellisini görmek mümkündür. Şair ilâhî bir üslupla kaleme aldığı son dizelerde Tanrı'nın Sultanahmet'in çinilerinde mavi rengini adeta yeniden yarattığını ifade eder. Özetle Sultanahmet Camii'ne sadece mimarî açıdan bakmamak gerekir. O, içinde bir millî tarih ve dinî inanç taşımaktadır. Geçmişin sesini nesillere aktaran bir yapıdadır. Tüm bu yapısıyla Sultanahmet Camii, Türk toplumuna her seferinde taze bir îman ve tarih hissi vermektedir.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır'ın Dinî Hassasiyeti Yansıtan Şiirleri'ne baktığımızda ağırlıklı olarak, tasavvufî anlamda manevî aşkın insanın içinde ne şekilde ortaya çıkabileceğini, ölüm sonrasında ahirete olan inancı ve içince yaşadığımız hayatın faniliğini görürüz. Bunların dışında İstanbul'un fethinin Türklerin dinî değerleriyle olan kolektif yapısını ve mimarî bir öge olarak Sultanahmet Camii'nin Türk tarihi ve inanç değerleri açısından önemini yine bu şiirlerde bulmak mümkündür.

2.1.6. Diğer Şiirler

Toplam dört adet olarak belirlediğimiz Fazıl Ahmet Bahadır'ın “Diğer Şiirler”i; “Yıldızlar Sırdaşımdı”, “Yalnızlık”, “Karanlıkta Erciyes” ve “Zamantı” şiirlerinden meydana gelir. Bunlar arasından “Yıldızlar Sırdaşımdı” ve “Yalnızlık” şiirleri insanın ferdî yalnızlığını ele alırken “Zamantı” şiiri Kayseri ilinde aynı addaki ırmağı anlatır. “Karanlıkta Erciyes” şiiri ise Kayseri'nin Erciyes ilçesinin karanlık altında şairin imaj dünyasından görünümünü içerir.

“Yalnızlık” şiirinde şair, etrafında gördüğü her şeyde ferdî bir yalnızlık hissi duyar. Ona ses veren ve hayatı hatırlatan duvar sağı, kapı dilsizdir. Gece olduğunda düşlemekten çekindiği durumlar sanki birer gölge halinde perdelerde gezinir vaziyettedir.

“Rüzgârın soğuk sesi
Ürpertirken geceyi,
Karanlık sokaklardan
Havlamalar geliyor.
Bir köpek diğerinin
Ses verirken sesine
Belki kendi dilince

²⁸⁷ A.g.e, s.116.

Yalnız değilsin diyor.”²⁸⁸

Şiirin ikinci bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şairin kendi benliğinde duyduğu yalnızlık hissi belirginleşir. Sokaktan gelen havlama seslerinde bile köpeklerin birbirlerinin yanında olduğu ve birbirlerini yalnız bırakmadığı hissini duyan şair, şiirin sonunda “*Bir it bile sesine/ Ses bulurken âlemde/ Kendi sesimden başka/ Ses yok/ Gönül hanemde*” der. Burada o, kendisini köpeklerden bile daha yalnız bir konumda hisseder. Köpekler çıkardığı seslere kendilerince bir cevap almaktadırlar. Ancak şairin gönül hanesinde kendi sesinden başka bir ses yoktur ve böylelikle ferdî yalnızlık duygusu bir kez daha vurgulanmış olur.

“Yıldızlar Sırdaşımdı” şiirinde ferdî yalnızlık hissi duyan şairin tek arkadaşı gökteki yıldızlardır. Bu şiirde okuyucu şairin yaşamında yıldızların ne kadar önemli bir yer tuttuğuna şahit olur. O, şiir boyunca yıldızları tabiatın içerisinde gözlemleyerek değerlendirir. Yıldızlar, insanların ve tabiatın üstünde sonsuz bir örtü gibidir. Yıldızların oluşturduğu büyüleyici gecelerde şair, zamanın bile aheste döndüğünü düşünür. Kavalların sesi dağı taşı mest ettiğinde yıldızlar bu senfoniye kayıtsız kalamaz ve yere doğru birer birer kayarlar. Bu noktada şair etrafını ışıktan kelebeklerin sardığı hissine kapılır.

“Yıldızlar sırdaşımdı;

Açar gönlümü sonuna kadar,

Konuşur dertleşirdim.

Sırlarım onlarda saklı.

Yıldızlar,

Uzansan dokunacak kadar yakın

Yıldızlar,

Hayallerim kadar uzaktı.”²⁸⁹

Şiirin son bölümünü oluşturan yukarıdaki dizelerde şairin imaj dünyasında yıldızların önemi bir kez daha vurgulanır. O, yıldızlara gönlünü açmış ve onları adeta sırdaşı bellemiştir. Yalnızlık anlarında yıldızlarla konuşup, dertleşmektedir. Burada insanın dünyada gün geçtikçe kendi iç duygularına kapıldığı ve bu iç duygularını bir başkasına anlatmaktansa doğada bulunan bir varlığa anlatmayı yeğlediği hususuna değinmekte fayda görüyoruz. Şair de yalnızlığını yıldızlarla gidermeye çalışır. Onlarla konuşur, dertleşir. Yıldızlar ona zaman zaman elini uzatsa dokunacak kadar yakın, zaman zaman da kurduğu düşler kadar uzak gelir. Birçok duyguyu

²⁸⁸ E.K.E., s.157.

²⁸⁹ A.g.e., s.150.

yıldızlar sayesinde algılayabilmesi ve yıldızları sırdaşı gibi görmesi aslında onun çektiği ferdi yalnızlığı ifade eder. Bunu giderme noktasında yine yıldızların varlığı bir numaralı kurtarıcıdır.

“Karanlıkta Erciyes” şiirinde, karanlık hususu şairin hayal dünyasında olanı biteni gizleyen bir imge niteliğindedir. Karanlık tüm iyilikleri ya da kötülükleri görünmez kılar:

“Karanlık,
Her sırrın üstüne yorgan.
Adresini bulur
Melek ve şeytan.
Bir taraf
Boyunca günaha batmış.
Bir taraf
Hıçkırır seccadelerde.
Kimi, yâr yanına mesut uzanmış.
Kimisi, yol gözler pencerelerde.”²⁹⁰

Yukarıdaki dizelerde okuyucu farklı farklı hayatların varlığından haberdar edilir. Bir tarafta günahlar, diğer tarafta Allah rızası için kılınan namazlar bulunur. Kimi insan sevdiğinin yanında mutlu mesut uyuma fırsatı bulurken kimi insan da sevdiği insanın yanına gelmesini pencerelerden beklemektedir. İşte herkesin farklı bir derdinin bulunduğu bu hayatta karanlık her şeyi görünmez kılan bir olgu olarak karşımıza çıkar. Şiirin devamında da aynı durum sürer. Bir tarafın sofrasında eksik yokken, diğer taraf yavan ekmeğe şükreder. Şair bu noktada yine karanlığın her sırrın üstüne bir perde olduğunu ifade eder. Şiirin son bölümünde Erciyes Dağı ile konuşan şair, ona tüm bu olan bitenin farkında olup olmadığını sorar. Karanlık altında Erciyes de bir gölgeden ibarettir.

“Zamantı” şiiri, Kayseri’deki Zamantı ırmağının tasvirini içerir. Şair, onu uzun boylu, ince belli, narin bir Çerkez kızına benzetir. Kenarında atların delice koştuğunu ifade eder. Her yağın yağmur veya kar, ırmağın canına can katmaktadır. 2303 km uzunluğundaki Zamantı ırmağının geçtiği yerleri şair, bir destan gibi anlatır:

“Hatırlar yolunun uzunluğunu.
Geçip göçemeyen Afşar elinden
Görür Erciyes’in ak doruğunu.
Koşmalar dinlerken yiğit dilinden.

²⁹⁰ Y.K.M., s.118.

Yaylada başlayan yolu boyunca

Suyu hayat verir köye şehre

Adı değişip de Seyhan olunca

O da döner artık koca nehre.”²⁹¹

Dizelerinde Zamantı ırmağının ne denli büyük olduğunu yeniden anlarız. Aynı zamanda onun geçtiği yerleri düşündüğümüzde içerisinde iyisiyle kötüsüyle tarihî bir miras taşıdığı da bir gerçektir. Şair aynı zamanda Zamantı ırmağının Göksu ırmağıyla birleşerek Seyhan Nehri’ni oluşturduğu bilgisini de okuyucuya vermektedir. Şiir aynı şekilde ırmağın tasviri ve yüceliğinden bahsederek sona erer.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır’ın “Diğer Şiirleri”ne baktığımızda onun yalnızlık kavramına verdiği önemi ve yalnızlık kavramını nasıl tanımladığını görürüz. Aynı zamanda yaşadığı şehir olan Kayseri’nin de şairin şiir evreninde önemli bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür. Erciyes Dağı ve Zamantı ırmağının şiirlere konu olması bu duruma birer örnektir.

²⁹¹ A.g.e, s.123.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. DİL VE ÜSLÛP ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde Fazıl Ahmet Bahadır'ın edebî yaratımlarında ortaya koyduğu dil ve üslûbuna ait özellikleri açıklamaya çalışacağız. Şiirlerde kullanılan ölçüler, nazım şekilleri ve şairin şiir dilinde sağlamaya çalıştığı ahenk hususiyetlerini değerlendireceğiz.

Yeniden Kuvâ-yı Milliye, Eylülere Karışır Eylüller ve *Kahramanlar Takımı* olmak üzere üç şiir kitabı bulunan Fazıl Ahmet Bahadır'ın bu kitaplarına giren toplam 102 adet şiiri vardır. Bu 102 şiirden, 4 tanesi beyit, 1 tanesi ise dördlük nazım birimi kullanılarak kaleme alınmıştır. Kısacası Bahadır'ın %98,94 gibi ciddi bir oranda eserlerinde serbest nazım birimini tercih ettiğini belirtmemiz gerekir.

Ölçü hususunda ise şairin eserlerinde hece ölçüsüne de yer verdiğini söyleyebiliriz. Ancak toplam 102 adet olan şiirlerinden yalnızca 7 tanesi hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bu noktada Fazıl Ahmet Bahadır'ın şairliğe ilk adım attığı yıllarda yayımlanması için dergilere gönderdiği hece ölçülü şiirlerin mütemadiyen yayımlanmaması ve şairin kendisini serbest ölçülü şiirde daha başarılı görmesi şüphesiz önemli bir etken olmuştur.

Şairin hece ölçüsüyle kaleme aldığı 7 şiirden dördü hecenin 14'lü kalıbıyla, üçü ise 11'li kalıbıyla yazılmıştır:

“Nefsin için bir saat yaşamadan gönlünce,
İrkına vakfettiğin çile dolu ömrünce.

Ufuklardan bekledin bir akın müjdesini,
Rüzgârlardan dinledin cedlerinin sesini.

İsterdin dönsün zaman, gelsin geçmiş yakına,
Kaç kez çıktın kim bilir Çin'e doğru akına.”²⁹²

Nazım birimi beyit olan “Atsız'ın Ardından” şiiri hecenin 14'lü kalıbıyla kaleme alınmıştır. Aynı zamanda şiirde mesnevi tipi uyak dikkatleri çeker. Beyitler “aa, bb, cc...” olacak şekilde kendi arasında uyaklıdır.

“Gül solmuş, şal buruşmuş, ahenk kalmamış zilde

²⁹² E.K.E., s.134.

Şevk yok sazendelerde, rakkaseler mecalsiz

Ağzımda bir garipti anne sütünün tadı
Sandım ses bayrağımda yıldız kalmış hilalsiz.

Haşre kadar sürse de devredip elden ele
Elli yıldır yastadır şi'r-i kadim Kemalsiz"²⁹³

Yine beyit nazım birimiyle kaleme alınan “Şi'r-i Kadim Yastadır” şiiri de hecenin 14'lü kalıbıyla yazılmıştır. Bu şiir Divan edebiyatındaki kıt'a nazım biçiminin özelliklerini barındırır. Kıt'a nazım şeklinin konuları “felsefî, tasavvufî bir fikir, bir hayat görüşü, bir nükte, bir kişiyi övme ya da yerme, bir olayın tarihi”²⁹⁴ şeklinde olabilir. Nitekim Bahadır da “Şi'r-i Kadim Yastadır” şiiriyle Yahya Kemal'in şairliğini övmüş ve onun gidişiyle tüm şiir âleminin yasta kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca şiirin uyak şeması da “xa, xa...” şeklinde ilerler ve kıt'a nazım biçimiyle uyumluluk gösterir.

“Adaklar adayıp koçtan, koyundan,
Haber beklediler sınır boyundan.
Bir mavi bereli fotoğraf geldi.
Elinde silâhı sanki heykeldi.
Arkasında dörtlük, malûm askerce...
Okuyup ağladı ana günlerce”²⁹⁵

Yukarıdaki dizeler şairin 11'li hece ölçüsünü kullandığı “Mehmet'in Hikâyesi” şiirinden alınmıştır. Bu şiirde biz, Fazıl Ahmet Bahadır'ın hece ölçüsünü yer yer geleneğin sesini yansıtacak şekilde kullandığını görürüz. Bu sayede şair okuyucuya, hece ölçüsüyle Türk şiir geleneğinin ritmini ve ahengini aksettirmiştir diyebiliriz.

Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiirlerindeki nazım şekli ve ölçü meselesini bu şekilde özetlemek mümkündür. O, serbest şiir geleneğini sıklıkla kullanan bir şair olarak eserlerinde yer yer farklı nazım biçimlerine yer vermiştir. Bununla birlikte ölçü olarak Türk şiir geleneğinin millî ölçüsü olan hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri de bulunmaktadır. Şairin şiir evreninde üzerinde durmamız gereken bir başka husus ise ahenk mevzuudur. Bahadır için şiirinin mihenk taşı ahenktir dememiz yanlış olmaz.

²⁹³ A.g.e, s.133.

²⁹⁴ Filiz Kılıç, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, s.263.

²⁹⁵ Y.K.M, s.40.

René Wellek ve Austin Warren, *Edebiyat Teorisi* adlı eserlerinde edebî sanat yapıtları için, “her şeyden önce anlamın kendisinden doğduğu birtakım sesler dizisidir” yorumunda bulunurlar. Gerçekten de şiirin değerini ve kalıcılığını belirlemede bu sesler dizisi en az şiirin anlamı kadar önemli, hatta zaman zaman anlamdan daha önemli bir konumda bulunur. Pek çok şair eserlerini meydana getirirken ahengi oluşturan sesler dizisine hayli dikkat ederler. Nitekim onların zamanın ötesinde yaşamasını sağlayan unsur olarak da çoğu zaman ahenk hususunu gösterebiliriz.²⁹⁶

“Anlamı veya duygusal tonu hakkında genel bir fikrimizin olmadığı hiçbir “müzikal” şiir yoktur. Hiç anlamadığımız bir yabancı dili dinlerken bile katiyen sadece birtakım sesler duyuyor değildir, aksine hem spikerin veya okurun bu seslere yüklediği anlamlı tonlamayı hissederiz hem de kendi ses alışkanlıklarımızı bu okuyuşa yükleriz.”

Edebiyat Teorisi kitabından alınan yukarıdaki alıntıda René Wellek ve Austin Warren ahenk unsurunun evrenselliğine dikkati çeker. Araştırmacılar, ahengi sağlam yapıda olan bir şiirin farklı kültürlerde dahi bir şeyler ifade edebileceği, tonlamalarıyla, müzikal yapısıyla okurda çeşitli hisler uyandıracağını vurgularlar. Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel ise *Eleştiri Terimleri Sözlüğü* eserinde ahenk kavramı için şunları söyler:²⁹⁷

“Ahenk, şiirde ve nesirde sözün söyleniş bakımından kulağa hoş, pürüzsüz ve bir çeşit müzik gibi gelmesi demektir. Ahenk, tenafürün ve kakofoninin zıddıdır.”

Fazıl Ahmet Bahadır özellikle hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerin ardından serbest ölçüye geçmesiyle birlikte edebî yaratımlarında ahenk hususuna ekstra bir önem vermiş, şiirin kulakta bıraktığı nağmeyi göz önünde bulundurarak eserler ortaya koymaya gayret etmiştir. Ahengi sağlamak amacıyla kendi eserlerini defalarca okuduğunu ifade eden Bahadır, bu sayede şiirlerinde kulak tırmalayan ve ahengi bozan dizeleri tespit edebildiğini belirtir. Onun asıl amacı eserlerinde iç ahengi yakalayabilmektir.

Fazıl Ahmet Bahadır’ın eserlerini kaleme alırken büyük bir oranda serbest şiirden yararlandığını belirtmiştik, bununla birlikte şairin bazı şiirleri serbest şiir gibi gözükmekle beraber içerisinde hece vezninin 7’li ve 11’li kalıplarını barındırır:

“Aldığım her nefeste,
Hürriyetin kokusu
Okşarken gururumu,

“Türk Milleti!
Unutursan, uyursan;
Düşman davranır usuldan

²⁹⁶ René Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s.179.

²⁹⁷ Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, s.21.

Bir yerinde gönlümün
Bir garip burukluk var.
Bilirim,
Bir yerlerde
Sana hasret topraklar,
Hayalinle avunup,
Yolunu gözleyen var.”²⁹⁸

Sütü bozukları bulur,
Onlar makamlar doldurur.
Horlarlar anadilini,
Unutturup benliğini
Bozarlar töreni ilini,
Hanımlık kızların cariye,
Beylik erkek evlatların kul olur.”²⁹⁹

“Bayrak” ve “Bilge Kağan’ın Dilinden” şiirlerinden alınan bu örneklerde görüldüğü üzere, bahsi geçen şiirler her ne kadar hece ölçüsüyle yazılmamış olsalar da içerilerinde millî ölçümümüzün ritmini, ahengini ve sesini bulmak mümkündür. Şair için, bu sayede geleneğin sesini yaşatmıştır değerlendirmesinde bulunmak son derece tutarlı bir yorum olacaktır düşüncesindeyiz.

Fazıl Ahmet Bahadır oluşturduğu şiir evreni ve ortaya koyduğu yapıtlarıyla bizi biz yapan değerleri anlatmak isteyen bir çizgidedir. O, Türk tarihinin geçmişteki olaylarını ve kahramanlıklarını gelecek nesillere aktarmak istemektedir. Bunu gerçekleştirirken de akıcı ve yalın bir dil kullanır. Arapça ve Farsça kelimelerden ziyade Türkçe sözcüklerden istifade eder. Şairin bu tarz şiirlerine dikkatle baktığımızda uzun cümleler ve uzun mısralar kullanmadığını, şiirlerini ekseriyetle kısa mısralar ve yalın cümlelerle oluşturduğunu görürüz.

“Göğün her katında
Bir kulak dinler.
Göy Hazar’ın kıyısında
Tar sesidir bu
Şükür,
Kaç zamandır
Eli hür,
Teli hür,
Nağmesi hürdür.
Aşar gelir
Kafkaslardan beriye,
Yaralı gönlümde

“Şükür,
Boş kalmadı
Düşenin yeri.
Dün vardık!
Bugün varız!
Yarın da olacağız!
Silemezler izimizi.
Küllense de yanardağlar,
Sönmez yürek yangınımız.
Biz ölümsüz sevdaları yaşadık
Ve ölümsüz sevdalarda yaşarız.
Yok edemez zaman bizi.

²⁹⁸ Y.K.M., s.3.

²⁹⁹ E.K.E., s.12.

Yar sesidir bu.³⁰⁰

Bu ÷lkede,

Şafak sökene kadar.”³⁰¹

Yukarıda “Sesler” ve “Şafak Sökene Kadar” isimli şiirlerden örnekler görmekteyiz. Her iki şiirde de şair, uzun cümle yapılarından ve uzun mısralardan kaçınmıştır. Aynı zamanda onun kullandığı kelimelere baktığımızda büyük bir oranda Türkçe kelimelerden yararlandığını söyleyebiliriz. Yalın bir anlatımın kendisini gösterdiği bu dizeler, şairin kullandığı dil ve üslûb açısından okuyucuya fikirler verir. Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirlerinde bu tarz dizelerin ve anlatımların örneklerini artırmak mümkündür. Onun şiirleri yalın ve akıcı bir Türkçenin ortaya konuştuğu eserlerdir. Bununla birlikte dikkat edilirse şairin mısra yapıları ekseriyetle isim ve sıfat tamlamalarından oluşmaktadır.

Fazıl Ahmet Bahadır’ın üslûbunda dikkatleri çeken bir başka husus şiirlerinde coşku ve heyecan duygusunun çok kuvvetli olduğudur. Aynı zamanda şair, yer yer “Ey!, Oğul!, Türk Milleti!, Ey Türk!, Yarab!” gibi sözcüklerle hitap üslûbuna da başvurur. O, tüm bu unsurları sadece Türk tarihini ve Türk tarihinin içerisindeki kahramanlıkları anlatmak için kullanmak gayesinde değildir. Bahadır, şiirleriyle Türk toplumunun coşku ve heyecanını artırmak ve gerektiğinde hukuksuzluklara, haksızlıklara karşı toplumu harekete geçirmek istemektedir. Eserlerinde ortaya koyduğu duyguların yalnızca mısralarda kalması Fazıl Ahmet Bahadır için yeterli değildir. Dizelerdeki bu duygulardan doğan coşku ve heyecanın okuru bilinçlendirmesi ve hareketlendirmesi şairin temel amacıdır diyebiliriz.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirlerinde millî hususlar sadece muhtevada değildir. Şair, sade ve yalın bir anlatımla, kullandığı Türkçe kelime ve kelime gruplarının yoğunluğuyla, anlatımı kalıcı kılmak için oluşturduğu kısa cümle ve mısra yapılarıyla ve yer yer serbest şiirin içerisinde gizlenen Türk şiir geleneğinin izlerini taşıyan 7’li, 11’li heceyi yansıtan dizeleriyle eserlerinin dil ve üslûbunda da millîliği yakalamıştır diyebiliriz.

³⁰⁰ E.K.E., s.42.

³⁰¹ Y.K.M., s.104.

SONUÇ

1958’de Kayseri’de dünyaya gelen Fazıl Ahmet Bahadır, çocukluk dönemini yine Kayseri’de geçirmiştir. İlkokul, ortaokul ve lise yıllarında ders çalışmayı sevmeyen ama başarılı ve saygılı bir öğrenci profili çizen Bahadır’ın hayatı üniversiteye gitmesinin ardından değişir. 12 Eylül 1980 İhtilâli’nin de etkisiyle üniversiteyi ancak sekiz senede tamamlayabilen şair, akabinde çeşitli okullarda öğretmenlik yaparak hayatını devam ettirmiştir. Son olarak Kayseri’nin Baki Ayşe Simitçioğlu Anadolu Lisesi’nden emekli olan Bahadır, şu sıralar özel TED Kayseri Koleji’nde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yaparak hayatını devam ettirmektedir. Eserlerinde millî kültür öğelerini ele alan ve millî bir edebî anlayışı gelecek nesillere taşıma kaygısı güden Fazıl Ahmet Bahadır hakkında yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır.

Bahadır’ın ilkokul üçüncü sınıfta şiir okuma yarışmasında kazandığı birincilik ödülü onun şairliğe giden yolunda ilk adımı olmuştur. Akabinde ise ezberlediği şiirler de Fazıl Ahmet’in şairlik yoluna olumlu tesirler yapmıştır. Nitekim şairin ilk şiir yazma deneyimleri ezberlediği belli başlı şiirlerin kelimelerini ve mısra yapılarını değiştirmekle ortaya çıkar. Üniversite yaşamının ardından şair olmaya ciddi bir şekilde karar veren Bahadır’ın ilk şiir deneyimleri mistik bir hava içerisindedir. Daha sonra hece ölçüsüyle kaleme alacağı şiirler gelir. Ancak şair, heceyle yazdığı şiirlerden de istediği verimi alamaz. Yalnız 1998 senesinde *Orkun* dergisinde yayımlanan “Atsız’ın Ardından” şiiri şair için dönüm noktası olur. O zamana kadar eserlerinden istediği verimi alamayan Fazıl Ahmet Bahadır, bu şiirinin yayımlanmasıyla beraber büyük bir motivasyon bulur. Ardından hece ölçüsünü tamamen terk eden Bahadır, serbest ölçüyle şiirler kaleme almaya başlar. “Son Nağme” ve “Bir Yemen Hikâyesi” şairin hece ölçüsünü bırakıp serbest ölçüyü kullanmaya başladığı ilk eserlerdir. Serbest ölçüyü kullanmasının ardından kısa sürede pek çok dergide şiirleri yayımlanan bir şair olan Fazıl Ahmet Bahadır, asıl ününü Polatlı Belediyesi’nin açtığı Sakarya Meydan Muharebesi’nin 94. Yıl Dönümü Hatırât Yarışması’na gönderdiği ve ödül aldığı “Liseli Şehitler Destanı” şiiriyle yapar. Şairin bu şiirinin belli bölümleri Kayseri Cumhuriyet Meydanı’ndaki taşta, Millî Müdafaa Müzesi’nin duvarında ve Kayseri Lisesi’nin öğrencilerinin ders gördüğü kısımlarda yazmaktadır. Zaman içerisinde Hazar Şiir Akşamları programına da davet alan Bahadır, bu akşamlar sayesinde Bekir Sıtkı Erdoğan ve Bahattin Karakoç gibi şairlerle de tanışma fırsatı bulmuştur. Gün geçtikçe şiir evreni gelişen ve daha çok üreten bir şair konumuna gelen Fazıl Ahmet Bahadır, çok yazarken şiirlerinin de özünü koruyabilen seçkin şairlerdendir.

Yahya Kemal'i şiir konusunda eşsiz bir noktada gören Bahadır, Yahya Kemal gibi eserlerinde ses ve ahenk hususuna ciddi önem verir. Aynı zamanda yalnızca ilhamla şiir yazılabileceğine inanmayan şairin, üzerinde yıllarca çalışarak meydana getirdiği şiirleri bulunmaktadır. Fazıl Ahmet Bahadır şiir konusunda Yahya Kemal'i kendisine örnek alırken, Türk tarihi ve Türk milliyetçiliği hususunda ise Hüseyin Nihal Atsız ve Ziya Gökalp'ın görüşlerini benimser. Nitekim eserlerinde de bu durumu görmek mümkündür.

İncelememizde Fazıl Ahmet Bahadır'ın şiir evrenini oluşturan temaları toplamda altı başlık altında ele aldık. Bunlardan ilki "Türk Tarihini ve Türk Tarihindeki Aktüel Meseleleri Ele Alan Şiirler" şeklindedir. Şair, dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun Türk insanını bir bütün olarak görmüştür ve Türk tarihini de dünden bugüne tüm hatlarıyla değerlendirmiştir. O, Türk toplumuna millî bir hafıza ve millî bir şuur kazandırmak yönünde eserler ortaya koymuştur. Bu noktada Gökalp'ın "Turan" idealini benimseyen şair, Türk insanının yaşadığı tüm coğrafyalarda millî bir bilinçle ve ortak bir düşünceyle hareket etmesi gerektiğini savunur. Fazıl Ahmet Bahadır aynı zamanda Türk toplumunun yaşadığı aktüel meselelere de eserlerinde yer vermiştir. Bu şiirler Türk toplumuna ve tarihine tutulan bir fener gibidirler. İkinci temamız ise "Türk Tarihindeki Savaşları Ele Alan Şiirler" şeklindedir. Burada şair, özellikle Kurtuluş Savaşı ve Çanakkale Savaşı üzerinde durur. Tek bir şiirle Malazgirt Meydan Muharebesi'ne de yer veren Bahadır, genel itibarıyla savaşlarda Türk insanının gösterdiği kahramanlıkları anlatır. Biz bu şiirler sayesinde Domaniçli Habibe, Kastamonulu Şerife Bacı, Çetmeli Kara Ali Çavuş, Albay Reşat, Seyit Onbaşı gibi Türk tarihine adını kahramanlıklarıyla yazdırmış kişilerin zor şartlar altında gösterdikleri ulvî karakterlere şahit oluruz. Nitekim Fazıl Ahmet Bahadır da genç Türk nesline iş başa düştüğünde, şartlar gerektirdiğinde bu tarz kahramanca karakter göstermesini öğütler. Şairin Türk toplumunun içerisinde bu karakterde birçok insan olduğuna dair inancı tamdır. Üçüncü temamız ise "Millî ve Hamasî Duyguları Yansıtan Şiirler" şeklindedir. Bu şiirler daha lirik bir üslûpla millî duyguların ön plana çıktığı eserlerden oluşur. Kahramanlık hususu daha çok Mehmetçikler üzerinden ele alınır. Bu şiirlerde onların şehitliğiyle beraber arkada bıraktığı ailelerinin yaşadığı duygular aktarılmaya çalışılmıştır. Dördüncü temamız "Hayattan ve Zamandan Şikâyeti Yansıtan Şiirler" şeklindedir. Burada şair ekseriyetle şikâyet ve sitem duygusundan beslenir. Ortaya çıkan bu duygular ise üç başlık altında; millî kültür ve değerlerimize sahip çıkamamaktan dolayı doğan şikâyet duygusu, yöneticilerin görevlerini doğru olarak yapmamalarından doğan şikâyet duygusu ve zamanla değişen hayat şartlarından doğan şikâyet duygusu olarak ele alınmıştır. Beşinci temamız ise "Dinî Hassasiyeti Yansıtan Şiirler" şeklindedir. Burada şairin ağırlıklı olarak işlediği konular

ise tasavvufî açıdan manevî aşkın insanın içerisinde ne şekilde ortaya çıktığı ve ölüm sonrasında ahirete olan inanç şeklindedir. Son tamamız olan “Diğer Şiirleri” teması ise şairin herhangi bir tema kategorine girmeyen müstakil temalardan oluşan şiirlerini içerir.

Sonuç olarak Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirleri millî bir edebiyat ve millî bir kültür açısından önemli bir yere sahiptir. O, kaleme aldığı şiirleriyle yalnızca içerisinde yaşadığı devre ışık tutmaz aynı zamanda kendinden önceki devirleri de aydınlatır ve şiirler üzerinden Türk tarihini okumamıza yardımcı olur. Bahadır, geçmişi doğru şekilde bilmenin gelecekte sağlıklı ve bilinçli yeni nesiller yetiştirmeye fayda sağlayacağı inancındadır. Millî kültürünü bilen ve millî hafızaya sahip bireylerin Türk milletini ve toplumunu bağımsız kılacağına farkındadır. Bunların yanı sıra Fazıl Ahmet Bahadır’ın şiirleri bizlere pek çok millî şairimizi hatırlatır. O, Türk insanının kahramanlıklarına şiirlerinde yer vermesiyle Fazıl Hüsnü Dağlarca’yı, ahenk ve ses hususunu önemsemesiyle Yahya Kemal Beyatlı’yı, bayrak kavramına verdiği değerle Arif Nihat Asya’yı, Anadolu ve Anadolu insanına bakış açısıyla Faruk Nafiz Çamlıbel’i, Türk toplumuna bakış açısı ve fikirleri münasebetiyle ise Hüseyin Nihal Atsız ve Ziya Gökalp’ı anımsatır. Fazıl Ahmet Bahadır’da tüm bu millî şairlerin birer parçasını bulmak mümkündür. Ancak biz onu Türk Edebiyatı’nda şiirlerindeki üslup, coşku ve heyecanla en çok Mehmet Emin Yurdakul’un yanında değerlendirmeyi doğru buluyoruz.

Onun eserlerine bütüncül bir gözle baktığımızda Türk milletine verdiği değeri, Türk kültürünü yaşatma ve gelecek nesillere aktarma konusunda duyduğu heyecanı ve yer yer şiirlerindeki epik üslûbu görmek kaçınılmazdır. Bu sebeple Fazıl Ahmet Bahadır’a “destan şairi” demenin son derece hakkaniyetli bir yorum olacağını düşünüyoruz.

Çalışmamızın Fazıl Ahmet Bahadır ve millî edebiyat alanında yapılacak olan diğer çalışmalara kaynak teşkil etmesini umarız.

KAYNAKÇA

I. Fazıl Ahmet Bahadır'ın Eserleri

Bahadır, F.A. (2018). *Eylüllere Karışır Eylüller*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2. Baskı.

Bahadır, F.A. (2017). *Kahramanlar Takımı*. Kayseri: Laçın Yayınları, 1. Baskı.

Bahadır, F.A. (2018). *Yeniden Kuvâ-yı Milliye*. Kayseri: Laçın Yayınları, 5. Baskı

II. Faydalanılan Kaynaklar

Akün, Ö.F. (2006). *Namık Kemal*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 32: s.361-378.

Akyüz, K. (2017). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İstanbul: İnkılap Kitabevi. 18. Baskı.

Armutlu, S. (2010). *Şem' u Pervâne*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 38: s.495-497.

Aycan İ. (1996). *Haccac b. Yûsuf es-Sekafî*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 14: s.427-428.

Aydın M. (1994). *Doksanüç Harbi*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 9: s.498-499.

Aydın M. (2001). *Karabağ*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 24: s.367-368.

Aytmatov, C. (2019). *Gün Olur Asra Bedel*. (Çev. Refik Özdek). İstanbul: Ötüken Yayınları. 63. Baskı.

Baş, İ. (31 Ağustos 2023). Atatürk Ansiklopedisi. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/189/Re%C5%9Fat_%C3%87iyiltepe_\(1879-1922\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/189/Re%C5%9Fat_%C3%87iyiltepe_(1879-1922)). (08.07.2025).

Beyatlı, Y.K. (1921). *Üç Tepe, Dergâh Dergisi*. 1: (ss.1-2). İstanbul. 15 Nisan 1921.

Bostan, İ. (2007). *Oruç Reis*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 33: s.426-428.

Bostan, İ. (2012). *Turgut Reis*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 41: s.417-418.

Canuygur, M. (2 Temmuz 2021). Doğu Türkistan Vakfı. <https://www.dtv.org.tr/5-temmuz-urumci-katliami/>. (19.07.2025).

Çelik, Y. (2007). *Şubat Yolcusu Attilâ İlhan'ın Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları. 2. Baskı.

Çıkla, S. (2012). Şiirde ‘Tema’ Kavramı Üzerine, *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*. (6): s.71-86.

Çiçekler, M. (2006). *Na’t*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 32: s.435-436.

Çobanoğlu, A.V. (2003). *Mehmet Ağa, Sedefkâr*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi. 28: s.430-431.

Emecen, F. (2010). *Süleyman Paşa*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi, 38: s.94-96.

Enginün, İ. (2020). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 22. Baskı.

Enginün, İ. (2021). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 16. Baskı.

Ercilasun, B. (2014). Mehmet Emin Yurdakul’un Şiir Dünyası. *Türk Şiiri Üzerine* (ss.24-33). İstanbul: Dergâh Yayınları. 1. Baskı.

Ercilasun, B. (2014). Yenileşme Devri Türk Edebiyatında Mehmet Emin Yurdakul’un Rolü. *Türk Şiiri Üzerine* (ss.34-42.). İstanbul: Dergâh Yayınları. 1. Baskı.

Fayda, M. (1996). *Fil Vak’ası*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 13: s.70-71.

Fikret, T. (2017). *Rübâb-ı Şikeste*. İstanbul: Çağrı Yayınları. 5. Baskı.

Gökalp, Z. (2019). Millî Kültür ve Medeniyet. *Türkçülüğün Esasları* (ss.33-44.). İstanbul: Kamer Yayınları.

Gökalp, Z. (2019). Türkçülük Nedir?. *Türkçülüğün Esasları* (ss.21-26). İstanbul: Kamer Yayınları.

Gökalp, Z. (2019). Türkçülük ve Turancılık. *Türkçülüğün Esasları* (ss.27-32). İstanbul: Kamer Yayınları.

Gökçek, F. (2021). *Mehmet Âkif’in Şiir Dünyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 3. Baskı.

Hanioğlu, M.Ş. (2010). *Talat Paşa*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 39: s.502-503.

Harman, Ö.F. (2013). *Yûsuf*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 44: s.1-5.

Huyugüzel, Ö.F. (2019). *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 2. Baskı.

İlgürel, M. (1993). *Çaka Bey*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 8: s.186-188.

Kaplan, M. (2014). Hürriyet Kahramanı: Nâmık Kemal. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III Tip Tahlilleri* (ss.169-177). İstanbul: Dergâh Yayınları. 9. Baskı.

Kaplan, M. (2021). Mehmet Akif'e Göre İlim ve Din. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II* (ss.181-192). İstanbul: Dergâh Yayınları. 12. Baskı.

Kaplan, M. (2021). Şinasi'nin Türk Şiirinde Yaptığı Yenilik. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I* (ss.251-271). İstanbul: Dergâh Yayınları. 15. Baskı.

Kaplan, M. (2018). *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 23. Baskı.

Kaplan, M. (2014). Vatan yahut Silistire. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III Tip Tahlilleri* (ss.178-185). İstanbul: Dergâh Yayınları. 9. Baskı.

Kaplan, M. (2021). Ziya Gökalp'ın Düşünce Sisteminde Halk ve Halk Kültürü Kavramının Önemi. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II* (ss.214-221). İstanbul: Dergâh Yayınları. 12. Baskı.

Kaplan, M. (2021). Ziya Gökalp ve Halk Kültürü. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II* (ss.207-213). İstanbul: Dergâh Yayınları. 12. Baskı.

Karaca, T.N. (6 Ocak 2021). Atatürk Ansiklopedisi. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/730/Bo%C4%9Fazl%C4%B1yan_Kaymakam%C4%B1_Mehmet_Kemal_Bey_\(1884-1919\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/730/Bo%C4%9Fazl%C4%B1yan_Kaymakam%C4%B1_Mehmet_Kemal_Bey_(1884-1919)). (12.07.2025).

Kazancı, A.L. (1994). *Ebrehe*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 10: s.79-80.

Kılıç, F. (2016). Nazım Şekilleri. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı* (ss.263-264). Ankara. Grafiker Yayınları. 10. Baskı.

Kopar, M. (2009). Bir Türkmen Şehri Kerkük. *Avrasya Etüdleri*. 36(2): s.113-136.

Kul, Ö. (2020). *Alptekin, İsa Yusuf*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi. EK-1: s.88-89.

Kurşun, Z. (1993). *Çanakkale Muharebeleri*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 8: s.205-208.

Küçük, C. (2020). *Millî Mücadele*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi. 30: s.76-83.

Moran, B. (2004). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları. 12. Baskı.

Mülayim, S. (2009). *Sinan*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 37: s.224-227.

Nemutlu, Ö. (2008). Yahya Kemal'in Şiirlerinde Maziye Dönüş Vasıtaları. *Bir Medeniyeti Yorumlamak: Ölümünün 50. Yılında Yahya Kemal Sempozyumu* (ss.397-408). Düzenleyen Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı. 3-7 Kasım 2008.

Okay, O. (2017). Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. (481-482): Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları. 4. Baskı. s.286-312.

Okay, O. (1996). *Ziya Gökalp*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 14: s.124-128.

Öğün, T. (2019). *Sarıkamış Harekâtı*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi. EK-2: s.470-473.

Palabıyık, S. (2007). Türkiye'de Savaş Düşüncesi. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*. 4 (14): s.185-215.

Said, E.W. (2013). *Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları*. (Çev. Berna Ülner). İstanbul: Metis Yayınları. 7. Baskı.

Şahin, N. (2014). Fazıl Ahmet Bahadır'ın "Tarih Türkçe Konuşur" Adlı Şiirinin Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. (3/3): s.185-195.

Tanpınar, A.H. (2022). Türk Edebiyatında Cereyanlar. *Edebiyat Üzerine Makaleler* (ss.104-129). İstanbul: Dergâh Yayınları. 15. Baskı.

Tanpınar, A.H. (2020). *Yahya Kemal*. İstanbul: Dergâh Yayınları. 15. Baskı.

Tekin, T. (1988). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Turan, O. (2014). *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları. 23. Baskı.

Turan, Ş. (1992). *Barbaros Hayreddin Paşa*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 5: s.65-67.

Turan, Ş. (1997). *Hadım Sinan Paşa*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 15: s.7-8.

- Uçman, A. (2020). *Attila İlhan*. Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi. EK-1: s.636-637.
- Uçman, A. (2013). *Mehmet Emin Yurdakul*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 43: s.613-614.
- Uşaklıgil, H.Z. (2017). *Kırk Yıl*. İstanbul: Özgür Yayınları. 3. Baskı.
- Uzun, M.İ. (1989). *Ali Kemal*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 2: s.405-408.
- Yalçın, H.C. (1999). *Edebiyat Anıları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. 2. Baskı.
- Yasa, A.A. (23 Mart 2021). Atatürk Ansiklopedisi. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/190/Re%C5%9Fit_Galip_\(Baydur\)_ \(1893-1934\).](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/190/Re%C5%9Fit_Galip_(Baydur)_ (1893-1934).) (12.07.2025)
- Yavuz, Y.Ş. (1992). *Bezm-i Elest*. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi. 6: 1992.
- Yıldız, S. (2020). *Arif Nihat Asya'nın Şiir Dünyası*. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2. Baskı.
- Yöney, O. (1 Nisan 2021). Atatürk Ansiklopedisi. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/216/Sakarya_Meydan_Muharebesi_\(23_A%C4%9Fustos-13_Eyl%C3%BCl_1921\).](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/216/Sakarya_Meydan_Muharebesi_(23_A%C4%9Fustos-13_Eyl%C3%BCl_1921).) (08.07.2025)
- Wellek R. Warren A. (2016). *Edebiyat Teorisi*. (Çev. Ö. Faruk Huyugüzel). İstanbul: Dergâh Yayınları. 4. Baskı.

EKLER

EK 1. Fazıl Ahmet Bahadır İle Yapılan Söyleşi

Nasıl Bir Çocukluk Geçirdiniz?

Öncelikle bir cümleyle cevap vereyim. Dolu dolu. Sonra aklım yetmeye başladığı yıllardan kalan anılarımı nakledeyim. Kocaman, kimi asırlık söğüt ve kavak ağaçları arasına serpilmiş çeşitli meyve ağaçlarıyla dolu, şırl şırl akan minik bir dereciğin ortadan ikiye böldüğü, çocukluğumuzda dağ dediğimiz bir tepenin eteğinde kocaman bir bahçe ve küçücük bir ev... Çok soğuk kışlar ve serin yazlar... Çiçeklerle gelen ilkbaharlar ve her ağacın yaprağının ayrı tonlarda kızarak döküldüğü sonbaharlar...

Hep özlediğim ve yaşadığım sürece de özleyeceğim çocukluğum, bu masal setini andıran bahçede geçti. Çoğu zaman arkadaş gibi olduğumuz üçü benden büyük biri küçük dört kardeş ve komşu çocuklarının katılımıyla bu bahçede oyundan oyuna geçerek zamanın içinde kaybolurduk. Ağaç dallarına urganlarla salıncaklar kurardık. Evimizin arkasındaki tepede kışın elimiz ayağımız donana kadar karda kızaklar kayar ve kardan adamlar yapardık. Mahallemizdeki hamamın külhanından çaldığımız kamışlarla rengârenk boyumuzu aşan uçurtmalar yapar ve uçururduk. Bahçedeki keser, kazma, testere gibi alet edevat aynı zamanda oyuncaklarım da olmuştu. Onun için hâlâ daha elimden o tarz işler gelir. Bununla beraber bahçede annem çeşitli çiçekler yetiştirirdi. Tavuklarımız ve ördeklerimiz vardı, onları beslerdik.

Babam devlet memuruydu, annem ev hanımı. Annem evin bütçesine katkı sağlamak amacıyla dikiş makinesiyle dikiş dikerdi. Bu makinenin takırtıları arasında lambalı radyomuzun hırıltılı sesinden “Arkası Yarın”, “Mikrofonda Tiyatro” gibi programları ve Orhan Ayhan ile Halit Kıvanç’ın anlattığı futbol maçlarını, Metin Oktay’ın gollerini ve Turgay Şeren’in kurtarışlarını dinlerdik. Aynı zamanda babamın sıkıyönetim ilan ettiği ajans dinleme seansları da çocukluğumda unutamadığım anılar arasındadır.

Okul öncesindeki çocukluk dönemimde benden önce okuyan ablalarım ve abimi kıskanırdım. Onlar gibi okula gitmek isterdim. Ailem de bu isteğim üzerine beni bir sene önce okula yazdırmak istedi ancak küçük olduğum gerekçesiyle okula yazılamadım. Bu sebeple bahçede çok ağladığımı hatırlıyorum. Okula başladıktan sonra ise öncesinde olan okula gitme isteğim azaldı. Benim için git git bitmeyen bir yola dönüştü.

Bu anlattıklarım belki de abartılı gelecek ama inanın ben bunların hepsini doya doya yaşadım ve size teferruatına girmeden anlattım. Bu sorunuz kitaplarımda olmayan

çocukluğumu anlattığım bir şiirle noktalayayım. Ben bu şiirin tamamını yaşadım, hatta bu şiirin buraya aktaramadığı o kadar çok şey var ki...

NE ÇABUK

Şirin bir çocuktun minik, afacan,
Eşikte oturmuş düş kuruyordun.
Ağacın altında elinde sapan,
Daha dün bahçede kuş vuruyordun.

Tahtadan bir kılıç yapmıştı baban,
Söğüt dallarından atların vardı.
Akından akına koştuğun zaman,
Yollara sığmazdın, meydanlar dardı.

Süzülüp gelirdi kuş kanadıyla
Ara sıra Kafdağı'nın ardından
Yoldaşın olurdu beyaz atıyla,
Masallardan tanıdığın kahraman.

Bulutlarla yarışırken uçurtman
Kuşlar, sıra sıra selam dururdu.
Ufkun arkasına kaçan zaman,
Oyuna doymadan akşam olurdu.

Kış geliverdi mi karla, ayazla
Soğuktan donsa da elin, ayağın
Tepeden aşağı kayarken hızla
Bir başka olurdu keyfi kızıağın.

Uzağa uçtukça artardı coşkun,
Gerdikçe gererdin yayı, kirişi
Ne güzeldi çocuk, attığın okun,
Güneşi vurmaya doğru gidişi.

Kağıttan gemiler, çöpten kayıkla
Uzak diyarlara dümen kırardı.
Çocuk düşlerinde hayal varlıklar,
Adı bilinmedik limanlar vardı

Çayırılar kaç defa yeşerdi, soldu
Ağaç yaprağını döktü kaç kere
Salıncak kurduğun dallar ne oldu;
Aşığın, çemberin, topacın nerde?

Attığın ok henüz düşmedi yere,
Ne çabuk serpilip büyüdün çocuk.
Ne zaman gömüldün gama kedere,
Alnına çizgiler doldu ne çabuk.

Çocukluğunuzda Yaşadığınız Ev Kitap Okunan Bir Ev Miydi?

O günlerin şartları dikkate alındığında evet diyebilirim. Benden büyük iki abla ve bir ağabey okullu idi. Ben okula başlamadan çok önce kitaplarla fizikî olarak tanıştım. Kimi zaman çocuk kıskançlığıyla kimi zaman istemeden kitaplara zarar vermişliğim de oldu. İlkokullu olduktan sonra hecelemeler dönemi geldi ve ardından neyi bulursam okumaya çalışma arzusu...

Belki size garip gelecek ama bizim kuşak okuma zevkini o günlerde ellerden düşmeyen Amerikan tarihini anlatan yamuk yumuk konuşma balonlarının içindeki diyaloglardan “Texas”, “Tommiks”, “Zagor”, “Red Kit” ve benzeri kitaplardan aldık. Bu arada bizim “Karacaoğlan”, “Tarkan” ve “Malkoçoğlu” gibi çizgi romanlara da haksızlık etmek istemem. Her hafta cuma ya da cumartesi gününü iple çeker, gazete bayının önünde Kayseri’den gelen balyaların açılmasını heyecanla bekler ve *Tarkan* mecmuasını alırdık.

Gerçek anlamda birer magazin şaheseri olan *Ses* ve *Hayat* mecmualarına da dayım aboneydi. Bu mecmualar bir hafta sonra bize gelir ve bizde kalır, daha sonra komşuları dolaşırdı. Ben, aynı zamanda Yaşar Kemal’in *İnce Memed* romanını o yıllarda tefrika eden *Hürriyet* gazetesinden okudum.

O zamanlar hükümet meydanında bir evden bozma Halk Kütüphanesi evimize ve okulumuza çok yakındı. O yaşlarda kitap raflarının kokusuyla, şimdi rüya gibi hatırladığım o kitap mabedinde, tanıştım.

Ailenizden Ve Aile Çevrenizden Bahsedebilir Misiniz?

Pınarbaşı ilçesi o zamanlar, il merkezi olan Kayseri'ye 100 km mesafede tipik bir Anadolu kasabası idi. Ailem için, günlük uğraşlar içinde orta gelirli bir memur ailesi diyebilirim. Babam ortaokul ikinci sınıftan terk bir devlet memuru, annem ise ilkokul mezunu bir ev hanımıdır. O günler dikkate alındığında hayli tahsilli sayılacak bir aile idik. Birer ikişer yaş arayla doğmuş üç erkek ve iki kızdan oluşan toplam yedi kişilik bir aile...

Hala ve amca çocukları içinde hukuk, eczacılık, veteriner, harp okulu okumuş ve hâlâ okumaya devam edenler var. Belki garip gelecek ama ben ortaokulda o günlerde bir siyasi partinin yayın organı olan *Devlet* gazetesini okurdum. Düşünce dünyanın oluşmasında bu gazetenin çok büyük etkisi olduğunu sanıyorum. Aylık olan bu gazetede siyasi yorumları, Alparaslan Türkeş'in yazılarını okuma fırsatı buldum. Bizim kuşak sağcısı da solcusu da kitap okumaya meyilliydi diyebilirim. Yani kuru ekmek yemeği kabul eder yine de kitap almayı eksik etmezdik. Meraklıydık, okumaya ilgimiz vardı.

Ailenizin Ve Aile Çevrenizin Sanatınız Üzerinde Bir Etkisi Var Mı? Varsa Nelerdir?

Bir önceki sorunuzu cevaplarken belirttiğim gibi kültürlü bir çevrede büyüdüm. Elbette etkilendiğim şeyler olmuştur. Lise yıllarında aynı zamanda edebiyata karşı bir merakım da vardı. Önümde okuyan ablalarım ve abim olduğu için ister istemez okumaya merak sarmıştım.

Yer sofrasında bakır sininin etrafında babamın kurduğu bağdaşın iki yanında diz çökmüş aynı tencereye kaşık sallarken birdenbire babamın okuduğu şiirle irkilirdik: “*Bir Ağustos günü gece sabaha karşı/ Topların çelik ağzı çaldı bir hücum marşı.*” Rahmetli babam güzel şiir okurdu. Onun şiir okuyuşundaki kabiliyeti ve okuduğu şiirler de ister istemez benim üzerimde etki ederdi. Bugünlerde emekli olan büyük ablam şiir okuyuşumun babama benzediğini söyler. Bu arada öğünmek gibi olmasın yazdığı şiirleri güzel okuyan ender şairlerdenim.

Şiire karşı çok sağlam bir ezber yeteneğimin olduğunu söyleyebilirim. İlkokula başlamadan evvel kulaktan dinleyerek Orhan Seyfi Orhon'un “Kurt Masalı” ve Ziya Gökalp'ın “Ala Geyik” şiirlerini ezbere okurdum. Halalararımdan birinin eşi olan Şadi Bey PTT

müdürüydü. Beni çok severdi. “Kurt Masalı”nı okuduğumda iki buçuk, “Ala Geyik”i okuduğumda da bir lira verirdi. Yani biraz rüşvetle çalışmışım. O günlerde ilçede ev kiralarının yirmi, yirmi beş lira civarında olduğunu düşünürsek iyi bir teşvik ve paraydı.

Şiirlerim ve de siyasi düşüncelerim üzerinde hakkını ödeyemeyeceğim etkisi olan biri de rahmetli hikâyeci Kadir Keçebaş ağabeyimdi. İlkokuldan mezun olduğumda Mehmet Âkif Ersoy’un *Safahat*’ını hediye etmişti. Hâlâ kitaplığımda durur. Hediye olarak aldığı pek çok kitap arasında Hüseyin Nihal Atsız’ın *Bozkurtlar*’ı, Kemal Tahir’in *Devlet Ana*’sı Necip Fazıl’ın *Şiirlerim* gibi önemli kitaplar vardı. Dikkatinizi çekmiştir, geniş ve çok renkli bir ideolojik yelpaze içerisinde fikrî gelişim yaşadım. Özellikle *Safahat*’tan “Çanakkale”, “Küfe” ve “Seyfi Baba” gibi anladığım şiirleri de ezberlemeye çalıştığım olmuştur.

Gittiğiniz Okullar Nelerdir? Okuduğunuz Okullarda Unutamadığınız Anılarınız Var Mı? Bu Okulların Sanatınız Üzerinde Etkili Olduğunu Düşünüyor Musunuz?

İlkokula evimize birkaç yüz metre mesafedeki Barboros İlkokulu’nda başladım. İki yıl bu okulda okudum. O tarihlerde ilçemizde lise yoktu ve ağabeyim liseye başlayacaktı. Dolayısıyla Kayseri’ye taşındık. Önce Namık Kemal İlkokulu’nda üçüncü sınıfa başladım, ardından Atatürk İlkokulu’nda dördüncü sınıfı okudum. Sonra Pınarbaşı’nda lise açıldı. Oraya döndük ve Barboros İlkokulu’ndan mezun oldum. Ortaokul ve lise ise Pınarbaşı Lisesi. 1975 yılında mezun oldum. Aynı yıl İzmir Gaziemir’de kısa bir Hava Harp Okulu aday öğrenciliği uçuş eğitimi aldım. Buradan kendi isteğimle ayrıldım.

Üniversite sınavında o sene ilk defa uygulanan merkezî yerleştirme mağduru olarak Erzurum Atatürk Üniversitesi, o zamanki adıyla İslami İlimler Fakültesi olan, okula kayıt yaptırdım. Üniversitede aradığımı bulamamanın verdiği sıkıntıyı yaşadığımı söyleyebilirim. Üniversite hayatımın ilk yıllarında başka üniversitelere geçmek için sınavlara girsem de başarılı olamadım. Biraz da mecburiyetten İslami İlimler Fakültesi’ni tamamlamaya karar verdim. Buradaki hayatımı 1980 öncesi ve 1980 sonrası olarak iki bölüme ayırabilirim. Çünkü 12 Eylül 1980 İhtilâli ile birlikte tüm öğrencilerin hayatları değişti. Bizim kuşak için 11 Eylül ile 12 Eylül arasında karanlık bir perde vardır. 1980 sonrasında siyasî fikirler sebebiyle birçok öğrenci saçının şekli, sakalının şekli, kıyafetinin şekli gibi sudan sebeplerle sınıfta bırakıldı. Ben de bu mağdur öğrenciler arasında kaldım. Kısacası beni çok sevdiler bir türlü mezun olamadım. Rahmetli İrfan Murat Yıldırım’la dostluğumuz da orada başladı. Nihayet uzun uğraşlar sonucunda 1983 yılında mezun oldum. Çıkış belgesiyle ayrıldığım okulun kapısından bir daha girmedim. Diplomam hâlâ arşivde beni bekliyor olmalı. Sonradan YÖK düzenlemesiyle adı

İlahiyat olan okulumun etkisini Mevlana'yla özetleyeyim: “Hamdım, piştım, biraz da fazla yandım.”

Elbette ki her okul az ya da çok izler bıraktı. İlk şiirimi 1965 yılında ilkokul birinci sınıftayken bir 23 Nisan gösterisinde okudum. Bu vesileyle kürsü yoluna çıkmış bulunuyordum ve çıktığım o kürsüden bir daha hiç inmedim. O kürsü bensiz bayram görmedi desem yeridir. Aşağı yukarı her bayram okul adına şiirler okudum. İlkokul üçüncü sınıfta Namık Kemal İlkokulu'nda düzenlenen şiir okuma yarışmasında Halit Fahri Ozansoy'un “Vatan Destanı” şiiriyle il birincisi oldum. Şiirle devam edecek hayat yolculuğumda elbette etkisi olmuştur. Aynı yıl okul ünite sergisinde Ergenekon Kütmesi önünde okul müdürünün davudî sesinden Gökalp'ın yıllarıma rehberlik edecek o muhteşem dörtlüğünü dinledim: “*Börteçine kurdun adı,/ Ergenekon yurdun adı,/ Dört yüz sene durdun hadi,/ Çık ey, yüz bin mızrağımız!*”

Okul Hayatınızda Sevdığınız Ve Sevmediğiniz Dersler Hangileridir?

Elbette her öğrenci gibi benimde sevdiğim ve sevmediğim dersler olmuştur. Genellikle o yaşlar dersten ziyade öğretmenle ilgili bir duygusallık oluyor. Mesleğin içinde biri olarak bunu bugün daha rahat görüyorum.

Edebiyatı çok sevdim. Nihat Sami Banarlı'nın edebiyat kitabından ezberlediğim Divan Edebiyatı şiirleri hala hafızamdadır. Tarihi sevdim. Zaferlerin anlatıldığı konulara bayılırdım, yenilgilerin olduğu konuları sevmezdim. Cebir ve geometri dersi alırdık. Cebri sevmezdim, geometriye bayılırdım. Tabi ki bir liseli olarak en çok beden eğitimini sevdim.

Sizin Üzerinizde İz Bırakan Öğretmenleriniz Oldu Mu? Varsa Kısaca Bahseder Misiniz?

İlk okuma-yazmayı öğreten rahmetli Servet Domaniç, fötr şapkası ve babacan tavırlarıyla. Dördüncü sınıfı okutan Zümrüt öğretmen, anne sevgisi, çocuk sevgisi, güzelliği ve zarafetiyle. Ortaokul öğretmenim Celal Tontu, tatlı-sert tavırlarıyla. Yıllarca müdür yardımcılığı yapan Aydemir Koroğlu, disipliniyle. Pınarbaşı Lisesi'nde gördüğümüz ilk İngilizce öğretmenimiz Ali İhsan Özçakır. Okul müdürümüz Selahattin Dost, edebiyatı öğreten ve sevdiren adamdır. Tarihçimiz Ziya Erkul, Türk milliyetçiliği ve Atatürkçülüğü öğrendiğim adamdı. Çoğu rahmetli olan bu kıymetli insanlardan mutlaka unuttuklarım da olmuştur. Hepsinden öğrendiklerimi karıştırarak öğrencilerime yaklaştım. İyi bir öğretmen olmamda hepsinin payı vardır. Hepsini saygı ve rahmetle anıyorum.

Öğrencilik Hayatınızı Nasıl Değerlendirirsiniz? Fazıl Ahmet Bahadır Nasıl Bir Öğrenciydi?

Notları iyi olan ama ders çalışmayı sevmeyen bir öğrenciydim. Yaramazdım ama saygısız değildim. Hâlâ öğretmenliğe devam eden birisi olarak bu iki kavramın arasında çok fark var. Evet yaramaz bir öğrenciydim ama öğretmenlerime karşı bir o kadar da saygılıydım. Ders çalışmayı pek sevmezdim. Hatta ilkokul öğretmenim Zümrüt Hanım, benim için bir veli toplantısında anneme “bu çocuk çok zeki, dersleri dinlediği zaman anlıyor, bu şekilde ancak liseyi bitirebilir. Üniversitede ise zorlanır.” yorumunda bulunmuş. Nitekim Zümrüt Hoca’nın tespiti doğru çıktı ve ben üniversitede zorlandım. Bizim dönem biraz da siyasi zorlamaları da içinde barındıran bir dönemdi.

Lise talebesiyken tiyatro oyunlarında da görev aldım. Bununla birlikte duvar gazeteleri çıkarırdım. O dönemde, panolardaki duvar gazetelerine büyük rağbet olurdu. Tüm öğrenciler yazılanları okumak isterdi. Çıkardığım gazetenin ismi de “Zafer” idi. Genel olarak konularımı tarih ve edebiyattan alırdım. Zaman zaman dersten kaçan, annem sayesinde düzgün ve temiz giysilerimle dikkat çeken biraz da yakışıklı bir delikanlıydım. Bu rüya üniversiteye başlayınca bitti. Rahmetli Din Psikolojisi doçentimizin “Oğlum sen bu tipte bu okula neden geldin?” tespiti üniversite yıllarımın özetidir. Yurtlarda ve yerleşke içerisinde çok güzel günlerim geçti. O dönem herkesin tanıyıp sevdiği bir kişiydim. Bugünlerde bile karşılaştığımızda ağabey bizlerde çok güzel izler bıraktın diyen alt devrelerim var.

Şiire Nerede, Ne Zaman Ve Nasıl İlgi Duymaya Başladınız? Şairliğe Giden Yolculuğunuz Nasıl Gelişti?

Şiire ilk tanışmalarım ve ilgim yer sofrasında babamın okuduğu şiirlerle olmuştur. Yine abla ve ağabeyimin ödevlerini ezberlediği şiirleri dinleyerek büyüdüm. İlk resmi tanışmam ilkokul birinci sınıfta 23 Nisan’da bayram kürsüsünden okuduğum şiirdir. Şiir okudukça, ezberledikçe “Ben de yazabilir miyim?” arzusunu yaşamaya başladığımı hatırlıyorum. Ortaokul yıllarından sonra uğraşmaya başladım. Üniversite ve sonrası özellikle otuzlu yaşlardan sonra bir tutku halini aldı.

Ezbere şiir okumanın şiir yazmaya çok büyük katkısı olduğuna inanlardanım. Lise yıllarında divan şiirlerinden de birçok şiir ezberlemişliğim vardır. Bugün baktığımda iyi ki divan şiirlerinden de ezberlediğim şiirler olmuş diyorum. Çünkü kendi şiirlerimin oturmasında, şiirlerimin muhtevasında eski ve yeninin karışımındaki ahengi yakalamamda o dönemlerde ezberlediğim divan şiirlerinin de büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.

Çocukluğumda çeşitli şairlerin önceden yazmış olduğu şiirlerin mısralarını ya da kelimelerini değiştirerek çocuksu bir intihal havası eşliğinde ilk şiir denemelerimi yaptığımı hatırlıyorum. Bununla birlikte üniversite yıllarında da sevmediğim derslerde arka sıralara geçer şiir yazmaya gayret ederdim. Ancak üniversitenin bitimiyle beraber artık bu işi ya ciddi olarak yapmam ya da ciddi olarak yapmamam gerektiğine karar vermem lazım diye düşündüm. Amatör heveslerimin dışında “Acaba bu işi ciddiyetle yapabilir miyim?” kaygısı başladı. Üniversitenin ardından ilk şiirlerim biraz da İslâmi İlimler Fakültesi mezunu olmamla da alakalı olarak mistik tarzda idi. Ancak bu mistik tarz tutmadı, zaten yazdıklarım içime de çok sinmiyordu.

Öğretmenliğe başladıktan sonra MEB’in, Öğretmen Şair ve Yazarlar Yarışması açtığını öğrendim. Öğretmenler arasında şiir, hikâye veya roman yazarların bir kitap şeklinde eserlerini göndermelerini istiyorlardı. Ben de sağda solda birikmiş şiirlerimi topladım ve bir kitap hâlinde bu yarışmaya gönderdim. Aynı kitabı, içindeki şiirleri değerlendirmesi için ağabeyim Kadir Keçebaş’a da göndermiştim. Kadir ağabey “buradan bir şey çıkmaz” dedi. Nitekim yarışmadan da bir netice alamadım. Ancak sonrasında Kadir ağabeyle oturup konuştuğumuzda “bu metinlerde çok güzel mısralar var ancak şiir yok” yorumunda bulundu. Açıkçası biraz bu işi bırakma noktasına gelmiştim. Gönderdiğim kitaptaki şiirler de hece ölçüsü ile bayağı uğraşlar sonucu yazılmış şiirlerdi. Aynı süreç içerisinde yayımlanması için dergilere gönderdiğim şiirler de hep geri dönüyordu. Derken 1998 yılında, *Orkun* dergisinde “Atsız’ın Ardından” şiirim yayımlandı ve bu işi yapabileceğim güvenini yeniden kazandım. Sonrasında Fuat Tok, o zamanlar *Laçın* adında bir dergi çıkarmaktaydı ve benden de bu dergiye bir şeyler yazmamı istedi. İlk başta bu teklife pek yanaşmamıştım ancak ardından serbest tarzda bir şiir yazmak istedim ve ortaya “Son Nağme” şiiri çıktı. İlk olarak yine Kadir Keçebaş ağabeye gösterdim ve bu sefer aldığım yanıt olumlu oldu. Kadir ağabey bana “senin tarzın bu, ötekilerde boğuşup durma” tavsiyesinde bulundu. Böylelikle kendi şiir tarzımı da bulmuş oldum. Artık serbest nazım tarzında şiirler yazmaya başladım. Nitekim “Son Nağme” şiirim de yalnızca iki sayı çıkabilen bu *Laçın* dergisinde yayımlandı.

“Son Nağme” şiirinin ardından yine serbest tarzda yazdığım “Bir Yemen Hikâyesi” şiiri de epey beğenildi. Böylelikle şiir anlayışımın ve tarzımın oturmaya başladığını söyleyebilirim. Artık dergilere gönderdiğim şiirler dönmüyor, yayımlanıyordu. Hattâ çoğu zaman hangi dergide şiirimin çıktığından dahi haberim olmamaya başladı. Bu gelişmelerin ardından Polatlı Belediyesi’nin açtığı Sakarya Meydan Muharebesi’nin 94. Yıl Dönümü Hatırât Yarışması’ndan da bir ödül aldım. Aslında hatırât yarışması olduğu için buraya şiir göndermeyi ilk başta

istememiştim. Ancak çorbada benim de tuzum olsun mantığıyla “yarışma amaçlı göndermiyorum” notuyla “Liseli Şehitler Destanı” şiirimi buraya gönderdim. Böylelikle “Liseli Şehitler Destanı” şiirimle de ödül almış oldum. Hiç unutmam ödülümü de bana Turgut Özakman teslim etmişti. “Liseli Şehitler Destanı” şiirimin bir bölümü şu an Kayseri Cumhuriyet Meydanı’ndaki taşa yazıyor, Millî Müdafaa Müzesi’nin duvarında yazıyor, Kayseri Lisesi’nin çocukların ders gördüğü kısımda yazıyor. Böylelikle bu şiirle biraz daha tanınmaya başladığımı söyleyebilirim.

2005 yılında Hazar Şiir Akşamlarına da davet aldım. Bu şiir akşamları Türkiye’de Struga Şiir Akşamları gibiydi. Eski görkemli havası kalmamış olsa da bu şiir akşamları Türkiye’de hâlâ devam edegelmektedir. Benim adıma bu şiir akşamlarında bulunmak bir referans değerindeydi. Çünkü orada tüm Türk Dünyası’ndan şairler bulunurdu. On tane de Türkiye’den şair davet edilirdi. Ben de o on şairden bir tanesi idim. Burada okuduğum “Bir Yemen Hikâyesi” şiiriyle katılımcılardan birçok övgü almışlığım da vardır. Hazar Şiir Akşamlarına ilk deneyimimin ardından üç defa daha çağrıldım. Hazar Şiir Akşamları sayesinde Bekir Sıtkı Erdoğan, Bahattin Karakoç gibi şairlerle tanışma fırsatı buldum.

Tüm bunlar olurken bir de Türk Ocağı bültenlerine de şiirler göndermeye devam ediyordum. Türk Ocağı bültenlerine gönderdiğim şiirlerin beni üretken kıldığını söyleyebilirim. Artık daha fazla yazıyordum ve şiir evrenimin geliştiğini hissediyordum. Ama çok yazmak için de şiir yazmadığımı belirtmek isterim.

Şiirlerinizi Nasıl ve Hangi Ortamlarda Kaleme Alırsınız? (İlham Etkisiyle Mi Yazıyorsunuz? Yoksa Bir Konu Üzerinde Düşünüp Çalışarak Mı?) Şiirlerinizde Dikkat Ettiğiniz Hususlar Nelerdir?

Yazılırken ve okunurken sessizliğe en çok ihtiyacı olan edebi sanat şiirdir. Yazma anı bir içe dönüş, kendinle baş başa kalış anıdır. Gece geç saatlerde herkes uyuduktan sonra yazarım.

İlhamla şiir yazıldığına inanman. İlham kuru bir odun yığınınna düşen kıvılcım gibidir. Ne kadar çok ve kaliteli odun varsa ateş o derece güçlü ve uzun süreli olur. İlham yazacağınız konuda küçük bir kıvılcımdır. İlhamla ancak insanın aklına birkaç dize düşebilir. Şiirde geri kalan kısımlar bu fikirler ve dizeler üzerinde düşünerek ve çalışarak oluşturulur. Elbette yazacağınız konuya hâkim olmanız da gerekir. Aylarca, hatta yıllarca uğraştığım şiirlerim vardır.

Şiirlerimde iç ahengin sağlanmasına çok önem veririm. Dizelerde iç ahengi yakalamak için, yazdığım şiirleri defalarca okurum. Böylelikle ahengi bozan, kulağı tırmalayan yerleri daha kolay tespit edebiliyorum. Bana göre serbest şiir yazmak, heceyle şiir yazmaktan daha zor. Çünkü, hece ölçüsüyle yazılan şiirlerde ölçü yakalandığı ve kafiye de oturduğu zaman başarısız olunma şansı son derece azalır. Serbest şiirde ise mısralar arasındaki ahenk dengeli bir şekilde sağlanmadığı zaman şiir, şiir olmaktan çıkar. Bu nedenle bana göre, serbest şiirde ahengi sağlamak, hece ölçüsünde ahengi sağlamaktan daha zordur. Yahya Kemal'in de dediği gibi "her şiir musikisini içinde taşır." iç ahengi oturmamış bir şiir, düzyazıdan farksızdır.

Sizi Millî Şiir Anlayışına Götüren Etmenler Nelerdir? Bu Tarz Şiirlere Nasıl Yönelirsiniz?

Milliyetçi, muhafazakâr bir ailede ve çevrede büyüdüm. Tarihi hep sevdim. Tarihi romanlar okudum Atsız'ın *Bozkurtlar* eserini ilkökul öğrencisiyken okudum. Ezberlenmesi kolay olan kahramanlık şiirlerini ezberledim. Bu milletin çocuklarına tarihlerini unutturmamanın bir görev olduğu düşüncesindeyim. Mehmet Emin Yurdakul'un "*Unutma ki şâirleri haykırmayan bir millet,/ Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir;*" mısraları düşünce ufku da derin izler bıraktı. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işleri başarma kudretini bulacaktır." vecizesi beni öğrencilerime karşı bu şekilde bir göreve mecbur bıraktı. Bizi biz yapan değerlere özellikle yeniden ateş çemberinden geçtiğimiz bu günlerde her zamankinden daha çok sahip çıkmak zorundayız.

Ekseriya Türk Tarihini, Savaşlarını Ve Kahramanlıklarını Anlatan Tarzda Şiirler Yazmanızın Nedenleri Nelerdir?

"Kahramanları Tanrı, destanları kahramanlar yaratır" diyor Atsız. Kahramanların yarattığı destanları da şairler yaşatır. Dilden dile, gönülden gönüle, kulaktan kulağa ulaştırmanın en etkili yolunun şiir olduğuna inanıyorum. Çanakkale savaşlarını ne kadar anlatırsanız anlatın dinleyiciler üzerinde güzel okunan Mehmet Âkif Ersoy'un "Çanakkale" şiirinin yarattığı iklimi yaratamazsınız. Onun kadar etkili olamazsınız.

Şiirlerinizde Daha Çok Türk Tarihi, Toplum Yapısı Ve Millî Bir Bilinç Planı Ortaya Çıkıyor. Peki Ferdî Duygularınızı Da Yansıttığınız Şiirleriniz Var Mı?

Öncelikle şunu belirtmek isterim bir şair olarak millete ve üzerinde yaşadığım toprağa olan borcumu ödemek vazgeçilmezimdir. Elbette bu arada kendim için sevdiklerim için

yazdıklarım da var. Kısmet olursa dördüncü kitabın adı olacak şiir “Bir Yüzü Bahardı Tepenin” öyle bir şiir. Sizinle paylaşalım.

BİR YÜZÜ BAHARDI TEPENİN

Bir yüzü bahardı tepenin.
Kelebekler misali uçup çiçekten çiçeğe,
Hangimiz yaşamadık sevda masallarında?

Deli taylar tepinirken yüreğimizde
En delişmen çağıydı ömrümüzün.
Buyruklara baş kaldırdığı günlerdi
Başın buyruk gönlümüzün.

Yeniden yazılırdı her gece
Aynı hikâye.
Yorgun kaldırımlarda
Uyurgezer gölgeler
Kimi sarhoş, kimi ayık...
Son ışık sönerdi son pencerede.
Her yer zifiri karanlık
Canan uykuda, can uyanık...

Marifet gizlemekti
Aşıkâr etmek değil.
İçin için yanmaktı
Harlanıp sönmek değil.
Onun için çoğu zaman,
Ne yar haberdardı ne de ağyar
En karsının sevdanın,
Bizde olduğundan.

Adaklar adayıp kendimizce
Fallar bakıp papatyalardan.

Şarkılar söyledik rüzgârlara
Dokunur ümidiyle
Yârin,
Dokunamadığımız saçlarına.

Serde gençlik vardı ya
Güzeldi hayatın her anı.
Nasıl oldu, ne zamandı?
Birden bozuldu büyü
Fark ediverdik o an,
Güneşin her doğuşunun
Bir başka gün için olduğunu
Ve yılların
Bir biri ardınca koştuğunu.

Deli taylor,
Tepinmiyor artık yüreğimizde
Gönlümüzde rahvan gidiyor atlar.
Dokunmuş mudur acaba
Yârin saçlarına
Rüzgârlara söylediğimiz şarkılar?

Karşı koymak nafîle
Vermek istemesek de
Acı tatlı bir şeyleri
Alıp gidiyor zaman.
Anılarla baş başa kalıverince insan
Gözyaşına karışıp gönlündeki pınardan
Birkaç mısra düşüyor
Albüm yapraklarına

Hikâyesi her hevesin

Siyah beyaz bir resim
Yaşayıp gördük işte
Bir yüzü bahardı tepenin,
Öteki yüzünde üç mevsim...

**Kitaplarınız Dışında Kalan Gazete Ve Dergilerde Yayımlanmış Şiirleriniz Var Mı?
Varsa Bu Şiirler Hangi Gazete ve Dergilerde Yayımlandı?**

Elbette kitaplarımın dışında kalan ya da kitaplaşmadan önce yerel ve ulusal basında yayımlanan pek çok şiirim var. Bu dergilerden aklımda kalanları sıralayalım: *Erciyes*, *Bercest*, *Laçın*, *Kardeş Kalemler*, *Türkmen Bohçası*, *Müdafaa-i Hukuk*, “*Edebice*”, *Türk Edebiyatı* ve *Orkun* aklıma gelenler bunlar.

Hangi Yazar Ve Şairleri Okursunuz? Okumaktan Hoşlandıklarınız Ve Beğendikleriniz Kimlerdir?

Peyami Safa, Cengiz Aytmatov ve Cengiz Dağcı, tüm romanlarını severek okuduğum yazarların başlıcalarıdır. Bunun dışında Kemal Tahir ve onun *Devlet Ana* romanı, Tarık Buğra’nın kitapları, Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun tarih serisi, Emine Işınsu’nun eserleri, Turgut Özakman’ın kitapları, Hüseyin Nihal Atsız’ın eserleri ilk aklıma gelenler.

Özellikle Hüseyin Nihal Atsız ve Ziya Gökalp’ın eserleri kendi fikir dünyamın gelişmesinde çok etkili olmuştur. Onların Türkçülük ve Türk milliyetçiliği hakkındaki fikirleri önemlidir. Hatta Atsız’ın *Yolların Sonu* kitabı üniversite yıllarımda yastık altı kitabımdı. Atsız sayesinde hiç gitmediğim, görmediğim Orta Asya’yı, Altay Dağları’nı, Tanrı Dağları’nı ve Ötüken’i tanıma fırsatı buldum.

Bunların dışında bir Yahya Kemal hayranıyım. Şiir dünyamın oluşmasında çok büyük tesirleri olmuştur. Ben şiiri Yahya Kemal’den öğrendim diyebilirim. Bana göre son yüzyılın en büyük şairi Yahya Kemal’dir. Çocukluğumda ilk ezberlediğim şiirler arasında “Akıncılar”, “Mohaç Türküsü”, “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” gibi şiirler vardı. Onun her şiiri özel bir şaheser niteliği taşır. Yahya Kemal, adeta hassas bir kuyumcu gibi şiirlerini işler ve böylelikle şiirin zirvesine çıkmıştır. Ancak tarih konusunda Yahya Kemal’e katılmak mümkün değildir. Biliyorsunuz ki o, Türk tarihini 1071 Malazgirt’ten başlatır fakat Atsız’ın eserlerini okumuş bir insan Göktürk Kitabelerini görmezden gelemeyiz.

Yahya Kemal’in dışında şairler arasından Mehmet Emin Yurdakul, Türkçe şiirin ve Türkçü şiirin babalarındandır. Zaten onun ne kadar özel birisi olduğu soyadından bile belli.

“Yurdakul”, yurda kul olmaktan daha güzel ne olabilir? Mehmet Âkif Ersoy’u da beğenerek ve severek okuduğumu belirtmem gerek. Hece vezninde ise Faruk Nafiz Çamlıbel. Serbest vezinde Fazıl Hüsni Dağlarca hayran olduğum şairlerdir. Bu arada Batı klâsiklerinden haz etmediğimi de söylemek isterim. Onlar aslında ilk olmalarının dışında pek bir özellik barındırmıyorlar. Bu durum edebiyatçılar tarafından ilgi çekici olabilir ancak okur için çok da önemli değil diye düşünüyorum. Batı klâsiklerini sevmememin bir başka nedeni eserlerdeki isim yabancılığı. Tabii edebiyatı seven bir okur olarak bu durum biraz da benim kendi sıkıntım.

Bununla birlikte belki bir yazar veya şair olarak değerlendirilmiyor ama Mustafa Kemal Atatürk hayranı birisi olduğumu da söylemek isterim. Bana göre Mustafa Kemal Atatürk, Bilge Kağan’ın bin üç yüz yıl sonra Anadolu’da ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Tanrı’nın Anadolu’ya gönderdiği mucizesidir. Milletlerin büyüklüğü yetiştirdiği büyük adamlarla da ölçülebilir. Türk tarihi açısından da bu büyük adamlar zinciri içerisinde Bilge Kağan ve Mustafa Kemal Atatürk’ün yeri çok ayrıdır. Aslında dikkatle bakarsanız Göktürk Kitabelerinde yazarlar ile Gençliğe Hitabe’de yazarlar birbiriyle örtüşür. Bin üç yüz yıl önce Bilge Kağan Türk adını nasıl yücelttiyse, bin üç yüz yıl sonra da Atatürk Anadolu’da Türk adını ve milletini tekrar yüceltmıştır. Atatürk, yüzyılın değil yüz yılların lideridir.

En Beğendiğiniz Roman Karakterleri Hangileridir?

Okuduğum kitaplar içinde pek çok karakteri mutlaka beğenmişimdir. Hafızamda yer edenlerden Atsız’ın *Ruh Adam*’ından “Selim Pusat” ve Tarık Buğra’nın *Küçük Ağa*’sından “İstanbul Hoca” karakterlerinde biraz kendimi bulurum.

Güncel Edebiyatı Takip Edebiliyor Musunuz? Bugün Edebiyatı Nasıl Buluyorsunuz? Güncel Edebiyatta Takip Ettiğiniz Yazar ve Şairler Var Mı?

Teknoloji ve dijital gelişmişlik karşısında varlığını sürdürmeye çalışan yazılı basın, ne yazık ki eski parlak günlerine hasret... Ellerde popüler kültüre ait “sit kom” romanlar... Yaşanmışlığı olmayan ve olması mümkün olmayan kurgular... Bir üst kültür ürünü olan şiirin okuyanı, anlayanı ve gerçek anlamda yazanı o kadar az ki...

Bir kuşak üstümde çeşitli etkinliklerde aynı kürsüyü paylaşmaktan onur duyduğum, Bekir Sıtkı Erdoğan, Bahattin Karakoç, Dilaver Cebeci, Yavuz Bülent Bakiler, Ataol Behramoğlu, Yahya Akengin gibi sağlam şairleri takip ediyorum. Hakk’a yürüyenlere rahmet olsun. Kalanlar sağlıklı ve uzun yaşasın.

Sosyal Hayatınıza Dair Neler Söylemek İstersiniz?

Ahmet Hamdi Tanpınar “*Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında*” diyor ya... İşte tam öyle bir yerdeyim. Zaman zaman tiyatro, sinema gibi etkinliklere gidiyorum. Yerel kanallara ve davet edildiğim okullara gidip sohbetler yapıyorum. Yazmaya çalışıyorum. Radyo ve televizyonda kaliteli bulduğum müzik programlarını dinliyorum. Okumaya çalışıyorum. Öğretmenlik devam ediyor. Bir şair olarak ruh halimi de bir cümleyle özetleyeyim isterseniz. Akli yetip gücü yetmemenin ıstırabını yaşıyorum.

Aslında bakarsanız bizim kuşak çok hızlı bir değişimin içerisinde kaldı. Gaz lambasından spot ışıklarına, gaz ocağından lüks fırınlara, lambalı radyolardan renkli ve çok kanallı televizyonlara bir anda geçmek zorunda kaldık. Belki de bu geçişin hızını yakalayamadık ve teknolojinin hızında boğulmuş bir kuşak olduk. Bu sebeple “*Ne içindeyim zamanın ne de büsbütün dışında*” mısraı bizim kuşağı çok iyi anlatır. Ancak her şeye rağmen bu geride kalmışlık hissi, en azından beni, bir boş vermişlik hissine götürmedi. Milletini seven bir Türk insanı olarak, bir şeyler yapma mecburiyetini her zaman omuzlarımda hissettim.

Her Türk gencinin yaşadığı vatan topraklarına karşı sorumluluklarının olduğunu düşünüyorum. Bu sorumlulukları yerine getirmenin yolu olaraksa insanın hem kendi benliği hem de milleti adına ortaya bir şeyler koyması gerektiğine inanıyorum. Türk gençlerine, Atatürk’ün de belirttiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti’ni muasır medeniyetlerin önüne taşımayı tavsiye ediyorum. Şüphesiz Türk milletine yakışan hem bilimde hem teknolojiye Batı’nın önünde olmaktır. Bu yolda da yine Atatürk’ün “Türk; öğren, çalış, güven” vecizesini benimsemek gerekir. Dikkat ederseniz genellikle idealist insanlar, mutsuz insanlardır. Çünkü onlar ülkelerinin ve milletlerinin hak ettikleri yerde olmadığını düşünürler ve bunu değiştirmeye gayret ederler. Türk toplumu da maalesef şu sıralar hak ettiği seviyelerde değil... İşte bu durumu değiştirmeye aklım yetiyor ancak gücüm yetmiyor. Bunun sıkıntısını yaşıyorum.

Hangi Okullarda Öğretmenlik Yaptınız Ve Meslek Hayatınıza Dair İzlenimleriniz Nelerdir?

Üniversiteden mezun olduktan sonra ilk olarak Pınarbaşı İmam Hatip Lisesi’nde bir yıl ücretli öğretmenlik yaptım. Ardından 26 Kasım 1984 tarihinde ilk resmî görev yerim olan Ardahan İmam Hatip Lisesi’ne geçtim. Burada kısa bir süre çalıştıktan sonra geçici görevle Ardahan Yatılı Bölge Okulu’na geçtim. Burada da yarım dönem çalıştım ve tekrar Ardahan İmam Hatip Lisesi’ne geri döndüm. Bu ikinci dönemimde bir bakanlık soruşturması geçirdim. İlginçtir, Atatürk hayranı birisi olmama rağmen “Atatürk düşmanı” suçlamasına maruz kaldım.

Bu asılsız suçlamanın ardından Ardahan Lisesi'ne tayin edildim. Öğretmenliğimin keyif veren yılları da bu lisede başladı diyebilirim. Eşim Mehtap ile burada tanıştım. İlk çocuğumuz Aybüke yine bu okulda çalışırken dünyaya geldi. Toplam yedi sene Ardahan'da görev yaptıktan sonra Sapanca'ya 22 Haziran İlköğretim Okulu'na tayin edildim. Burada sekiz yıl kaldık ve ikinci çocuğumuz Selcen burada doğdu. Sonrasında Kayseri'ye döndük. Hacılar ilçesinde, Baki Ayşe Simitçioğlu Anadolu Lisesi'nde on bir yıl görev yaptım ve emekli oldum. Şimdilerde TED Kayseri Koleji'nde yine Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yaparak yaşamıma devam etmekteyim.

Öğretmenlik Tanrı mesleği... Alak suresinde “insana kalemle yazmayı öğreten odur” ifadesinde bunu açıkça görürüz. Öğrenci ise öğretmene Tanrı'nın bir emanetidir. Onu yarınlara en güzel şekilde hazırlamak için öğretmenin kılık kıyafetiyle, duruşuyla, akademik yeterliliğiyle örnek olması gerekir. Olaya bu açıdan bakınca kırk iki yıllık meslek hayatım boyunca bu prensiplere dikkat ettim. Ancak son yıllarda mesleğimiz maddi ve manevi olarak bir gerilemenin içine düşmüştür. Eski itibarı kalmamıştır. Sürekli değişen ve çorbaya dönen sistem içinde öğretmenlik adeta bir var olmak kavgası vermektedir. Bugünlerde herkesin önünde ceket düğmeleyen değil, herkesin önünde ceket düğmelediği öğretmenliği arıyorum. Öğretmen her zaman bir rol model niteliğinde olmalıdır. Dürüst olmak gerekirse, mesleğin içerisinde bulunduğu duruma bakıldığında, aslında yine en çok etkilenen kesim gencecik çocuklardır.